

การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม

รายงานโดย

คาร์ล ซี. ชิมเมอร์แมน

แปลและเรียบเรียงโดย

นายхим วีระไวทยะ

เอกสารทางวิชาการ หมายเลข ๒/๐๑๓
(ตุลาคม ๒๕๒๕)

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม

ผู้แต่ง : หมอคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน

ผู้แปลและเรียบเรียง : นายซิม วีระไวทยะ

เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 2/013

(ตุลาคม 2525)

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

คำนำ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2509 และต่อมาได้จัดทะเบียนเป็นมูลนิธิในปี พ.ศ. 2521 โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมและเร่งรัด ให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภทในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปลและเรียบเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่ง และงานวิจัย ในระยะแรกเราได้นั้นส่งเสริมงานแปลเป็นงานหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานแปลตำราทางวิชาการ แต่ต่อมาตำราในสาขาวิชาเหล่านี้ได้มีมากขึ้น ในปัจจุบันมูลนิธิฯ จึงกำหนดเป้าหมายหลักในการส่งเสริมให้มีการผลิตตำราและหนังสือประกอบการศึกษาที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเมืองไทยอาเซียน และญี่ปุ่น โดยเฉพาะ

ในปี พ.ศ. 2523 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีนโยบายที่จะผลิตเอกสารทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งของนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ โครงการเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ จะประกอบด้วยเอกสารทางวิชาการรวม 2 ชุด คือ

ชุดที่หนึ่ง รวบรวมแปลและเรียบเรียงบทความ หรือเอกสารทางวิชาการที่ชาวต่างประเทศเขียนเกี่ยวกับเมืองไทยในแง่มุมต่าง ๆ ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เอกสารทางวิชาการชุดนี้จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับ จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งมูลนิธิฯ ได้เคยจัดทำมาแล้วในระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2519 ต่างกันแต่เพียงว่า จะมีการรวบรวมบทความในหัวข้อเดียวกันให้เป็นกลุ่มก้อน และนอกจากนี้เอกสารต้นฉบับที่อยู่ในข่ายของการจัดทำเอกสารทางวิชาการชุดนี้มิได้จำกัดเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเคยเป็นมาในอดีต หากแต่จะขยายวงกรอบให้ครอบคลุมผลงานในภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ด้วย

ชุดที่สอง เป็นรายงานผลการวิจัย ทั้งที่เป็นงานวิจัยอิสระและงานวิจัยที่ได้รับเงินอุดหนุนจากสถาบันต่าง ๆ รวมตลอดจนถึงงานวิทยานิพนธ์

เจตนารมณ์ของการจัดทำเอกสารทางวิชาการดังกล่าวนี้ มิได้มีเฉพาะแต่การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการเท่านั้น หากทว่ายังเป็นการเตรียมต้นฉบับสำหรับการจัดทำหนังสืออ่านประกอบการศึกษาลักษณะวิชาต่าง ๆ (Readings) ในภายภาคหน้าอีกด้วย

ท่านที่สนใจเสนอเอกสารทางวิชาการให้มูลนิธิฯ จัดพิมพ์ โปรดติดต่อเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ทางจดหมาย หรือทางโทรศัพท์ เอกสารทางวิชาการเรื่องใดที่ได้รับการพิจารณาจัดพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับเงินสมนาคุณจากมูลนิธิฯ ในอัตราอันสมควร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์

บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 7 (10700)

โทร. 424-5768

แบบเรียนเศรษฐวิทยา
กองวิชาการ กระทรวงธรรมการ

เรื่อง

การสำรวจเศรษฐกิจ
ในชนบทแห่งสยาม

ของ

หมอการุณ ซี. ซิมเมอร์แมน
นายซิม วีระไวทยะ แปลและเรียบเรียงขึ้น
ด้วยการแนะนำและช่วยเหลือของหลวงเกษตร

พิมพ์ครั้งที่สอง 3000 ฉบับ

พ.ศ. 2477

ปกกระดาษราคาเล่มละ 84 สตางค์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์ พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

ในการจัดพิมพ์ พ.ศ. 2525

ดร. การ์ล ซี. ซิมเมอร์แมน เป็นศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย-
ฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2473 รัฐบาลสยามสมัยราชาธิปไตยในปลายสมัยของ
รัชกาลที่ 7 ได้เชิญซิมเมอร์แมนเข้ามาทำการสำรวจสภาพเศรษฐกิจของชนบทสยาม ดังปรากฏ
รายงาน Siam, Rural Economic Survey 1930-31 ซึ่งซิม วีระไวทยะ
ได้แปลและเรียบเรียงออกเป็นภาษาไทยฉบับนี้

การสำรวจสภาพเศรษฐกิจชนบทสยามครั้งนั้นนับว่าเป็นการสำรวจอย่างจริงจัง
เป็นครั้งแรก นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ประเทศสยามได้วางใจผู้เชี่ยวชาญ
ทางด้านเศรษฐกิจและการเกษตรเข้ามาให้คำปรึกษาอยู่บ่อย ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพ.ศ.
2445 ก็เคยวางใจผู้เชี่ยวชาญด้านการชลประทานจากฮอลันดา คือ วัน เดอร์ ไฮเด เข้า
มาศึกษาโครงการชลประทานลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาถึง 3 ปี วัน เดอร์ ไฮเด ได้เสนอให้สร้าง
เขื่อนชัยนาทและคูคลองส่งน้ำ ในภาคกลางขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตร แต่โครงการนี้หาได้รับ
การดำเนินการไม่ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงได้เริ่มดำเนินการ และสร้างเขื่อน
ชัยนาทเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2499 นี้เอง (ใช้เวลากว่า 50 ปี ถึงจะสำเร็จตามโครงการ)

อย่างไรก็ตามการศึกษาของวัน เดอร์ ไฮเด ต่างกับการสำรวจของซิมเมอร์แมน
ซึ่งเป็นการสำรวจสภาพเศรษฐกิจชนบทที่รอบด้านกว่า ที่ทำให้เราทราบถึงสภาพชีวิตความเป็น
อยู่ของชาวไร่นาอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก ทั้งในด้านการผลิต การลงทุน ปัญหาที่ดินและ
หนี้สิน ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนการเก็บภาษีอากรของรัฐบาล

ภายหลังการสำรวจของซิมเมอร์แมนแล้ว รัฐบาลสยามภายหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง 2475 ก็ได้จัดให้มีการสำรวจต่ออีกครั้งหนึ่ง โดยเชิญเจมส์ เอ็ม แอนดรูส์
(James M. Andrews) อาจารย์ทางด้านมานุษยวิทยา จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเช่นกัน
มาทำการสำรวจต่อ และมีผลรายงาน คือ Siam 2nd Rural Economic Survey

1934-1935 (เข้าใจว่าผลงานชิ้นนี้ยังมิได้มีการแปลออกเป็นภาษาไทย อนึ่ง เท่าที่ผ่านมาในการเขียนประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ผลงานและข้อมูลของทั้งซิมเมอร์แมนและแอนครัสกียังมิได้นำมาใช้ให้แพร่หลายและเป็นประโยชน์เท่าที่ควรนัก ไม่ว่าจะเป็นนักประวัติศาสตร์หรือนักเศรษฐศาสตร์ของไทย)

การที่รัฐบาลสยามเชื้อเชิญดร. ซิมเมอร์แมน เข้ามารับรองสภาพเศรษฐกิจชนบทในสมัยนั้น น่าจะสืบเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก พ.ศ. 2472-2477 (Great Depression 1929-1934) เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกครั้งนั้นเป็นภาวะความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่สุดในโลกสมัยใหม่ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก (1) ผลผลิตการเกษตรเกินขนาด (agricultural overproduction) (2) วิกฤตการณ์ทางการเงิน (financial crisis)

ในสมัยดังกล่าวการผลิตทางพืชผลการเกษตรและสินค้าสำเร็จรูปมีเกินขนาด จนทำให้ขายไม่ออก สินค้าต่าง ๆ ราคาตกต่ำประจวบกับภาวะการคลัง ที่ทำให้เกิดการเก็งเรื่องหุ้นและเงินทุน สหรัฐอเมริกาทอนทุนของตนจากยุโรป ตลาดหุ้นในนิวยอร์กตกต่ำอย่างเกินขนาด เมื่อเดือนตุลาคม 2472 (1929) ดังที่เรียกกันว่า Wall Street Crash นอกจากนั้นธนาคารในยุโรปก็ล้มจมทั่วเขตเยอรมนีและออสเตรีย รวมทั้งการที่ฝรั่งเศสเพิกถอนการให้กู้ยืมเงินทุนระยะสั้นอีกด้วย ดังนั้นการผลิตทางอุตสาหกรรมก็ตกต่ำ สินค้าออกสินค้าเข้าระหว่างประเทศชงักงัน ขาดเงินลงทุน ผลก็คือหลายประเทศลดการผลิตของตน ปัญหาที่สำคัญตามมาก็คือปัญหากรรมกรว่างงาน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของประเทศที่พัฒนาทางอุตสาหกรรมแล้ว

เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกนี้มีระยะเวลาและผลกระทบยาวนานและรุนแรงมาก ดังเช่นในสหรัฐอเมริกานั้นเศรษฐกิจของประเทศเกือบล้มละลาย กรรมกรหนึ่งในสามว่างงาน รายได้ประชากรลดลงหนึ่งในสอง ในปี พ.ศ. 2472 (1929) สหรัฐอเมริกามีธนาคารอยู่ 25,000 แห่ง แต่ในปี 2476 (1933) ต้องปิดธนาคารเหลือเพียง 14,000 แห่ง แม้จะมีการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจกันอย่างจริงจัง แต่ที่จริงแล้วทั้งสหรัฐอเมริกาและบางประเทศในยุโรปแก้ปัญหานี้ได้ก็เมื่อเกิดสงคราม

โลกครั้งที่สอง กล่าวคือกรรมกรว่างงานนั้นถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารรบในสงคราม

ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศสยามนั้น นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398(1855) เศรษฐกิจของสยามก็เป็นเศรษฐกิจผูกติดกับระบบเศรษฐกิจของโลกตะวันตก สยามได้กลายเป็นประเทศที่ระบบเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการผลิตสินค้าออกเพียงไม่กี่ประเภท คือ ข้าว ไม้สัก ดีบุก และยางพารา ทั้งนี้เพื่อส่งเป็นสินค้าขาออก ระบบเศรษฐกิจเดิมที่เลี้ยงตนเอง (self-sufficient economy) เปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก (export economy) มีการผลิตขนาดใหญ่ มีการเปิดที่ดินจำนวนมากเพื่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณภาคกลาง ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เปิดที่ดินเพื่อทำนาจำนวนมากทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และในสมัยรัชกาลที่ 5 เปิดที่ดินทำกินทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ดินที่เปิดมากและสำคัญในสมัยนี้คือ บริเวณคลองรังสิต พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888)

เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่เศรษฐกิจของไทยผูกอยู่กับเศรษฐกิจของโลกตะวันตกและเงินบาทผูกอยู่กับเงินปอนด์ของอังกฤษ สยามผลิตสินค้าขายให้กับอังกฤษและอาณานิคมของอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ก็ส่งผลให้ข้าว ไม้สัก ดีบุก ยางพารา ของไทยราคาตกต่ำและขายในตลาดต่างประเทศไม่ได้ รายได้ของงบประมาณก็ตกต่ำลง รัฐบาลสยามในสมัยนั้นแก้ไขปัญหาคด้วยการตัดทอนรายจ่ายเพื่อให้งบประมาณไม่ขาดดุลย์ สถานะการณ์เช่นนี้จะรู้ได้จากงบประมาณรายรับและรายจ่ายดังนี้

(4)

งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2472-2480 *

พ.ศ.	รายรับ	รายจ่าย	+ -
2472 (1929)	107,117,933	107,102,487	+ 15,446
2473 (1930)	96,322,219	96,304,915	+ 17,304
2474 (1931)	78,948,232	87,482,122	-8,533,890
2475 (1932)	79,651,369	70,232,968	+ 9,418,401
2476 (1933)	83,734,820	73,639,315	+ 10,095,505
2477 (1934)	94,004,763	75,821,788	+ 18,182,975
2478 (1935)	94,663,495	85,075,839	+ 9,587,656
2479 (1936)	120,318,856	98,141,153	+ 22,177,703
2480 (1937)	109,412,310	101,658,533	+ 7,753,777

* ที่มา พงศิทพย์ ไพรสัณห์ และ มานะ ภัทรธรรม, ประมวลรายรับและรายจ่ายของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2435-2517, คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519

ผลของเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกนั้น ทำให้เกิด (1) ความคิดที่จะวางแผนเศรษฐกิจ
เกิดขึ้น (2) ทำให้เกิดนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม เช่นการตั้งกำแพงภาษีเพื่อป้องกันเศรษฐกิจ
ภายในของแต่ละประเทศ (3) ทำให้เกิดขบวนการของลัทธิการเมืองฝ่ายขวาเพื่อตอบโต้กับ
วิธีการแก้ไขเศรษฐกิจของฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์ ขบวนการลัทธิการเมืองฝ่ายขวานั้น
ก็ปรากฏให้เห็นดังในกรณีของลัทธินาซีในเยอรมนี ลัทธิฟาสซิสต์ในอิตาลีและญี่ปุ่น เป็นต้น
(ซึ่งจะแพร่ระบาดเข้ามาในไทยในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 -
2487)

น่าเป็นที่เข้าใจว่าเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ซึ่งมีผลกระทบกับสยามดังกล่าว ทำให้
รัฐบาลของรัชกาลที่ 7 ในสมัยราชาธิปไตย เริ่มให้ความสนใจที่จะศึกษาสภาพเศรษฐกิจชนบท
ของสยามอันเป็นหลักสำคัญของเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น ดร. ชิมเมอร์แมน จึงได้รับเชิญ
ให้เข้ามาทำการสำรวจเศรษฐกิจดังกล่าว และได้รับการอนุเคราะห์อย่างเต็มที่จากกรมพระกำแพง-
เพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม (ตลอดจนผู้ที่มีส่วนร่วมงานครั้งนี้ที่นางจะ
เอียนามไว เช่นหลวงเกษตรกรรม (ม.ล. เศษ สนิทวงศ์ฯ) ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งประธาน
องคมนตรีในรัชกาลที่ 9 ม.ล. เศษ สนิทวงศ์ฯยังมีส่วนร่วมในการสำรวจครั้งที่ 2 ของแอนดรูส์
ดังที่กล่าวมาแล้วด้วย และยังเป็นผู้สนับสนุนให้นายชิม วีระไวทยะ ทำการแปลออกมาเป็นภาษา
ไทยฉบับที่เรามืออยู่นี้ด้วยเช่นกัน)

ผลการสำรวจของ ดร. ชิมเมอร์แมน ทำให้เราทราบข้อมูลเบื้องต้นที่น่าสนใจ
จะอ่านได้จากรายงานนี้ แต่ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างของข้อมูลสำคัญที่ ดร. ชิมเมอร์แมนพบ
เช่น ปัญหาหนี้สินของชาวนาไทย พ.ศ. 2473 ปรากฏว่าแต่ละครอบครัวของชาวนาภาคต่าง ๆ
มีหนี้สินดังนี้

ภาคกลาง	190 บาท	ต่อครอบครัว
ภาคเหนือ	30 "	----- "
ภาคใต้	10 "	----- "
ภาคอีสาน	14 "	----- "

จากการสำรวจของ ดร.ซิมเมอร์แมน ยังพบอีกว่าในบรรดาทุก ๆ 100 ครอบครัว
นั้น มีหนี้สินดังนี้

ภาคกลาง	49	ครอบครัวมีหนี้สิน
ภาคเหนือ	18	" ----- "
ภาคใต้	18	" ----- "
ภาคอีสาน	11	" ----- "

(โปรดดูบทที่ 10)

นอกจากนี้ในด้านปัญหาที่ดิน ดร.ซิมเมอร์แมน ยังค้นพบอีกว่า อัตราของการที่ชาวนา
 ไร่ที่ดินมีสูง และมีเจ้าที่ดิน (absentee landlords) ที่สะสมที่ดินโดยมิได้ทำการเพาะ
 ปลูก ส่วนใหญ่ของเจ้าที่ดินนี้อาศัยอยู่ในเมืองหลวง เพอร์เซ็นต์ของชาวนาไร่ที่ดินตามภาคต่าง ๆ
 มีดังนี้

ภาคกลาง	36	เปอร์เซ็นต์
ภาคเหนือ	27.44	"
ภาคใต้	14.50	"
ภาคอีสาน	18	"

(โปรดดูบทที่ 2)

ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาร้ายแรงทีเดียว และเมื่อเปรียบ
 เทียบกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นประเทศใกล้เคียงกับสยาม สยาม
 ก็เข้าสู่โลกสมัยใหม่พร้อมด้วยปัญหาในชนบทที่ไม่แตกต่างจากพม่า เวียดนาม ฯลฯ เท่าใดนัก
 เราไม่ทราบว่าการผลของการสำรวจของ ดร.ซิมเมอร์แมนได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังหรือไม่
 ทั้งในสมัยราชาธิปไตยหรือสมัยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แต่ก็น่าเชื่อว่า
 ผลของการสำรวจนี้เป็นที่รับรู้กันดีในหมู่นักของไทย ดังจะเห็นได้จากการที่นายซิม วีระไวทยะ

(หนึ่งในบรรดาผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475) ได้แปลงออกเป็นภาษาไทย และ
 ครั้งหนึ่งได้เป็นตำราเรียนเศรษฐวิทยาของกระทรวงธรรมการ เราไม่ทราบอีกเช่นกันว่า
 เมื่อต้นปี พ.ศ. 2476 (ถ้านับแบบเก่าก็เป็น 2475) นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับมอบหมาย
 ให้ร่าง "เค้าโครงการเศรษฐกิจ" สำหรับรัฐบาลใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 นั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับอิทธิพลจากข้อมูลของ ดร. ชิมเมอร์แมน หรือไม่เพียงใด อย่างไร
 ก็ตาม "เค้าโครงการเศรษฐกิจ" ของนายปรีดี พนมยงค์ นี้ ถึงแม้จะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอม-
 มินิสต์จนต้องลี้ภัยไปก็ตาม แต่ก็ปรากฏการณ์ครั้งแรกของรัฐบาลที่พยายามจะวางแผน
 เศรษฐกิจเกิดขึ้น แทนที่จะปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปในทิศทางของตัวเอง ปัญหาเหล่านี้
 ที่ ดร. ชิมเมอร์แมน พบเมื่อห้าสิบกว่าปีก่อน และได้รับการยืนยันอีกครั้งโดยแอนครุส หาได้
 รับการตอบสนองอย่างจริงจังไม่ และปัญหาเหล่านั้นได้ปรากฏให้เราเห็นอย่างจริงจังในสมัย
 ของเรานี้

มูลนิธิโครงการตำราฯ เห็นว่าเอกสารชิ้นนี้มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์และ
 ทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งยังน่าจะเป็นข้อมูลที่ช่วยในการแก้ไขปัญหายุ่งยากได้ไม่น้อย ปัจจุบัน
 ที่ขาดความเข้าใจอันถูกต้องคือคนใด ก็คงจะมีอนาคตที่ขาดความมั่นคงฉนั้น และเนื่อง
 จากคนฉนั้นได้ขาดหายไปเป็นเวลานาน กลายเป็นหนังสือหายาก มูลนิธิโครงการตำราฯ
 จึงได้ติดต่อกับทายาทของนายฉิม วีระไวทยะ เพื่อจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง และต้องขอ
 ขอบคุณ คุณวีระ วีระไวทยะ ไว้เป็นอย่างสูง ณ ที่นี้ด้วย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 วันลอยกระทง 2525

คำนำเมื่อพิมพ์ครั้งที่ 1

"การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยามนี้" เป็นหนังสือรายงานการสำรวจเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ. 2473 ที่ศาสตราจารย์ คาร์ล ซี. ฮิมเมอร์เดน (Ph. D. Harvard University) ได้ทำการสำรวจตามชนบทรวมมือกับเจ้าหน้าที่งานกระทรวงเศรษฐกิจและกระทรวงมหาดไทย ในจังหวัดต่างๆ มีเชียงใหม่ ลำปาง เพชรบูรณ์ เชียงราย อุบลราชธานี ขอนแก่น นครราชสีมา อุตรดิตถ์ สกลนคร หนองคาย นครพนม ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส ตรัง ภูเก็ต ฉะเชิงเทรา เพชรบุรี พิจิตรโลก ลพบุรี อโยธยา สระบุรี ธัญบุรี จันทบุรี สุพรรณบุรี ชุขันธ์ หนองบัวกร่างฯ รวม 32 จังหวัด เป็น 40 ตำบล ใช้เวลาสำรวจ 1 ปี ซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลสยามก็ได้เสียเงินไปมิใช่น้อย เมื่อได้ทำการสำรวจสำเร็จลงแล้ว หมอคาร์ล ซี. ฮิมเมอร์เดน ได้ทำรายงานนี้ขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ และกระทรวงเศรษฐกิจได้พิมพ์ขึ้นจำหน่ายแต่มีผู้แพร่หลายนัก และดูเหมือนว่าไม่ค่อยมีผู้อ่านสักเท่าไรนักด้วย

สมัยนี้เป็นสมัยที่ประเทศสยามมีรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลัก ประชาชนชาวสยามเป็นอันมากต่างสนใจในความผาสุกแห่งประชาชนต่างแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ นานา ในอันที่จะส่งเสริมให้ประเทศเราถึงความเจริญ แต่การแสดงความคิดความเห็นอันใดในการแก้ไขประเทศให้เจริญ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ความเป็นอยู่ของบ้านเมือง ข้าพเจ้าเป็นผู้สนใจอยู่คนหนึ่ง ได้อ่านรายงานการสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยามนี้แล้ว รู้สึกว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์อย่างมาก จึงได้แปลขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการเศรษฐกิจแห่งประเทศ ถึงหนังสือเล่มนี้จะมีข้อขาดตกบกพร่องบ้างก็จริง แต่ก็เหมือนจะเป็นหนังสือเล่มเดียวที่กล่าวถึงสภาพทั่ว ๆ ไปของสยามในทางเศรษฐกิจ

ยิ่งกว่านั้น ความเป็นอยู่ของชาวนานี้เป็นหัวใจอันสำคัญของประเทศเรา ความสำคัญในการกาวหนาของประเทศไทยที่ประชาชนชั้นนี้ จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้คิดจะเป็นผู้แทนราษฎรเพื่อเข้านั่งในสภาผู้แทนราษฎรควรจะสนใจสิ่งเหล่านี้

เท่าที่ข้าพเจ้าได้พิจารณาหนังสือนี้แต่ต้นจนจบ มีข้อที่น่าเอาใจใส่อยู่มาก แต่อย่างไรก็ดีหวังใจว่าท่านผู้อ่านคงจะพึงเล็งถึงหม่อมิเมอร์เนนผู้ใช้ความระมัดระวังในการเขียนรายงานนี้อย่างยิ่ง ท่านหม่อโคพยามยนักพยายามหาที่จะแสดงความจริงทั้งสิ้น แต่เกรงว่าชาวไทยและรัฐบาลสยามในเวลานั้นจะเสียใจ จึงหลบความสำคัญ ๆ หลายประการ และกลบขมเชยสภาวะของชาวไทย ซึ่งมีหลายท่านโคพยามยนำเอาผลความเหล่านี้นมาแสดงว่าเป็นถ้อยคำอันแท้จริงไปแสดงในที่ต่าง ๆ เช่นกับคำว่า "ความเป็นอยู่ของชาวนาไทยเราสูงกว่าชนชาติอื่นในทวีปเอเชีย" เป็นอาทิ ซึ่งแท้จริงเป็นลูกยอต่างหาก

ท่านหม่อโคให้ความสำคัญว่าเราเสื่อมโทรม และล้าหลังอยู่หลายประการ ทั้งชี้ช่องไว้ให้เราแก้ไขด้วยเป็นอันมากและนอกจากนี้การสำรวจคราวนี้เป็นการสำรวจจะเพาะบางแห่ง และให้ความสนับสนุนโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งควรจะมีข้อที่ผิดพลาดอยู่มาก (การสำรวจตามทางสืบสวนทราบว่าเป็นจังหวัดเชียงใหม่มีส่วนบกพร่องอยู่บ้าง เพราะเป็นตำบลแรกที่เริ่มงาน เช่นตำบลสันทราย ฯลฯ) ยิ่งกว่านั้นตำบลตัวอย่างจะถูกตบตาโดยเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ดีท่านหม่อโคได้ออกตัวว่ารายงานนี้คงมีผิดพลาดอยู่หลายประการ แต่ส่วนที่ดียังมีอยู่ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าผู้อ่านทั้งหลายคงได้ประโยชน์จากหนังสือนี้บางประการ ส่วนขอบกพร่องในการแปลนั้น หวังว่าคงได้รับอภัยตามสมควร

กานำการพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือ "การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม" นี้เป็นหนังสือรายงานการสำรวจเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ. 2473 ที่ศาสตราจารย์ คาร์ล ซี. ฮิมเมอร์แมน (Ph. D. Harvard University) ได้ทำการสำรวจตามชนบทต่าง ๆ รวมมือกับเจ้าหน้าที่งานกระทรวงเศรษฐกิจและกระทรวงมหาดไทย ได้เขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษ นายฉิม วีระไวทยะได้แปลออกเป็นภาษาไทย โดยการแนะนำและควบคุมของหลวงเชษฐหรรณนายทะเบียนกรมสหกรณ์ กระทรวงเศรษฐกิจ ผู้มีส่วนสำคัญในการสำรวจนี้โดยตลอด การแปลนี้ผู้แปลได้ตัดสถิติออกคงแปลแต่รายงานเท่านั้น เพราะตัวเลขสถิติที่มีอยู่ในต้นนี้ได้คลาดเคลื่อนไปบ้างแล้ว ในการแปลและการพิมพ์ครั้งแรกนี้มีตกผิดหลายข้ออยู่บ้าง ครั้นกระทรวงธรรมการเลือกเอาหนังสือ "การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม" ใช้เป็นหนังสือเรียนสำหรับชั้นมัธยมบริบูรณ์ ผู้แปลก็มีความยินดีมอบลิขสิทธิ์หนังสือนี้ให้แก่กระทรวงธรรมการจักพิมพ์ขึ้น เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่นักเรียนในทางความรู้ และเป็นเครื่องประดับสติปัญญาให้รู้สำนึกในความเป็นอยู่ของชนชาวสยามทั่วไปและเป็นทางให้ตนเองได้รู้จักเลือกการอาชีพในเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปภายหน้า มิได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับบรรณคดีซึ่งถือเอาคำประพันธ์เป็นสาระ นอกจากนี้แล้วผู้แปลยังได้ช่วยทำการตรวจทานแก้ไขข้อความที่บกพร่อง รวมมือกับเจ้าหน้าที่แผนกแบบเรียน หลวงสันธานวิทยาลัย และขุนวิทยาวุฒิ กวชัย.

กระทรวงธรรมการขอขอบใจในความเอื้อเฟื้อของผู้ที่ได้นำนามมาเหล่านั้น มีหลวงเชษฐหรรณ และนายฉิม วีระไวทยะ เป็นต้น เป็นพิเศษ.

วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2477

แผนกแบบเรียน กองวิชาการ

บัญชีเรื่อง

		หน้า
บทที่ 1	บทนำความไปทั่ว	1
" 2	ครอบครัวในชนบทและการกสิกรรม	16
" 3	รายได้รายจ่ายเงินสด	23
" 4	รายจ่ายในการทำนา-ภาษี-เงินกำไร-เงินลงทุนไป	34
" 5	ทรัพย์สินสมบัติและความเจริญในทางเศรษฐกิจ	45
" 6	รายจ่ายสำหรับการกินอยู่	49
" 7	รายได้ของชาวชนบทที่เป็นเงินสด	56
" 8	การกสิกรรมของภาคต่างๆ	59
" 9	ตลาดสินค้ากสิกรรมภายในประเทศ	89
" 10	การกู้ยืมเงินสำหรับการกสิกรรม (Agricultural credit)	105
" 11	สุขภาพและการแพทย์	128
" 12	อาหารของชาวชนบท	152
" 13	ปัญหาเศรษฐกิจของภาคต่างๆ	158
" 14	แผนงานของประเทศไทย	187

ตำบลที่สำรวจ

เลข ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		<u>เหนือ</u>	
1	แม่เชียงใหม่	เมือง	เชียงใหม่
2	สันมหาพน	สันมหาพน	เชียงใหม่
3	สันทราย	สันทราย	เชียงใหม่
4	สันกำแพง	สันกำแพง	เชียงใหม่
5	นาควม	เมือง	ลำปาง
6	บ้านหมาก	เมือง	ลำปาง
7	แม่คำมี	รองกวาง	แพร่
8	ป่าแดง	เมือง	แพร่
9	สันทราย	เมือง	เชียงราย
10	แม่คำ	เชียงแสน	เชียงราย
11	บ้านดู่	เมือง	น่าน
12	น้ำปัว	นุญขึ้น	น่าน
		<u>ตะวันออกเฉียงเหนือ</u>	
13	หนองขุน	เมือง	อุบลราชธานี
14	หนองครก	ศรีสะเกษ	อุบลราชธานี
15	บ้านใหม่	เมือง	นครราชสีมา
16	บ้านเหล่า	หมากแข้ง	อุบลราชธานี
17	พระลับ	พระลับ	ขอนแก่น

เลข ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		<u>ตะวันออกเฉียงเหนือ</u>	
18	จัวคอน	ธาตุเชิงชุม	สกลนคร
19	มีชัย	มีชัย	หนองคาย
20	นาราชควาย	หนองบึก	นครพนม
		<u>ใต้</u>	
21	ห้วยยาง	หาคะเปา	ชุมพร
22	วัดประทุ	บ้านคอน	สุราษฎร์ธานี
23	ห้วยสำเปา	เมืองนครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช
24	พะวง	เมืองสงขลา	สงขลา
25	ปยุต	สบบารัง	ปัตตานี
26	บางปอ	บางนรา	นราธิวาส
27	นาโยงใต้	ทับเที่ยง	ตรัง
28	ฉลอง	ทุ่งตา	ภูเก็ต
		<u>กลาง</u>	
29	จุกกระแต	เมืองฉะเชิงเทรา	ฉะเชิงเทรา
30	ธงชัย	คลองกระแชง	เพชรบุรี
31	ท่าทอง	เมืองพิษณุโลก	พิษณุโลก
32	ตะลุง	เมืองลพบุรี	ลพบุรี
33	หันตรา	กรุงเก่า	อยุธยา
34	บ้านยาง	เส้าไห	สระบุรี

เลข ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
		<u>กลาง</u>	
35	ลำผักกูด	วังสีก	ชัยภูมิ
36	พิหารแดง	ท่าพี่เลี้ยง	สุพรรณบุรี
37	คลองนารายณ์	เมืองจันทบุรี	จันทบุรี
38	ปากน้ำ	เฉลิมสิงห์	จันทบุรี
39	บางประหาน	บางขุนเทียน	ธนบุรี
40	พระโขนง	พระโขนง	กรุงเทพฯ

การสำรวจนี้เรียกว่า "การสำรวจปัญหาเศรษฐกิจตามชนบทในประเทศไทย" เนื่องด้วยความเป็นไปและลักษณะของประเทศต่างกันทุกภาค การสำรวจนี้จึงกว้างขวางกว่าการสำรวจท้องถิ่นในชนบทโดยเฉพาะ เหตุนี้ในขั้นแรกก่อนที่จะลงมือสำรวจ จึงจำเป็นต้องวางโครงการและความมุ่งหมายของการสำรวจไว้ เพื่อคัดเลือกลักษณะสำคัญแห่งประเพณีที่แตกต่างๆ มาประกอบกับการพิจารณาในการเรียบเรียงรายงาน

ลักษณะแห่งการสำรวจ

ความมุ่งหมายของการสำรวจ เพื่อแสดงให้เห็นว่าความเป็นอยู่ในชนบทเกี่ยวข้องกับภาคทรัพยากรของประเทศและความเจริญอย่างไร เหตุที่ต้องสนใจในความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของชาวชนบทนั้น ก็เพราะว่าชาวชนบทเป็นชนชั้นสำคัญที่สุดของประเทศไทย ความเจริญและความมั่นคงของประเทศต้องอาศัยความสมบูรณ์ และลักษณะแห่งความเป็นอยู่ของราษฎรชั้นนี้เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะเช่นนี้มิใช่เป็นแต่ประเทศไทยประเทศเดียวเท่านั้น ประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชียและประเทศตะวันตกก็ย่อมอาศัยความเป็นอยู่ของราษฎรชาวชนบทเช่นเดียวกัน แม้แต่ประเทศที่มีเมืองใหญ่ ๆ อันเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของประเทศเป็นจำนวนมาก ไม่เรื่อก็ยังจะเห็นวาลักษณะแห่งการเศรษฐกิจและการสมาคมของชุมชนชนเช่นนี้ ต้องมีความสัมพันธ์กับลักษณะแห่งเศรษฐกิจและการสมาคมของราษฎรชาวชนบท

ความมุ่งหมายอันสูงในการสำรวจนี้บรรลุความสำเร็จพร้อมด้วยการรวบรวมและจำแนกข้อความต่าง ๆ และทั้งได้วางโครงการทำนุบำรุงให้ประเทศเจริญยิ่งขึ้นด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง จึงหวังว่าประชาชนจะเอาใจใส่ในรายงาน ซึ่งได้รวบรวมขึ้นไว้อย่างจริงจัง และคงจะพิจารณาให้ทราบถึงความสำคัญแห่งงานนี้ด้วย ข้อความในรายงานนี้อาจจะพลั้งเผลอไปหรือคลาดเคลื่อนได้บ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะมีเวลาน้อยสำหรับเรียบเรียงรายงานนี้เทียบกับโครงการแห่งการสำรวจที่กำหนดไว้ในขั้นต้น จึงหวังว่าผู้อ่านทั้งหลายจะไม่ควนทอดทิ้งรายงานนี้เสีย

ที่เดียว คงจะคัดทอนเฉพาะส่วนที่พลาดพลั้งออกเสียและถือว่าส่วนที่เหลืออยู่นั้นเป็นข้อความที่ถูกต้องสำหรับใช้ในการบำรุงความเจริญของประเทศสยามในภายหน้า นอกจากนี้ยังหวังต่อไปว่ารายงานนี้จะไม่ถูกทอดทิ้งเสียทั้งหมดทีเดียว แม้ความเห็นนี้จะแตกต่างกับความเห็นของท่านที่สนใจในเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความเจริญของประเทศ เพราะว่าความเป็นไปของมนุษย์เรานี้ซับซ้อนกันมากและเป็นของที่เข้าใจยาก คณะสำรวจไถพยายามสอค้นดูความเจริญของประเทศสยามเป็นส่วนใหญ่ โดยมีไคพิจารณาจากหลักว่า "มีอะไรที่จะต้องทำบ้าง" อย่างเดียวไม่ แต่ได้วินิจฉัยอย่างรอบคอบจากหลักว่า "มีอะไรที่จะทำได้บ้าง" เป็นสำคัญและหลักเกณฑ์อื่นนี้ ("อะไรที่จะทำได้บ้าง") ไคพิจารณาตามสติปัญญาของมนุษย์และลักษณะการของเศรษฐกิจ ซึ่งมีอยู่ในทุก ๆ ประเทศในยามซับซ้อนเช่นว่านี้

ก่อนที่จะบรรยายถึงวิธีสำรวจ จำเป็นต้องชี้แจงให้ทราบว่าความเห็นในรายงานนี้กับสภาพแห่งความจริงที่ปรากฏในรายงานนี้ มิได้มุ่งหมายจะให้เป็นการกระทบกระเทือนแก่สยามอย่างใดเลย⁽¹⁾ ประเทศใดที่เจริญและมีรัฐบาลที่สามารถและแข็งแรงอย่างประเทศสยามย่อมเต็มใจให้สำรวจปัญหาต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจอย่างเปิดเผย และพยายามที่จะจัดการทำนุบำรุงประเทศตามแนวโครงการเศรษฐกิจเป็นกิจลักษณะ ผลของการสำรวจนี้แสดงให้เห็นว่าประเทศสยามไม่มีเหตุผลที่จะต้องละเลยในความเจริญเพียงเท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ ประเทศสยามเป็นประเทศที่มีความเจริญอยู่ในระดับไม่ต่ำ มีรัฐบาลที่มั่นคง โภคทรัพย์ของประเทศก็โตทวีขึ้นเป็นลำดับมีโอกาที่จะรุ่งเรืองในอนาคตกาล ถ้าคำนวณดูอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า

¹โดยปกติการสำรวจเศรษฐกิจย่อมขยายสภาพความจริง อาณาประชาราษฎร์ได้รับเดือดร้อนอย่างใด ย่อมก่อให้เกิดข้อสงสัยถึงความเป็นอยู่ของชนหมู่มากและพยายามที่จะแก้ไขซึ่งบางคราวอาจถึงแก่ก่อให้เกิดการปฏิวัติได้ ฉะนั้นหมอมิเมอร์แมนจึงออกตัวเสียก่อน (ผู้แปล)

รายได้กีดตัวและค่าใช้จ่ายสำหรับการกินอยู่ของชาวสยามสูงกว่าประเทศบางประเทศในทวีปเอเชีย ถ้าหาก⁽¹⁾ว่าประเทศสยามยังอยู่หลังในเวลา¹ เนื่องจากมีผลเมืองน้อยคิดเทียบกับขนาดของเนื้อที่ และมีอัตราค่าสูงหรือขาดการดำเนินงานในทางโภชนาการบางอย่างก็ไม่ใช่เป็นการยากที่จะค้นหาเหตุผล เพราะประเทศสยามขาดลักษณะบางอย่าง อันเป็นเหตุให้เสียเปรียบในทางโลกกิจ การกลสิกรรมในประเทศสยาม ซึ่งราษฎรทำกันอยู่ในเวลานี้เป็นวิธีที่ใช้เนื้อที่เพาะปลูกมาก (extensive) ต่างกับวิธีที่ใช้เนื้อที่เพาะปลูกน้อยและพยายามทวีผลให้มากขึ้น (intensive) เช่นบางประเทศในทวีปเอเชียกำลังเริ่มใช้วิธีที่ 2 อยู่ แต่ว่าเราต้องคิดว่าความจริงและการกำหนดแผนกลสิกรรมของประเทศใดประเทศหนึ่ง ย่อมดำเนินตามความสามารถในทางกลสิกรรม นำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้ในการก่อให้เกิดผลทางโภชนาการ⁽²⁾ (production) ปัญหาแห่งการบำรุงกลสิกรรมและโภชนาการของประเทศสยามนั้นมิใช่จะเกี่ยวในข้อที่ร่างกายของพลเมืองไม่สมบูรณ์แต่อย่างเดียวนั้น แต่ย่อมเป็นปัญหาเกี่ยวแนวช่องทางที่จะปฏิบัติในอนาคตอีกด้วย? รายได้ของประเทศสยามในเวลานี้เหมาะกับความต้องการของพลเมืองจะเพาะในเวลาปัจจุบัน⁽³⁾ แต่เมื่อรายได้ของประชาชนมากขึ้นและจำนวนพลเมืองทวีขึ้น ความต้องการของพลเมืองก็ต้องเพิ่มขึ้น และโอกาสที่จะบำรุงโลกกิจตลอดจนการบำรุงประเทศก็จะทวีตาม

ลักษณะของการสำรวจอีกข้อหนึ่ง ก็คือการทำงานอันใหญ่เป็นการสำรวจขั้นแรกโดยวางหลักไว้อย่างกว้าง เพื่อให้เกิดความสนใจในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะในภายหลัง เรื่องต่าง ๆ ที่จะต้องทำการสำรวจกันโดยละเอียดจะพบนั่นจะช่วยบำรุงความจริงและเพิ่มพูนรายได้ของประชาชน จึงหวังว่าการสำรวจคราวนี้จะไม่เป็นการสำรวจครั้งสุดท้าย

¹ขอท่านผู้อ่านได้โปรดสังเกตความระมัดระวังของหมอิมเมอร์แมนที่กล่าวถึงประเทศเราเป็นอย่างไร?

²ประเทศสยามขาดการบำรุงในการประติษฐานกรรม (ผู้แปล)

³หมายความว่าหาเข้ากินคำหรือหาหม้อกินมือ (ผู้แปล)

ในการสำรวจคราวนี้ได้พิจารณาถึงปัญหาต่างๆ จากความเห็นของผู้ชำนาญในเรื่องนั้นๆ รายงานนี้กล่าวถึงเรื่องต่างๆ เช่น รายได้เป็นทรัพย์สิน รายได้เป็นวัตถุ วิธีการเพาะปลูก การขายสินค้า กลีกรรรม การหาเงินทุนสำหรับกลีกรรรม และหนี้สินของชาวชนบท สุขภาพ อาหาร ปัญหาในทางเศรษฐกิจของภาคต่างๆ และปัญหาอื่น ๆ ที่สำคัญ

ในการสำรวจนี้ถึงแม้จะมีผู้ชำนาญกระทำการร่วมมือด้วยกันหลายคนก็จริง แต่ก็เป็นการงานของคณะบุคคลซึ่งรวมกันเป็นคณะเดียว และรายงานที่เรียบเรียงขึ้นเป็นรายงานของคณะนี้ ข้อความต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่การออกความเห็นซึ่งปรากฏอยู่ในรายงานนี้ได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนของบุคคลทั้งคณะ การสำรวจนี้ได้กระทำร่วมมือด้วยกันตั้งแต่ต้นมาไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งแยกออกจากคณะเลย นอกจากการสอบสวนเรื่องต่าง ๆ ตามหน้าที่ซึ่งแบ่งปันกันไว้แต่เดิมแล้วเจ้าหน้าที่ทุกคนยังต้องช่วยวินิจฉัยปัญหาอื่น ๆ อีกด้วย ผู้ที่ชำนาญในทางแพทย์มิได้ศึกษาเฉพาะการงานในทางแพทย์อย่างเดียว แต่ได้พิจารณาความเป็นอยู่ในทางเศรษฐกิจและการกลีกรรรมของประชาชนด้วย นักโภคศาสตร์และนักกลีกรรรมก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ ได้สอบถามถึงความเป็นอยู่ของราษฎรในทางสาธารณสุขด้วยเหมือนกัน รายงานนี้จะเปรียบคล้ายกับตึกซึ่งได้ก่อสร้างขึ้นเสร็จแล้ว คือได้ทดลองตรวจตราอย่างถี่ถ้วน และก่อสร้างโดยอาศัยกำลังของคณะตั้งแต่รากจนถึงหลังคา ไม่แต่เป็นเพียงเครื่องประกอบการก่อสร้างต่าง ๆ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่บนพื้นดินเท่านั้น ยังเป็นเครื่องประกอบการก่อสร้างอื่น ๆ อีกด้วย แต่มีลักษณะคล้ายกับตึกซึ่งได้สร้างขึ้นเสร็จแล้ว คือได้ทดลองตรวจตราอย่างถี่ถ้วนและก่อสร้างโดยอาศัยกำลังของคณะตั้งแต่รากจนถึงหลังคา

ลักษณะสำคัญแห่งการสำรวจอีกอย่างหนึ่ง คือ คณะสำรวจนี้มีได้มุ่งเฉพาะแต่การงานในทางปฏิบัติอย่างเดียว ยังได้พิจารณาปัญหาต่างๆ ตามหลักวิชาการแห่งวิทยาศาสตร์อันเป็นทางที่จะช่วยให้การงานในทางปฏิบัติเป็นผลสำเร็จในภายหน้าด้วยเหมือนกัน ข้อความซึ่งได้รวบรวมไว้และนำมากล่าวในรายงานนี้ได้คัดเลือกรวบรวมขึ้นเป็นหมวดเป็นหมู่และจำแนกออกเป็นรายการต่างๆ ตามวิธีแห่งวิทยาศาสตร์ ส่วนปัญหาต่างๆ ที่เห็นว่าสำคัญนั้น คณะนี้หาได้วินิจฉัยตามความคิดเห็นของตนฝ่ายเดียวไม่ แต่ได้อาศัยความเห็นและความแนะนำของ

นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ เพื่อนำมาประกอบการเรียบเรียง
รายงานนี้ด้วย

อนึ่งการสำรวจคราวนี้ทำให้เป็นการงานซึ่งมุ่งหมายรวบรวมผลต่าง ๆ และอาศัย
ความชำนาญของผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ไม่ ขอบความต่าง ๆ การรวบรวมและการจัดระเบียบทางสถิติ
อันปรากฏอยู่ในรายงานนี้ สำเร็จได้ด้วยกำลังกายกำลังปัญญาของเจ้าหน้าที่ในขณะสำรวจ นับ
ตั้งแต่หัวหน้าชั้นสูงลงมาถึงผู้ช่วยชั้นต่ำทั้งสิ้น

ถึงแม้รายงานนี้จะได้อธิบายถึงความตกต่ำแห่งการกสิกรรมอันกระทบกระเทือนถึง
ฐานะของชาวนา และการที่ควรส่งเสริมการกสิกรรมให้ยิ่งขึ้นก็ดี นอกจากนั้นยังแนะนำ
วิธีแก้ไขการตกต่ำในทางกสิกรรมอีกด้วย แต่การสำรวจคราวนี้ก็มีได้มุ่งหมายสำรวจเฉพาะ
ความตกต่ำแห่งการกสิกรรมแต่อย่างเดียว การสำรวจได้ใช้หลักอาศัยรายได้ในปีธรรมดาก่อน
ที่ราคาสินค้าตกต่ำทั่วประเทศสยามเป็นเกณฑ์ โดยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องเอาผลที่ได้จากการกสิกรรม
ในปี พ.ศ. 2472 (ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1930) เป็นหลักคำนวณ
รายได้และรายจ่ายสำหรับปี 2473 (ตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1930 จนถึงเดือนเมษายน
ค.ศ. 1931) การที่ขณะสำรวจต้องเลือกระยะเวลาที่กล่าวไวข้างต้น มาสอบถามรายได้และ
รายจ่ายของครอบครัวชาวนานั้น มีเหตุผลหลายประการ คือการสำรวจนี้ได้เริ่มทำเมื่อเดือน
ธันวาคม พ.ศ. 2473 ก่อนเวลาที่ชาวนาเก็บเกี่ยวและขายข้าวซึ่งทำไว้ในปี พ.ศ. 2472
แต่เพื่อให้เป็นการคำนวณรายได้ในระยะเวลา 1 ปีเต็ม จำเป็นต้องเก็บจำนวนรายได้จาก
การขายข้าวในปลายปี พ.ศ. 2472 กับในต้นปี พ.ศ. 2473 เข้ามาพิจารณาและคำนวณด้วย
ตามปกติชาวนาส่วนมากอาศัยเงินที่ได้จากการขายผลที่เก็บเกี่ยวได้ในปีก่อนสำหรับใช้จ่ายใช้
สอยในปีต่อไป ถ้าการปลูกข้าวในปีใดให้ผลดีชาวนาก็หมดหนี้สิน และมีเงินทองเหลืออยู่บ้าง
สำหรับใช้จ่าย ชาวนาหวังอยู่เสมอว่าการทำนาจะได้ผลดี และเตรียมเงินทองไว้เพื่อใช้จ่าย
ในการทำนา (ค่าจ้างแรงงาน) ตามที่เคยปฏิบัติมา ฉะนั้นเมื่อเอารายจ่ายในปีหลังที่สุดหักออก
เสีย เงินที่เหลืออยู่ย่อมมาจากรายได้อันเนื่องจากการขายข้าวของตนเอง

พลองมือกระทำการสำรวจได้ไม่สุ่มาน ความตกต่ำทางโลกกิจก็เริ่มกระทบกระเทือน

ฐานะของชาวนา ดังอย่างนั้นก็ดี คณะสำรวจได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดว่าจะสำรวจความเป็นอยู่ของชาวนาตามปกติสภาพ โดยไม่คำนึงถึงความปั่นป่วนแห่งโลกกิจเลย และจะได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาในเวลาปกติ ทั้งการสำรวจนี้จะไ้ผล 2 ทาง คือ

1. การพิจารณาผลของโทษย้อนอันกระทบกระเทือนฐานะทางเศรษฐกิจของชาวนา
2. การพิจารณาความเป็นไปต่าง ๆ ในทางโลกกิจ ในเมื่อกลักรวมกลับพื้นตัวและอยู่ในปกติสภาพ

การสำรวจนี้ได้ตกลงกันไว้แต่แรกว่าจะรวบรวมผลต่าง ๆ ที่ส่อบส่วนได้จากทุกภาคในประเทศไทยสำหรับเวลา 1 ปี เพื่อนำมาพิจารณาในการเรียบเรียงรายงาน ดังแม้ว่าการสำรวจในภาคต่าง ๆ ได้ใช้เวลา 2 ปี ทำการติดต่อกัน คือเริ่มกระทำการสำรวจตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2473 และเสร็จการสำรวจในปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2474 การงานทุกอย่างที่คณะสำรวจได้กระทำไปนั้น ก็ได้ดำเนินไปตามเวลาและแนวโครงการที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น

แม้ว่าไ้วางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบไว้แล้วคณะสำรวจก็ยังต้องประสบความลำบากหลายอย่างหลายประการ ตามที่ได้สอบถามจากปากคำของชาวนา รายได้จากพืชผลในปีหลังที่สุดมักสับสนกับรายได้ในปีก่อน ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะราษฎรส่วนมากไม่สามารถแยกรายได้และรายจ่ายสำหรับปี พ.ศ. 2472 และปี พ.ศ. 2473 ให้ออกจากกันได้เลย ถึงกระนั้นก็ดี คณะสำรวจได้พยายามดำเนินตามหลักซึ่งวางไว้อยู่เสมอ โดยสอบถามรายได้จากพืชผลในปี พ.ศ. 2472 ให้ใกล้เคียงกับความจริงที่สุด การสำรวจในท้องที่ต่าง ๆ ได้เสร็จสิ้นเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2474

การสำรวจนี้ถึงแม้จะอยู่ในเวลาโลกภัยก็ดี ก็ได้วางโครงการไว้แต่เบื้องต้นแล้วสำหรับแผนงานที่ต้องใช้เวลาทำนาน ราษฎรในประเทศไทยได้ทำนามาเป็นเวลาหลายร้อยปี บางปีได้ผลดี บางปีได้ผลเลว เช่นเกี่ยวกับทำธุระการงานอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวแก่การค้ากำไร ความมุ่งหมายของคณะนี้คือ การสำรวจฐานะทางเศรษฐกิจของชาวนาตามปกติ แต่ในระหว่างกระทำการสำรวจนี้ การตกต่ำทางโลกกิจได้บังเกิดขึ้น คณะสำรวจจึงต้องพิจารณาเหตุการณ์

ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดเคื่องในทางค้าขายอีกด้วย และออกความเห็นในการแก้ไขข้อหาอัน
ยุ่งยากต่าง ๆ แต่ปัญหาความยุ่งยากในสมัยโลกสมัยนี้ ใคร ๆ ย่อมทราบดีแล้วว่า วิธีป้องกัน
กันหรือกำจัดโทษภัยซึ่งรัฐบาลต่าง ๆ เคยใช้นั้นไม่สามารถแก้ไขความปั่นป่วนทางโลกกิจให้เบา
บางลงได้ การถูกรบกวนในทางโลกกิจให้เข้าสู่สภาพเดิมนั้น จะต้องแก้ไขตามมูลเหตุอันก่อให้เกิด
เกิดความผิดเคื่องทั่วไป วิธีบำบัดโทษภัยนี้จะต้องใช้เวลาชานาน และต้องทำนุบำรุงการอุตสาหกรรม
ของประเทศให้มั่นคง วิธีนี้เป็นวิธีที่แน่นอนและจะช่วยเพิ่มทุนโภคทรัพย์ของประเทศ
ถ้านานประเทศสามารถแก้ไขโทษภัยอันร้ายแรง ซึ่งทุกประเทศทั่วโลกต้องประสบให้เบาบาง
ลงได้โดยเร็วก็จะเป็นสิ่งที่น่าชมเชย ถึงแม้ว่าในเวลาในการก้าวหน้าแห่งโลกศาสตร์แพร่หลายทั่ว
โลก การตกต่ำแก่ใครจะมีข้อบกพร่องก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ วิธีตั้งราคาสินค้าต่าง ๆ ในเวลา
ที่ถูกเงินให้อยู่คงที่ เพื่อป้องกันไม่ให้ราคานั้นตกลงไปอีก ไม่เคยเป็นผลสำเร็จ ถึงอย่างไรก็
คือการตกต่ำทางโลกกิจครั้งนี้เป็นบทเรียน และเป็นเครื่องเตือนใจอย่างดีแก่นานาชาติและเอก
ชนในการที่จะต้องค้นหาทางที่จะแก้ไขความปั่นป่วนนั้น ถ้าโทษภัยอันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จะ
บังเกิดขึ้นอีกในภายหน้าหรือเชยิบเวลาให้เน้นซ้ำออกไป ก็นับว่าชาติหรือเอกชนนั้นโดยทั่วไป
ได้เห็นเป็นการก้าวหน้าอย่างหนึ่ง

ลักษณะการตอนท้ายของการสำรวจนี้ คณะสำรวจหาได้ศึกษาเฉพาะประเพณี
การณ์ในทางเศรษฐกิจอย่างเดียวตามวิธีของนักโลกศาสตร์บางท่านที่ใ้กว้างหลักเกณฑ์ไว้มิ อีก
ประการหนึ่ง การสำรวจครั้งนี้เป็นการสำรวจทางเศรษฐกิจมากกว่าอย่างอื่น เพราะเหตุ
ว่าทุกเรื่องได้พิจารณาตามหลักของเศรษฐกิจและสมาคมวิทยา อันเป็นทางที่ควรจะทำนุบำรุง
ประเทศสยาม ในสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งแห่งการทำให้เกิดโทษภัย คือแรงงานของมนุษย์ สิ่ง
ที่เกี่ยวข้องความสามารถของแรงงานนี้ คือ สุขภาพแห่งร่างกาย อาหาร ศีลธรรมอันดีและโอกาส
ที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองและโทษภัยในทางเศรษฐกิจที่อยู่นั้น เป็นหลักสำคัญมานานแล้ว
สำหรับก่อกำเนิดโทษภัยและความสุขสมบูรณ์ ถ้าในตำบลใดมีโจรผู้ร้ายชุกชุมจนชาวบ้านต้อง
นำเอาสัตว์พาหนะของตนมารักษาในบ้าน เสนที่ จะปล่อยให้อยู่ริมถนนหรือในป่าหญ้า ซึ่งไม่
ห่างจากบ้านเท่าใด ในตำบลที่มีสภาพเช่นนั้น กำลังแรงสัตว์พาหนะย่อมลดน้อยลง เนื่อง

จากอาหารไม่บริบูรณ์ และผลในทางโรคภัยซึ่งชาวนาพึงจะได้รับจากนาแปลงนั้น ๆ ย่อมลดน้อยตามลงด้วย ถ้าชาวนาจะต้องปลูกทางหรือกระทอมไว้ใช้ในการเผ่าข้าวในขณะที่กำลังเก็บเกี่ยวอยู่ เพื่อป้องกันโจรผู้ร้าย ความสามารถของชาวนาในทางการทำงานจะลดทอนลง เพราะต้องสละแรงงานเพิ่มเติมในการที่ต้องออกไปเผ่าข้าวในนาของตน ผลในทางโรคภัยซึ่งตนจะได้รับนั้นก็ขาดไป ในการสำรวจคราวนี้ใครประสงค์จะแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจเกี่ยวเนื่องกับความเป็นไปต่าง ๆ เหล่านี้

วิธีการสำรวจ

ผู้แทนกระทรวงต่าง ๆ 4 กระทรวงได้มาประชุมกันโดยอนุมัติจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หัวหนาคณะใคร่ครวญให้รัฐบาลจัดส่งผู้มีความชำนาญการงานแผนกต่าง ๆ มาช่วยในการสำรวจ คณะสำรวจได้ประชุมกัน ณ ที่กระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเป็นเวลา 1 เดือนเศษ และได้ปรึกษารื้อกันถึงปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการคิดร่างแบบสำรวจและการคัดเลือกตำบลตัวอย่าง ซึ่งจะกระทำการสำรวจ เจ้าหน้าที่เหล่านี้พร้อมด้วยผู้ช่วยกับผู้ชำนาญอื่น ๆ ได้ช่วยกันร่างแบบสำรวจสำหรับใช้สอบถามราษฎรในชนบทและได้รับความเห็นชอบของที่ประชุมแล้ว แบบสำรวจเหล่านี้ได้นำไปใช้ในตำบลต่าง ๆ เมื่อได้กระทำการสำรวจตำบลแรกเสร็จแล้ว ได้มีการแก้ไขแบบสำรวจให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชาวชนบทยิ่งขึ้น ข้อความใดที่เห็นว่าควรเพิ่มเติมก็ได้จัดการพิมพ์ขึ้น แล้วคณะสำรวจได้ออกไปสอบถามข้อความบางอย่างในตำบลแรกที่ยังบกพร่องอยู่อีกครั้งหนึ่ง การเรียบเรียงแบบสำรวจได้ใช้ความระมัดระวังอย่างที่สุด เพราะจะต้องเก็บนำข้อความที่สำคัญทั้งหมดมาใช้ในการเรียบเรียงรายงาน

เจ้าหน้าที่ทุกคนซึ่งทำการสำรวจได้ใช้ความระมัดระวังมากในการสอบถามข้อความต่าง ๆ และตรวจตราการงานที่ได้กระทำไปแล้วอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นระเบียบอันเดียวกัน การงานทุกอย่างอันเกี่ยวเนื่องการสำรวจได้สอบถามและตรวจตราอย่างน้อย 2 ครั้ง ส่วนแบบสำรวจที่ได้ลงข้อความแล้วได้ตรวจทาน 3 ครั้ง ก่อนที่จะอนุญาตให้ราษฎรกลับไปบ้านได้ ที่

ต้องปฏิบัติกันดังนี้ก็เพราะจะป้องกันมิให้มีข้อบกพร่องอื่นเนื่องจากการซักถามข้อความอย่างเดียวกัน
เกิดขึ้นได้ หรือบางคราวอาจมีประพจน์เหตุที่สำคัญและควรจดจำไว้ เพื่อเอามาประกอบกับการ
พิจารณาความเป็นอยู่ของราษฎร การสำรวจตามวิธีนี้ถ้าใช้คนงานทำงานอย่างเดียวกันหลายคน
จะไม่ไต่ประโยชน์เท่าใด ถ้าผู้ซักถามตั้งคำถามต่าง ๆ โดยลำพังตนเอง ข้อความที่ซักถามไต่กัน
อาจจะผิดเพี้ยนกัน โดยเหตุนี้การสำรวจเศรษฐกิจตามชนบทในครั้งนี้นี้จึงต้องคอยกวาดค้นอยู่เสมอ
ตั้งแต่ต้นมือจนเสร็จการสำรวจ

การติดต่อกับราษฎรนับว่าเป็นกิจการที่สำคัญเหมือนกัน วิธีเข้าใกล้ราษฎรเพื่อซัก
ถามข้อความต่าง ๆ มีอยู่ 2 วิธี วิธีหนึ่งคือการใช้อำนาจของรัฐบาล บังคับให้ราษฎรตอบคำถาม
ต่าง ๆ ตามความจริง วิธีที่ 2 คือ กระทำตนเสมอราษฎร ซักถามข้อความต่าง ๆ คล้ายเพื่อน
ฝูง

ในอารยประเทศ การสำรวจสำมะโนครัวดำเนินตามวิธีแรก โดยใช้อำนาจแห่ง
กฎหมาย ถ้าผู้ใดปฏิเสธการตอบคำถามหรือบอกข้อความซึ่งเจ้าพนักงานซักถามไม่ตรงกับความจริง
รัฐบาลจะใช้อำนาจทางกฎหมายบังคับ ถึงแม้จะไม่ไต่บัญญัติไว้ในกฎหมาย การสำรวจเศรษฐกิจ
ตามชนบทในประเทศไทยเป็นผลสำเร็จปราศจากอุปสรรคทั้งปวงนั้น เป็นเพราะความยำเกรงของ
ราษฎร ซึ่งมีต่อเจ้าหน้าที่ประการหนึ่ง และเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ทุกคนแสดงตนเป็นกันเองกับ
ราษฎรอีกประการหนึ่ง ชาวนไทย (คนที่อาศัยอยู่ในเมืองก็เป็นเช่นเดียวกัน) มีลักษณะอันที่อยู่
2 ประการ คือ มีความเคารพยำเกรงต่อรัฐบาลและศาสนา ทั้งนี้เป็นเพราะได้รับความอบรมอัน
ดีมาเป็นเวลาช้านาน การสำรวจคราวนี้ได้รับความช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบก-
ครองและความอนุเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นอย่างดี เจ้าพนักงานได้อาศัยศาลาวัดเป็นที่ประชุม
ราษฎร พระสงฆ์ได้ช่วยเหลือและชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจความประสงค์ของการสำรวจอย่าง
ชัดเจน

นอกจากอาศัยอำนาจแห่งรัฐบาลและความเลื่อมใสในทางศาสนาแล้ว เจ้าหน้าที่
ซึ่งทำการสำรวจยังได้แสดงตนเป็นกันเองกับราษฎร โดยประสงค์จะให้ราษฎรบอกความจริง

มากที่สุด ก่อนเริ่มสอบถามราษฎร เจ้าหน้าที่ทุกคนได้ชี้แจงให้หัวหน้าครอบครัวเข้าใจความประสงค์ของการสำรวจอย่างชัดเจน นายแพทย์โคตรวงโรคนุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวทุกคน นอกจากนั้นยังแจกยาให้อีกด้วย โดยไม่เรียกครองเอาเงินค่านายันเลย แพทย์หลวงและแพทย์จังหวัดซึ่งรับราชการในจังหวัดต่าง ๆ ไ้มาสมทบกับคณะสำรวจในขณะที่ทำการสำรวจในจังหวัดนั้น ๆ เพื่อช่วยในการตรวจโรคต่าง ๆ บางคราวนายแพทย์ที่อยู่ในคณะสำรวจได้พาตัดเล็กน้อยให้ราษฎรบางคนด้วย

เมื่อได้ทำการสำรวจรายได้รายจ่ายของครอบครัวเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ทั้งหลายต่างแยกย้ายกันออกไปในหมู่บ้านราษฎรพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เพื่อศึกษาความเป็นไปของตำบลตามหน้าที่ซึ่งแบ่งปันกันไว้ในขั้นเดิม การสำรวจความเป็นไปของตำบลต่าง ๆ ต้องใช้ความระมัดระวังในการซักถามเช่นอย่างเกี่ยวกับการสอบถามรายได้รายจ่าย เพื่อเป็นหลักในการสอบทานกับคำบอกเล่าของราษฎรเป็นรายครอบครัว ส่วนพวกแพทย์ก็ออกไปตามบ้านราษฎร เพื่อตรวจโรคที่อาศัยอยู่ในครอบครัวทุกคน

ราษฎรที่ถูกเรียกมาประชุมเห็นออกจากบ้านมาถึงศาลาที่ประชุมไม่เกิน 15-20 นาที และต้องมีรอกอยนานจนถึงกับเสียการงานทางบ้าน ก่อนฤกษ์คณะสำรวจได้ทำการสำรวจในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ในภาคกลางได้ทำการสำรวจในระหว่างฤกษ์ การสำรวจโดยวิธีอื่นซึ่งจะให้ได้ผลดียิ่งไปกว่าการสำรวจครั้งนี้ย่อมเป็นการยากอยู่ คณะสำรวจเชื่อมั่นว่าการทำงานทุกอย่างได้กระทำไปอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ตัวเลขที่ใกล้เคียงกับความจริง

การสอบถามงบประมาณรายได้รายจ่ายจากหัวหน้าครอบครัวคนหนึ่งต้องใช้เวลาราว 2 ชั่วโมง การซักถามข้อความอื่น ๆ และการตรวจโรคหัวหน้าครอบครัวต้องใช้เวลาประมาณ 30 นาที

การรวบรวมสถิติและจำแนกตัวเลขต่าง ๆ ไว้เป็นหมวดเป็นหมู่ก็ได้กระทำกันอย่างละเอียด ในระหว่างที่ออกไปทำการสำรวจครั้งนี้ บุคคลภายนอกหลายคนมีความเห็นว่าวิธีซักถามอย่างนี้จะไม่ได้อะไรจริงเลย คณะสำรวจจึงได้เชิญผู้ที่ไม่ใคร่จะเชื่อถือในวิธีสำรวจและฟังวิธีซัก

ถามด้วยตนเองแล้ว ไม่มีสักรายเดียวที่สงสัยว่าการสำรวจจะไม่เป็นผลสำเร็จในระหว่างที่ออกไปทำการสำรวจตามที่ คณะสำรวจได้สอบถามตัวเลขที่เก็บมาไ้ตามวิธีแห่งสถิติอีกครั้งหนึ่ง เช่น เสนอระดับแห่งการแบ่งปันทรัพย์ ตัวเลขที่คลาดเคลื่อนติดกับตัวเลขที่ถูก ตามวิธีแห่งสถิติจำเป็น ต้องคำนวณตัวเลขที่คลาดเคลื่อนไว้และคิดเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์ของตัวเลขที่ใกล้เคียงกับความจริง วิธี นี้เป็นการตรวจตราตามสถิติกำลังปัญญาของมนุษย์ ฯลฯ เมื่อใดทำการสอบถามข้อความต่าง ๆ ที่ ไ้มาจากชาวชนบทอย่างละเอียด และทั้งได้พิจารณางานที่ใกล้เคียงไปแล้วย่างรอบคอบ คณะสำรวจ จึงมีความเห็นว่าตัวเลขต่าง ๆ ที่รวบรวมไ้มานั้นใกล้เคียงกับความจริง และพอใช้เป็นหลักในการพิจารณาฐานะเศรษฐกิจของชาวชนบท ไ้ก่อนการโคกภัยในทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้น

การเลือกหมู่บ้าน

การสำรวจเศรษฐกิจในประเทศสยามได้แบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ :- ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง คณะสำรวจได้ตกลงกันว่าจะทำการสำรวจใน จังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ความเป็นอยู่ของพลเมือง และการก้าวนำใน ทางเศรษฐกิจของราษฎร โดยเหตุนี้จึงตกลงจะทำการสำรวจในภาคเหนือ 12 ตำบล ภาคตะวันออก- ออกเฉียงเหนือ 8 ตำบล ภาคใต้ 8 ตำบลและ ภาคกลาง 12 ตำบล รวมทั้งสิ้นเป็น 40 ตำบล ควบกัน

การกำหนดจำนวนครอบครัวที่จะทำการสำรวจในตำบลหนึ่งนั้น อาศัยความชำนาญ ที่เคยกระทำมาแล้ว และวิธีแห่งสถิติเป็นหลัก นักสถิติมีความเห็นว่าการสำรวจในหมู่บ้านจำนวน มากที่มีฐานะต่างกันเช่นนักเรียนมหาวิทยาลัย จะเป็นผลสำเร็จถ้าคัดเลือกเพียง 35 รายมาเป็นหลัก ในการพิจารณา ส่วนการเลือกบุคคลรายตัวนั้นใช้วิธีเลือกตามบัญชีตามกรรมวิธีสำรวจรายได้ รายจ่ายของครอบครัวในประเทศอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า ถ้าคัดเลือกครอบครัวให้ครบจำนวน 50 โดยมีครอบครัวที่มีฐานะดี ปานกลางและต่ำปะปนกันตามสภาพที่เป็นอยู่ ผลของการสำรวจ นั้นจะไม่เปลี่ยนแปลงไ้เลย เพราะว่าหมู่บ้านตัวอย่างจะมีจำนวนครอบครัวมากสักเท่าใด ในการ ศึกษาความเป็นอยู่ของชาวชนบทจำเป็นต้องใช้ระดับแห่งรายได้ของครอบครัว (ระดับรายได้แห่งครอบครัว

ครัวต่างกันตามฐานะ) เป็นหลักในการพิจารณาความเป็นไปของหมู่บ้านที่คัดเลือกไว้ เมื่อได้กระทำการสำรวจ 40 ครอบครัวสำเร็จแล้ว และเห็นว่าระดับแห่งรายได้ของครอบครัวมิได้ผิดเพี้ยนกันมาก คณะสำรวจจึงได้ตกลงจะทำการสำรวจ 50 ครอบครัวในตำบลหนึ่งเพื่อให้การคัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่างทุกแห่งใหม่มีลักษณะถูกต้องกับความเป็นอยู่ของชาวชนบทโดยทั่วไป คณะสำรวจได้เอารายได้ของครอบครัวซึ่งสอบถามแล้วนั้น มาสอบทานกับความเป็นไปของตำบลนั้นๆอีกครั้งหนึ่ง การเปรียบเทียบตามวิธีนี้แสดงให้เห็นว่าความเป็นไปของหมู่บ้านตัวอย่างถูกต้องกับระดับแห่งรายได้ของชาวนา เพื่อให้ข้อความต่าง ๆ และตัวเลขถูกต้องกับความเป็นไปของตำบลซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับตำบลอื่น ๆ ทั่วจังหวัด คณะสำรวจหาได้คัดเลือกครอบครัวในตำบลซึ่งทำการสำรวจนี้ตามกฎหมายตามกรรมเท่านั้นไม่ การเลือกได้ใช้วิธีดังต่อไปนี้ คือ ในตำบลที่มีมากกว่า 50 หลังคาเรือน ได้เลือกบ้านหนึ่งเวณบ้านหนึ่ง หรือเวณหลาย ๆ บ้านแล้วเลือกบ้านหนึ่งตามจำนวนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อจะคัดเลือกบ้านเรือนของราษฎรให้ทั่วหมู่บ้านจนครบตามจำนวนที่ต้องการ เพื่อให้ได้ตัวอย่างจริง ๆ

คณะสำรวจได้คัดเลือกจังหวัดต่าง ๆ ที่จะทำการสำรวจ โดยอาศัยความแนะนำของกระทรวงต่าง ๆ ส่วนอำเภอหรือหมู่บ้านตัวอย่างนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้คัดเลือกให้ตามลักษณะที่คณะสำรวจได้ชี้แจงไว้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองยอมรับรู้จักและคุ้นเคยความเป็นอยู่ในท้องที่ได้ดี

ตัวเลขต่าง ๆ ที่เก็บได้จากการสำรวจในตำบลของอำเภอเมือง แสดงให้เห็นว่าฐานะของราษฎรสูงกว่าในอำเภออื่น ๆ ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป เพื่อให้มีฐานะของราษฎรในอำเภอต่าง ๆ ผิดเพี้ยนกันมาก คณะสำรวจได้ตั้งวางหลักเกณฑ์ไว้ว่าหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งจะทำการสำรวจนั้นจะต้องตั้งอยู่ห่างจากศาลาตำบลอย่างน้อย 5 กิโลเมตร นอกจากนี้คณะสำรวจยังได้ทำการสำรวจบางจังหวัด ที่มีความสมบูรณ์น้อยกว่าจังหวัดปานกลางอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลพอชดเชยกันผู้เคยศึกษาความเป็นอยู่ของชาวนาในประเทศต่าง ๆ ทางทิศตะวันออกจะเห็นว่าฐานะในทางเศรษฐกิจของชาวนาในตำบลซึ่งตั้งอยู่ห่างกับจังหวัดประมาณ 5 กิโลเมตร มีลักษณะคล้ายคลึงกับฐานะของราษฎรในตำบล ซึ่งอยู่ห่างออกไปถึง 100 กิโลเมตร โดยเหตุนี้จึงเห็นว่า

ในการคัดเลือกตำบลตัวอย่างที่ใช้ความระมัดระวังมากพอ และตัวเลขที่รวบรวมได้นั้นจะใกล้เคียงกับความจริง

ตำบลต่าง ๆ ที่ได้ออกไปทำการสำรวจนั้นปรากฏนามในตารางที่ 1 และอยู่ในจังหวัดใดบางปรากฏในแผนที่หน้าตาแล้ว ต่อไปนี้จะไม่ขอกลาวนามของตำบลอีก แต่จะกลาวนามของจังหวัดแทน เพราะว่าในประเทศไทยมีตำบลหลายพันตำบล และบางตำบลก็มีนามซ้ำกัน คนไทยที่เป็นนักอ่านคงจะรู้จักนามจังหวัดดี

ขอความที่สอบถามได้

ในตอนต้นได้กลาวแล้วว่า คณะสำรวจได้ใช้ความระมัดระวังอย่างที่สุด เพื่อให้ขอความที่สอบถามได้นั้นเป็นที่เชื่อถือได้แน่นอน ในระหว่างทำการสำรวจได้สอบถามขอความต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่การบริโภคกิจ, ความเป็นไปในท้องที่และขอความทั่วไป, ทัศนคติโรตต่างๆ และจำแนกเหตุที่ตายไว้ เมื่ว่าได้กำหนดเวลาสำหรับการสำรวจไว้เพียงปีเดียวเท่านั้น แต่ก็ได้ใช้เจ้าหน้าที่มากคนด้วยกัน จำนวนเจ้าพนักงานที่ออกไปสำรวจในท้องที่ราว 15-18 คน 8-12 คน มีหน้าที่รวบรวมสถิติต่างๆ และกรอกตัวเลขลงในแบบต่างๆ ถ้าจะให้บุคคลคนเดียวกันทำการสำรวจ จะต้องใช้เวลา 20-25 ปี

เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่เข้าใจผิดในเรื่องทำงานที่ต้องปฏิบัติและมีให้ขอความที่สอบถามได้นั้นผิดเพี้ยนกัน ได้ใช้วิธีทำการรวมกันทั้งหมดตั้งแต่ต้น การงานที่สำรวจในคราวนี้ไม่ลงแบบออกมากว่า 2 แผนกเลย คือ 1. เจ้าหน้าที่ซึ่งออกไปทำการสำรวจในท้องที่ต่าง ๆ 2. เจ้าหน้าที่ซึ่งรวบรวมสถิติต่าง ๆ ต่อเมื่อเสร็จการสำรวจในท้องที่แล้ว จึงได้แบ่งการงานออกเป็น 2 แผนก คือ 1. การรวบรวมสถิติ 2. จำแนกตัวเลขต่าง ๆ โดยศทวาลักษณะที่สำคัญ เพื่อนำเอามาพิจารณาในการเรียบเรียงรายงาน

ในการสำรวจครั้งนี้คณะสำรวจได้นำเครื่องซึ่งตวงวัดและเครื่องตรวจโรคไปด้วย และทั้งได้ตรวจตราความแน่นอนของเครื่องเหล่านี้อยู่เสมอ เพื่อมิให้คลาดเคลื่อนได้

ในการก่อสร้างนักวิศวกรรมศาสตร์จำเป็นต้องคำนวณความต้านทานที่จะรองรับน้ำหนักให้มากขึ้นอีก 5-6 เท่า ฉะนั้น สำหรับการงานในทางสมาคมวิทยาก็ต้องใช้ความระมัดระวังให้มากกว่านี้ฉะนั้น เพราะความเป็นไปแห่งชีวิตของมนุษย์เรานี้ซับซ้อนและยุ่งยากมาก

รายละเอียดแห่งปัญหาต่าง ๆ ที่ได้ทำการสำรวจ

ในขั้นต้นเริ่มบรรยายสภาพแห่งความเป็นอยู่ในการเศรษฐกิจ โดยกล่าวถึงลักษณะสำคัญของบางอย่างของครอบครัวชาวนาแล้วกล่าวถึงรายได้ที่เป็นเงินสดและรายจ่าย ต่อจากนั้นอธิบายค่าใช้จ่ายในการทำนา การเสียภาษีอากร (ภาษีโดยตรง) เงินกำไรและการลงทุน ในบทต่อไปกล่าวถึงโรคทรัพย์และฐานะในทางเศรษฐกิจของครอบครัวชาวนา ในบทที่ 6 อธิบายค่าใช้จ่ายสำหรับการกินอยู่ ข้อความในบทที่ 7 เกี่ยวกับการคำนวณรายได้ของชาวนาบททั่วประเทศสยามสำหรับ พ.ศ. 2472 (เดือนเมษายน ค.ศ. 1929 เดือนมีนาคม ค.ศ. 1930) ในบทอื่น ๆ กล่าวถึงวิธีการเพาะปลูกที่ปฏิบัติกันอยู่ในเวลานี้ การขายสินค้าการกลั่นกรองสำหรับการกลั่นกรองและปัญหาแห่งหนี้สินของชาวนา สุขภาพ อาหาร และปัญหาในทางเศรษฐกิจของภาคต่าง ๆ ในบทสุดท้ายกล่าวถึงโครงการเศรษฐกิจของประเทศอันเป็นทางทำนุบำรุงประเทศให้เจริญยิ่งขึ้น

โอกาสของการสำรวจ

ตั้งแต่การหัตถกรรมเริ่มก้าวหน้าในศตวรรษที่ 19 แห่งคริสต์ศักราช และอารยธรรมของประเทศยุโรปเผยแผ่เข้ามาในประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออกอย่างรวดเร็ว ประเทศสยามต้องเผชิญและแก้ปัญหา 2 ข้อ คือ 1. การเลือกอารยธรรมบางสิ่งบางอย่างที่เหมาะสมแก่ประเทศ 2. การรักษาอธิปไตยแห่งเอกราช ข้อที่ 2 นี้ได้แกจนเสร็จสิ้นแล้ว เวลานี้นานาชาติได้ยอมรับประเทศสยามเข้าเป็นสมาชิกแล้ว อารยธรรมตามแบบของอารยประเทศ

ประเทศสยามได้นำมาใช้ นั่น คือ 1. ความสะดวกในทางคมนาคม 2. สถานะการกินอยู่และการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ ประเทศสยามได้จัดการบำรุงการคมนาคมภายในบ้างแล้ว ความเจริญในทางคมนาคมจึงก้าวหน้ามากกว่าบางประเทศทางตะวันออก ปัญหาที่กำลังดำริอยู่ในเวลาปัจจุบันก็คือการบำรุงในทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่คาบเกี่ยวเนื่องกับการบำรุงกลไกกรรมของประเทศด้วย

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ไม่ควรคิดว่าอารยธรรมตามแบบอารยประเทศจะให้ผลดีแก่ประเทศสยามเสมอไป ทุกประเทศย่อมมีอารยธรรมของตนเอง ให้เหมาะแก่ความเป็นอยู่ของประชาชน ฉะนั้นไม่ควรเลิกอารยธรรมเสียทั้งหมด เว้นแต่จารีตประเพณีนั้นจะสุกสิ้นไปเอง ในการจัดการทำนุบำรุงประเทศตามแบบของอารยประเทศ ประเทศสยามควรทราบที่ว่าสิ่งใดที่นำมาจากอารยธรรมประเทศเหมาะแก่ความเป็นอยู่และให้ผลประโยชน์แก่ประชาชน และสิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงวิธีแห่งการเพาะปลูกให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้จะต้องดำเนินในทำนองเดียวกัน

บทที่ 2

ครอบครัวในชนบทและการกลีกรรรม

ในบทนี้กล่าวถึงความเป็นไปต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่ครอบครัวที่ทำการสำรวจ คือที่ดินของราษฎร ชาวที่ปลูกขึ้น พื้นที่ของชาวนาซึ่งอยู่กระจัดกระจายและห่างไกลกัน และสัตว์ที่ใช้ในการทำหรือใช้เป็นอาหาร การกลีกรรรมนั้นประกอบด้วยชาวนา ที่ดิน ข้าว กระบือหรือโคและน้ำ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพลเมือง การเกี่ยวของระหว่างชาวนากับที่ดินที่ผลิตทำได้อะไรและสัตว์ที่ใช้ในการเพาะปลูกอย่างเลา ๆ ด้วย

ตามธรรมดาพลเมืองมักจะอยู่กันเป็นหมู่ ๆ และมีลักษณะดังนี้ พวกที่ 1 อยู่ตามริมคลองหรือริมแม่น้ำ พวกที่ 2 สร้างบ้านอยู่ตามสวนระยะห่างกัน หลังบ้านออกไปเป็นที่นา พวกที่ 3 ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่ และมีนาของตนรอบบ้าน พวกที่ 4 ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามนา ระยะห่างกัน พวกนี้มีน้อยกว่าพวกอื่น ๆ

หมู่บ้านที่อยู่ตามริมแม่น้ำนั้นแพร่หลายมากที่สุด ราษฎรใช้น้ำรับประทานอาบและหล่อเลี้ยงตนชาว นอกจากนี้ยังใช้ทางน้ำเพื่อความสะดวกแก่การคมนาคมและการขนสินค้าอีกด้วยทุ่งนาอยู่ทางหลังบ้าน บ้านเรือนเหล่านี้แบ่งแยกออกเป็นหมวดหมู่ตามวิธีปกครองท้องที่ และถ้าผู้ใดไม่ทราบล่วงหน้าก็ไม่รู้เลยว่าตำบลใดตั้งอยู่ที่ไหน และหมดเขตอยู่ที่ไหน

ส่วนหมู่บ้านที่อยู่ตามสวนผลไม้ใหญ่ ๆ นั้นก็แพร่หลายเหมือนกัน ในเขตที่เป็นสวนผลไม้เท่า ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับสวนในสหปาลีรัฐอเมริกา เว้นแต่บ้านเรือนที่อเมริกาตั้งอยู่ใกล้ชิดกว่าในสยามมาก เนื่องด้วยพื้นที่นี้เป็นสวนผลไม้และชาวนาต้องการใช้น้ำอยู่เป็นนิตย์ หมู่บ้านจึงมักรวมอยู่ตามริมน้ำ บางแห่งจะพบสวนซึ่งเป็นที่ดอนและที่อาศัยของราษฎรมีขนาดยาวถึง 25-50 เส้น ไกลบ้านเรือนของราษฎรเป็นทุ่งนาสำหรับปลูกข้าวในฤดูฝน

บางแห่งราษฎรตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่ รอบหมู่บ้านเป็นทุ่งนา หมู่บ้านเหล่านี้และต้นไม้หลายอย่างหลายชนิดมีลักษณะคล้ายกับป่าละเมาะขนาดย่อม ๆ ในทุ่งนาอันกว้างขวาง ถ้าในทำเลใดพื้นที่อุดมสมบูรณ์หมู่บ้านก็ยิ่งชิดกันมากเข้า และพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์หมู่บ้านก็อยู่ห่างกัน

หมู่บ้านและส่วนเล็ก ๆ นี้มีไคบับเป็นตำบลหรือหมู่บ้านตามลักษณะปกครองท้องที่ บางหมู่บ้านเพียง 6 หลังคาเรือนเท่านั้น ขนาดของหมู่บ้านนั้นสุดแต่จำนวนครอบครัวและการเกี่ยวของในระหว่างเพื่อนบ้านด้วยกัน ในหมู่บ้านหนึ่งมีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งปกครอง ข้อสำคัญคือบ้านเรือนที่อยู่ในความปกครองของผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง ๆ จะต้องอยู่ใกล้ชิดกัน

ผู้ใหญ่บ้านนี้ชาวบ้านเป็นผู้เลือกตั้งขึ้นทุก 5 ปีครั้งหนึ่ง⁽¹⁾ ในหมู่บ้านหนึ่งมี 10-80 ครัว น้อยหรือมากกว่านี้ไม่ค่อยจะมี ผู้ใหญ่บ้าน 10-20 คนเป็นผู้เลือกกันให้เป็นผู้ปกครองตำบล เจ้าหน้าที่เหนือกำนันก็คือนายอำเภอ รัฐบาลเป็นผู้ตั้งแต่งตั้ง

หมู่บ้านประเภทที่ 4 มักตั้งอยู่ในนา มีระยะห่างกัน เช่น ในทุ่งหลวงคลองรังสิต ราษฎรเหล่านี้อยู่ตามนาของตน การปกครองท้องที่ถือเอาจำนวนบ้านเป็นเกณฑ์

พลเมือง

รายการต่าง ๆ เกี่ยวกับครอบครัวที่ทำการสำรวจปรากฏว่าครอบครัวหนึ่งคิดว่ามีคน 5-6 คน ส่วนมากเป็นพี่น้องหรือบุตรเขยบุตรสะใภ้ คนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง ชาวนาเป็นคนไทยโดยมาก ในภาคใต้มีคนไทยซึ่งมีเลือดเนื้อปะปนมาอยู่อย่าง ชาวต่างประเทศส่วนมากมักเป็นคนจีน พลเมืองที่พออ่านออกเขียนได้ในภาคกลางและภาคใต้ประมาณ 1 ใน 3 ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 ใน 7 จำนวนบุตรที่แยกย้ายไปอยู่นอกบ้าน ใน 100 ครอบครัว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ใน 100 ครอบครัวบุตรออกไปตั้งหลักฐานอยู่นอกบ้าน คือ ในภาคกลาง 76 คน ในภาคเหนือ 47 คน ในภาคใต้ 64 คน และในตะวันออกเฉียงเหนือ 54 คน

¹ตามที่ปฏิบัติกันทั่วไป หาได้เลือกตั้งทุกห้าปีตามพระราชบัญญัติไม่ กลายเป็นตำแหน่งประจำไป

บุตรที่อพยพออกไปอยู่นอกบ้านทำมาหากินโดยลำพังตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีบางคนไปอยู่ที่วัดในตำบลนั้นเพื่อบวชเป็นภิกษุตามจารีตประเพณี ผู้ที่ย้ายไปอยู่นอกบ้านส่วนมากมักอยู่ในหมู่เดียวกันหรือตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงและประกอบอาชีพอย่างบิดามารดา คือการกลีกรรรม ถ้าเทียบกับคนที่อยู่ในบ้านแล้ว บุตรที่แยกย้ายไปอยู่นอกบ้านอ่านและเขียนหนังสือได้มากกว่า ทั้งนี้เป็นผลของความก้าวหน้าในทางศึกษา โดยกระทรวงธรรมการจัดให้มีโรงเรียนประจำบาลแทบทุกตำบล

ผู้ย้ายแยกย้ายไปอยู่นอกบ้านมากกว่าผู้หญิง อันเป็นการตรงกันข้ามกับสภาวะของชนบทในประเทศอื่น ถ้าพิจารณาภูมิตีแห่งการอพยพของพลเมืองในนานาประเทศ จะเห็นว่าในประเทศตะวันตกมีผลตรงกันข้ามกับประเทศสยาม คือผู้หญิงย้ายไปอยู่นอกบ้านมากกว่าผู้ชาย

ที่ดินและการเช่า

ในการสำรวจคราวนี้ได้สำรวจครอบครัวที่มีฐานะต่าง ๆ กันปนคละกันไป เนื่องด้วยการแยกอาชีพต่าง ๆ ของพลเมืองให้ออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ จึงไม่มีผู้ใดทราบว่าเป็นชาวนาและคนนั้นไม่ใช่ชาวนา ชาวนาทำนาเล็กน้อยและมีอาชีพทางอื่นซึ่งทำให้รายได้น้อยไป แต่ในภาคกลางมีลักษณะผิดแผกกว่าภาคอื่น ๆ เล็กน้อย ถึงกระนั้นส่วนใหญ่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยเหตุนี้จึงตกลงกันว่า จะทำการสำรวจ 50 ครอบครัวในตำบลตัวอย่างซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับตำบลอื่น ๆ ทั่วจังหวัด

ในภาคกลางชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเองอยู่ในราวร้อยละ 36⁽¹⁾ ในภาคเหนือร้อยละ 27 ภาคใต้อ้อยละ 14 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 18 ในภาคกลางคิดด้ว

ในปัจจุบันนี้ชาวนาไม่มีที่ดินของตนเองเพิ่มขึ้นอีกมาก เนื่องจากการตกต่ำแห่งราคาข้าว เพราะตัวเลขที่ปรากฏนี้ได้ถือเอาเวลาปกติคือในสมัย พ.ศ. 2472 เป็นเกณฑ์ นอกจากนั้นยังรวมनापाซึ่งความจริงยังหาใช้มาแต่เช้าไวด้วย (ผู้แปล)

ครอบครัวหนึ่งมีที่ดิน 28 ไร่ ภาคเหนือ 10 ไร่ ภาคใต้ 8 ไร่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 ไร่ วิธีคิดเฉลี่ยนี้ยังไม่ได้อาศัยจำนวนผู้ที่ไม่มีนาออก การประมาณเนื้อที่ทำการเพาะปลูกของครอบครัวหนึ่งคำนวณได้จากเนื้อที่ทั้งหมดของตำบลนาแปลงใหญ่ที่สุดในภาคกลางมีเนื้อที่ 302 ไร่ ภาคเหนือ 1,027 ไร่ ภาคใต้ 97 ไร่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 38 ไร่ นำมาซึ่งราษฎรทำการเพาะปลูกโดยวิธีจับจองคิดเป็นที่ดินของชาวนาผู้ทำ ผู้ที่ไม่มีนาของตนเองต้องเช่าที่ดินจากผู้อื่น จำนวนเนื้อที่ซึ่งครอบครัวหนึ่งทำการเพาะปลูกในภาคกลาง 24 ไร่ ภาคเหนือ 10 ไร่ ภาคใต้ 6 ไร่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 ไร่ การประมาณรายการต่าง ๆ ของตำบลหนึ่งได้ใช้ตัวเลขที่สอบถามได้จาก 50 ครอบครัวเป็นหลัก ผู้ที่ไม่มีนาที่ประกอบในการค้าขายเป็นอาชีพทั้งร้านชำและเป็นกรรมกรบ้าง บางคนมีฐานะพอมีอันจะกิน บางคนยากจน ชนจำพวกนี้มีทรัพย์สินพอไล่เลี่ยกับผู้มีที่ดิน (1)

เจ้าของที่ดินส่วนมากเป็นคนไทย ในภาคใต้ชาวมลายูเข้ามาจากชาวมลายู ผู้เป็นเจ้าของที่ดินด้วยกัน ในภาคกลางส่วนหนึ่งของที่ดินตกเป็นของจีนและชาติอื่น ๆ แต่ว่าลักษณะการยังไม่สู้ร้ายแรงนัก

ผู้ที่เข้ามาของผู้อื่นคำนวณได้ร้อยละ 5-30 ในภาคกลางการเข้ามาแพร่หลายมากที่สุด ในจังหวัดชัยภูมิจำนวนผู้เช่าอยู่ในราวร้อยละ 85 (2)

ในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ เจ้าของนาโดยมากมักเรียกค่าเช่าเป็นข้าว ผู้เช่าต้องหาโคหรือกระบือเอาเอง และเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วต้องแบ่งปันผลที่ได้นั้นให้เจ้าของนาครึ่งหนึ่ง เจ้าของนาเป็นผู้เสียค่านาเอง ในภาคใต้ผู้ที่เข้ามาต้องเสียค่าเช่าเป็นเงินสด 52 ราย จากจำนวนผู้เช่า 69 ราย ภาคกลาง 133 รายจากผู้เช่า 173 ราย ในภาคกลาง การเสียค่านาผู้เช่าเสียก็มี เจ้าของนาเป็นผู้เสียค่านานี้เองก็มีเหมือนกัน ในกรณีเช่น

¹ เรื่องคนไม่มีนาที่มีฐานะเป็นพ่อค่านั้นเข้าใจว่าคงเป็นจีน เพราะปรากฏว่าพ่อค้าไทยโดยมากมีนา

² นี้แสดงให้เห็นว่ามีคนไม่มีนามากมีอันจะไปเช่าทำไหม

นี้เจ้าของมักจะเรียกเงินค่าเช่าเพิ่มขึ้นเท่ากับเงินค่านาที่ต้องเสียไป

ปัญหาแห่งการเช่านาในจังหวัดชัยภูมิ และในเขตชลประทานทางตะวันออก เป็นปัญหาที่สำคัญและควรพิจารณาอย่างยิ่ง ในจังหวัดนี้เกือบทุกครอบครัวต้องเช่านาทำ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่ากับเจ้าของนาไม่ใคร่กลมกลืนกันนัก ตามธรรมดาเจ้าของนาไม่อาศัยอยู่ในนาของตนสัญญาเช่าที่ทำกันนั้นก็มักกำหนดเพียงปีเดียว โดยเหตุที่เจ้าของนาส่วนมากอยู่ในกรุงเทพฯ ผู้เช่าไม่ใคร่เอาใจใส่ในการทะนุบำรุงพื้นที่หรือบ้านเรือนให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ยังมีอีกปัญหาหนึ่งซึ่งเกี่ยวแก่ที่ดินในภาคเหนือภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ดินของชาวนาเป็นแปลงเล็ก ๆ และอยู่กระจัดกระจายกัน ชาวนาคนหนึ่งมีที่ดินหลายแปลงอยู่ห่างกัน และแปลงหนึ่งมีเนื้อที่เพียงงานเดียวก็มี บ้านของเจ้าของที่ดินก็ตั้งอยู่ไกลจากนา ลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่หลักของเศรษฐกิจ เพราะเป็นการเปลืองแรงและเปลืองเวลาแก่ผู้ทำการเพาะปลูก ในเวลาที่หลายอำเภอกำลังอยู่ในสภาพเช่นนี้ นโยบายในทางกลกรรมเพื่อป้องกันมิให้ที่ดินของชนชาวนาอยู่กระจัดกระจายกัน และแบ่งแยกออกเป็นแปลงเล็ก ๆ ได้เป็นนโยบายที่จำเป็นในเวลา

การปลูกข้าว

ชาวนาโดยมากใช้สั้ดตวงข้าว สั้ดที่ราษฎรใช้กันนั้นมีขนาดต่าง ๆ กัน แต่ว่าภายในหมู่บ้านเดียวกันขนาดไม่ค่อยจะต่างกันมากนัก จำนวนข้าวซึ่งครอบครัวหนึ่งเก็บเกี่ยวได้นั้นปรากฏในตอนท้ายของบทนี้⁽¹⁾ สั้ดที่ใช้กันในตำบลต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ได้คิดเทียบกับหะนานคราแล้ว ผลข้าวซึ่งครอบครัวหนึ่งได้ในภาคต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้.- 2,600 ลิตรในภาคใต้ 6,500 ลิตรในภาคเหนือ และ 8,250 ลิตรในภาคกลาง จำนวนข้าวที่คำนวณได้นี้ได้เอาข้าวส่วนที่เป็นค่าเช่าหักออกแล้วในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราษฎรนำข้าวไปขายราวไม่เกิน 20 ในร้อยของจำนวนที่มีอยู่ และส่วนมากขายให้แก่เพื่อนบ้าน ชาวนาภาค-

¹ ผู้แปลได้คัดออกเพราะเหตุว่าไม่สู้จำเป็นนัก

เพื่อนำข้าวไปขายประมาณ 40 ในร้อย ขายให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงบ้าง ส่วนที่ยังเหลือ
ก็นำส่งลงมาขายในตลาดกรุงเทพฯ ตามธรรมดาจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือมีข้าวพอเลี้ยง
พลเมืองทั่วจังหวัด ในภาคกลางราษฎรขายข้าวราว 3 ใน 5 จากผลที่ได้ และมีการกักข้าว
ไว้เพื่อจำหน่าย ในขณะที่ราคาเขยิบสูงขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก แต่ข้าวที่กักไว้เช่นนั้น นับเป็น
ข้าวที่โคขายไปแล้ว

สัตว์

สัตว์ที่ชาวบ้านใช้ในการทำนาและเลี้ยงไว้ในบ้านคือ โค กระบือ สุกร และเป็ด
ไก่ ชาวนาในภาคกลางใช้กระบือเป็นส่วนมากในการทำนา คีตวัตรรอบครัวหนึ่งมีกระบือ 2 ตัว
ชาวบ้านไม่เฝ้าหรือกระบือทั่วกันทุกครอบครัว ชาวนาในภาคกลางไม่ได้เลี้ยงกระบือไว้ขาย เป็น
แต่ซื้อมาใช้ในการทำนาและขายจะเพาะสัตว์ที่ใช้ทำงานไม่ได้ ในภาคเหนือชาวบ้านใช้ทั้งโค
และกระบือ ใช้กระบือสำหรับไถนาและโคสำหรับลากเข็น การใช้โคและกระบือในการทำงาน
โดยจะเพาะเป็นส่วนมากนี้ยังติดกับหลักเศรษฐกิจ เป็นการเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ถ้ามีการฝึก
หัดสัตว์สำหรับการทำงานต่าง ๆ ให้มากขึ้น ก็อาจจะใช้กระบือในการลากเข็นและไถนาได้ บาง
ตำบลในภาคกลางชาวบ้านใช้กระบือทำงานทั้ง 2 อย่างนี้ ในภาคใต้มีโคเป็นจำนวนมาก เหตุ
ที่มีมากนั้น คือราษฎรเลี้ยงไว้ขายและโคเป็นสัตว์ที่ชาวปักษ์ใต้นิยมใช้ในการชนโค ที่ดินใน
ภาคใต้เป็นแปลงย่อย และวิธีเพาะปลูกยังล้าหลังอยู่ ในบางตำบลชาวบ้านไม่ใช้โคเลย ใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือราษฎรพากันเลี้ยงสัตว์พาหนะ เพื่อขายให้ชาวบ้านในภาคกลาง เพราะ
เหตุนี้ครอบครัวชาวนาในภาคนี้จึงมีสัตว์พาหนะมากกว่าชาวนาในภาคอื่น ๆ

ในหมู่บ้านที่ทำการสำรวจมีการเลี้ยงหมูครอบครัวละ 1-2 ตัว แต่ไม่ใช่พันธุ์ดี
พวกนี้คนคอยรับซื้อหมูเหล่านี้แล้วเอาไปฆ่าและส่งเนื้อไปขายในตลาด

ในเรื่องการเลี้ยงเป็ดไก่ มีสิ่งที่น่าประหลาดใจอยู่ 2 อย่าง อย่าง 1 ครอบครัว
เลี้ยงเป็ดไก่เป็นจำนวนน้อย ถ้าจะเลี้ยงให้มากกว่านี้ก็ต้องได้อีกอย่าง 1 ชาวนาไทยใช้เป็ด
ไก่เป็นอาหารน้อย ไม่ใคร่มีครอบครัวชาวนาใดที่รับประทานไ้มากกว่า 3 ตัว และไข่มากกว่า

24 ฟองในปีหนึ่ง ถ้าการเลี้ยงเป็ดไก่ได้รับการบำรุงมากขึ้น จะเป็นผลประโยชน์แก่ชนชาวนา
หลายประการ ความไม่นำพาต่อการบำรุงพันธุ์เป็ดไก่ และการกินเป็ดไก่เป็นจำนวนน้อยนี้กระ
ทำให้ชาวยุโรปพิศวงไปตาม ๆ กัน

บทที่ 3

รายได้และรายจ่ายที่เป็นเงินสด

วิธีสำรวจงบประมาณของครอบครัวและความเป็นอยู่ในทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีหลายวิธีด้วยกัน ในศตวรรษที่ 16 และที่ 17 แห่งคริสต์ศักราช นักสำรวจคนหนึ่งยุโรป ได้กระทำการสำรวจความเป็นอยู่ของครอบครัวเป็นครั้งแรก และโพลิติเกิล อาริสเมติก (Political Arithmetic) ต่อมาในระหว่างตอนต้นศตวรรษที่ 19 เฟรดเตอร์ริก เลอเพล (Frederic Le Play) ได้ทำการค้นคว้าสภาพแห่งเศรษฐกิจ และต่อขึ้นมาใน ค.ศ. 1850 คณะสถิติพยากรณ์ระหว่างประเทศก็ได้รับเอางานนี้ไป ท่านนักปราชญ์อื่น ๆ ที่สนใจในวิธีสำรวจความเป็นอยู่ของพลเมืองได้เข้ากระทำการร่วมมือด้วย คือ เอ็ด คือเปสซีโอ (Ed-Dupetiaux) ในประเทศเบลเยียม เอฟ เองเกล (F. Engel) ในประเทศเยอรมนี และ แครรอล ดีไรต (Carrol D. Wright) ในสหภาพรัฐอเมริกา ภายหลังนักปราชญ์รัสเซียหลายคนได้นำเอาผลต่าง ๆ ของการสำรวจตามวิธีนี้มาประกอบกับความเป็นไปของการเพาะปลูกโดยทำงานติดต่อกับสำนักงานเซมสโตว (Zemstvooffices) นอกจากนี้ยังมีศาสตราจารย์อื่น ๆ อีกหลายท่าน เช่น แอนดรู บอส (Andrew Boss) ในสหภาพรัฐอเมริกา เอมีลเลอรู (Emil Laur) ในประเทศสวีเดนที่สนใจในการสำรวจความเป็นอยู่ในทางเศรษฐกิจ ทุกวันนี้การสำรวจเศรษฐกิจตามชนบทในประเทศตะวันตกแพร่หลายมาก และในทวีปเอเชียก็มีบ้างเหมือนกัน

วิธีที่ใช้ในการสำรวจนี้ไม่เหมือนกันทีเดียว อาจผิดเพี้ยนกันบ้างแต่ความเห็นของนักปราชญ์ผู้สำรวจ นักปราชญ์บางท่านให้นามแห่งการสำรวจว่า "งบประมาณแห่งครอบครัว" บางท่านเรียกว่า "การจัดการเรื่องนา" นักปราชญ์อื่น ๆ เรียกว่า "ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ของมนุษย์" นอกจากนี้ยังมีนามอื่น ๆ ที่ใช้กันอีก วิธีสำรวจต่างกันตามลักษณะของการสำรวจ และต้องอาศัยความพึงพอใจส่วนตัวของผู้สำรวจเป็นประมาณ

ในการสำรวจนี้มีความมุ่งหมายในปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งหรือ 2 อย่าง คือ การคำนวณรายได้ที่เป็นเงินสดของชาวนาในประเทศไทย บ่อเกิดแห่งรายได้นั้น และรายจ่าย

ประเภทต่าง ๆ อย่างหนึ่ง ก็มุ่งหมายเพื่อสอยสวนเหตุการณ์ต่าง ๆ อันบังคับปริมาณแห่งรายได้ นอกจากนี้การสำรวจนี้มีความประสงค์จะค้นหาภาวะทั่วไปแห่งรายได้ซึ่งเป็นวัตถุตามธรรมชาติหรือตามชนิด ความมุ่งหมายของการสำรวจนี้ ไม่ใช่การสอยสวนฐานะแห่งความเป็นอยู่ของพลเมืองหรือการสำรวจการจัดการเรื่องนา โดยเหตุนี้ความมุ่งหมายหรือวิธีสำรวจที่ใช้คราวนี้จึงแตกต่างกับวิธีสำรวจชนิดอื่น ๆ ซึ่งควรกระทำในการสืบสวนคราวนี้

ศัพท์และวิธี

ในการกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการสำรวจ ผู้อ่านจะต้องเข้าใจความหมายของศัพท์ต่าง ๆ และวิธีที่ใช้ในการสำรวจ รายได้ที่เป็นเงินสดหมายถึงเงินหรือวัตถุซึ่งคิดเทียบให้เป็นตัวเงินได้ ถ้ากรรมกรคนหนึ่งได้รับข้าวเปลือก 25 ถังแทนค่าจ้าง เราจะต้องคำนวณค่าของข้าวเปลือกนั้นให้เป็นจำนวนเงิน ชาวนาคนหนึ่งยืมข้าวเปลือกจากเพื่อนบ้านและยอมให้ข้าวเปลือกแทนดอกเบี้ย ในกรณีเช่นนี้ เราจะต้องคำนวณค่าของข้าวเปลือกซึ่งชาวนาผู้นั้นยอมไป และข้าวเปลือกที่ส่งเป็นค่าดอกเบี้ยให้เป็นเงินตามราคาของข้าวเปลือกที่ซื้อขายกันในท้องตลาด

รายได้ที่เป็นวัตถุธรรมชาติ ซึ่งครอบครัวยานาใช้หมดเปลืองไป ไม่จำเป็นต้องคำนวณให้เป็นตัวเงิน ชาวนาสวนมากปลูกข้าวเพื่อใช้เป็นอาหารตามวิธีที่สำรวจนี้ ข้าวที่เก็บไว้สำหรับรับประทานไม่คิดเทียบให้เป็นตัวเงิน ถ้าเช่าที่เป็นข้าวเปลือกไม่ว่าเป็นรายจ่ายที่เป็นเงินสด รายได้เป็นข้าวเปลือกซึ่งเจ้าของนาได้รับนั้นไม่ว่าเป็นเงิน เว้นแต่ผู้นั้นจะขายได้ ชาวนาคนหนึ่งมีที่ดิน 5 ไร่ ให้คนอื่นเช่าที่ดินแปลงนั้นไปโดยเรียกเอาผลข้าวที่ใดครึ่งหนึ่งเป็นค่าเช่า และเอาจำนวนข้าวที่ตนได้รับมาใช้เป็นข้าวรับประทานเช่นนี้ ไม่นับว่าข้าวเปลือกจำนวนนั้นเป็นเงินสด

เงินสดที่เป็นรายได้จะต้องลงบัญชีเพื่อให้อยอกของรายได้เท่ากับยอดของรายจ่าย เช่น ชาวนาคนหนึ่งมีรายได้ 100 บาท และใช้จ่ายในการเพาะปลูกและการกินอยู่ในปีหนึ่งเพียง 80 บาท ดังนั้นจึงมีเงินเหลืออยู่อีก 20 บาท เงิน 20 บาทนี้จะต้องลงบัญชีไว้ ในแบบสำรวจว่าเป็นเงินที่เก็บได้ในระหว่างปีและที่ลงทุนไป ในชนบทไม่มีธนาคารสำหรับรับฝากเงิน

ชวานาจำเป็นต้องเก็บเงินทองที่เหลือจากการใช้จ่ายเอง จนกว่าจะเอาไปซื้อสัตว์พาหนะ ที่ดินหรือใช้จ่ายอย่างอื่น ๆ ในคราวต้องการ โดยเหตุนี้จึงถือเอาเงินรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายมาลงในแบบสำรวจเป็นเงินที่ลงทุน อีกประการหนึ่ง รายการของรายจ่ายประเภทต่าง ๆ ก็ต้องจัดลงในแบบสำรวจเหมือนกัน เป็นต้นว่า ครอบครัวหนึ่งใช้จ่ายเงิน 50 บาทเกินกว่ารายได้ที่หาได้ในปีหนึ่ง ผู้สำรวจจะต้องจดจำนวนเงินที่จ่ายเกินนั้นไว้ และต้องสอบถามเหตุที่จ่ายเกินไป และมีรายได้พิเศษทางใดมาชดเชยรายจ่ายนี้ ถ้าครอบครัวหนึ่งมีรายจ่ายต่ำกว่ารายได้ 50 บาท เงิน 50 บาทนี้จะต้องกรอกลงในแบบว่าเป็นเงินที่ลงทุน เป็นอันว่ารายได้และรายจ่ายของครอบครัวนั้นเข้าสู่ดุลยภาพ

ตามวิธีสำรวจรายได้และรายจ่ายของชวานา รายจ่ายต่าง ๆ รวมกับเงินที่ลงทุนไปและเงินที่เก็บได้จะไม่เท่ากับรายได้ที่เป็นเงินสดเสมอไป ที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เพราะชนชวานามีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ประจำปี ตามธรรมดาชวานาใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ รายจ่ายต่าง ๆ ของชวานากำหนดได้ตามแบบที่จะกล่าวต่อไปนี้

ถ้าหากหักเงินที่ลงทุนไปออกจากรายจ่ายที่เป็นเงินสด จะเท่ากับรายได้ที่เป็นเงินสดหรือ?

ในการอธิบายปัญหานี้ ต้องอาศัยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ ในภาคกลางรายจ่ายที่เป็นเงินสดคิดตัว 363 บาท เงินที่ลงทุนไป 61 บาท และรายได้ 279 บาท

เอา 61 หักออกจาก 363 คงเหลือ 302 บาท ซึ่งสูงกว่ารายได้ (279 บาท) 23 บาท ทั้งนี้เป็นเพราะในระหว่างปีราคาข้าวเปลือกตกต่ำ รายได้ของชวานาในภาคกลางสำหรับปี พ.ศ. 2473 จึงพลอยต่ำไปด้วย ชวานาบางคนมีเงินเหลือบ้าง แต่ว่าส่วนมากมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้คิดตัวจำนวนเงินที่ขาดทุนยังสูงกว่าเงินที่เก็บได้ 23 บาท

การสำรวจในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ได้ผลดังนี้

สำหรับภาคเหนือเอา 43 หักออกจาก 191 คงเหลือ 148 บาท ซึ่งต่ำกว่ารายได้ (176 บาท) เป็นเงิน 28 บาท ดังนี้หมายความว่าชวานาในภาคเหนือมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้

จากการขายข้าวในปี พ.ศ. 2472 รวมทั้งรายได้อื่น ๆ ในระหว่างปี พ.ศ. 2473 ด้วย เป็นเงิน 28 บาท

สำหรับภาคใต้เอา 26 หักออกจาก 135 บาท คงเหลือ 109 บาท ซึ่งคงต่ำกว่ารายได้ (126 บาท) เป็นเงิน 17 บาท

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เอา 14 หักออกจาก 92 บาท คงเหลือ 78 บาท ซึ่งต่ำกว่ารายได้ (83 บาท) เป็นเงิน 5 บาท

ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การตกต่ำของเศรษฐกิจกระทบกระเทือนชาวนาภาคกลาง (ใน พ.ศ. 2473) มากกว่าชาวนาในภาคอื่น ๆ เพราะเหตุว่าภาคกลางอาศัยการขายข้าวเป็นส่วนใหญ่และชาวเปลือกกลางมาก่อนที่ชาวนาชายข้าว ชาวนาในภาคอื่น ๆ ไม่ค่อยรู้สึกในความตกต่ำแห่งเศรษฐกิจมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะการเพาะปลูกในภาคเหล่านี้ดำเนินตามหลัก "พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง" (1) ชาวนาในภาคเหล่านี้รู้สึกความกระทบกระเทือนในความผิดเคื่องกลางหลังภาคกลาง 2-3 เดือน

ในการสำรวจนี้ได้คัดเลือกหลักเกณฑ์เพื่อให้เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ของราษฎร การที่จะให้ความเป็นไปของมนุษย์ถูกต้องตามหลักแห่งตรรกวิทยา (Logic) โดยสมบูรณ์นั้นเป็นการยากยิ่ง ในการสำรวจนี้คณะสำรวจได้พยายามค้นหาเหตุผลต่าง ๆ จนสุดความสามารถ เพื่อให้ผลต่าง ๆ ที่ได้มาจากการสำรวจนั้นตรงกับความจริง รายได้ของผู้ประกอบการค้าขายอาจคำนวณได้ การรักษาสินค้าและค่าเช่า ๆ ใช้จ่ายต่าง ๆ ในกิจธุระอันเกี่ยวแก่การค้าขาย เมื่อหักออกจากรายได้ทั้งหมดส่วนที่เหลือนั้นก็ป็นรายได้ที่แท้จริง รายได้จากการทำนาเป็นรายได้ที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายในการทำนาออก การคำนวณรายจ่ายต่าง ๆ ในกิจธุระอันเกี่ยวแก่การทำนา นับว่าเป็นการยากลำบาก ทั้งนี้เป็นเพราะชาวนาไม่ค่อยจดจำรายจ่ายเหล่านี้ ฉะนั้นการแยกรายจ่ายประเภทต่าง ๆ ให้เป็นแผนกเพื่อคำนวณรายจ่ายจริงอันเกี่ยวแก่การทำนา จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เว้นแต่เงินค่าภาษีเงินคอกเบี้ยที่ชาวนาได้จ่ายไปและเงินที่ลงทุนไป

¹อย่างที่เราเรียกกันว่าทำพอกันอดตายเท่านั้น เพราะยังไม่รู้จักประโยชน์ของงานนัก (ผู้แปล)

รายได้ที่เป็นเงินสด และบ่อเกิดแห่งรายได้

รายได้ของชาวนาในภาคต่าง ๆ มีผิดกันดังนี้ คือ ภาคกลาง 279 บาท ภาคเหนือ 176 บาท ภาคใต้ 125 บาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 83 บาท

เนื่องด้วยการตกต่ำในทางเศรษฐกิจได้เริ่มต้นในภาคกลางก่อน จึงต้องประมาณรายได้ที่เป็นเงินสดในเวลาปกติก่อนการตกต่ำ สำหรับครอบครัวชาวนาในภาคกลางมีรายได้ที่เป็นเงินสดประมาณ 330 บาท

ในภาคกลางรายได้ของราษฎรมาจากการทำนาเป็นส่วนใหญ่ รายได้ที่ได้มาจากการเลี้ยงสัตว์จับปลาและอาชีพอื่น ๆ เป็นเงินเล็กน้อย ถ้าพิจารณารายได้ของราษฎรทั้ง 4 ภาคแล้ว จะเห็นว่าในภาคใดรายได้จากการทำนาค่า ราษฎรก็มักมีรายได้จากการอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำนา

รายได้จากการทำนา

ภาค	จำนวนบาท	ส่วนร้อยเทียบกับรายได้ทั้งหมด
กลาง	152	55
เหนือ	68	39
ใต้	38	31
ตะวันออกเฉียงเหนือ	17	21

ตามตัวเลขที่แสดงนี้ จะเห็นได้ว่ารายได้ของราษฎรในภาคกลางมาจากการทำนาเป็นส่วนใหญ่ แต่รายได้ของราษฎรในภาคอื่น ๆ มาจากการทำงานประเภทอื่น ๆ ด้วย ถึงอย่างไรก็ดี การทำนายังเป็นอาชีพที่สำคัญที่สุดในทุก ๆ ภาค

รายได้ที่มาจาก การเลี้ยงสัตว์

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายได้ทั้งหมด
กลาง	8	3
เหนือ	7	4

รายได้จากการเลี้ยงสัตว์

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายได้ทั้งหมด
ใต้	12	10
ตะวันออกเฉียงเหนือ	10	12

ตามตัวเลขที่แสดงข้างบนนี้ จะเห็นว่าการเลี้ยงสัตว์และผสมสัตว์ในประเทศสยาม นอกจากสัตว์ที่ใช้ทำงาน เช่น กระบือและโคไม่ค่อยมีเลย พื้นที่สำหรับเลี้ยงและผสมสัตว์สำหรับชายจะต้องอยู่ในทำเลซึ่งไม่มีการปลูกข้าว คือ ทางเหนือ ทางใต้และทางตะวันออกเฉียงเหนือ

รายได้จากการจับปลา

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายได้ทั้งหมด
กลาง	3	1
เหนือ	1	1
ใต้	5	4
ตะวันออกเฉียงเหนือ	7	9
ปลามากขึ้น		

ถ้าในภาคใต้มีการปลูกข่าน้อย ราษฎรก็มีอาชีพในการจับปลา

รายได้จากการอาชีพอื่น ๆ

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายได้ทั้งหมด
กลาง	116	40
เหนือ	100	57
ใต้	70	56
ตะวันออกเฉียงเหนือ	48	58

รายได้อื่น ๆ ของราษฎรในภาคกลางมาจากเงินค่าจ้างและค่าเช่านา ส่วนในภาคอื่น ๆ ได้จากสินค้าที่สร้างขึ้นภายในครอบครัวและของป่าเป็นส่วนใหญ่

ค่าใช้จ่ายในการทำนา (ค่าแรง เครื่องจักรและสัตว์ ฯลฯ) มีตัวเลขแสดงดังนี้.-

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	61	17
เหนือ	22	11
ใต้	7	5
ตะวันออกเฉียงเหนือ	8	9

ค่าใช้จ่ายในการทำนาในภาคต่าง ๆ ทั่วตามรายได้ ชาวนาในภาคกลางมีรายได้สูงกว่าชาวนาในภาคอื่น ๆ แต่รายจ่ายก็เขยิบสูงเหมือนกัน

ค่าภาษี (ภาษีโดยตรง) คิดสำหรับภาคต่าง ๆ

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	27	7
เหนือ	9	5
ใต้	7	5
ตะวันออกเฉียงเหนือ	4	5

ชาวนาในภาคกลางเป็นผู้เสียค่าภาษีเป็นจำนวนเงินสูงและถ้าเทียบเป็นส่วนร้อยภาคกลางก็สูงกว่าภาคอื่น ๆ

อัตราดอกเบี้ยคิดเฉลี่ยในภาคต่าง ๆ

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	24	7
ใต้	4	2

อัตราดอกเบี้ยคิดเฉลี่ยในภาคต่าง ๆ

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยละกับรายจ่ายทั้งหมด
ใต้	2	1
ตะวันออกเฉียงเหนือ	2	3

ตามตัวเลขที่แสดงนี้ จะเห็นได้ว่าชาวนาในภาคกลางติดต่อกับเจ้าหนี้ (ผู้ให้กู้เงิน) และเจ้าพนักงานเก็บภาษีมาก

เงินที่เก็บได้และลงทุนไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยละกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	61	17
เหนือ	43	23
ใต้	26	19
ตะวันออกเฉียงเหนือ	14	15

ตัวเลขสำหรับภาคกลางต่ำกว่าในเวลาปกติมาก เพราะเหตุว่าการตกต่ำในทางเศรษฐกิจเริ่มต้นในภาคกลางซึ่งที่ใดกล่าวแล้ว ชาวนาในภาคอื่น ๆ มีรายได้น้อยกว่า กลับเก็บเงินได้ในระหว่างปีเกือบเท่าชาวนาในภาคกลาง

รายจ่ายสำหรับค่าอาหาร รวมทั้งอาหารที่ได้จากนาและที่ไม่ต้องซื้อ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยละกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	63	17
เหนือ	44	23
ใต้	35	26
ตะวันออกเฉียงเหนือ	29	32

ชาวนาในภาคกลางไม่ได้ปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหาร ภายในครอบครัวมากเท่ากับใน

ภาคอื่น ๆ ราษฎรในภาคอื่น ๆ ควรปลูกใช้เป็นอาหารให้มากขึ้นอีก หรือมีเงินก็หารายได้ให้สูงขึ้นกว่าเดิม

รายจ่ายในการซื้อเสื้อผ้า คิดถัวได้ตัวเลขดังต่อไปนี้

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	20	6
เหนือ	13	7
ใต้	12	9
ตะวันออกเฉียงเหนือ	7	8

ราษฎรในจังหวัดที่ห่างไกล ทอผ้าสำหรับใช้เป็นส่วนมากอุตสาหกรรมในครอบครัวประเภทนี้เพิ่มที่น่าสนใจอยู่ และควรจะได้รับการบำรุงและรักษาไว้อย่าให้เลอะทิ้ง

รายจ่ายสำหรับบ้านคึกฉลุยได้ตัวเลขดังนี้:-

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	25	7
เหนือ	15	8
ใต้	14	10
ตะวันออกเฉียงเหนือ	8	9

ตัวเลขข้างบนนี้แสดงให้เห็นว่า รายจ่ายสำหรับครอบครัวที่เพิ่มขึ้นอนุโลมตามขนาดของรายได้ และรายจ่ายอื่น ๆ ก็เป็นเช่นเดียวกัน

รายจ่ายอื่น ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาค	จำนวนบาท	เทียบส่วนร้อยกับรายได้ทั้งหมด
เหนือ	82	22
เหนือ	40	21
ใต้	32	24
ตะวันออกเฉียงเหนือ	18	19

ชาวนาภาคกลางมีรายได้สูงกว่าชาวนาในภาคอื่น ๆ แต่รายจ่ายก็สูงเหมือนกัน

ความเห็น

ตัวเลขต่าง ๆ ซึ่งแสดงในบทนี้ พอเป็นทางช่วยในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ซึ่งช่วยเปลี่ยนแปลงฐานะของประเทศให้ดีขึ้น ตัวเลขเหล่านี้ให้ประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาความเป็นอยู่ของประเทศและปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการบำรุงฐานะของประเทศ ข้าราชการฝ่ายปกครองและกรมสรรพากรจะได้ประโยชน์จากการศึกษาตัวเลขเหล่านี้เหมือนกันด้วยความมุ่งหมายอันนี้จึงแยกการต่าง ๆ ออกไว้เป็นแผนกเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น แต่ก่อนมายังไม่มีผู้ใดเคยสำรวจความเป็นอยู่แห่งเศรษฐกิจของประเทศสยาม ตามวิธีนี้ดังในทวีปอาเซียก็มีผู้สำรวจนอยราย

ประเทศสยามแบ่งออกเป็น 4 ภาค การเพาะปลูกของ 3 ภาคอยู่ในสภาพที่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง⁽¹⁾ มีภาคกลางภาคเดียวอยู่ในสถานะแห่งการค้าขาย ถึงจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในสถานที่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ย่อมมีบางตำบลที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมากพอจนถึงทำการค้าขายได้ คือ เป็นตำบลที่อยู่ในอำเภอเมืองใกล้กับตลาด และมีการคมนาคมเชื่อมกับจังหวัด ปัญหาสำคัญสำหรับภาคที่อยู่ในสถานะพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องจะต้องทำนุบำรุงให้มีรายได้เพิ่มพูนแก่พลเมืองยิ่งขึ้น ปัญหาสำคัญสำหรับภาคที่อยู่ในสถานะแห่งการค้าขาย จะต้องจัดให้มีการเพาะปลูกพืชประเภทอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกและควรทำของที่ เป็นอาหารและสิ่งอื่น ๆ ใช้ในครอบครัวเองมากขึ้น ชาวนาที่

¹ ลักษณะคำว่าพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องนี้ในต้นฉบับใช้คำว่า Self = Sufficing ข้าพเจ้าจึงแปลว่าพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่ความเป็นจริงราษฎรในภาคเหล่านี้ยังตกอยู่ในสภาพดั้งเดิม (Primitive) การทำงานของบุคคลเหล่านี้ที่ทำพอเลี้ยงตัว ตามคำนี้หมายความว่าทำพอกินอดตาย การงานของบุคคลเหล่านี้ยังมีเขาขายแห่งความรู้สึกว่าเป็นประโยชน์แก่ตนหรือเพื่อความมั่งคั่งเองชุมชน

อยู่ในสถานะพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องอาจคิดอาหารรายได้อื่นเพิ่มเติม โดยไม่ต้องใช้จ่ายในการกิน
อยู่ให้เปลืองไปมากกว่าที่เป็นอยู่ทุกวัน (แต่เขาพเจ้าคิดว่าชาวนาพวกนี้จะไม่ทำ เว้นแต่จะถูก
บังคับ - ผู้แปล) และชาวนาที่อยู่ในสถานะต้องการหาขายอาจตัดทอนการใช้จ่ายในการปลูกกินน้อย
ลง โดยปลูกพืชบางอย่างเองเพื่อเอามาใช้เป็นอาหารโดยไม่ต้องลดการทำนาและรายได้อื่น ๆ
ที่เป็นเงินสดให้น้อยลง ถ้ารัฐบาลสยามทำรีจะทำโครงการเกษตรกรรมใหม่มั่นคงจริง ๆ แล้ว
ก็ควรพิจารณาปัญหาเหล่านี้

ถ้าเอารายได้อื่นและรายจ่ายของชาวนามาพิจารณาให้ดีถ้วน จะเห็นได้ว่าการทำนุ
บำรุงการกลสิกรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในคราวที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ เงินภาษีต่าง ๆ
อันเป็นส่วนหนึ่งแห่งรายได้ของรัฐบาลจะลดลงอย่างรวดเร็ว การแก้ไขความฝืดเคืองในภาคที่อยู่
ในสถานะต้องการหาขายย่อมจะต้องใช้เวลาชานานและจะเป็นผลสำเร็จได้ต่อเมื่อรัฐบาลดำเนิน
นโยบายทางกลสิกรรมตามที่โลกกล่าวไว้แล้วข้างตน

บทที่ 4

รายจ่ายในการทำนา, ค่าภาษี, เงินกำไรและเงินที่ลงทุนไป

ในสมัยที่ช่วยการเกษตรสินค้ากรรมเจริญขึ้นในประเทศตะวันตก ก็พบว่า "ค่าใช้จ่ายในการทำนา" (Cost of production of agricultural products) ได้เริ่มใช้กันแพร่หลาย ในที่นี้ขอกล่าวเฉพาะรายการบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการทำนา (Farm cost) เท่านั้น แต่รายจ่ายนี้ไม่ควรถือว่าเป็น "ค่าใช้จ่ายในการทำนา" (Cost of production) "ค่าใช้จ่ายในการทำนา" นี้มีความหมายหลายอย่างและมีใจความในทางเศรษฐกิจกว้างมาก ซึ่งไม่สามารถจะกล่าวอย่างพิสดารได้ ในที่นี้ค่าใช้จ่ายในการทำนานั้นเกี่ยวข้องกับรายการหลายสถาน ตัวเลขต่าง ๆ ที่สำรวจนี้แสดงแต่เฉพาะรายการบางอย่างเท่านั้น

คำอธิบายศัพท์นี้อาจจะผิดเพี้ยนจากความหมายที่เข้าใจกันในประเทศตะวันตก เพราะเหตุว่าค่าใช้จ่ายในการทำนา ในเวลานี้เป็นผลของการรกรกรรรมเท่ากับมูลเหตุ

ดังตัวอย่างที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ราคาในท้องตลาด (Market price) นั้นเป็นเกณฑ์ในการกำหนดค่าใช้จ่ายในการทำนา และอาจกล่าวได้อีกหลักหนึ่งว่า ค่าใช้จ่ายในการทำนาก็คือหลักในการกำหนดราคาในท้องตลาดเหมือนกัน เกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งซึ่งต้องใช้ส่วนต่าง ๆ แห่งทุน โดยลักษณะที่กำหนดแน่นอนหรือเปลี่ยนแปลงได้ เนื้อที่ทำการเพาะปลูกเป็นส่วนหนึ่งแห่งทุน ซึ่งตามธรรมชาติมีลักษณะที่กำหนดได้แน่นอน ต่างกับรายการอื่น ๆ อันอยู่ในวงเศรษฐกิจของการทำนา ผลที่เกิดขึ้นนั้น คือ ราคาตลาดอาจเปลี่ยนแปลงได้ในเวลานานปี โดยใช้เนื้อที่ทำการเพาะปลูกอยู่เท่าเดิม หรือมากขึ้นหรือลดน้อยลง อัตราค่าเช่าก็เป็นเช่นเดียวกัน อัตราค่าเช่าอาจสูงขึ้นหรือลดลงได้ทั้งจำนวนไร่ตามหน่วยของเนื้อที่ (ไร่) ค่าแรงของชาวนาและครอบครัวที่คำนวณไว้และจำเป็นต้องใช้ในการเพาะปลูกนั้นไม่อยู่คงที่เสมอไป เนื่องจากเหตุผลอย่างเดียวกัน โดยเหตุนี้ ชาวนาต้องขยันขันแข็งในการงานของตน เพราะเหตุว่าชาวนาทั้งหลายโดยจะเพาะอย่างใด คือ ชาวนาในสยามที่จะ

เปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่นไม่ใช่ของง่ายเลย แต่กรรมกรของโรงงานหัตถกรรมอาจจะเปลี่ยนไปทำงานหัตถกรรมประเภทอื่นได้

ในสมัยข้าวเปลือกมีราคาสูง กลไกกรรมในประเทศไทยสมัยแรกเกิดอย่างเดียวในการใช้ที่ดินแรงงานและเงินทุน, ในเวลาข้าวเปลือกตกต่ำ หลักเกณฑ์ของส่วนต่าง ๆ ที่ใช้ในการก่อกำเนิดผลนั้นต้องผันแปรไปอย่างหนึ่ง ในสภาพเช่นนี้ ในเนื้อที่ดินเพาะปลูกเท่าเดิม และแรงงานเท่าเดิม ควรจะต้องได้ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้รายได้มากพอชดเชยกับราคาข้าวที่ตกต่ำ ปัญหานี้ซับซ้อนและยุ่งยากยิ่งกว่าการกักข้าวเปลือกไว้รอขายในเวลาราคาขึ้น

ตัวเลขอันเกี่ยวแก่รายจ่ายในการทำนา

รายจ่ายต่าง ๆ อันเป็นค่าใช้จ่ายในการทำนา รายจ่ายเหล่านี้ตามธรรมดาชาวนาใช้ลงทุน เพื่อทำการเพาะปลูกรายละเอียดของค่าใช้จ่าย คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับพืช (อาหารสัตว์) พันธุ์ข้าวปลูก, แรงงาน, เกวียนและเครื่องมือทำนา, สัตว์พาหนะและยาสำหรับรักษาสัตว์, เรือ, เครื่องมือจับปลา, เครื่องก่อสร้างและการทนน้ำ

ภาษีที่ดินเป็นรายจ่ายส่วนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในจำพวกเกี่ยวกับการก่อกำเนิดผล แต่ว่าในการสำรวจคราวนี้มีใครรวบรวมตัวเลขอันเกี่ยวกับอากรที่ดินโดยจะเพาะ ในปีหนึ่งชาวนาภาคกลางต้องใช้จ่ายประมาณ 62 บาทในการลงทุนทำนา ชาวนาในภาคเหนือ 22 บาท ในภาคใต้ 7 บาท ในภาคตะวันออก 8 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำนานั้นใกล้เคียงกับเงินสัดที่ได้รับ ตารางตัวเลขของบทก่อนซึ่งแยกรายจ่ายประเภทต่าง ๆ ออกต่างหาก แสดงค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำนาเป็นส่วนเฉลี่ยในร้อย คิดเทียบกับรายจ่ายทั้งหมดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ภาคกลางร้อยละ 17 ภาคเหนือร้อยละ 12 ภาคใต้อ้อยละ 5 ภาคตะวันออกเฉลี่ยเหนือร้อยละ 9

ตามข้อความที่อธิบายแล้วข้างต้นจะเห็นว่า การกลไกกรรมในประเทศไทยใช้พื้นที่ทำการเพาะปลูกและแรงงานมากกว่าประเทศอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในสถานะแห่งการค้าขายยิ่งกว่าสยาม

ประเทศซึ่งอยู่ในสถานะการค้าขายใช้วัตถุดิบ⁽¹⁾ (= วัตถุดิบที่ใช้เป็นทุน) มากกว่าที่ดินและแรงงาน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือประเทศที่มีการค้าขายน้อยกว่าสยาม ย่อมใช้วัตถุดิบน้อยกว่าที่ใช้กันในประเทศสยาม

ถ้าพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะเห็นว่าตัวเลขที่แสดงนั้นไม่ตรงกับความจริงทีเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะประเทศสยามสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ (Resources) อื่น ๆ วัตถุ (ซึ่งเป็นทุน) หลายอย่างที่จำเป็นต้องเอามาใช้ในการเพาะปลูกนั้นได้มาจากธรรมชาติ ผิดกับชาวนาในประเทศอื่น ๆ ในบางประเทศอาหารสำหรับสัตว์พาหนะนั้นจะต้องซื้อทั้งสิ้น แต่ในประเทศสยามอาจนำสัตว์ไปเลี้ยงในทุ่งนาอันเป็นที่ว่างเปล่าในระหว่างฤดูแล้ง หรือทุ่งสาธารณะ เช่นที่ดินของรัฐบาลริมคลองและหนอง นอกจากนี้ภูมิภาคต่าง ๆ เว้นแต่ภูมิภาค ในภาคกลางมีไม้หลายอย่างหลายชนิดอย่างเหลือเฟือเพื่อที่เอามาใช้เป็นเครื่องมือทำนาคสร้างบ้านเรือนและสิ่งอื่น ๆ ได้ เมื่อในภาคกลางราษฎรก็ยังรู้จักใช้ไม้ไผ่และอื่น ๆ ในการประดิษฐ์เครื่องมือ

ก่อนที่จะลงความเห็นในเรื่องค่าใช้จ่ายในการทำนาคควรจะศึกษารายจ่ายบางอย่างที่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญเสียก่อน

เงินค่าจ้างที่ชาวนาต้องจ้าง ถ้าเทียบกับรายจ่ายทั้งหมดที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ภาค	จำนวนบาท	ส่วนร้อยละกับรายจ่ายทั้งหมด
กลาง	34	54
เหนือ	9	40
ใต้	3	43
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1.50	18

สิ่งที่ควรพิจารณาจากตัวเลขที่แสดงข้างบนนี้ คือ การเพาะปลูกในภาคซึ่งเป็นทำเลการค้าขายหรือกำลังก้าวหนายู่ต้องการใช้แรงงานมาก ถ้าคำนวณดูตามส่วน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเพาะปลูกที่ใช้เนื้อที่เป็นจำนวนมาก ย่อมอาศัยแรงงานจ้างเป็นส่วนใหญ่ ในเวลาที่ชยายเนื้อที่ทำการเพาะปลูกโดยการจัดการแต่ผู้เดียว กสิกรหันเข้าหาการใช้แรงงาน

¹ วัตถุดิบ = Capital goods.

เพิ่มเติมก่อน การใช้เครื่องยนต์หรือวิธีประหยัดแรงคน การจ้างแรงงานนั้นอนุโลมตามหลัก
แห่งการใช้จ่ายที่ไม่เปลี่ยนแปลง (กรรมกรในทางเพาะปลูกไม่ยากให้ผู้จ้างลดอัตราค่าจ้างจาก
1 บาท ลงมาเป็น 50 สตางค์ ต่อวันหนึ่ง เข้าวเปลือกซึ่งเคยขายถังละ 1 บาท จะได้
ลดราคาไปเพียงถังละ 50 สตางค์) ความผิดเคื่องในการค้าให้ผลร้ายแก่การทำนาซึ่งต้องอาศัย
แรงงานเป็นส่วนใหญ่ยิ่งกว่าที่ใช้วัตถุดิบ ถ้าใช้แรงกระบือแทนแรงคนได้และราคากระบือที่ซื้อขาย
กันนั้น ถูกกลางส่วนแห่งราคาข้าวเปลือกที่ตกต่ำ ชาวนาก็ยังสามารถปลูกข้าวต่อไปได้เท่าเดิม
ด้วย การได้ผลเช่นเดียวกัน

ตามข้อความที่บรรยายมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าชาวนาในภาคที่มีการค้าขาย
คือ ภาคกลางพยายามขยายที่ดินทำการเพาะปลูกและเพิ่มแรงงานอยู่เสมอ แต่หาได้เปลี่ยน
แปลงการใช้วัตถุดิบในการก่อกำเนิดผลมากเท่าที่เห็นไม่ ชาวนาเหล่านี้ไม่คิดอ่านใช้ใดที่ดีกว่า
หรือเปลี่ยนแปลงวิธีใดให้ดีขึ้น ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์ข้าว ไม่ใช่ปุ๋ยและไม่ใช้แรงสัตว์ให้มากขึ้น
การใช้วัตถุดิบจะต้องดำเนินการพร้อมกับการขยายผลของการแข่งขันที่เกิดจากกลไกกรรม ความเห็น
เหล่านี้อาจช่วยส่งเสริมถึงการบำรุงกลไกกรรมในสมัยที่ราคาสินค้าเกิดจากกลไกกรรมกำลังตกต่ำจาก
ราคาเดิม ในเวลาที่มีการค้าขายกำลังฝืดเคืองอย่างในเวลานี้ คือ หาวิธีการเพาะปลูกซึ่งให้
ผลมากกว่าวิธีเดิม โดยใช้เนื้อที่ทำการเพาะปลูกและแรงงานน้อยลง ซึ่งจะต้องอาศัยวิทยาศาสตร์-
สูตรและวิธีการที่ดีกว่านี้ การตัดค่าใช้จ่ายในการทำนาให้น้อยลง เป็นวิธีหนึ่งซึ่งช่วยชาวนาให้มี
โอกาสทำกำไรจากการขายข้าวเปลือกซึ่งราคาตกต่ำในเวลานี้

สิ่งอื่นที่นับว่าสำคัญในการเพาะปลูกและจะไดยกขึ้นกล่าวในที่นี้ก็คือแรงสัตว์ จาก
ตัวเลขที่แสดงข้างล่างจะเห็นได้ว่า หลายจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงสัตว์พาหนะซึ่งต้องการใช้งาน
ในภาคกลางมากที่สุดไว้อย่าง

ตัวเลขเหล่านี้แสดงค่าใช้จ่ายสำหรับสัตว์ในภาคกลางต่าง ๆ และคิดเป็นส่วนย่อย
เทียบกับค่าใช้จ่ายในการทำนา

แต่ไม่ควรกลับเข้าหาวิธีเพาะปลูกที่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องหรือพอกันอดตาย ชาวนาควรใช้ทุนและ
สิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวกับลงทุนให้ได้ประโยชน์มากขึ้น และควรแบ่งปันแรงงานให้ได้ประโยชน์ตลอด
ปี และให้เหมาะกับการก่อกำเนิดผล โดยใช้แรงงานของคนในครอบครัวและลูกจ้างอื่น ๆ และ
ค่าใช้จ่ายเท่าเดิม วิธีในทางหลักวิชาบางอย่างควรจะเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย เช่น การคัดเลือก
พันธุ์ข้าว การใส่ปุ๋ยและไถ เพื่อให้ได้ธัญผลมากขึ้นโดยเสียค่าใช้จ่ายเท่าเดิมหรือน้อยกว่าเดิม
เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์อื่นมีราคาแพงยอมสั่งเข้ามาใช้เวลานี้ไม่ได้ และดูเหมือนไม่สู้จะ
จำเป็นเสียด้วย แต่ควรจะเริ่มใช้ไถเกษตร ซึ่งให้ประโยชน์มากกว่าไถที่ชาวนากำลังใช้อยู่ใน
เวลานี้ และราคาเพียงไถละ 10 บาทเท่านั้น การคัดเลือกพันธุ์ข้าวด้วยตนเองโดยไม่เปลือง
ค่าใช้จ่ายเลย การเลือกเมล็ดข้าวที่ดีที่สุดไว้เป็นพันธุ์และการบำรุงพันธุ์ให้ดีขึ้นทุก ๆ ปี ชาวนา
อาจจัดทำเองได้ในประเทศซึ่งการเพาะปลูกอยู่ในสถานะที่เจริญแล้ว การเลือกพันธุ์ข้าวก็กระทำ
กันได้ดีและแพร่หลาย การใส่ปุ๋ยจากมูลสัตว์นั้นไม่ต้องซื้อหาอะไร เพียงแต่ใช้เวลาที่ว่างเปล่า
ของครอบครัวเท่านั้น ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ของชาวนาอาจตัดทอนให้ต่ำลงได้อีก โดยปลูกพืช
ต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัวเอง และไม่ต้องลดจำนวนนาที่เคยทำ ถ้าปฏิบัติเช่นนี้
ได้ชาวนาก็สามารถตัดค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกข้าวเช่นเดิมให้น้อยลงได้ และยังคงหารายได้
เท่า ๆ (1) เท่าในสมัยก่อนด้วย

การภาษี

ในบทก่อนนี้ได้กล่าวถึงเรื่องภาษี (รูปของภาษีโดยตรง) ชาวนาในภาคกลางต้อง
เสียภาษีประมาณเฉลี่ยร้อยละ 7 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ชาวนาในภาคเหนือชาวนาในภาคใต้
และชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือครอบครัวหนึ่งเสียร้อยละ 5 ของค่าใช้จ่ายที่คำนวณให้
เป็นตัวเงิน ครอบครัวชาวนาในภาคกลางต้องเสียภาษี 27 บาท ชาวนาในภาคเหนือ 9 บาท
ในภาคใต้ 7 บาท และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 บาท ในปีหนึ่งค่าอากรที่ดินในภาคกลาง
คำนวณได้ร้อยละ 73 ของค่าภาษีทั้งหมด (โดยคิดเทียบกับภาษีทั้งหมด) ในภาคเหนือร้อยละ 42

¹ ภาษีในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้ว่ารายได้สุทธิ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Net income"

ในภาคใดร้อยละ 37 และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 13 ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งได้ไปทำการสำรวจคราวนี้ มีจังหวัดเดียวเท่านั้นที่ประกาศใช้อากรที่ดิน ถ้าคิดเงินค่าธรรมเนียมการเทียบกับเงินค่าภาษีทุกประเภทแล้ว ในภาคกลางจะตกส่วนเฉลี่ยอยู่ในรารร้อยละ 15 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 85 ถ้าจะถือว่าค่าใช้จ่ายในการทำนา และการเสียภาษีโดยตรงเป็นค่าใช้จ่ายแห่งการทำมาหากิน (Business expenses) แล้ว เงินค่าภาษีในภาคกลางจะตกอยู่ในรารร้อยละ 29 ในภาคใต้อยู่ 49 และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 34

รายได้จากภาษีอากร ได้มาจากภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ความปั่นป่วนในการค้าขายสินค้าซึ่งเกิดจากกสกรรมนี้ ได้กระทบกระเทือนถึงรายได้ของรัฐบาลเป็นอันมาก ชาวนาต้องเสียภาษีเกือบทั้งหมด เพื่อให้รายได้จากการภาษีอากรอยู่ที่ ควรเปลี่ยนแปลงรูปของภาษีอากรโดยให้ผู้มีได้ประกอบอาชีพในทางเพาะปลูกทั้งในและนอกพระนครเป็นผู้เสียบ้าง นอกจากภาษีอากรต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลเก็บได้จากการเพาะปลูกแล้ว ชาวนายังต้องรับแบกเงินภาษีข้าวเปลือกและข้าวสารซึ่งส่งไปจำหน่ายต่างประเทศอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากราคาข้าวในตลาดต่างประเทศกับในตลาดภายในต่างกัน อัตราค่าภาษีขาออกสำหรับที่กล่าวนี้ราว 17 สตางค์ต่อ 1 หาบ การเก็บภาษีนี้ทำให้ราคาข้าวซึ่งชาวนาเป็นผู้ขายให้แก่ราษฎรผู้บริโภคภายในประเทศลดลง โดยมีได้เพิ่มรายได้โดยทางใดอย่างหนึ่งให้แก่รัฐบาลเลย ชาวที่ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศเท่านั้นให้รายได้แก่รัฐบาล ภาษีแห่งการฆ่าสัตว์ก็กระทบกระเทือนถึงรายได้ของชนชาวนาเหมือนกัน เพราะผู้ซื้อพยายามตัดทอนราคาสัตว์ให้ตกต่ำลงเพื่อเอาไปเป็นค่าภาษี การที่ราคาสินค้าทุกอย่างในตลาดโลกตกต่ำนี้ อาจจะเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ชาวนาไม่สามารถจะเสียเงินภาษีตามอัตราปัจจุบันได้ เพราะเหตุว่าภาษีต่าง ๆ ในทางเพาะปลูกเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายในการก่อกำเนิดผล และเพราะนาที่ราษฎรทำนั้นจะต้องเสียค่าภาษีอีกด้วย

กำไรของงานอาชีพ (Business profit)

เงินกำไรคำนวณได้หลายวิธี ในการอุตสาหกรรมทุกสาขาค่าครองชนต้องมาจากเงินกำไร ในที่นี้ขอลาวความเป็นไปของเงินกำไรอย่างเลว ๆ อันเป็นส่วนย่อย เงินกำไร

นั่นคือ ส่วนที่ยังเหลืออยู่ เมื่อชวนาได้ชำระค่าภาษีอากรค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ ค่าใช้จ่ายในการทำนา และรายจ่ายที่จำเป็นออกแล้ว นอกจากนั้นยังมีรายจ่ายซึ่งทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ส่วนนี้ก็ต้องนับว่าเป็นเงินกำไรเหมือนกัน ธุรกิจทางเพาะปลูกเป็นสิ่งยุ่งยาก จะแยกค่าแรงค่าเช่าที่ดินและเงินกำไรให้ออกจากกิจการงานอย่างเด็ดขาดไม่ได้ โดยเหตุนี้จำเป็นต้องวิเคราะห์หาค่ากำไรที่แท้จริงโดยลำพัง ผู้สนใจในเรื่องนี้ อาจจะใช้วิธีอื่นคำนวณได้ โดยอาศัยตัวเลขซึ่งปรากฏอยู่ในบทต่าง ๆ เป็นหลัก

วิธีคำนวณตัวเลขซึ่งเรียกว่า "กำไรของงานอาชีพ" (Business profit) ที่ใช้ในที่นี่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ต้องเอารายจ่ายในการทำนา ค่าภาษีอากร ค่าดอกเบี้ย ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัวและรายจ่ายอื่น ๆ อันเกี่ยวกับการครองชีพมารวมกัน จากจำนวนนี้เอาเศษเกาส์ส่วนสิบของค่าสัตว์ เกวียนและเครื่องก่อสร้าง ซึ่งได้ซื้อไว้ในระหว่างปีหักออก แล้วเอาส่วนที่ยังเหลืออยู่หักจากรายได้ที่เป็นเงินสด ผลที่ได้นี้เรียกว่าเป็นกำไรของงานอาชีพแท้จริงจากทุน ซึ่งไคลงไปในการเพาะปลูกในระหว่างปี เศษเกาส์ส่วนสิบของราคาสัตว์ เกวียนและเครื่องก่อสร้างซึ่งชวนาซื้อไว้ในระหว่างปี เป็นการคำนวณอย่างเกิน ๆ ตามอายุของวัตถุเหล่านี้ ในการคำนวณตามวิธีนี้มีเกณฑ์อยู่ว่า อย่างน้อยหนึ่ง ในสิบ ของค่าแห่งวัตถุต่าง ๆ จะต้องเป็นค่าสึกหรอในระหว่างปี แต่อย่างยิ่งมีรายจ่ายประเภทอื่น ๆ ซึ่งควรนับว่าเป็นสิ่งที่ควรประหยัดได้หรือลงทุนไป เช่น โศกหรือกระบี่ที่ก่อให้เกิดใหม่ การจำเนกรายจ่ายเหล่านี้ให้เด็ดขาด เพื่อคำนวณเงินกำไรแท้จริงเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก นอกจากจะคำนวณค่าสึกหรอของสัตว์พาหนะ เกวียนและเครื่องก่อสร้างที่ได้ซื้อไว้ การซื้อเรือใหม่ก็ต้องอาศัยวิธีคำนวณอย่างเดียวกัน ถึงอย่างไรก็ตามก็มีเกณฑ์อยู่ว่า เก้าในสิบของรายการต่าง ๆ ตามที่บรรยายมาแล้วข้างต้น เป็นหลักการคำนวณวัตถุทุน หรือสิ่งที่ประหยัดได้

การคำนวณเงินกำไรของงานอาชีพ ของครอบครัวในจังหวัดที่ใดทำการสำรวจ เศรษฐกิจในชนบท อาศัยวิธีคำนวณอย่างนี้ ในตารางข้างท้ายนี้ได้เอาค่าใช้จ่ายในการทำนา, ภาษีอากร, ดอกเบี้ย, อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัวและส่วนรายจ่ายอื่น ๆ มารวมกันและถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด เศษเกาส์ส่วนสิบของค่าใช้จ่ายสำหรับสัตว์พาหนะ,

เกวียน, เครื่องก่อสร้าง เรียกว่าสะสมทุน (Reinvestment) ให้เอารายการสะสมทุน (Reinvestment) หักออกจากค่าใช้จ่ายทั้งหมดจะได้ค่าใช้จ่ายที่แท้จริง ถ้าเอาค่าใช้จ่ายที่แท้จริง มาเปรียบกับรายได้อัตโนมัติเป็นเงินสด จะเห็นว่าครอบครัวในภาคกลางจะขาดทุน 1 บาท ในระหว่างปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 ถึงกลางปี พ.ศ. 2473) ครอบครัวในภาคเหนือได้กำไร 39 บาท ครอบครัวในภาคใต้ 24 บาท และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 บาท นี่เป็นปีผิดปกติสำหรับภาคกลาง แต่รายได้อัตโนมัติเป็นเงินสดสำหรับปีธรรมดาประมาณไว้ 335 บาท ดังนั้น ครอบครัวชาวนาในภาคกลางจะมีกำไร 38 บาท ถ้าราคาข้าวเปลือกไม่ตกต่ำก่อนที่ชาวนาจะขาย⁽¹⁾

การคำนวณเงินกำไรในภาคต่าง ๆ

ภาค	ค่าใช้จ่ายทั้งหมด	สะสมทุน	ค่าใช้จ่ายที่แท้จริง	รายได้อัตโนมัติ	กำไร
กลาง	303	23	280	279	-1
เหนือ	148	11	137	176	39
ใต้	109	6	103	126	23
ตะวันออกเฉียงเหนือ	78	5	73	83	10

สิ่งสำคัญที่ได้จากการคำนวณนี้คือ ชาวนาไทยเป็นผู้ระมัดระวังการใช้จ่ายอยู่แล้ว⁽²⁾ (economic man) ถ้าได้รับวิธีแนะนำและอบรมดี จะประกอบอาชีพเป็นผลสำเร็จดีกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้มาก ตัวเลขข้างบนนี้แสดงให้เห็นว่า กำไรของงานอาชีพในครอบครัวหนึ่ง

¹รายการที่ได้แสดงไว้นั้น บัดนี้อาจคำนวณได้ว่า ชาวนาขาดทุนทุกคน (ผู้แปล)

²ความข้อนี้เห็นจะเป็นจริงต่อเมื่อเขาจะใช้จ่ายในการทำงานที่เป็นประโยชน์ ด้วยปรากฏว่าถ้าเขามีเงินเหลือหมดฤดูทำมาแล้วเขาจะเล่นการพนัน สิ่งที่เขาสะสมหรือปฏิบัติไปนั้นก็เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างมักไม่ไต่หาได้โดยซื้ออะไรมาหนัก แต่ที่จริงแล้วชาวนาไม่ค่อยชอบซื้อสิ่งของที่เรียกว่าวัตถุทุนเลย เขาชอบการพนันมากกว่า (ผู้แปล)

เป็นจำนวนเล็กน้อย และถ้าความผิดเกิดขึ้นในเวลาต่อไปอีกไม่กี่ปี ชาวนาจะหมดกำลังแห่งการใช้จ่าย (Spending coparigt) ⁽¹⁾ เหตุอย่างหนึ่งที่กระทำให้ชาวนาไม่สามารถจะเสียภาษีอากรในสมัยผิดเคื่องนี้ ก็เนื่องจากชาวนาได้กำไรจากงานอาชีพออกจะต่ำอยู่มาก กำไรของงานนี้อาจจะทวีขึ้นได้โดยวิธีทำนุบำรุงให้ชาวนามีรายได้สูงกวานั้น และอบรมให้รู้จักออมทรัพย์ยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้

การลงทุน (Investment)

การลงทุนต่างกับเงินกำไร ชาวนาบางคนมีกำไร บางคนก็ขาดทุนจากงานอาชีพ ผู้มีกำไรสามารถประหยัดเงินนั้นไว้ได้ หรือใช้ทำเป็นทุนต่อไป (หรือหยุดขยายการงานต่อไป - ผู้แปล) ส่วนคนที่ขาดทุนก็ต้องกู้ยืม มิฉะนั้นก็ไม่มีเงินทองสำหรับใช้จ่าย หรือต้องชักเอาเงินเก่ามาใช้ การลงทุนของชาวนาเป็นสิ่งสำคัญ แต่ชาวนาก็ทำได้เพียงเป็นจำนวนจำกัด ชาวนาสามารถปลดเปลื้องหนี้สิน ผ่อนซื้อที่ดินแปลงใหม่ เก็บเงินสดหรือเครื่องทองรูปพรรณไว้ในบ้านไว้หรือเอาเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายใหญ่ต่อไป หรือบำรุงพื้นที่เพาะปลูก ตั้งแต่การบำรุงและรักษาที่ดินยากขึ้น และเนื่องจากที่ดินหลายแปลงไม่เป็นพื้นที่แปลงเดียวกันและอยู่ห่างไกลกัน ชาวนาต้องงัดการซื้อที่ดินเพิ่มเติม เมื่อมีพื้นที่เพียงพอกับจำนวนคนในครอบครัวและการเก็บเงินสดหรือทองรูปพรรณไว้กับบ้านนั้นเป็นอันตราย การซื้อทองรูปพรรณไว้นี้มีผลหลักของเศรษฐกิจ แต่ว่าการลงทุนตามวิธีนี้ ไม่สู้ปฏิบัติกันแพร่หลายนักในหมู่ชาวไทย ⁽²⁾ ไม่เหมือนกับภาคอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย เงินที่ชาวนาใหญ่ไปนั้น เจ้าหนี้ไม่ได้กลับคืนทันทีในคราวที่การค้าขายผิดเคื่อง เพราะลูกหนี้อยู่ในสภาพที่ลำบากมากกว่าเจ้าหนี้ ทุนที่ใช้เพาะปลูกในเวลานี้เป็นจำนวนจำกัด เพราะการส่งเครื่องยนตร์จากต่างประเทศมาใช้นั้นแพงเกินไป เพื่อเซียบฐานะของชาวนาให้

¹ จากการเวลาที่หม่อมหม่อมราชวงศ์จรัสจันทรวิเชียรกุลได้ไปศึกษาในต่างประเทศ (ผู้แปล)

² การที่ชาวนาไม่ซื้อขาย เพชรนิลจินดา แก้วแหวนเงินทองมิใช่ว่าไม่ชอบ แต่หากจนไม่มีเงินต่างหาก จากเจ้าข้าหม่อมหม่อมราชวงศ์จรัสจันทรวิเชียรกุลจะแปลกใจที่ไม่ค่อยเห็นชาวนามีทองคำติดตัว ก็เลยเข้าใจไปเช่นนั้น

ดีขึ้น จำเป็นต้องหันสั้ยกลักรให้รู้จักการประหยัดทรัพย์มากขึ้น โดยจัดตั้งคลังออมสินหรือที่
ฝากเงินให้แพร่หลาย และให้รู้จักวิธีจะบำรุงการกสิกรรม และการใช้ทุนในการกสิกรรมให้
ดียิ่งขึ้น (มุ่งหมายถึงจวักตุท - ผู้แปล)

บทที่ 5

ทรัพย์สินสมบัติและความเจริญในทางเศรษฐกิจ

บทนี้แสดงถึงยอดของโภคทรัพย์ที่ชาวนาไทยได้สะสมไว้ ซึ่งได้สอบถามและจดในบัญชีหลักทรัพย์ขณะเมื่อทำการสำรวจ ที่ดินนั้นได้ตราค่าอย่างที่ยื้อขายกันในเวลานั้น ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ก็ประมาณราคาอย่างระมัดระวังที่สุดเท่าที่จะทำได้ สิ่งสำคัญก็คือสัตว์พาหนะ และก็ได้ตราค่าตามอายุและลักษณะของสัตว์ ทรัพย์สินบางอย่างอื่นนอกจากนี้มีราคาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้พวกราษฎรประมาณราคากันเองโดยมากนอกจากเกวียนทรัพย์สมบัติส่วนตัวได้ตราค่าภายหลังที่ได้สำรวจจนประมาณครบครันแล้ว ดังนั้นตัวเลขที่ได้จึงใกล้เคียงความจริง ถ้าหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ใหญ่เงินหรือเป็นผู้ค้าขาย จำนวนเงินที่ใหญ่ไปและราคาสินค้าก็ได้ประมาณอย่างใกล้เคียงความจริงที่สุดไว้อยู่ นี่สินนี้ย่อมทราบในระหว่างที่สำรวจอยู่แล้ว สิ่งอื่นที่ต้องสอบสวนก็คือเรื่องมฤคก ที่ดินหรือทรัพย์สินที่ได้ มฤคกนี้ได้ประมาณราคาตามราคาในขณะที่ได้รับมฤคก ทรัพย์ที่ยกให้โดยเสนาหาและของชาวนั้นคิดเป็นท่อนองเดียวกับทรัพย์สินที่ได้รับมฤคก มิได้คิดเป็นทรัพย์สินที่ครอบครองนั้นหาได้หรือสะสมไว้

ทรัพย์สินสมบัติและหนี้สิน

ฐานะการเงินของชาวชนบทในประเทศไทยสำหรับใน พ.ศ. 2473 มีประมาณดังต่อไปนี้:-

ภาค	คิดถัวทรัพย์สินสมบัติที่หาได้	คิดถัวหนี้	สมบัติสุทธิ	เทียบส่วนร้อยของหนี้กับสมบัติสุทธิ
กลาง	2,436	190	2,246	8.48
เหนือ	1,052	30	1,023	2.93
ใต้	897	10	887	1.16
ตะวันออกเฉียงเหนือ	460	14	446	3.19
*รวมเฉลี่ยทั้งประเทศ	1,321	78	1,243	4.72

* ยอดนี้คำนวณได้จากจำนวน 650,000 ครอบครัวยุคกลาง 286,000 ครอบครัวยุคเหนือ 277,000 ครอบครัวยุคใต้ 615,000 ครอบครัวยุคตะวันออก-เฉียงเหนือ

ถ้าพิจารณาโดยทั่วไปแล้ว จะเห็นว่าคนไทยน่าจะเปรียบกับชนชาติอื่น ๆ ในทวีปเอเชียแล้ว นับว่าเป็นผู้มั่งคั่งน้อย ถ้าเทียบส่วนหนี้สินกับทรัพย์สินแล้วจะรู้สึกได้ว่าหนี้สินน้อย ตามธรรมดาทุนในชนบทแห่งประเทศไทยทางตะวันออกนี้ไม่ค่อยจะถุกเก็บ เหตุนี้เมื่อเทียบทรัพย์สินกับจำนวนหนี้สินจึงน้อยไป นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ยแห่งการกู้ยืมสูงมาก และถ้าเจ้าหนี้ทบทดอกเบี้ยที่ค้างอยู่ให้เป็นต้นเงิน ไม่ช้าที่ดินของกลีกรชนาคยอมหรือผู้ที่ยากจน จะตกไปอยู่กับเจ้าหนี้ในชนบทไม่มีสถานที่ให้กู้ยืมเงิน กลีกรไม่เคยประสบเรื่องการเงินตกต่ำหรือการตกต่ำแห่งการค้าขายเลยและการทำนาของราษฎรไม่ใคร่เสียหายหลายปีมาแล้ว ดังนั้นพลเมืองจึงมีฐานะดีในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ไทยก็ยังเริ่มต้นกระเทือนฐานะของชาวชนบท

อัตราทรัพย์สินกับหนี้สินที่ชาวนาสะสมไว้

ถ้าทรัพย์สินกับหนี้สินที่เป็นมรดกออกจากทรัพย์สินที่มีอยู่จะได้จำนวนทรัพย์สินกับหนี้สินได้ในระหว่างที่ประชุมครอบครัวชาวนามีชีวิตอยู่ วิธีคำนวณนี้ดำเนินตามหลักว่า มนุษย์เรายังคงสะสมทรัพย์สินกับหนี้สินตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป ตามหลักเกณฑ์นี้จะได้จำนวนทรัพย์สินที่ประชุมครอบครัวคนหนึ่งหาได้เพิ่มขึ้นทุกปี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาค	สมบัติสุทธิ ⁽¹⁾ มรดกตกทอด สะสมด้วยตนเอง			อายุเฉลี่ย	ทรัพย์สินกับหนี้สินเพิ่มขึ้นในปีหนึ่ง ๆ ตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป
	กลาง	เหนือ	ใต้		
กลาง	2,246	671	1,575	44.92	6
เหนือ	1,022	143	879	45.88	34

¹ สมบัติสุทธิ = inventory (net)

ภาค	สมบัติสุทธิ	มฤคตกทอด	สะสมด้วยตนเอง	อายุเฉลี่ย	ทรัพย์สินสุทธิที่เพิ่มขึ้น ในปีหนึ่ง ๆ ตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป
ใต้	886	376	510	44.69	20
ตะวันออก -					
เฉิงเหิน	446	142	304	40.84	14
(1) รวมทั้ง					
ประเทศ	1,243	367	876	43.85	34

ก่อนสมัยเศรษฐกิจตกต่ำ ประเทศสยามมีครอบครัวชาวนาประมาณ 1,838,000 ครอบครัว จำนวนทรัพย์สินสุทธิทั้งสิ้นเป็นจำนวน 2,415,641,000 บาท ในปีหนึ่งทรัพย์สินสุทธิได้เพิ่มขึ้น 62,152,000 บาท ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ควรระวังอย่าให้ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นนี้ปะปนกับ "เงินกำไร" จากการทำไร่นาซึ่งปรากฏอยู่ในบท 4 ตัวเลข 2 ประเภทนี้มีความหมายต่างกัน คือประเภทหนึ่งคำนวณสำหรับเวลาปีหนึ่งอีกประเภทหนึ่งคำนวณสำหรับเวลาหลายปี นอกจากนั้น ส่วนหนึ่งของกำไรที่หาได้เองนั้นรวมอยู่กับราคาที่ดินแล้ว ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ราคาสูงขึ้นเสมอ

สรุปความและความเห็น

ปัญหาของกลีกรรมในปัจจุบันนี้ก็คือจะต้องพยายามหาหนทางแก้ไขให้ปริมาณแห่งทรัพย์สินสุทธิของประเทศเข้าสู่สภาพเดิมอย่างรวดเร็วที่สุดที่จะกระทำได้ ผลได้ของทรัพย์สินสุทธิทุกบาทเงินของชาวชนบทควรจะแก้ไขให้ดีกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ วิธีแก้ไขดังว่านี้จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางหลักวิชา และการใช้เครื่องมือในการเพาะปลูก ส่งเสริมแรงงานและที่ดินให้โดยลดยิ่งขึ้น การบำรุงโดยวิธีนี้จะช่วยพอกพูนทรัพย์สินสุทธิของพลเมืองมากขึ้น ถ้า 200,000 ครอบครัวจากจำนวน 650,000 ครอบครัวในภาคกลางใช้เครื่องยนตร์สูบน้ำราคาเครื่องละ 150 บาทสูบน้ำเข้านา ทรัพย์สินสุทธิของพลเมืองจะเพิ่มขึ้นประมาณ

¹ คิดตัวเฉลี่ย (ตามฉบับ)

30,000,000 บาท เงินจำนวนนี้ถ้าคิดเทียบกับทรัพย์สินทั้งหมดจะเป็นเพียงร้อยละ 1.24 เท่านั้น แต่ถ้าวางเครื่องจักรสูบน้ำอย่างระมัดระวังก็จะเป็นวิธีการอย่างหนึ่งซึ่งช่วยการทํานาในเวลาที่ยากแกล่นฝนได้ รายได้ของประชาชนก็จะเพิ่มขึ้นอีก 3 เท่า โดยใช้เงินจำนวนเดียวขยายที่ทํานาขึ้นอีก

กสิกรในประเทศสยามยังมีหวังในอนาคตอยู่ แต่พลเมืองส่วนมากไม่มีใครรู้สึกว่าตนเองจะต้องรับผิดชอบในเรื่องทํานาบำรุงฐานะในทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น

บทที่ 6

ค่าใช้จ่ายสำหรับการครองชีพ

ในบทที่ 3 แสดงให้เห็นว่าคนเราจะคงเอาส่วนหนึ่งของรายจ่ายทั้งหมดมาใช้จ่ายในการกินอยู่ รายจ่ายประเภทนี้มีรายการย่อย ๆ ดังต่อไปนี้:-

เทียบส่วนย่อยของค่าใช้จ่ายสำหรับการครองชีพ

ภาค	อาหาร	เสื้อผ้า	ค่านาย	รายจ่ายอื่น ๆ	รวมทั้งสิ้น
กลาง	17	6	7	22	52
เหนือ	23	7	8	21	59
ใต้	26	9	10	24	69
ตะวันออกเฉียงเหนือ	32	8	9	19	68

ตามตัวเลขข้างบนนี้จะเห็นว่าค่ากินอยู่ของราษฎรในภาคต่าง ๆ อยู่ในระหว่างร้อยละ 52-69 ของรายจ่ายทั้งหมด

ก่อนที่จะพิจารณาเรื่องนี้จำเป็นจะต้องชี้แจงให้ทราบว่าชาวนาส่วนมากทำสิ่งของต่าง ๆ ใช้เอง ในตำบลที่เศรษฐกิจดำเนินตามหลักพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ราษฎรหาวัตถุหลายอย่าง เช่น ฟืน, เรือน, เครื่องแต่งบ้าน, ไฟ (ในเวลานี้การใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าสแพร่หลายอย่างรวดเร็ว) ข้าว, ปลา, ผัก, อาหารอื่น ๆ และเสื้อผ้า ได้จากการทำขึ้นในพื้นเมืองเอง ในตำบลที่มีการค้าขายทันสมัยก็ยังสามารถหาฟืน, เครื่องก่อสร้างบ้านเรือน, (เว้นแต่สิ่งกะล่อนหรือกะเบือซึ่งต้องใช้จากที่อื่น) เครื่องแต่งเรือน, อาหารบางอย่างและไฟได้เอง การคำนวณราคาวัตถุเหล่านี้เป็นการยากลำบากรายการต่าง ๆ ที่กล่าวนี้เป็นรายจ่ายที่เป็นเงินสด

ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่ารายละเอียดแห่งการสำรวจนี้ใกล้กับความจริง เจ้าหน้าที่สรรพากรได้มาฟังการซักถามจากปากคำของราษฎร และได้ถามวิธีหาสถิติซึ่งทำให้เชื่อว่ารายละเอียดนั้นใกล้กับความจริงมาก ในเรื่องสุราและยาเสพติดให้โทษ ก่อนที่จะกระทำการสอบ

ถามความเป็นอยู่ในทางโภกกิจของพลเมือง นายแพทย์ได้ตรวจหัวหน้าครอบครัวทุกคน ถ้าการตรวจแสดงให้เห็นว่าผู้ใดเสกสุราหรือยาเสพติดให้โทษอย่างอื่น ๆ อยู่เป็นนิตย ก็ชี้แจงให้ผู้สำรวจทราบล่วงหน้า ถ้าผู้สำรวจใดมีความสงสัยคำบอกเล่าของราษฎรก็นำเรื่องนั้นมาปรึกษาหารือหรือแจ้งพนักงานท้องที่และชาวบ้าน ในกรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองได้จัดการเรียกหัวหน้าครอบครัวผู้นั้นมาซักถามอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อหวังจะให้การสำรวจได้ความแน่นอน ถ้านายแพทย์ตรวจใดความว่าราษฎรคนใดติดสุราหรือของมึนเมาอื่น ๆ ผู้สำรวจรายใดรายจ่ายของครอบครัวจะต้องสอบถามให้โดยปริมาณสุราที่เคยเสกและที่ขายไป ในระหว่างที่ออกไปทำการสำรวจคณะสำรวจได้ออกตรวจร้านขายสุราและโรงยาฝิ่นในตำบลต่าง ๆ และทั้งได้สังเกตปริมาณที่ขายและราคาที่ซื้อขายกัน นอกจากนั้นยังได้สอบถามถึงการใช้ใบกะทอมและราคาที่ราษฎรซื้อขายกันด้วย ราษฎรที่ไม่สามารถซื้อฝิ่นสูบได้ ใช้ใบกะทอมเคี้ยวแทนในชนบทการเสกสิ่งที่ดีดีให้โทษแพร่หลายน้อย ราษฎรมักรับประทานสุราในเวลาว่างงานนักยักตักดูกันเท่านั้น (1)

อาหาร

รายการค่าอาหารที่เป็นเงินสด คิดเฉลี่ยสำหรับภาคกลางเป็นจำนวนเงิน 63 บาท ต่อครอบครัวหนึ่ง ภาคเหนือ 44 บาท ภาคใต้ 35 บาทและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 29 บาท ถ้าเทียบรายจ่ายในการซื้อข้าวของราษฎรในภาคที่มีการค้าขายแพร่หลายกับรายจ่ายของชาวนาในภาคอื่น ๆ แล้ว รายจ่ายในการซื้อข้าวในภาคกลางจะน้อยกว่าในภาคอื่น ๆ เพราะว่ารายจ่ายค่าอาหารอื่น ๆ สูงกว่าในภาคอื่น ๆ มาก ทั้งนี้เป็นเพราะชาวนาในภาคกลางไม่ค่อยจะปลูกพืชผลที่ใช้เป็นอาหารจึงต้องซื้อจากตลาดเป็นส่วนใหญ่ ในจังหวัดที่กสิกรขายข้าวได้มาก จำนวนอาหาร (นอกจากข้าว) ที่ซื้อมากกว่าสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นและที่ควรจะซื้อ

เสื้อผ้า

ในจังหวัดที่มีการค้าขายแพร่หลายตามชนบทส่วนมากต้องซื้อเสื้อผ้าใช้ ถ้าคิดเฉลี่ยเป็นรายครอบครัว ในภาคกลางค่าใช้จ่ายในการซื้อเสื้อผ้าเป็นจำนวนเงิน 20 บาท ภาคเหนือ

¹ที่กล่าวเช่นนี้เข้าใจว่าผู้สำรวจคงจะไม่ได้นึกถึงฝิ่นเดือน การลักลอบขนสุราเดือนและการลักลอบทำของหมักดองเมาต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แพร่หลายตามชนบท

13 บาท ภาคใต้ 12 บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 บาท จำนวนเสื้อผ้าที่ราษฎรทุกภาคใช้นี้ไม่มีใครจะแตกต่างกันมาก ในอำเภอที่ตั้งอยู่ทางไกลราษฎรมักทอผ้าใช้เอง ในมณฑลขึ้นในชวนาต้องซื้อเป็นส่วนใหญ่ ผ้าที่คนพื้นเมืองทอเองนั้นนานาและมีลักษณะทนกว่าผ้าที่ซื้อจากตลาด ศิลปกรรมและหัตถกรรมประเภทนี้อาจจะสับสนในภายหลัง ถ้าการค้าขายยิ่งเจริญมากขึ้น ความจริงรัฐบาลควรจะบำรุงและชักชวนให้ราษฎรนิยมการทอผ้าต่อไป หลายประเทศในยุโรป เช่น ประเทศสวีตเซอร์แลนด์เป็นต้นในเวลานี้กำลังพยายามจะฟื้นฟูการทอผ้าซึ่งเป็นหัตถกรรมภายในครอบครัวให้แพร่หลายเหมือนในสมัยก่อน เสื้อผ้าที่ขายกันในท้องตลาดนั้นไม่นานาทนกว่าผ้าที่ราษฎรทอเองและไม่ทน เท่าที่ได้สอบถามดูราษฎรมีเวลาพอและไม่ต้องใช้เงินทุนมากมาย ฉะนั้นควรบำรุงการหัตถกรรมประเภทนี้ให้แพร่หลายทั่วทุกจังหวัด

รายจ่ายสำหรับครอบครัว

ค่าใช้จ่ายมี พื้น, ไฟ, การกำจัดแมลง, เครื่องภาชนะทำครัว, การสร้างบ้านใหม่หรือซ่อมแซมบ้านและรายจ่ายอื่น ๆ ในภาคกลางค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัวในปีหนึ่งคิดตัวเป็นเงิน 25 บาท สำหรับครอบครัวหนึ่ง ภาคเหนือ 15 บาท ภาคใต้ 14 บาทและภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 9 บาท รายการสำคัญที่สุดในทางเศรษฐกิจ คือการสร้างบ้านใหม่หรือซ่อมแซมบ้าน พื้นและไฟ การใช้น้ำมันกำลังแพร่หลายทุกจังหวัด ค่าใช้จ่ายในการซื้อพื้นเป็นเงินเล็กน้อย ครอบครัวที่มีฐานะพอมีอันจะกินซื้อถ่านใช้ ไม่ซื้อถ่านใช้กันทั่วไป การทำได้ในเวลานี้ลดน้อยไปมาก เพราะราษฎรนิยมใช้ตะเกียงและไฟฉายมากขึ้น มุ่งกำลังเริ่มใช้กันบ้างแต่ยังไม่สู้แพร่หลายนัก การใช้ขี้ผึ้งในชนบทเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นวิธีป้องกันโรคไข้จับสั่นและโรคติดต่อกัน ๆ ซึ่งเกิดจากแมลงต่าง ๆ ได้บ้าง ส่วนเด็กที่มีอายุ 1-2 ปีนั้นบิดามารดาให้ใช้ขี้ผึ้ง แต่พออายุมากขึ้นแล้วก็เลิกใช้ เพราะพากันคิดเสียว่าเด็กมีกำลังพอที่จะต้านทานเชื้อโรคต่าง ๆ ได้ ใช้จับสั่นและโรคอื่น ๆ เช่น ลูทเทรากลและโรคผิวหนังที่เป็นกันทุกชุมชนก็เนื่องด้วยชวนาไม่ค่อยเอาใจใส่ในเรื่องป้องกันยุงและแมลงต่าง ๆ ในเวลานอน

ควันท่อลมในบ้านเป็นข้อบกพร่องอย่างหนึ่งในทางอนามัย เนื่องจากการหุงต้มอาหารทำกันในที่แจ้งเป็นส่วนมากก็จริง แต่ที่สังเกตดูไม่เคยพบบ้านของพลเมืองตามชนบทที่ไม่มีเขม่าควันจับตามฝาเลย ถึงปัญหาจะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็ดี แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญและควรพิจารณาเหมือนกัน ลักษณะแห่งการเพาะปลูกและดินฟ้าอากาศในภาคใต้ของสหภาพรัฐอเมริกากลางกับในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศสยามหลายสถาน กลิกรในภาคใต้ของสหภาพรัฐอเมริกากลางหุงต้มอาหารกลางแจ้งระหว่างในฤดูแล้งเหมือนกัน แต่ในบ้านมีปล่องไฟทำด้วยดินหรืออิฐจดถึงพื้นดิน ปล่องไฟนี้อยู่ตามหลังของบ้านและช่วยในการถ่ายเทอากาศไปมาอยู่เป็นนิตย์ ในขณะที่ทำการหุงต้มอาหารบนเตาไฟซึ่งมีช่องลมติดต่อกับปล่องไฟ ปล่องไฟจะถูกเอาควันขึ้นไปหมด ชาวนาในสหภาพรัฐอเมริกาที่สร้างปล่องไฟขึ้นตามแบบนี้เป็นโรคตาน้อยกว่าชาวนาในประเทศสยาม จริงอยู่แม้โรคตานี้จะไม่ใช่เกิดจากควันไฟแต่อย่างเดียวเท่านั้น แต่ที่เนื่องจากควันไฟก็คงมีมาก

ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ สำหรับการครองชีพ

ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่มีรายการดังต่อไปนี้ สุขภาพ, ยาสูบ, หมากพลู, ยาเสพติดให้โทษ, สุรา, การแต่งงาน, การทำบุญ, การประเพณีอื่น ๆ , ค่าพาหนะเดินทาง เงินที่บริจจาคเป็นทานและการใช้จ่ายอื่น ๆ ในภาคกลาง รายจ่ายทั้งหมดนี้คิดไว้ในหนึ่งอยู่ในราว 82 บาท ต่อครอบครัวหนึ่ง ภาคเหนือ 40 บาท ภาคใต้ 32 บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 18 บาท

ค่าใช้จ่ายในการกล่อคนบุตร การตาย และค่ายาตลอดจนการเผาศพรวมอยู่ในรายจ่ายสำหรับสุขภาพ ค่าทำบุญใหญ่ชาติพื้องที่ตายรวมอยู่กับค่าใช้จ่ายในการทำบุญ ชาวนาในภาคกลางจ่ายเงิน 9 บาท และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจ่ายน้อยกว่า 3 บาทเป็นค่ารักษาโรคต่าง ๆ ถ้าคิดเทียบเป็นร้อยละ แล้วจะเห็นว่าครอบครัวชาวนาในภาคต่าง ๆ มีรายจ่ายประเภทนี้พอไล่เลี่ยกัน

รายจ่ายในการซื้อยาสูบและยามวนอยู่ในระหว่าง 4-5 บาทต่อครอบครัวหนึ่ง แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือราษฎรใช้จ่ายเป็นค่ายาสูบน้อยกว่า เพราะปลูกยาสูบไว้ใช้เป็น

ส่วนมาก สำหรับค้าหยาบและพลูราษฎรใช้จ่ายเป็นจำนวนเท่ากันทุกภาค รายจ่ายที่เป็นเงินสดของสักรในจังหวัดที่มีการค้าขายแพร่หลายสูงกว่าในจังหวัดอื่น ๆ เป็นเพราะต้องซื้ออาหารและสิ่งอื่น ๆ จากตลาดโดยมาก รายจ่ายในการซื้อขายเสพติดให้โทษและสุรามากหรือน้อยสุด แต่จำนวนคนในครอบครัวที่เสพ ในภาคกลางครอบครัวที่ประกอบการค้าขายชายของเร และชายของชำ ใช้จ่ายเป็นค่าเสพสิ่งเหล่านี้บ้างในจังหวัดต่าง ๆ เว้นแต่ภาคกลาง น้อยครอบครัวใช้จ่ายเป็นยาเสพติดให้โทษ ผู้ที่ติดฝิ่นโดยมากมักใช้ใบกะทอมแทนเพราะราคาถูกและมึนตรายน้อยกว่า รายจ่ายค่าสุราของครอบครัวหนึ่งนั้นเป็นเงินเล็กน้อยและในการสำรวจคราวนี้ไม่มีใครจะพบผู้ที่ติดสุรา ผู้ที่ติดฝิ่นหรือสุราในประเทศสยามมักจะเป็นผู้ที่ประกอบการค้าขายหรือกรรมกรตั้งแต่เริ่มทำการสำรวจจะสำรวจยอมทราบที่ว่า ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญและเกี่ยวข้องกับการเก็บภาษีอากรและวิธีควบคุมเหตุนี้จึงได้สำรวจอย่างระมัดระวังที่สุด และเชื่อว่าผลที่ได้มีใกล้เคียงกับความจริง

รายจ่ายในการกระทำพิธีแต่งงานของพลเมืองในภาคกลางและของชาวนาเมือง (Urban) ทั่วไปสูงมาก นับว่าเป็นการเปลืองเงินทองมากมาย ชาวนาเมืองไม่ได้อยู่ในวงสำรวจในคราวนี้

ครอบครัวชาวนาในภาคกลางจ่ายเป็นค่าทำบุญ 28 บาท ภาคเหนือ 11 บาท ภาคใต้ 8 บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 บาท ถ้าคิดเทียบกับรายจ่ายสำหรับการกินอยู่แล้ว ค่าใช้จ่ายในการทำบุญในภาคนี้ (คือภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) พอไล่เลี่ยกัน (คิดเทียบเฉลี่ยส่วนร้อย) นี้แสดงให้เห็นว่าสักรในสามภาคนี้ ต่างมีความเลื่อมใสในศาสนาด้วยกัน

ส่วนรายจ่ายค่าเดินทางของราษฎรนั้น มีน้อยรายที่จ่ายเป็นค่าพาหนะเดินทาง ประชาชนไม่ค่อยนิยมการเดินทางค่าเดินทางในท้องที่นอกจากในตำบลที่มีรถยนต์และเรือยนต์โดยสารมีปริมาณเป็นจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น

รายจ่ายประเภทอื่น ๆ ของชาวชนบท แตกต่างกันไปบ้างตามประเพณีและพฤติกรรม

ความเห็น

การใช้โคกทรัพย์และค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ ซึ่งปรากฏในบทนี้ รัฐบาลอาจจะใช้เป็นหลักในการทำงานบำรุงฐานะของชนบทชั้นต่าง ๆ และในการจัดวางระเบียบการทำงานอันเกี่ยวกับการสาธารณสุขของประเทศ นอกจากนี้ยังใช้ตัวเลขต่าง ๆ นี้พิจารณาและวางระเบียบการซึ่งทวีกำลังแห่งการซื้อและประโยชน์สุขของพลเมืองได้ การเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้นนั้น มิใช่อาศัยเฉพาะราคาสินค้าที่เชียบสูงขึ้นเท่านั้น ย่อมต้องการปริมาณสิ่งของที่พลเมืองใช้ และการเกี่ยวพันระหว่างเอกชนคนหนึ่งกับงบประมาณของครอบครัว ข้อความที่ใดกล่าวในบทนี้เป็นหลักทั่วไปในการพิจารณาการใช้โคกทรัพย์ของประชาชน เนื่องจากควยไม่มีเวลาเพียงพอ จึงไม่สามารถพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ใหละเอียดกว่านี้ได้

ในที่นี้ควรยกความเห็น 2-3 ข้อนี้พิจารณา คือ:-

(1) ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ของชาวชนบทในประเทศสยามที่ต่างกันนั้น ตามเกี่ยวกับความนิยมของชาวนาในการใช้วัตถุพื้นเมือง ในจังหวัดที่พลเมืองหารายได้น้อยเนื่องจากราคาสินค้าตกต่ำ การจะตัดทอนการใช้จ่ายสำหรับครอบครัวให้น้อยลงโดยใช่ของในท้องถิ่นนั้น ชาวนาที่มีความประสงค์จะบำรุงฐานะของตนให้ดีขึ้น เช่นจัดซื้อเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์มาใช้ในการทำนา อาจจะประหยัดเงินจากการใช้จ่ายไว้โดยทำสิ่งของสำหรับใช้ภายในครอบครัวให้มากขึ้น

(2) ทำเลที่อาศัยก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกันในการพิจารณาฐานะของพลเมือง ในทำเลที่ไม่มีป่าหิน ราษฎรจะต้องซื้อพันธุ์ข้าวหรือปลาเป็นจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอความต้องการของครอบครัว ชาวนาจำเป็นต้องหาซื้อเพิ่มเติม หรือมิฉะนั้นต้องชวนชายหาสิ่งอื่นแทน วิธีคิดอ่านปลูกหรือทำสิ่งอื่นแทนยังไม่เคยดำริกัน ตามความสังเกตรู้สึกที่ว่า พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูกข้าวได้น้อยเพราะชาคน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าว ในสภาพเช่นนี้ควรจะปลูกข้าวสาลีแทน ชาวอินเดียที่ไม่มีข้าวพอรับประทาน รับประทานข้าวสาลีแทน และชนชาติอื่น ๆ ในทวีปเอเชียก็ปฏิบัติเช่นนี้การปลูกถั่วและพืชอื่น ๆ นอกจากถั่วฝักยาวอันเป็นอาหารที่มีโปรตีน ยังไม่มีผู้ใดคิดขึ้น เบ็ดไก่และไขรับประทานกันน้อย

(3) ชาวนาไทยไม่รู้ลึกเจือร่อนในเรื่องการกินอยู่ ต่างคนเป็นสุขตามประสาหาก
จะนั้นจึงยังมีหนทางที่จะเขยิบฐานะแห่งการกินอยู่ของชนชั้นนี้ให้สูงขึ้น การขยายโครงการเพาะปลูก
ตามแบบอย่างประเทศอื่น จะช่วยแก้ไขความเป็นอยู่ของพลเมืองให้ดียิ่งขึ้นอย่างไม่มีปัญหา

บทที่ 7

รายได้ของชาวชนบทที่เป็นเงินสด

สถิติซึ่งปรากฏอยู่ในบทก่อน เอมามาใช้เป็นหลักในการคำนวณรายได้ของประชาชนที่เป็นเงินสดในปีปกติใด (ก่อนหน้าเศรษฐกิจตกต่ำ) การคำนวณจะแสดงให้เห็นภาพแห่งความเจริญในทางเศรษฐกิจ

ในการคำนวณรายได้ของพลเมืองที่เป็นเงินสด จำเป็นต้องอาศัยจำนวนครอบครัวชาวนาในประเทศสยามและรายได้ที่คำนวณได้สำหรับภาคต่าง ๆ ในบทก่อนนี้เป็นหลัก

วิธีคำนวณรายได้ที่เป็นเงินสดสำหรับ พ.ศ. 2473 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ภาค	ครอบครัว	เฉลี่ยรายได้ที่เป็นเงินสด	รวมรายได้ที่เป็นเงินสด
กลาง	650,000	279	181,336,000
เหนือ	286,000	176	40,336,000
ใต้	277,000	126	34,902,000
ตะวันออกเฉียงเหนือ	615,000	83	51,045,000
รวมทั้งประเทศ	1,828,000	168	307,633,000

จำนวนทรัพย์สินสมบัติของครอบครัวชาวนาในภาคต่าง ๆ สำหรับปี พ.ศ. 2473 ซึ่งคำนวณไว้ในบทที่ 5 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

ภาค	ยอดทรัพย์สินสมบัติ (รวมทั้งหนี้ด้วย)
กลาง	1,583,400,000
เหนือ	300,872,000
ใต้	248,469,000
ตะวันออกเฉียงเหนือ	282,900,000
รวมทั้งประเทศ	2,415,641,000

เพื่อคำนวณดอกเบี้ยจากเงินทุนที่ไถ่ลงไป 100 บาท จำเป็นต้องเอารายได้อัตราเป็นเงินสดมาเทียบกับทรัพย์สินที่มีทั้งหมดของภาคต่าง ๆ (1)

ดอกเบี้ยที่ชาวนาในภาคต่าง ๆ ได้รับในปี พ.ศ. 2473 คิดเทียบกับจำนวน 100 บาท จากกองทรัพย์สินที่ชาวนาไถ่ลงทุนในการกลั่นกรอง จำนวนได้ดังนี้:-

ภาค	ทรัพย์สิน	เงินสดที่ได้รับ	เงินดอกเบี้ยที่ชาวนาได้รับจาก เงินทุน 100 บาท
กลาง	1,583,400,000	181,350,000	11
เหนือ	300,872,000	40,336,000	13
ใต้	248,469,000	34,902,000	14
ตะวันออกเฉียงเหนือ	282,900,000	51,045,000	18
รวมทั้งประเทศ	2,415,641,000	307,633,000	12

ตัวเลขแสดงให้เห็นว่าดอกเบี้ยที่ชาวนาในภาคต่าง ๆ ได้รับจากเงินทุน 100 บาท เป็นจำนวนเล็กน้อย

ในการคำนวณตามวิธีนี้อาจมีผู้ตั้งปัญหาขึ้นว่า ผู้สำรวจคงประมาณราคาทรัพย์สินของพลเมืองสูงเกินไป ความจริงได้ประมาณราคาทรัพย์สินตามราคาที่ซื้อขายกันในระหว่างที่ทำการสำรวจและได้ใช้ความระมัดระวังมาก

เมื่อสรุปความจะเห็นได้ว่าวิธีแห่งการเพาะปลูกยังดำเนินตามแบบเดิมอยู่ คือต้องใช้เงินในการลงทุนมาก และได้เงินดอกเบี้ยเพียงเล็กน้อย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเทศสยามจะต้องคิดอ่านทวีตอกผลจากพื้นที่ (คิดเทียบเป็นไร่) และมุ่งหาประโยชน์จากการใช้แรงสัตว์พาหนะให้มากขึ้น เพื่อให้ความมุ่งหมายนี้บรรลุผล จะต้องใช้วิธีการเพาะปลูกและเครื่องมือให้ดียิ่งขึ้น และชาวนาควรเอาใจใส่ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การใช้ปุ๋ยและการทนน้ำเข้านามากขึ้น

เนื่องจากเงินกำไรจากการเพาะปลูกซึ่งชาวนาได้รับเป็นจำนวนเล็กน้อย ผลที่ได้จึงไม่คุ้มกับเงินที่ถูกลงทุน ในการที่กลั่นกรองเงินมาลงทุนจะต้องเสียดอกเบี้ยคิดด้วยอยู่ใน

¹ รายได้อัตราเป็นเงินสดนี้ยังไม่ได้อำนาจจายหักออก

อัตราร้อยละ 22 การกู้เงินมาลงทุนในการเพาะปลูกอย่างที่ปฏิบัติกันอยู่ในเวลานี้ทำให้ช่วยพอกพูนโภชนทรัพย์ของพลเมืองที่มีอยู่แล้วไม่ การที่จะช่วยให้ผู้กู้เงินสามารถส่งเงินดอกเบี้ยได้ จำเป็นต้องหาเงินดอกผลจากการใช้เงินทุนให้มากขึ้น ผลดอกอันเกิดจากเงินที่เอามาใช้ในการลงทุนไม่มีใครจะคุ้มกับค่าใช้จ่ายและแรงงาน ซึ่งชาวนาต้องสิ้นเปลืองไป

ถ้าหากว่าการกู้เงินมาใช้ในการบำรุงการทำนาถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจ และเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกให้ดีขึ้นผลซึ่งชาวนาพึงจะได้รับนั้นจะผิดแผกจากสภาพที่เป็นอยู่ในเวลานี้ สมมติว่าชาวนาคนหนึ่งมีกำไรเท่า ๆ ร้อยละ 3 จากเงินที่ลงทุนไป และกู้เงินเพิ่มเติมอีก $\frac{1}{10}$ ของทรัพย์สินที่มีอยู่ ถ้าผู้นั้นได้รับเงินดอกผลจากเงินทุนที่ลงทุนไปทั้งหมดมากกว่าแต่ก่อนราวร้อยละ 1 ซึ่งเป็นผลของการกู้ยืม $\frac{1}{10}$ ของทรัพย์สิน ก็ย่อมสามารถชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 14 ได้ เพราะเหตุว่ากำไรจากเงินทุนใหม่ร้อยละ 4 และเงินทุนเดิมร้อยละ 10 เงินทุนเดิมแบ่งออกเป็น 10 ส่วน และให้เงินดอกผลเพิ่มขึ้นอีกส่วนละ 1 ในร้อย แต่ถ้าชาวนาอีกคนหนึ่งมีกำไรเพียงร้อยละ 2-3 และกู้เงินเพิ่มเติมอีก $\frac{1}{10}$ ของทรัพย์สินที่มีอยู่ โดยเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 22 และเงินที่กู้ให้ดอกผลเพียงร้อยละ 2-3 ผู้นั้นจะต้องชานชวาทหารายได้จากที่ดินแปลงอื่น ๆ และเงินทุนประเภทอื่น ๆ เพื่อเอามาชำระดอกเบี้ยที่ยังขาดอยู่

สภาพของชาวนาเป็นเช่นนี้ทั่วประเทศสยาม เงินทุนที่ชาวนากู้ในครั้งหลัง ๆ ได้เอามาลงทุนในการเพาะปลูกอย่างเดียว มิได้ถือค่านลงทุนในกิจการอื่น ๆ ซึ่งอาจจะให้ดอกผลมากกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะเคยปฏิบัติกันเช่นนี้ตลอดมาสภาพแห่งการเพาะปลูกในประเทศไทยดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ เนื่องจากขาดระเบียบในการจัดหาทุนให้ชาวนากู้ยืมและวิธีการเพาะปลูกไม่ทันสมัย

บทที่ 8

กลีกรรรม

ในบทนี้จะกล่าวถึงวิธีการของกลีกรรรมและปัญหาของกลีกรรรมตามหลักวิชาในจังหวัดที่ใดทำการสำรวจ การจำแนกรายการต่าง ๆ นี้ได้กระทำอย่างระมัดระวังที่สุด โดยอาศัยความสังเกตวิธีแห่งการเพาะปลูกของพลเมือง มิใช่จะเพาะตำบลที่ออกไปทำการสำรวจ 40 ตำบลเท่านั้น (ซึ่งได้สอบถามถึงวิธีเพาะปลูกและปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกัน) ในตำบลอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงหลายร้อยตำบลอีกด้วย

ภาคเหนือ

ในภาคนี้มีจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ น่านและแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางไกลออกไป ทั้งการคมนาคมก็ไม่สะดวก จึงมิได้ไปทำการสำรวจ

พืชผลที่ปลูก

พืชผลที่นับว่าสำคัญที่สุดในภาคนี้ก็คือข้าวเหนียว ข้าวเหนียวเป็นอาหารสำคัญของพลเมือง เนื้อที่นาซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวในภาคเหนือ เมื่อเทียบกับภาคกลางแล้วมีน้อยกว่า พื้นที่ในภาคเหนือเป็นที่ดอนและเป็นดินทรายโดยมากสูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 1,000 ฟุต การทำนาจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อฝนชุกหรือทำการท่อน้ำได้ แต่อย่างไรก็ดี ราษฎรยังปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เป็นปกติ และการประสพภัยจนถึงกับอดอยากยังไม่ปรากฏในเวลานี้

ข้าวที่ราษฎรปลูกนั้นมีอยู่ 2 ชนิด คือข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ในตำบลซึ่งตั้งอยู่ไกลเมืองใหญ่ ๆ และการไปมาสะดวก เช่นที่เชียงใหม่ ชาวนาปลูกข้าวเจ้าราว 30 ใน 100 เพื่อขายให้แก่ชาวเมือง (ผู้อยู่ในเมือง) ในขณะที่ข้าวเปลือกมีราคาสูง ชาวนาพากันส่งข้าวลงมาขายที่กรุงเทพฯ บาง ในตำบลที่การคมนาคมไม่สะดวกหรืออัตราค่าขนส่งสินค้าแพงเกินไป กลีกรปลูกข้าวเจ้าเป็นส่วนน้อย ประมาณ 5 ใน 100 เพื่อใช้ทำขนมหรือของหวานตามประเพณีของชาวเหนือ

ในภาคกลาง คือในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ลุ่มและน้ำซึ่งอยู่ใต้นาน ชาวนาโดยมากปลูกข้าว 3 ประการ คือ ข้าวเบา ข้าวกลางและข้าวหนัก เนื่องด้วยในภาคเหนือไม่มีน้ำหล่อเลี้ยง ต้นข้าวพอ คงปลูกได้เพียง 2 ประการเท่านั้น คือข้าวกลางและข้าวเบา การปลูกข้าวหนักไม่ได้ผล เพราะน้ำที่ใช้หล่อเลี้ยงแห้งเสียก่อนข้าวสุก โดยเหตุนี้ข้าวที่ปลูกกันในภาคเหนือจะต้องสุกในระหว่าง 4-4 $\frac{1}{2}$ เดือน ชาวเจ้าโดยมากสุกภายในเวลา 4 เดือน และข้าวเหนียว 4 เดือนครึ่ง ชาวชนบทที่ใช้เวลานานกว่า 4 เดือนครึ่งปลูกในภาคเหนือไม่ได้

นอกจากข้าวแล้ว ยังปลูกพืชอื่น ๆ ไต้อีก คือยาสูบ ฝรั่ง ถั่วต่าง ๆ ถั่วเขียว
กะหล่ำปลี หอม กระเทียม ลำไย มะละกอ หนามทุเรียน ฯลฯ

ยาสูบนั้นปลูกกันตามริมแม่น้ำหรือที่ลุ่ม ซึ่งน้ำท่วมได้ใช้โคน ซึ่งเกิดแต่น้ำที่ท่วม เป็นปุ๋ยทุกปี ครอบครัวยุโรปปลูกยาสูบ ผู้ใหญ่และเด็กในครอบครัวนั้นมักสูบบุหรี่ ในระหว่าง 5 ปีที่แลวมา คือในสมัยที่เขายังมีราคาสูง และราษฎรหาเงินทองได้คล่อง ชาวเมืองและ ชาวนาบางคนเริ่มสูบบุหรี่อีกาเรตชนิดต่าง ๆ ที่ส่งมาจากต่างประเทศ แต่ในสมัยที่การค้าขาย และราคาสินต่าง ๆ ตกต่ำ จำนวนผู้ซื้อบุหรี่ต่างประเทศได้ลดน้อยลง

เมืองปลูกกันตามไหล่เขา พลเมืองในภาคนิยมการเคี้ยวเมียง ซึ่งชาวคอย
ชาวเขาเป็นผู้ปลูกเป็นส่วนใหญ่

ตัวต่าง ๆ กะหล่ำปลี หอม กะเทียมและลำไย โดยมากปลูกสำหรับใช้ใน
ครอบครัว แต่พืชเหล่านี้อาจปลูกได้มากกว่านี้ เพื่อส่งลงมาขายในตลาดกรุงเทพ ฯ เพราะ
อากาศพื้นที่และน้ำเหมาะแก่การปลูกพืชเหล่านี้ ถ้าค่าใช้จ่ายในการปลูกพืชชนิดนี้ลดน้อยลงได้
และมีการอบรมในวิธีเพราะปลูกให้ดีขึ้น หวังกรมรถไฟแผ่นดินลดอัตราค่าระวางสินค้าให้ต่ำ
กว่าในเวลานี้ ผลสุดท้ายจะเป็นทำเลที่ปลูกผักหลายอย่างหลายชนิด เพื่อส่งลงมาขาย
กรุงเทพ ฯ ได้เป็นอย่างดี

ผักต่าง ๆ ปลุกไค้ในตำบลดั้นทราย เหมริมและส้นกำแพงในจังหวัดเชียงใหม่
หรือในที่อื่น ๆ ซึ่งใหม่การชลประทาน พื้นที่ซึ่งจะทำการทรรำไค้ในจังหวัดเชียงใหม่ไม่มีใครจะ
มีเหลือ เพราะเป็นเนื้อที่ทำการเพาะปลูกเสียเกือบหมด แต่พื้นที่ยังเป็นป่าอยู่และมี

ลักษณะที่มีอีกมากมายในภาคเหนือ บางแห่งในจังหวัดเชียงราย เช่นตำบลแม่คำ พื้นที่-
สมบูรณ์มากและปลูกข้าวได้ดี ลักษณะข้าวของตำบลนี้ดีกว่าชาวนครชัยศรี หัวหอมและถั่ว
ต่าง ๆ ปลูกในตำบลนี้ได้โดยเปลืองแรงงานน้อยกว่าที่ปลูกกันในแถบคลองดำเนินสะดวกด้วย

การเตรียมที่ตกกล้า

ชาวนาในภาคเหนือตั้งต้นไถ เพื่อตกข้าวกล้าในราวเดือนมิถุนายนหรือในขณะที่
ฝนเริ่มทำให้พื้นที่อ่อนลง ในพื้นที่ทรายบางแห่งราษฎรใช้ขี้วัวบ้าง ที่ตกกล้านี้ชาวนาโดย
มากบำรุงอย่างระมัดระวัง เมื่อไถครั้งที่สองแล้วก็คราดและกลบ

ในระหว่างที่ชาวนากำลังเตรียมที่สำหรับตกกล้านี้ ต้องเอาพันธุ์ข้าวที่จะปลูกนั้น
แช่น้ำไว้ 24 ชั่วโมง แล้วเอาไปเก็บไว้ในที่อุ่น ๆ เพื่อจะให้งอก ภายหลังจึงเอาเมล็ดข้าว
ที่งอกนี้ไปหว่านในที่ที่ตกกล้าอีก 1-1½ เดือนก็ถอนเอาไปทำ

เมื่อเตรียมที่ตกกล้าเสร็จแล้ว ก็ลงมือไถพื้นที่นาซึ่งจะทำการเพาะปลูก ส่วนภาคในราว
ปลาย เดือนมิถุนายนหรือต้นเดือนกรกฎาคมในพื้นที่ซึ่งมีต้นหญ้ามากจะต้องไถสองครั้ง แต่ว่า
พื้นที่ส่วนมากเป็นดินทราย จึงไถเพียงครั้งเดียว และปล่อยให้ต้นหญ้ายาวก่อนที่จะคราด
และเกลี่ยดินให้เสมอกันแล้วนานนั้นก็จะเป็นอันว่าใช้ทำข้าวกล้าได้

บางแห่งเช่นในตำบลแม่เอี้ยงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ดินเป็นดินขาวหรือสีเทา
ดินชนิดนี้แข็งมาก เมื่อไถแล้วประมาณ 48 ชั่วโมงดินที่ไถไว้นั้นจะแน่นเป็นดินอีก และชาวนา
ไม่สามารถจะดำข้าวกล้าได้โดยวิธีใช้นักตกลงไปในดินจำเป็นต้องใช้ไม้แหลมแทงดินเสียก่อน
แล้วจึงดำข้าวกล้าการดำนาเสร็จในราวเดือนสิงหาคมและลงมือเก็บเกี่ยวในเดือนธันวาคม
การดำนาและการเกี่ยวข้าวนี้ต้องใช้แรงคนมาก ดังนั้นชาวนาจึงใช้วิธีผูกกันลงแขก เพื่อ
ให้งานสำเร็จตามกำหนด

เมื่อดำนาเสร็จแล้ว ชาวนาบางคนจะต้องออกไปคายหญ้าในนาอีกครั้งหนึ่ง
แต่ส่วนมากไม่จำเป็นต้องคาย เพราะต้นหญ้ามักตายเอง พื้นที่ในภาคเหนือส่วนมากมีลักษณะ
เป็นดินทรายและขาดปุ๋ยตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากสัตว์และต้นไม้ (Humus) ถ้าที่ใดมีน้ำบริบูรณ์
ก็ทำการเพาะปลูกได้สองครั้ง เมื่อเสร็จการดำนาแล้ว ทางที่ปลูกถั่วจากาง ๆ หรือ ยาสูบ

(ในปีหนึ่งไม่ควรปลูกพืชชนิดเดียวกันสองครั้ง) การปลูกพืชหมุนเวียนกันเช่นนี้ทำให้ที่ดินมีเวลาพักผอน

การท่อน้ำและระบายน้ำ

ในมณฑลพายัพยังมีที่ดินว่างเปล่าอยู่อีกมาก แต่เนื่องจากขาดน้ำในฤดูแล้งการปลูกข้าวซึ่งต้องการน้ำจึงไม่ค่อยได้ผล นาชั้นเยี่ยมคือพื้นที่ซึ่งทำการท่อน้ำได้ราคาอย่างสูงไร่ละ 240 บาท ราคานี้เป็นราคาตอนเสร็จปลูกจนตัดแล้ว แต่ส่วนมากที่ดินที่ซื้อขายกันราคาประมาณไร่ละ 100 บาท

เพื่อกักน้ำไว้ให้พอใช้ในการเพาะปลูก จำเป็นต้องสร้างเขื่อนหินในลำห้วยใหญ่ ๆ ขึ้น เมื่อประมาณ 18 ปีมาแล้วนายช่างชลประทาน ได้ทำการสำรวจลำน้ำและลำธารใหญ่ ๆ หลายแห่ง ถ้ากรมชลประทานดำเนินการงานตามโครงการเขื่อนน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกก็จะมีมากพอ

ปัญหาแห่งการชลประทาน ในมณฑลพายัพไม่ยากเหมือนในมณฑลภาคกลาง เพราะเหตุว่าลำน้ำที่จะต้องสร้างเขื่อนขึ้นไม่ค่อยลึก ในระหว่างฤดูแล้งน้ำไหลเรื่อย ๆ ไม่แรง แต่ในฤดูฝนมีน้ำมากและไหลแรงจนท่วมฝั่ง ถ้าจำเป็นต้องสร้างประตูระบายน้ำ ควรสร้างในที่ซึ่งอยู่ใกล้กับเขื่อน เพื่อระบายน้ำที่เหลือใช้ในระหว่างฤดูฝนออก การระบายน้ำไปทางอื่น (Drainage) ยังไม่จำเป็นในเวลานี้

การเลือกและผสมพันธุ์ข้าว

ในภาคเหนือชาวนารู้จักวิธีคัดเลือกพันธุ์ข้าวอยู่บ้าง ข้าวที่ปลูกนั้นมีสองชนิด คือ ข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ข้าวเจ้าและข้าวเหนียวมักจะปนกันเสมอ และเมื่อปนกันมากเขากระทำให้ราคาต่ำลง โดยเหตุนี้การคัดเลือกพันธุ์ เมื่อแยกข้าวเจ้าและข้าวเหนียวให้ออกจากกัน จึงเป็นการจำเป็นให้ชาวนาลงมือทำในเวลานี้ วิธีเลือกพันธุ์ข้าวซึ่งชาวนากำลังใช้กันอยู่มีสองวิธี คือ (1) คัดเลือกรวงข้าวเหนียวชนิดที่สุกประมาณ 1 ลิตร แล้วเพาะลงในพื้นที่แปลงเล็ก ๆ

เพื่อเขาไว้ใช้ทำพันธุ์ต่อไป การคัดเลือกพันธุ์ตามวิธีนี้ ต้องทำกัน 3 ปีครั้งหนึ่ง (2) คัดเมล็ดข้าวเจ้าซึ่งปนอยู่ในฟ่อนข้าวเหนียวที่เก็บเกี่ยวแล้วออกเสีย และใช้ส่วนที่เหลืออยู่นั้นทำพันธุ์ต่อไป การคัดเลือกพันธุ์ตามวิธีนี้ต้องทำกันทุกปีเพราะว่าเมล็ดข้าวเจ้ามักปนอยู่ในฟ่อนข้าวเหนียวเสมอ

สำหรับพืชอื่น ๆ ไม่มีการเลือกพันธุ์กันเลย ใน พ.ศ. 2460 และ 2462 ซึ่งเป็นปีน้ำท่วมและฝนแล้ง มิได้กระทบกระเทือนถึงเรื่องพันธุ์ข้าวในมณฑลพายัพเลย

การใช้ปุ๋ย

ชาวนาในภาคเหนือไม่ใช้ปุ๋ยตามหลักวิทยาศาสตร์เลย ในตำบลที่น้ำไม่ค่อยท่วมหรือในทำเลซึ่งที่ดินมีลักษณะทรามชาวนาใช้ปุ๋ยสัปดาห์บ้าง ในพื้นที่ซึ่งมีน้ำบริบูรณ์ชาวนาใช้ปุ๋ยบางบางครั้ง แต่ใช้เฉพาะในการเพาะปลูกครั้งที่สอง และใช้ขี้หมู ไก่ เป็ดและโคเป็นปุ๋ย

ในทำเลซึ่งพื้นที่ไม่สู้ดีและมีน้ำพอบ้างไม่พอบ้าง เช่น ตำบลแม่เอี้ยง การใช้ปุ๋ยสัปดาห์หรือผลถึงร้อยละ 12-25 ในพื้นที่ธรรมดาจะไถผลเพิ่มขึ้นร้อยละ 3-10 ในที่ลุ่มมีน้ำท่วมแทบทุกปี กลีกรจึงไม่ใช้ปุ๋ย ชาวนาที่ปลูกต้นยาสูบในที่ดอนต้องใส่ปุ๋ย เพราะทราบดีว่า ถ้าไม่ใส่ปุ๋ยต้นยาจะไม่งามและใบยานี้จะไม่ดี ธรรมชาติสอนชาวนาในภาคเหนือให้เอาใจใส่ในการบำรุงการเพาะปลูกบาง แต่หาการอบรมชาวนาให้รู้จักบำรุงกลีกรตามหลักแห่งวิทยาศาสตร์ จะช่วยเพิ่มทุนผลยิ่งกว่านี้

เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาและแรงงาน

ชาวนาภาคเหนือโดยมากทำการเพาะปลูกด้วยตนเองเว้นแต่ผู้มีอันจะกิน ผู้มีอันจะกินใช้ลูกจ้างเป็นส่วนมากไถที่ราษฎรใช้เป็นไถไม้ เว้นแต่หาหนาค่วยเหล็ก ชาวนาส่วนมากทำไถขึ้นเองซื้อแต่ลานเท่านั้น ผลนี้ราคาประมาณ 50 สตางค์ ไถชนิดนี้ใช้ไถในเฉพาะพื้นที่และคราดทำด้วยไม้ชนิดแข็ง นอกจากเครื่องมือที่กล่าวนี้ไม่ใช้เครื่องมืออื่น ๆ อีกเลย

ไถที่ใช้กันในภาคเหนือ นั้น ไถไถอย่างลึกที่สุดเพียง 3 นิ้วพุดเท่านั้น ไถและคราดที่ราษฎรกำลังใช้อยู่ไม่ทันสมัย

เกวียนที่ไชนั้นแข็งแรงมาก เกวียนทำด้วยเหล็กและขอล้อมีเหล็กหุ้ม โดยมากต้องใช้โค 2 ตัวลาก เกวียนนี้ไม่มีหลังคาและส่วนมากใช้บรรทุกหินอิฐและข้าวเปลือก หินที่บรรทุกนี้ใช้ในการทำถนนและอิฐใช้ในการก่อสร้าง

การทำนาของราษฎรในภาคนี้ใช้ทั้งโคและกระบือ ใช้โคสำหรับลากเกวียนและไถนาจะเพาะในที่ดอน โดนมแต่โคได้ แต่ถาฝนตกหรือน้ำขังในนาที่ใช้ไม่ได้ กระบือชอบทำงานในพื้นที่ซึ่งมีน้ำขัง กระบือทนงานหนักได้ดีและแข็งแรงกว่าโค แต่เหน็ดเหนื่อยเร็ว ถ้าอากาศแห้งแล้งและร้อนจัด ชาวนาในภาคนี้ใช้สัตว์ทำงานน้อยกว่าชาวนาในภาคกลาง กลีกรในภาคกลางใช้สัตว์ไถนา คราด และนวดข้าว ส่วนในภาคเหนือใช้จะเพาะไถนาและคราดเท่านั้น การนวดข้าวนวดกันด้วยมือ ชาวนาในภาคเหนือควรใช้สัตว์นวดข้าวเพื่อจะได้ประหยัดแรงคนให้น้อยลง การทำงานหว่านในภาคกลางยอมตัดทอนแรงคนได้บ้างและใช้แรงสัตว์ในการไถนา

การหว่านข้าวและผลที่ได้

ในภาคนี้ชาวนาทำนาคำตามวิธีที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้คงเป็นเพราะมีเนื้อที่สำหรับปลูกข้าวน้อย ต้องทำกันอย่างระมัดระวัง เหตุนี้จึงใช้วิธีดำ ผลข้าวที่ได้นั้นเป็นจำนวนต่างกันไปตั้งแต่ 12-45 ถัง (ถัง 20 ลิตร) ต่อไร่หนึ่ง สุดแต่ความสมบูรณ์ของพื้นที่และจำนวนน้ำที่รดไว้ใช้โค

ในทำเลที่เป็นดินเหนียวสีเทา เช่นในตำบลแม่เหียะจังหวัดเชียงใหม่ ถ้าไม่ใช้ปุ๋ยจะได้ประมาณ 12 ถังต่อไร่หนึ่งเท่านั้น ในตำบลแม่คำจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นทำเลที่ลุ่มและได้ปุ๋ยจากโคลนและรากไม้ ซึ่งถูกน้ำพัดมาทุกปี ได้ผลประมาณ 45 ถังต่อไร่หนึ่ง

ที่นาในภาคเหนือแยกออกเป็นชั้นต่าง ๆ โค้งต่อไปนี้:-

1. พื้นที่ที่ราบได้ผลประมาณ 20-35 ถังต่อไร่หนึ่ง (ถ้าใช้ปุ๋ย)
2. พื้นที่ปานกลางได้ผลประมาณ 20-35 ถังต่อไร่หนึ่ง
3. พื้นที่ที่โคได้ผลประมาณ 35-45 ถังต่อไร่หนึ่ง

พลเมืองปลูกยาสูบ ถั่วต่าง ๆ กะหล่ำปลี หอม กะเทียม ผักกาดหอม สมโอ สม
ชนิดอื่น ๆ หมากพลูและกล้วย เพื่อใช้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัว การสำรวจเรื่องอาหารของ
ชาวชนบท ครั้งนี้แสดงให้เห็นประโยชน์ของการรับประทาน ถั่วเป็นอาหารโปรตีนในภาคเหนือ
ในเวลานี้ชาวนาปลูกต้นยาสูบจะเพาะตามริมฝั่งลำน้ำเล็กน้อยสำหรับใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น
เนื้อที่ไร่หนึ่งได้ใบยาแห้งราว $1\frac{1}{2}$ ถึง $2\frac{1}{2}$ หาบ ถ้าผู้ใดปลูกมากกว่าจำนวนที่ครอบครัวต้องการ
ก็นำส่วนที่เหลือนี้ไปขายในตำบลนั้น ในจังหวัดเชียงรายพลเมืองควรปลูกต้นยาสูบในนา เมื่อ
เสร็จการเก็บเกี่ยวแล้ว

สัตว์ที่ทำลายพืชผล

สัตว์ที่ทำลายพืชไร่ได้แก่หนู มด ปูนา เเมลงต่าง ๆ และหนอน เเมลงไม่ค่อยทำอันตราย
แก่ต้นชาวมก ทำอันตรายต้นยาสูบ ทำให้ผลที่ไถลบน้อยลงและทำให้ลักษณะของใบยาเลเวล
ไปมาก

เเมลงที่ทำอันตรายแก่ต้นยาสูบนั้นสี่เขี้ยว และมีขนาดเท่าปลายคินสอคำ มักอาศัย
อยู่ใต้ใบของต้นยาสูบที่อ่อนและแก่ และถูกน้ำออกจากลำต้น เป็นเหตุให้ต้นยาสูบเหี่ยวไป

นอกจากนี้ยังมีเเมลงอีกสองสามชนิด ที่ทำอันตรายแก่ต้นไม้อื่น ๆ แต่ว่าไม่สู้ร้าย
แรงนัก อากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและอากาศหนาวในฤดูหนาวช่วยกำจัดจำนวนเเมลงให้ลดน้อย
ลงได้ มดเป็นสัตว์ที่ชอบกินเมล็ดยาสูบ

ชาวนาทำลายจะเพาะหนอนตัวใหญ่ ๆ ซึ่งทำอันตรายแก่ใบยา และต้นผักเท่านั้น
วิธีกำจัดก็คือเก็บตัวหนอนทิ้งเสีย นอกจากวิธีนี้แล้ว ก็ยังไม่มีวิธีอื่นที่ป้องกันหรือทำลายสัตว์เหล่านี้
กัน

การนวดและเก็บเกี่ยวข้าว

วิธีเก็บเกี่ยวข้าวนี้ ใช้เกี่ยวด้วยมือเหมือนอย่างในภาคกลางแต่ตัดต้นข้าวยาวกว่า

การนวดข้าวด้วยมือ ซึ่งต้องใช้แรงคนมาก วิธีนวดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้
คนหนึ่งถือไม้ไผ่ทุบหนึ่ง ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร เอาฟ่อนข้าววางไว้ในระหว่างไม้คู่มือนี้

และเอาเชือกยาวประมาณ 30 เซนติเมตรที่ผูกติดกับไม้แนบรัดฟ่อนข้าวให้แน่น แล้วยกขึ้นฟาดกับเสียมไม้ เพื่อให้เมล็ดข้าวร่วงออกจากรวงลงกระบุงหรือพื้นดิน เมื่อเมล็ดข้าวร่วงหมดแล้ว ก็เทข้าวออกและคัด เพื่อให้เกลบและเมล็ดข้าวสับลิวออกไป ถ้าไม่มีลมก็ต้องใช้คนสองคนพัดแทน การนวดและการเกี่ยวไม่ใช่เครื่องจักรเลย

ยุ้งเก็บข้าวของราษฎรทำที่พอใช้ ชาวนาสร้างยุ้งสูงประมาณห้าหกฟุตในบริเวณบ้าน เนื่องจากยุ้งน้อยอยู่สูงจากพื้นดินและลมโกรกได้ทั่ว ชาวนาในภาคนี้จึงเก็บข้าวไว้ในยุ้งได้นานกว่าชาวนาในภาคกลาง

ความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวแก่ภาคเหนือ

ในการทํานาน ชาวนาควรหาวิธีเลือกพันธุ์ข้าวตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ผลมากขึ้น วิธีนี้จะทำให้คุณภาพของข้าวดีขึ้นด้วย วิธีเลือกพันธุ์ที่ใช้อยู่ในเวลานี้เพียงแต่คัดเมล็ดข้าวเจาออกจากข้าวเหนียว เพื่อไม่ให้ปนกัน ควรนำวิธีเลือกพันธุ์ (One head to a row) ที่กำลังใช้กันอยู่มาทดลองทดลองรังสีดมาไว้ในภาคนี้บ้าง ถ้าในขั้นต้นจัดให้มีการอบรมในการใช้วิธีคัดเลือกพันธุ์ข้าว ชาวนาก็คงจะปฏิบัติการงานนี้โดยลำพังตนเองไปได้ วิธีเลือกพันธุ์ข้าวมีหลายวิธีด้วยกัน สิ่งสำคัญในเวลานี้ก็คือ การชักชวนชนชาวนาให้คัดเลือกจะเพาะพันธุ์ที่ดีไว้ ส่วนในการเพาะปลูกชนิดอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเลือกพันธุ์ไว้ควรเปลี่ยนแปลงวิธีเพาะปลูกให้ทันสมัย

พื้นที่ในตำบลสันทราย สันกำแพงและสันมหาพนในจังหวัดเชียงใหม่ และที่ตำบลแมค่า ในจังหวัดเชียงรายเหมาะแก่การปลูกผักต่าง ๆ เช่น กะหล่ำปลี หอม กะเทียม ฯลฯ ถ้าใช้เครื่องมือที่ประหยัดแรงงานและกรมชลประทานขยายการชลประทานตามโครงการที่เคยดำริไว้ จะตัดทอนค่าใช้จ่ายในการปลูกให้น้อยลงอีกได้ ถ้าได้รับการบำรุงตามวิธีที่แนะนำไว้ ผลผลิตพืชก็สามารถส่งผักต่าง ๆ เป็นจำนวนมากลงมาขายในตลาดกรุงเทพฯ ได้

ส้มจีนที่ขายในกรุงเทพฯ ต้องส่งมาจากต่างประเทศทุกปี ส้มชนิดนี้ปลูกได้ดีใน 20 องศาเหนือแลติจิว คือ ในจังหวัดเชียงราย ส้มจีนหรือผลไม้อื่น ๆ ควรนำมาปลูกในจังหวัดเชียงราย และในขั้นต้นควรอยู่ในความควบคุมของผู้อำนวยการเพาะปลูก ถ้าการปลูกส้มชนิด

อื่น ๆ ซึ่งยังไม่เคยปลูกในประเทศสยามเลยเป็นผลสำเร็จคือ ปลูกโคจจำนวนพอกับความต้องการของตลาดและสมที่ปลูกนั้นมีลักษณะดีพอ จังหวัดเชียงรายจะเป็นจังหวัดที่ส่งสมชนิดต่าง ๆ ลงมาจำหน่ายในกรุงเทพฯ ซึ่งในเวลานี้ต้องซื้อจากต่างประเทศทั้งสิ้น

ในจังหวัดเชียงรายปลูกยาสูบ (ชนิดไซมอนบุทรีซีเกเรต) ใกล้เคียงกัน เนื่องด้วยอากาศแห้งและร้อนจัดในฤดูร้อน อาจใช้วิธีฝังใบยาในแดด คล้ายกับวิธีปฏิบัติกันในประเทศจีน วิธีฝังใบยาด้วยความร้อนจากเตาไฟที่กำลังใช้กันอยู่ในสมัยปัจจุบันยังไม่รู้จำเป็นศัตรูสำคัญที่สุดของต้นยาสูบในภาคเหนือก็คือ เพลงที่ดูคนนำจากลำต้น ฉะนั้นควรคิดอ่านหาวิธีจำกัดเพลงต่าง ๆ เสียในเวลานี้และแนะนำให้ราษฎรทราบทั่วกัน

ฝ้ายก็ปลูกได้ในภาคนี้ แต่ในขณะนี้การปลูกฝ้ายไม่เป็นล่ำเป็นสัน เพราะเหตุว่าในตลาดตามท้องที่ไม่ใคร่มีคนที่ต้องการซื้อฝ้ายดิบ ทั้งยังขาดการพยายามส่งเสริมให้มีการปลูกกันขึ้นอย่างแพร่หลายอย่างจริงจังด้วย

ในท้องที่ซึ่งที่ดินมีลักษณะทราม เช่นในตำบลแม่เหี้ยะ เป็นต้น ชาวนาบำรุงพื้นที่สำหรับตกกล้าอย่างระมัดระวัง ใส่ปุ๋ยในพื้นที่สำหรับตกกล้าอยู่แล้ว เพื่อจะให้กลางออกเร็วและแข็งแรง แต่ในพื้นที่อุดม ชาวนาไม่สนใจใส่ในการบำรุงข้าวกล้านักถ้าแนะนำให้ใช้ปุ๋ยธรรมชาติบ้างก็จะได้ผลดียิ่งขึ้น

ชาวนารู้จักวิธีท่อน้ำเข้านา แต่วิธีการปฏิบัตินั้นยังไม่ทันสมัย ยังต้องการคำแนะนำและการชี้แจงในเรื่องชลประทานอีกมาก เช่นการสร้างเขื่อนและทางน้ำ เพื่อระบายน้ำเข้านอกมักไม่เป็นผลสำเร็จ เป็นเพราะชาวนารู้จักใช้ระดับน้ำและไม่เข้าใจการสร้างเขื่อนที่มั่นคง

การสร้างเขื่อน เพื่อระบายน้ำออก (Drainage) ในเวลานี้ยังไม่จำเป็น เพราะพื้นที่เป็นดินทราย และสูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 1,000 ฟุต

ในเวลานี้ยังไม่ปรากฏว่าชาวนาคำเนินวิธีการเพาะปลูกตามหลักวิทยาศาสตร์ หนทางที่ดีที่สุดที่จะแก้ไขการเพาะปลูกให้ดีขึ้นในขณะนี้ ก็คือการแนะนำให้ราษฎรรู้จักคัดเลือกพันธุ์ข้าว ยาสูบและผักต่าง ๆ ควรเพาะพันธุ์สมที่ที่ดีและเริ่มปลูกในภาคเหนือ

เนื่องจากภูมิประเทศในภาคเหนือเป็นดินทรายเสียมาก พื้นที่จึงขาดดินเหนียวซึ่งมีปุ๋ยธรรมชาติปนอยู่มาก (Humus) เพราะฉะนั้นชาวนาควรจะเอาใจใส่ในการใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติให้มากขึ้น และปลูกพืชอื่น ๆ ในนาเมื่อเสร็จการทำนาแล้ว การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ยังไม่จำเป็นในเวลานี้ ถ้าราษฎรใช้ปุ๋ยชนิดนี้เกรงว่าจะไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย

พื้นที่ในจังหวัดลำปาง แพร่และน่านมีธาตุเกลือบางอย่างปนอยู่มาก ปัญหา⁽¹⁾อยู่นอกการสำรวจเศรษฐกิจตามชนบท รัฐบาลควรทำการทดลองแยกธาตุของดิน ในจังหวัดเหล่านี้ เพื่อเอามาเป็นหลักในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่ลักษณะที่ดินในจังหวัดนั้น ๆ

สิ่งสำคัญในเรื่องทำนาก็คือ การเปลี่ยนแปลงเครื่องมือ เช่นไถและคราดให้ทันสมัย และการแนะนำให้เกษตรกรรู้จักวิธีใช้ด้วย

วิธีเกี่ยวข้าวด้วยมือที่ชาวนาปฏิบัติอยู่เป็นวิธีที่เหมาะสมในเวลานี้ แต่การนวดข้านั้นควรใช้สัตว์นวดแทนคน ถ้าจะใช้เครื่องจักรนวดข้าว ควรดัดแปลงให้เหมาะสมแก่สภาวะของภูมิประเทศและฐานะการเงินของชาวชนบท

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคนี้เป็นที่เนินราบอยู่ในมณฑลนครราชสีมา หรือที่เรียกกันว่าที่ราบสูงโคราช มีแม่น้ำและลำธาร 2-3 สายเท่านั้น ซึ่งโดยมากแห้งในฤดูแล้ง

พืชผลที่ปลูก

พืชผลที่ราษฎรปลูกในภาคนี้คือ ข้าว ข้าวโคก (ปลูกกันเป็นจำนวนน้อย) ฝ้าย ยาสูบ ถั่วเขียว มะม่วง ส้มโอ ส้มต่าง ๆ มะพร้าว หนากและพลู ข้าวที่ปลูกในภาคนี้เป็นข้าวเหนียวราว 70 ส่วน ใน 100 ส่วน และเป็นข้าวเจ้าประมาณ 30 ส่วน ใน 100 ส่วน ข้าวที่ปลูกกันมี 3 ชนิด สุดแต่ลักษณะของพื้นดินและจำนวนน้ำที่ใช้ในการทำนา

¹ ทราบว่าในการสำรวจครั้งที่ 2 นี้ จะได้ทำการทดลองแยกธาตุของดินด้วย

ในตำบลที่ห่างไกลจากลำน้ำโขงราษฎรมักปลูกข้าวกลาง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 4 เดือน ในพื้นที่สูงเป็นทำเลสำหรับปลูกข้าวเบาซึ่งใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ส่วนชาวหนักซึ่งใช้เวลาประมาณ 5 เดือนนั้น ปลูกในหนองหรือในที่ลุ่ม พื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้แม่น้ำโขง และน้ำซึ่งอยู่ใต้นาน เหมาะกับการปลูกข้าวหนักชนิด 5 เดือน ข้าวเบาต้องปลูกในที่ดอนและปลูกกันเพียงเล็กน้อย

นอกจากชาวยังมียาสูบที่นับว่าเป็นโคตรพืชที่สำคัญมาก ยาสูบนั้นปลูกกันเล็กน้อย เว้นแต่ในจังหวัดหนองคาย ซึ่งปลูกมากกว่าในจังหวัดต่าง ๆ และปลูกกันตามริมฝั่งและบนเกาะในแม่น้ำโขง ยาสูบนี้เขาส่งมาขายในจังหวัดอุดรและขอนแก่น

พื้นที่ในภาคนี้แห้งแล้งมากในฤดูแล้ง จึงเป็นการยากที่จะปลูกผลไม้ต่างอื่น นอกจากผลไม้ป่าบางอย่างซึ่งทนอากาศแห้งได้ เช่นมะไฟ แดงคุด ฯลฯ ผลต่าง ๆ ปลูกใกล้บ้าน แต่ปลูกกันเล็กน้อย เพราะต้องรกรน้ำเสมอ

การเตรียมที่ดิน

ชาวนามักเตรียมที่ดินสำหรับตกกล้าในเดือนพฤษภาคม และตั้งต้นดำนาในเดือนกรกฎาคม ข้าวเบาเก็บเกี่ยวในราวเดือนตุลาคม ส่วนข้าวกลางและข้าวหนักเกี่ยวในราวเดือนธันวาคม

ชาวนาในภาคนี้ไถนาลึกประมาณ 3 นิ้ว การดำนาและเกี่ยวชาวนั้นใช้วิธีลงแขก เมื่อไถเสร็จแล้วและยังมีน้ำซึ่งอยู่ในนา คนทนายจะเนาและตายเอง ถ้าไม่มีน้ำคนทนายก็จะเนาและตายเองเหมือนกัน หนึ่งถึงสองสัปดาห์ต่อมาราษฎรจะลงมือคราดและกลบหญ้าที่เนาและตายไปบ้างไว้ในดิน ต่อไปก็ลงมือดำได้

พื้นที่ในภาคนี้ว่างประมาณ 5-6 เดือน และถูกแดดเผาประมาณ 3 เดือน พื้นที่ส่วนมากเป็นดินทราย ที่มีดินเหนียวปนอยู่บ้างเล็กน้อย

การทน้ำและระบายน้ำ

ในฤดูฝนมีน้ำมาก แต่ในฤดูแล้งเกือบไม่มีน้ำเลย นอกจากบางแห่งที่เป็นหนองและลำน้ำ เช่นลำน้ำมูล ลำน้ำชี ลำน้ำสงคราม ทนทางของแม่น้ำไม่ได้มาจากภูเขาเหมือนแม่น้ำ

อื่น ๆ ในภาคเหนือ เหตุนี้ในฤดูแล้งจึงมีน้ำน้อย

วิธีแก้ไขให้น้ำใช้มากขึ้น ควรขุดคลองให้ใหญ่และลึกเข้าและสงวนไว้เป็นที่เก็บน้ำ การสร้างประตุน้ำในลำห้วยเล็ก ๆ ในตอนที่เชื่อมต่อกับลำธารใหญ่เพื่อกักน้ำไว้ใช้ ถ้าจัดสร้างประตุน้ำ การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ในภาคนี้จะมีเจริญยิ่งขึ้นกว่าสมัยนี้

การระบายน้ำไปทางอื่น (Drainage) ยังไม่จำเป็นในเวลานี้ ในเขตใกล้แม่น้ำโขงยังขาดทำนบกั้นน้ำหลายแห่ง เพราะในระหว่างที่น้ำในแม่น้ำโขงอยู่ในระดับสูงน้ำจะไหลบ่าเข้าทุ่งนาอย่างรวดเร็วและพังฉกฉกหนักด้วย เป็นเหตุให้คนชาวฮั่น ๆ ในนาอวควายควรแนะนำให้ราษฎรยกถนนเป็นคันตามฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลบ่าเข้าในนา ตามทางน้ำบางแห่งควรสร้างประตุน้ำขึ้น เพื่อกักน้ำไว้ใช้ในคราวที่ต้องการ ประตุน้ำในภาคนี้ควรสร้างด้วยไม้ แต่ประตุน้ำขนาดใหญ่ ๆ ควรเป็นประตุน้ำด้วยไม้ซึ่งก่ออิฐถือปูน (Wooden Gates Masonry) ประตุน้ำมีประโยชน์หลายอย่างคือ (1) ป้องกันไม่ให้น้ำไหลเข้าทุ่งนาอย่างรวดเร็ว (2) กักน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกในขณะที่น้ำในแม่น้ำลด ประตุน้ำเหล่านี้ชาวนาอาจสร้างได้เองโดยวิธีรวมกำลังกัน ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภออธิบายเหตุจำเป็นให้ราษฎรเข้าใจอย่างชัดเจน รายการละเอียดซึ่งเกี่ยวกับการชลประทานและการสร้างประตุน้ำขนาดย่อม ๆ ในลำน้ำเชื่อมกับแม่น้ำโขง จะกล่าวในบทที่ 13 ซึ่งว่าด้วยปัญหาเศรษฐกิจในภาคต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง

การเลือกพันธุ์และการเพาะพันธุ์ไม้

การเลือกพันธุ์ในภาคนี้มิใช่เพาะการเลือกพันธุ์ข้าวอย่างเดียว ในการคัดเลือกพันธุ์ชาวนาในภาคนี้มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันกับชาวนาในภาคเหนือ คือจำแนกเมล็ดข้าวเจ้าออกจากข้าวเหนียว ภาคนี้เป็นภาคที่ขาดแคลนน้ำเป็นนิตย์ ชาวนาจึงไม่สนใจในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว ย่อมกังวลในเรื่องน้ำมากกว่าการเลือกพันธุ์ข้าว แม้ว่าการเลือกพันธุ์ข้าวจะมีส่วนในการก่อกำเนิตผล

ในปี พ.ศ. 2460 และ พ.ศ. 2462 ซึ่งเป็นปีน้ำท่วมและฝนแล้ง มีโคกกระเทียมกระเทียมถึงพันธุชาวนาในภาคนี้เลย

การใช้ปุ๋ย

ถ้าพื้นที่ในบริเวณโคตราม ชาวนาที่ใช้ปุ๋ยในสำหรับตกกล้าบ้าง แต่ไม่ใส่ปุ๋ยในนาเลย กลักรโดยมากทราบว่าถ้าใส่ปุ๋ยในพื้นที่นาจะได้อผลทวีขึ้น ถึงกระนั้นก็ไม่ใคร่นิยมใช้ปุ๋ยกันในจังหวัดนครราชสีมา ราษฎรปฏิบัติตามประเพณีอย่างหนึ่ง คือในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เอาข้าวประมาณกำมือหนึ่งและเกลือเล็กน้อยใส่ในทางน้ำให้ไหลเข้านา ประเพณีบางที่จะเป็นประเพณีของพวกขอมซึ่งเคยใช้ปุ๋ยในการเพาะปลูก ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นไปชาวนาวางการงานและควรเอาข้าวเท่าที่จะหาได้ใส่ในทางน้ำให้ไหลเข้านา พอเวลาฝนตกน้ำจะไหลเข้าปุ๋ยเข้าไปในนา การเอาข้าวเพียงกำมือเดียวใส่อย่างนี้ปฏิบัติกันเป็นเวลาไม่ให้อุดมประโยชน์อย่างใดเลย

ชาวนาที่ปลูกยาสูบในพื้นที่ซึ่งไม่มีน้ำท่วมขัง ย่อมทราบว่าถ้าไม่ใช้ปุ๋ย ยาสูบจะไม่งามและไม่ขึ้นตามความปรารถนา โดยเหตุนี้จึงต้องใส่ปุ๋ยคราวละ 1-2 ครั้ง และพื้นที่ใส่เพียง 1/4 กำมือหรือครึ่งกำมือต่อครั้งหนึ่ง ในการปลูกผักไม้ค้อยใช้ปุ๋ยกัน ปุ๋ยที่ใช้กันในภาคนี้คือ ขี้วัว ขี้หมูและขี้เป็ดไก่ ชาวนาที่ปลูกยาสูบตามริมฝั่งหรือในที่ลุ่มอันเป็นที่น้ำท่วมทุกปี ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเลย ในพื้นที่ดอนต้องใช้ปุ๋ยเล็กน้อยในการปลูกยาสูบ

เครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกและแรงงาน

ไถที่ใช้กันในภาคนี้เป็นไถไม้คล้ายกับไถที่ใช้ในภาคกลาง ผลทำด้วยเหล็ก ชาวนาส่วนมากทำไถขึ้นเอง ชื่อจะเพาะแต่ผลเหล็กเท่านั้น ราคาประมาณ 30 สตางค์ ไถนี้ใช้ไถจะเพาะในพื้นที่และ การที่จะให้ราษฎรในภาคนี้นิยมใช้ไถที่ดีกว่า จำเป็นต้องไถใหญ่เป็นตัวอย่างและชี้แจงจนกว่าจะแลเห็นคุณสมบัติประโยชน์ของไถแบบใหม่ ไถที่ดีซึ่งใช้ในพื้นที่แห้งได้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในภาคนี้

ชาวนาทำคราดเองโดยใช้ไม้ชนิดแข็ง และไม่ต้องซื้อสิ่งใดเพิ่มเติมอีก นอกจากแรงงานเท่านั้น คราดนี้ใช้ไถจะเพาะในพื้นที่และเท่านั้น และไม่รู้จะเป็นประโยชน์แก่การกลักรมากนัก ถ้าหากว่ามีผู้แสดงให้เห็นคุณสมบัติของไถและคราดที่ดีกว่า ราษฎรคงจะนิยมซื้อคราดขนาดย่อมและไถที่ใช้งานได้ดีกว่าเป็นแน่

นอกจากไถและคราด ชาวนาในภาคนี้ไม่ใช่เครื่องมืออย่างอื่นอีกเลย ในระหว่างทำการสำรวจในภาคนี้ได้มีผู้นำเครื่องยนต์สูบน้ำมาใช้หนึ่ง แต่ต้องสูบน้ำจากระดับที่ต่ำมาก เข้าในนาที่สูง และพื้นที่เป็นดินทรายส่วนมาก การใช้เครื่องยนต์สูบน้ำจึงไม่ใคร่ได้ผล การใช้เครื่องสูบน้ำชนิดนี้จะได้ผลดีต่อเมื่อระดับน้ำที่จะสูบขึ้นมาขึ้นไม่อยู่ต่ำเกินไป และพื้นที่เป็นดินเหนียวบางพอจะนำไถไค

เกวียนที่ใช้กันนี้เป็นเกวียนแบบเก่าและมีหลังคาด้วย เกวียนทำด้วยไม้ และชาวนาไม่ใช้น้ำมันหยอดเลย ถ้าเกวียนไปไหนจะไถดินเสียงแต่ไกล เกวียนแบบนี้ไม่ค่อยแข็งแรง และบรรทุกของไม้ไผ่มาก เพราะเหตุว่าเกวียนเป็นไม้เหมาะแก่ความเป็นไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเวลาปัจจุบัน เพราะถ้าสิ่งใดชำรุดก็ซ่อมแซมได้กลางทาง ถ้ามีการสร้างถนนขึ้นในภาคนี้ เกวียนที่ใช้กันในจังหวัดเชียงใหม่จะเหมาะสมและสะดวกกว่า

ราษฎรใช้โคและกระบือในการลากเข็นและไถนาอย่างในภาคเหนือ ถ้ากล่าวโดยทั่วไปสัตว์พาหนะมากกว่าในภาคเหนือ เพราะใช้ไถนา คราด นวดข้าวและลากเกวียน การดำนา การเกี่ยวข้าว และส่วนหนึ่งของการนวดข้าวทำด้วยมือ การนวดข้าวของชาวนาในแถบนี้ใช้วิธีฟาดฟ้อนข้าวกับลานเพื่อให้เมล็ดข้าวร่วงออกจากรวงเสียตอนหนึ่ง แล้วเอาตนขวานี้ไปกองไว้บนลานและให้สัตว์ใช้อีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งเมล็ดทั้งหมดออกจากรวง ตามที่พรรณามาแล้วจึงเห็นได้ว่า วิธีนวดข้าวของราษฎรในภาคนี้ใช้นวดด้วยมือตอนหนึ่ง และใช้แรงสัตว์ใช้อีกตอนหนึ่ง

การหว่านพืชและผลที่ได้

นาที่ราษฎรทำเป็นนาค่าส่วนมาก ผลที่ได้อยู่ในราว 14-32 สัด (1 สัด = 20 ลิตร) ต่อไร่หนึ่ง พื้นที่ซึ่งให้ผลดีก็คือพื้นที่ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำโขงและน้ำท่วมทุกปี ราษฎรในแถบนี้จึงพากันปลูกข้าวหนักเป็นส่วนมาก เนื้อจังหวัดนครราชสีมาขึ้นไป คือตามทางรถไฟตั้งแต่จังหวัดนครราชสีมาจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ราษฎรปลูกข้าวเจ้าประมาณ 35 ใน 100 และข้าวเหนียวประมาณ 65 ใน 100 แต่พลเมืองในจังหวัดนครราชสีมาที่มีนิสัยคล้ายพลเมืองในภาคกลางมาก ในแถบนี้ราษฎรปลูกข้าวเจ้าประมาณ 80 ใน 100

นอกจากชาวยังมียาสูบซึ่งนับว่าเป็นพืชสำคัญในภาคนี้ ยาสูบปลูกกันแทบทุกตำบล เพื่อเอามาใช้เป็นประโยชน์ในครอบครัวเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีการปลูกกล้วย ส้มต่าง ๆ ทุเรียนและผักต่าง ๆ เพื่อใช้รับประทานเฉพาะในครอบครัวแต่ไม่ถึงกับซื้อขาย ผักต่าง ๆ โดยมากปลูกตามริมเขื่อน

ศัตรูของต้นข้าวคือหนู ปูต่าง ๆ หนอนและแมลงต่าง ๆ ปู หนอนและแมลงต่าง ๆ ไม่ค่อยจะทำอันตรายมากนัก ในฤดูแล้งอากาศร้อนจัด เหาที่สังเกตดูชวาวนาไม่ใคร่จะเอาใจใส่ในเรื่องกำจัดแมลงต่าง ๆ ชวาวนาทำลายหนู ปู และหนอนด้วยมือเป็นส่วนมาก แต่ยังไม่คิดอ่านหาวิธีกำจัดแมลงต่าง ๆ นอกจากใช้ควันไฟไล่เท่านั้น เนื่องด้วยอากาศในภาคนี้ร้อนจัดและแห้งแล้งเสมอ จึงไม่มีแมลงมากเหมือนในตอนที่อากาศชื้นและเย็นกว่า

การเกี่ยวข้าวการนวดข้าว

วิธีเกี่ยวข้าวด้วยมือ ชวาวนาเอาต้นข้าวที่เกี่ยวแล้วมามัดเป็นพ่อน ในระหว่างฤดูเก็บเกี่ยวชวาวนาใช้วิธีลงแขก การจ้างแรงลูกจ้างไม่ค่อยจะมีในภาคนี้ และส่วนมากจ้างกันเป็นข้าวแทนเงิน วิธีนวดข้าวใช้นวดด้วยมือตอนหนึ่ง และใช้สัตว์ย่างอีกตอนหนึ่ง ยุงเก็บข้าวไม่ดีเท่าอยู่ในภาคเหนือ ยุงข้าวของราษฎรในภาคนี้สูงประมาณ 3 ฟุต และหลังคามุงด้วยจาก ไม่สะอาดและเรียบรอยเหมือนยุงในภาคเหนือ กระทำให้ข้าวที่เก็บไว้เสียหายได้ง่าย

ความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวแก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคนี้เหมาะแก่การปลูกยาสูบและฝ้าย เพื่อส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ ชาวควรปลูกจะเพาะในที่ลุ่ม ซึ่งมีน้ำหล่อเลี้ยงจนชาวพอ และควรเริ่มปลูกในต้นฤดู คือ ในราวเดือนมิถุนายน ส่วนฝ้ายและยาสูบนั้นควรปลูกในที่ดอนซึ่งไม่มีน้ำขัง พืชสองอย่างนี้ปลูกได้ดีในเดือนกรกฎาคมหรือต้นเดือนสิงหาคมและจนในปลายฤดูฝนจะงอกงาม พอเริ่มฤดูแล้ง คือ ในเดือนธันวาคมหรือมกราคม ใบยาและฝ้ายจะแก่ และในเดือนกุมภาพันธ์หรือต้นเดือนมีนาคมก็ลงมือเก็บผลได้ ถ้าปลูกพืชสองอย่างนี้ตามหัวข้อที่แนะนำไว้ ชวาวนาจะมีงานทำเกือบตลอดปี และจะมีเวลาพักผ่อนในเดือนมีนาคมหรือเดือนเมษายน ในเดือนพฤษภาคมกสิกรจะต้องลงมือ

ไถนา ถ้ามีการปลูกฝ้ายและทนายาสืบในปลายฤดูฝน จำเป็นต้องเตรียมที่สำหรับเพาะอย่างระมัด
ระวังและต้องไขยุยควย เพื่อให้ดินกล้างาม ด้วยสื่งที่ปลูกในภาคนี้ สำหรับใช้เป็นอาหารของ
คนและส่งไปขายที่จังหวัดนครราชสีมาเพื่อเป็นอาหารหมู

ในพื้นที่สำหรับตกข้าวกล่าควรใส่ปุ๋ยให้มาก แปลงที่ดินสำหรับเพาะทนายาสืบควร
ทำสิ่งกำบัง เพื่อป้องกันมิให้ฝนทำลายทนายาที่ยังอ่อนอยู่ ถ้าจะกระตุ้นให้ราษฎรปลูกยาสูบและ
ฝ้ายให้แพร่หลาย ควรมีผู้นำทางกลีกรรมคอยกำกับอยู่ด้วย เพื่อจะได้แนะนำให้กลีกรใช้วิธี
ที่ดีเลิศ ถ้าไม่ทำกันอย่างเคร่งครัด การปลูกยาสูบและฝ้ายจะไม่เป็นผลสำเร็จ

ชาวชนบทที่ตั้งบ้านอยู่บนเนินทางจากแม่น้ำโขงยังขาดที่ขังน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง ผู้
ที่อยู่ใกล้แม่น้ำโขงยังขาดเขื่อนดินและประตูน้ำบางแห่ง เพื่อป้องกันมิให้น้ำไหลบ่าเข้าป่าทวม
ต้นข้าวที่กำลังงอกงามอยู่และกักน้ำไว้ในเวลาน้ำลด ชาวนาควรทำเขื่อนดินและสร้างประตูน้ำ
บางแห่งเอง แต่อาศัยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและนายช่าง เพื่ออธิบายถึงประโยชน์ซึ่งราษฎรพึง
จะได้รับและควบคุมงาน การงานซึ่งชาวชนบทควรปฏิบัติเองก็คือกิจการเล็ก ๆ เช่นการทำ
เขื่อนดินและสร้างประตูน้ำขนาดย่อมเป็นต้น ในการสร้างสระและขุดหนองให้ลึกเพื่อใช้เป็นสระเก็บ
น้ำนั้นควรให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเป็นผู้ควบคุม กิจการที่ใหญ่รัฐบาลควรเป็นผู้ทำ เช่นการ
สร้างเขื่อนขนาดใหญ่แต่กิจการนี้ควรลงมือต่อเมื่อราษฎรสร้างสิ่งทีตนควรกระทำเสร็จและเห็นคุณ
ประโยชน์ของการงานนั้นแล้ว การสำรวจหนองต่าง ๆ อันอยู่ใกล้กับเขตแดนควรเริ่มต้นในเวลา
นี้ ปัญหาที่จะกล่าวในบทที่เกี่ยวแก่ปัญหาเศรษฐกิจของภาคต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง ในบางตำบล
เช่นตำบลที่อยู่ใกล้จังหวัดสกลนครและริมฝั่งแม่น้ำโขง การทำนามักจะเสียหายมาก เนื่องจาก
น้ำทวมต้นฤดูและฝนแล้งปลายฤดู ในระหว่างที่น้ำในแม่น้ำโขงขึ้น น้ำจะไหลบ่าเข้าทุ่งนาอย่าง
รวดเร็วทั้งฝนตกชุกด้วย และในไม่ช้าน้ำนั้นก็ลดยาวรวดเร็ว

ในภาคนี้ชาวนาไม่พยายามคัดเลือกพันธุ์ข้าวอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นควรตั้งต้นไว้
วิธี (One head to a row) ซึ่งกำลังใช้กันอยู่ที่นาทดลองคลองรังสิต ชาวนาที่พินาศ
แล้งได้ ควรจะปลูกทดลองในภาคนี้บ้าง ส่วนยาสูบนั้น (ชนิดยากลองและยาชิกาเร็ตต์) ควรนำ
พันธุ์ที่ปลูกในประเทศอเมริกามาปลูกทดลองในเวลานี้ เพื่อจะได้ชินกับอากาศ และควรอยู่ในความ
ควบคุมของผู้นำาญการเพาะปลูก

ฝ่ายควรรนำมาปลูกในที่ดอน ในเวลานี้ราษฎรปลูกกันบ้างแต่เป็นชนิดที่ไม่ดีนักจะไม่
สู้ดี ปลูกยาวเพียง 5/8 ถึง 3/4 นิ้วเท่านั้น และให้ผลน้อยด้วย พันธุ์ที่ดีกว่าจากประเทศเขมร
อินเดียน และสหภาพรัฐอเมริกามีปลูกยาวประมาณ 1 นิ้ว ควรรนำมาปลูกในภาคนี้แต่จะต้องปลูกทด
ลองดูก่อน เพื่อให้ชินกับความร้อนและอากาศ ในขั้นต้นการทดลองปลูกฝ่ายควรอยู่ในความควบคุม
ของผู้อำนวยการเพาะปลูกเช่นเดียวกับข้าวสาลี

ภาคนี้ยังขาดพันธุ์หญ้าที่ดีหลายอย่าง ส่วนใหญ่ต้องการพันธุ์ที่ทนอากาศแห้งแล้งได้
เพื่อใช้เป็นอาหารของสัตว์พาหนะ การเลี้ยงสัตว์ควรเลี้ยงให้มากกว่านี้ เนื่องจากการล่าเลี้ยง
สัตว์ และตลาดในกรุงเทพฯ ก็ต้องการมาก ภาคนี้ควรเป็นภาคที่เลี้ยงสัตว์ส่งเข้ามาขายใน
ภาคกลางและภาคใต้ ปัญหาเรื่องหญ้าที่ใช้เป็นอาหารของสัตว์พาหนะยังกล่าวมากมายไม่ได้ แต่
เวลานี้กำลังทำการทดลองปลูกหญ้าหลายชนิดในบริเวณซีรัมฟาร์มที่ปากช่อง และแจกจ่ายไปยังที่
ต่าง ๆ บางแล้ว

ในเวลานี้ชาวนาไม่สามารถซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ได้ ถ้าพลเมืองรู้จักใช้ปุ๋ยตามธรรม-
ชาติมากขึ้น ก็ควรลองใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ดูบ้าง

จำนวนพลเมืองถ้าเทียบกับจำนวนพื้นที่แล้วยังโหล่งเหรงมาก การใช้เครื่องจักรที่
ช่วยประหยัดแรงคนในพื้นที่ซึ่งเป็นดินทรายย่อมยังประโยชน์แก่สิทธิมาก เวลานี้ยังไม่มีผู้ใดท
ดลองใช้เครื่องจักรเลย เพราะว่าเครื่องจักรที่ใช้ในการเพาะปลูกนั้นราคาแพงมาก การทดลอง
ปลูกพืชบางอย่างควรเริ่มต้นในเวลานี้ เช่นใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมแก่ดินทรายและทนอากาศได้
การปลูกข้าวสาลีในภาคนี้คงจะได้ผลดี ถ้ามีคนที่ต้องการซื้อพลเมืองควรจะให้ได้รับประทานข้าวสาลีบาง

ภาคใต้

ภาคใต้อยู่ทางเขตรมมะลายู นับตั้งแต่จังหวัดหลังสวนลงไป ภูมิประเทศเป็นป่า
ละเมาะและเขี้ยวชะอุ่นอยู่เสมอกสิกรรมในภาคนี้ส่วนมากยังไม่ได้รับการบำรุง

พืชที่ปลูก

ข้าวที่ปลูกในภาคนี้เป็นข้าวเจ้าราวร้อยละ 98 และเป็นข้าวเหนียวราวร้อยละ 2

เนื่องจากระดับที่ขึ้นและจำนวนฝนที่ตกแตกต่างกันมาก ราษฎรจึงปลูกข้าวเบา ข้าวกลางและข้าวหนักสุดแต่ลักษณะของพื้นที่ที่จะอำนวยการ ข้าวเบาสุกในราว 3 เดือนครึ่ง ข้าวกลาง 4 เดือน และข้าวหนัก 4 เดือนครึ่ง ถึง 5 เดือนครึ่ง

โดยปกติชาวนาจำเป็นต้องเลือกชนิดข้าวให้เหมาะกับพื้นที่ของตน ในที่ลุ่มพากันปลูกข้าวหนัก ในที่ซึ่งฝนไม่ใคร่ตกตามฤดูกาลปลูกข้าวกลาง ที่อื่น ๆ ที่ปลูกในภาคนี้ คือ มะพร้าว มะม่วง เงาะ ลำไย ส้ม ส้มโอมัน ทุเรียน ฯลฯ ทุเรียน เงาะและมังคุดนั้นส่งเข้ามาขายในกรุงเทพฯ ไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะชาวสวนไม่สนใจในการเลือกพันธุ์และวิธีปลูกไม่ค่อยดี

การเตรียมที่ตกกล้า

ชาวนาโดยมากลงมือตกข้าวกล้าในราวเดือนมิถุนายน และดำในราวปลายเดือนกรกฎาคมหรือต้นเดือนสิงหาคม บางแห่งในจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานี อันเป็นที่ลุ่มและต้นหญ้าขึ้นยาว ชาวนาต้องตัดหญ้าที่ขึ้นในนาและขนไปทิ้งภายหลังปล่อยฝูงควายเข้าไปย่ำในที่นั้น ทิ้งรากหญ้าหมักอยู่ในน้ำประมาณ 10 วัน เพื่อให้รากหญ้าเน่าแล้วจึงลงมือดำ ต่อมาอีกเดือนหนึ่งก็ต้องคายหญ้าซึ่งอยู่ในน้ำอีกครั้งหนึ่ง วิธีนี้ไม่เหมาะและล่าช้ากว่าวิธีอื่น ๆ

ชาวนาในภาคนี้โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งต้นหญ้าขึ้นไม่สูงนัก ผู้หญิงเป็นผู้ดำและเก็บเกี่ยวผู้ชายเป็นผู้ขนข้าวที่เก็บเกี่ยวได้เข้าบ้าน การแบ่งงานกันตามเพศนี้ได้สืบทอดมาแต่โบราณ เว้นแต่บางแห่งในจังหวัดศรีสะเกษ ทุกวันนี้นางานอย่างไหนที่หญิงกับชายทำร่วมกันได้เขาก็ทำด้วยกันเสมอ

ไถที่ใช้ในภาคนี้เป็นไถไม้ ผลทำด้วยเหล็ก ไถไถลึกไม่เกิน 3 นิ้ว คราดก็เป็นไม้ ชาวนาโดยมากทำไถและคราดเอง พื้นที่ส่วนมากในภาคนี้เป็นดินทรายและบางแห่งบนหินที่นาอยู่ว่างเปล่าประมาณ 6 เดือน และเขามีน้ำพอชาวนาก็หาทำนาปีละสองครั้งเหมือนบางแห่งไม่ การปลูกผักต่าง ๆ ครั้งที่สองมีบ้างบางแห่ง

การท่อน้ำและระบายน้ำ

ภาคนี้เป็นเขตรวมและอากาศเหมาะแก่การปลูกผลไม้ เพราะมีฝนเกือบตลอดปี พื้นที่เหมาะแก่การทำนามีเป็นจำนวนเล็กน้อย ถึงกระนั้นก็ยังมีความจำเป็นสำหรับการเพาะปลูก

อีกมาก ส่วนวิธีเพาะปลูกของราษฎรในภาคนี้ เป็นวิธีที่ล้าหลัง ถ้าจัดให้มีการชลประทานขึ้นในภาคนี้ คงขยายพื้นที่สำหรับทำนาได้อีก ในเวลานี้ยังไม่ควรขยายเนื้อที่ทำการเพาะปลูกจนกว่าชาวเกษตรกรใช้พื้นที่ที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

นอกจากชาวควรบำรุงพืชอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ยาง มะพร้าว โกโก้ ป่านทุเรียน มังคุด เงาะ ฯลฯ ลักษณะของพื้นที่บางแห่งเหมาะแก่การปลูกพืชอื่น ๆ มากกว่าการปลูกข้าว เพราะไม่ตองใช้น้ำมากเท่ากับการปลูกข้าว อีกประการหนึ่งทางใต้มีฝนตกแทบทุกเดือน ความต้องการน้ำเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อยจึงไม่เป็นปัญหาย่างยากแก่การชลประทานเลย

ข้าวซึ่งผลเมืองในภาคใต้ขาดอยู่เป็นนิตยควรส่งมาจากภาคกลาง ในเวลานี้ที่ดินว่างเปล่าสำหรับปลูกข้าวยังเหลืออยู่อีกมาก ถ้าเทียบกับจำนวนผลเมืองในเวลานี้

การระบายน้ำไม่เป็นปัญหาสำคัญในเวลานี้ การที่น้ำไหลบ่าเข้าทุ่งนาและท่วมพืชผลในฤดูฝนเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณากันในภายหลัง เหตุที่น้ำไหลบ่าอย่างรวดเร็วในเวลาที่ดินชุ่มชื้นก็เพราะเทือกเขาอยู่ไม่ห่างไกลนัก ในเวลาปัจจุบันนี้ภาคนี้มีเนื้อที่ทำการเพาะปลูกเพียงเล็กน้อย เรื่องชลประทานจึงไม่เป็นปัญหาสำคัญ บางแห่งมีลำห้วยและน้ำตกที่สามารถส่งน้ำได้ตลอดปี ถ้าจัดการสร้างทางน้ำบางแห่งและทำนบที่แข็งแรงขึ้น ก็จะมีน้ำใช้พอแก่เนื้อที่นาเป็นจำนวนมาก

การเลือกพันธุ์และการเพาะพันธุ์

ในภาคนี้ไม่มีการเลือกพันธุ์เลย นอกจากจะเลือกข้าวที่ไม่ใช่ชนิดเดียวกันออกจากกันเท่านั้น การเลือกพันธุ์เพื่อให้คุณภาพของข้าวดีขึ้นในภายหลังราษฎรไม่กระทำกันเลย

สำหรับพืชอื่น ๆ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ลางสาด ก็ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์เหมือนกัน เจ้าของที่มีสวนมะพร้าวขนาดใหญ่ รู้จักวิธีและค่าของการเลือกพันธุ์ และชาวบ้านส่วนมากซื้อพันธุ์มะพร้าวจากสวนเหล่านี้ พันธุ์ที่ใช้กันจึงเป็นพันธุ์ที่ดีขึ้น

ในเวลานี้ไม่มีการปลูกต้นโกโก้เป็นสินค้าเลย เพราะว่าปลูกได้ไม่ดี วิธีปลูก การตอนต้นไม่ การเลือกพันธุ์ ควรนำมาใช้ในภาคนี้ ในเวลานี้เพาะปลูกยังไม่ดี ถ้ามีรถ

พิเศษสำหรับบรรทุกผลไม้ ภาคใต้ก็สามารถจะส่งผลไม้ต่าง ๆ ไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ จังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ในเวลานี้ควรคิดบำรุงผลไม้ในภาคเหนือก่อนน้ำท่วมและฝนแล้งในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ และ พ.ศ. ๒๔๖๒ ไม่ได้ทำอันตรายแก่ผลในภาคนี้เลย

การทำให้พื้นที่ดินอุดมและการใช้ปุ๋ย

พื้นที่ดินในภาคนี้เป็นดินทราย ถ้าใช้ปุ๋ยพื้นที่จะทวีผลยิ่งขึ้น ชาวนาส่วนมากไม่ใช้ปุ๋ยเลย เว้นแต่จังหวัดสงขลาและตรัง ก่อนลงมือดำ ชาวนาในจังหวัดสงขลาถอนขี้เถ้าจากที่ตกกล้า และเอาไปแช่น้ำโคลนซึ่งเป็นมูลค่างคินหนึ่งในวันรุ่งขึ้นจึงนำขี้เถ้าไปนบบริเวณจังหวัดตรัง ชาวนาใส่ขี้วัวในที่ตกกล้าแต่ไม่ใส่ในนา ส่วนผักนั้นใส่ปุ๋ยนาน ๆ ครั้งหนึ่ง จีนซึ่งทำไร่ในภาคนี้ใช้ปุ๋ยในการปลูกพืชทุก ปุ๋ยที่ใช้คือขี้หมู ขี้เป็ดไก่และขี้วัว ในภาคนี้ราษฎรไม่ได้ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ถ้าใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพียงเล็กน้อยก็จะได้ผลมากขึ้น พื้นที่ดินในภาคนี้เป็นดินทรายเป็นส่วนมาก ฉะนั้นเกษตรกรควรจะรวบรวมใบไม้ทุกชนิดและขี้สัตว์ต่าง ๆ ไว้เพื่อเอาใส่ในดิน และการปลูกพืชสลับกันควรเริ่มต้นเสียในเวลานี้ ถ้าใส่ปุ๋ยธรรมชาติให้มากกว่านี้ลักษณะของดินจะดีขึ้น ที่ดินในภาคนี้ยังขาดธาตุสำคัญบางอย่าง

ต้นผลไม้ต่าง ๆ ขึ้นเองตามธรรมชาติ และราษฎรเอาใจใส่เฉพาะในการปลูกข้าวอย่างเดียว เนื่องจากพลเมืองกินอยู่ง่าย จึงไม่ใคร่ใช้ความระมัดระวังในการเพาะปลูกเสียเลย ถ้ามีข้าวรับประทานตลอดปีก็พอใจแล้ว พลเมืองรู้จักค่าของการใช้ปุ๋ยแต่ไม่พยายามใช้เลย (หมายความว่าพลเมืองยังเกียจคร้านอยู่มาก จะให้เป็นผลสำเร็จจะต้องใช้อำนาจบังคับ -ผู้แปล)

เครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกและแรงงาน

ได้ที่ราษฎรใช้ในภาคนี้เป็นไถไม้ ผลทำด้วยเหล็กไถนี้ไม่สู้จะแข็งแรง ชาวนาโดยมากทำไถและคราดเอง คราดก็ทำด้วยไม้เหมือนกัน ถ้าแนะนำให้ราษฎรใช้ไถเกษตรคงจะได้ผลดีทั้งจะไม่เปลืองแรงงานสัตว์ด้วย

นอกจากนี้ไม่ได้ใช้เครื่องมืออื่น ๆ อีกเลย เว้นแต่ในที่แปลงหนึ่งซึ่งมีเงินผู้หนึ่งได้จับจองไว้ในภาคใต้ ในขั้นต้นตั้งใจจะทำสวนยาง ครั้นเมื่อราคายางตกต่ำ เงินผู้นั้นก็งดการทำสวนยางและปลูกข้าวแทน นาที่ทำนี้ใช้รถแทรกเตอร์ไถ แต่ก็ไม่ได้ผลนัก เพราะจะต้องตัดแปลงส่วนประกอบหลายอย่าง เพื่อให้เหมาะกับภูมิประเทศ

ในภาคนี้ราษฎรไม่นิยมใช้เกวียน ในจังหวัดปัตตานีใช้เกวียนแพร่หลายมากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ เกวียนที่ใช้ในจังหวัดนี้แข็งแรงและมีหลังคาช่วย เกวียนทำด้วยเหล็กและตามขอบล้อมีเหล็กหุ้ม ในภาคนี้การใช้เกวียนไม่แพร่หลายเหมือนในมณฑลพายัพ ในการขนส่งสินค้าใช้รถยนต์บรรทุก (เพราะมีถนนอยู่หลายสาย - ผุพัง)

สัตว์พาหนะที่ใช้มี โคและกระบือ ราษฎรใช้โคไถนาเป็นส่วนมาก ใช้กระบือจะเพาะในที่ลุ่ม การผสมกระบือในจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานีได้ผลดี ขนาดของกระบือในภาคใต้เล็กกว่าในภาคอื่นแต่เปลี่ยนกว่ากระบือที่ใช้ในภาคกลาง ชาวนาในภาคนี้ใช้กระบือทั้งฝูงให้ย่ำนบนดินซึ่งมีต้นหญ้าขึ้นสูง ภาคนี้ส่งกระบือไปขายที่บึงและสิงคโปร์เพื่อใช้เป็นอาหาร

เนื่องด้วยเนื้อที่ทำกรเพาะปลูกของครอบครัวหนึ่งเป็นพื้นที่เล็กน้อย การใช้แรงสัตว์จึงเป็นส่วนน้อย ชาวนาในภาคนี้ยังใช้แรงสัตว์น้อยกว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีใช้กระบือฝูงใหญ่ย่ำนา กระบือจะย่ำนบนพื้นที่เล็กน้อยเท่านั้น การทำนาในภาคนี้ไม่ค่อยใช้ไถและคราด การดำนา การเก็บเกี่ยว การคายหญ้าและการขนข้าวเปลือกเข้าบ้านใช้แรงคนทั้งสิ้น ราษฎรใช้เกวียนขนข้าวมาขาย ๆ ครั้งหนึ่ง

วิธีเก็บเกี่ยวข้าวของราษฎรในภาคนี้ไม่เหมาะสมและเปลืองเวลามาก เพราะใช้เครื่องมือชนิดหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า"แบระ" ตัดรวงข้าวทีละรวง ข้าวที่ชาวคนหนึ่งเกี่ยวตลอดวันเป็นจำนวนเล็กน้อย การนวดข้าวใช้นวดด้วยมือ บางแห่งใช้สัตว์ไถนาและคราดแต่การงานที่สัตว์ทำน้อยกว่าในภาคอื่น ๆ

การหว่านและผลที่ได้

ชาวนาส่วนมากทำนาคำ ในพื้นที่สูงบางแห่งปลูกข้าวไร่ โดยใช้วิธีหยอดข้าวหยาบมือหนึ่งในหลุม และในเวลาเดียวกันหยอดพันธุ์ข้าวโกชนหยาบมือหนึ่งในระหว่างต้นข้าว พอมิฝนข้าว

โกชน์จะสุกในเวลา 2 เดือนครึ่ง เมื่อเก็บข้าวโกชน์แล้วจึงลงมือเกี่ยวข้าวซึ่งสุกภายหลังข้าวโกชน์ ผลข้าวที่ไถอยู่ในราว 15-25 ดังต่อไปนี้

ราษฎรปลูกยาง มะพร้าว ปอ หนาก พลุ มังคุด มะม่วง ขนุน ลำไยทุเรียน เงาะกลางสาต สะตอ พะเนียง นอกจากยางมะพร้าวและปอ ราษฎรมักปลูกต้นไม้ชนิดอื่น ๆ อีกกันด้วย ต้นไม้ต่างพยายามแข่งกันขึ้นเพื่อรับแดด โดยเหตุนี้ต้นไม้บางชนิดจึงสูงเพียง 6 เมตรเท่านั้น และให้ผลน้อย

ศัตรูของต้นข้าว คือ หนู ปู แมลงและหนอน บางปีแมลงทำอันตรายแก่ต้นข้าวมาก เพราะถูกน้ำออกจากรวงข้าวเสียหาย กระทบทำให้รวงข้าวไม่มีเมล็ด ถ้าชาวนาพบแมลงหรือสัตว์อื่น ๆ ก็จัดการทำลายบ้าง ในขณะที่ไม่มีแมลงมาทำอันตรายแก่ต้นข้าว ก็ไม่มีใครคิดอ่านหาวิธีกำจัด

การนวดและเก็บเกี่ยวข้าว

การเกี่ยวข้าวขึ้นเกี่ยวด้วยมือ ตัดรวงข้าวที่ละรวง เมื่อตัดได้เต็มกำมือแล้วก็นักเขาเป็นกำ วิธีเกี่ยวข้าวอย่างนี้ใช้กันทุกแห่งในภาคใต้ วิธีนี้เป็นวิธีที่ไม่เหมาะสม ควรใช้เกี่ยวด้วยเคียวเหมือนในภาคกลาง เพราะประหยัดเวลาไต่มาและทิ้งไม่เปลืองแรงงานด้วย

การนวดข้าวใช้นวดด้วยมือ และบางครั้งใช้เท้าตามปกติราษฎรนวดข้าวทุกวันพอให้ได้จำนวนที่รับประทานสำหรับวันหนึ่ง ๆ วิธีนี้เปลืองเวลามาก ควรใช้สัตว์นวดอย่างในภาคกลาง

นอกจากแกะชวานาในภาคใต้ไม่ใช่เครื่องมืออย่างอื่น ในการเก็บเกี่ยวและนวดเลย ยุงข้าวของราษฎรในภาคนี้ดีกว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สูงจากพื้นดิน 2-3 ฟุต พื้นและฝาของยุ้งที่ตีทำด้วยไม้กระดาน และหลังคามุงด้วยสังกะสี ผู้ที่อยากจนใช้ฝ่าไม้ไผ่และหลังคามุงด้วยจาก บางคนเก็บข้าวเปลือกไว้ในห้องซึ่งติดต่อกับครัว

ความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวแก่ภาคใต้

ในภาคนี้ควรปลูกข้าวให้มากพอเลี้ยงพลเมือง แต่พื้นที่ดินของภาคใต้เหมาะแก่การ

ปลูก มะพร้าว ปอ โกโก้ ขางผลไม้และด้วยสิ่งส่งมากกว่า มะพร้าวควรปลูกตามชายทะเล 2 ข้างทางจากจังหวัดภูเก็ตไปอำเภอตะกั่วป่าที่กำลังก่อสร้างอยู่ ซึ่งยังมีที่ดินว่างเปล่าอีกมาก พื้นที่ที่อยู่ใกล้ทะเลและเหมาะแก่การปลูกมะพร้าว ควรแนะนำให้ราษฎรปลูกต้นโกโก้บาง ปาน มะนิลา ก็ควรปลูกทดลองคงจะได้ผลดีเหมือนกัน ส่วน African palm oil นั้นควรปลูกในพื้นที่ซึ่งเป็นดินทรายและไม่เหมาะแก่การปลูกมะพร้าว ผลไม้ชนิดที่ ๆ (โดยเฉพาะที่มีรสหวาน และพันธุ์ที่เคยได้รับความบำรุงแล้ว) ควรนำมาปลูกในทำเลที่ปลูกผลไม้ได้ และควรปลูกเป็นแถวเป็นแนว ในเวลานี้ราษฎรมักปลูกต้นผลไม้ปะปนเปะปะกัน วิธีตัดและแต่งต้นไม้เพื่อให้ต้นไม้งอกงามและป้องกันไม่ให้โตเร็วเกินไปประมาณ ควรเริ่มต้นในเวลานี้พลเมืองไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องตัดและแต่งต้นไม้ การตอนต้นไม้และการบำรุงพื้นที่ ควรแนะนำให้ชาวนาเอาใจใส่ในการใช้ปุ๋ยในพื้นที่สำหรับตกกล้า

ในภาคนี้ควรปลูกถั่วต่าง ๆ และต้นไม้อื่น ๆ เช่นต้นทองหลางและต้นกระดินโทมาก เพราะเป็นพืชที่ทำให้เกิดปุ๋ยตามธรรมชาติ เมื่อต้นไม้เหล่านี้โตพอก็ควรตัดและเอาลงทิ้ง รากของต้นไม้เหล่านี้จะกลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติและ (Modules) จะทำให้เกิดปุ๋ยในโตรเจน บางแห่งตามชายเขา ในประเทศชะวาก็เป็นพื้นที่ซึ่งขาดปุ๋ยตามธรรมชาติ กลีกรปลูกต้น (Leguminous plants) เป็นเวลา 3-4 ปี แล้วก็ตัดต้นไม้เหล่านี้ลง เอาใบไม้และกิ่งเล็ก ๆ ใส่ลงในดินที่ขุดขึ้น ภายหลังกลบดินที่ขุดนั้นขึ้นจนเรียบ และนำต้นชิงโครนา ใบชาหรือกาแฟไปปลูกในพื้นที่นั้น ลักษณะของดินในภาคนี้คล้ายกับลักษณะของดินในประเทศชะวามาก วิธีบำรุงพื้นที่ในขณะนี้ควรทำตามแบบของประเทศชะวาก่อน จนกว่าการสำรวจลักษณะของดินในท้องที่ต่าง ๆ จะได้ผลแน่นอน ถ้าสร้างทำนบและทางน้ำที่เป็นประโยชน์แก่การชลประทานนั้น ภาคนี้ก็มีน้ำสำหรับใช้ในเมืองและในการเพาะปลูก เขาลำธารหลายแห่งมีน้ำตลอดปี พวกที่ทำการขุดแร่ใช้น้ำจากเขาและลำธารต่าง ๆ ฉีดดินและทรายที่มีแร่ดีบุกบนอยู่ด้วย (Hydraulic mining) บางพวกขุดบ่อใหญ่ ๆ เพื่อใช้เรือขุดทำการขุดแร่ขึ้นมา

ด้วยสิ่งปลูกได้ดินบนพื้นที่ซึ่งไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว และเป็นอาหารดีของมนุษย์และสัตว์ การเลี้ยงหมูมาขายในเมืองควรจะแพร่หลายมากกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ และถ้าใช้ด้วยสิ่งเป็นอาหาร ขนาดของหมูจะใหญ่กว่าควย

ปัญหาสำคัญของภาคนี้ คือการบำรุงพื้นที่เพื่อใช้ทำการเพาะปลูกเมื่อชุดแรกแล้ว
เรือชุดที่ใช้ในการชุดแรกมักจะกวาดกินที่ปลูกตามธรรมชาติบนอยู่ด้วยออกไปหมด ส่วนที่เหลืออยู่
บนพื้นแผ่นดิน คือ กรวด หินหรือหิน ดินที่ใช้เป็นอาหารของตนไม่ได้ไม่เหลืออยู่เลย วิธี
แก้ไขมีอยู่วิธีหนึ่งคือ ให้นำดินและน้ำที่ล้างแร่ดินนั้นไหลกลับมาในพื้นที่ซึ่งทำการชุดแรกแล้ว และ
ระบายจะเพาะน้ำที่ใสออกเท่านั้น วิธีนี้ผู้ทำเหมือนฉีกในอำเภอทุ่งกาจังหวัดภูเก็ตกำลังใช้อยู่
เหมือนอื่น ๆ ควรดำเนินการตามวิธีนี้ เรื่องนี้ประชาชนทั่วไปหรือรัฐบาลควรเอาใจใส่ให้มาก
เพราะเกี่ยวกับการบำรุงและความเจริญในทางกิจกรรมของประเทศสยามในภายหน้า

วิธีเลือกพันธุ์ข้าว (One head to a row) ควรนำมาใช้ในภาคนี้เหมือนกัน
การเลือกพันธุ์มะพร้าวควรคัดเลือกจากส่วนใหญ่ ๆ ที่มีต้นมะพร้าวงามและให้ผลดี สำหรับต้น
ผลไม่ควรเลือกจะเพาะพันธุ์ที่มีรสดีผลกลมและขนาดปานกลาง การตอนต้นไม้นั้นควรใช้วิธี
Margolting, Grafting, หรือ Budding ควรแนะนำให้พลเมืองใช้ปลูกตาม
ธรรมชาติให้มากขึ้น และเก็บขยะมูลฝอยต่าง ๆ มาฝังในดินเพื่อจะได้ใช้เป็นปุ๋ย การปลูกพืช
สลับกันและ Cover crop เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง วิธีเพาะปลูกบางอย่าง (ส่วนมากการ
ปลูกข้าว) ที่ใช้กันในภาคกลางควรนำมาใช้ในภาคนี้ จะเป็นทางช่วยทวีผลในทางเพาะปลูกใน
ภายหน้า

วิธีเก็บเกี่ยวและนวดข้าวที่ใช้กันอยู่ไม่ทันสมัย ชาวนาตัดข้าวที่ละรวงด้วยแฉะ
ควรเลิกและใช้เกี่ยวแทน

ในการนวดข้าวนั้น ควรใช้สัตว์ทำงานอย่างที่ใช้กันในภาคกลาง

ภาคกลาง

ภาคกลางเป็นทุ่งราบกว้างใหญ่ ทางทิศตะวันตกจดจังหวัดเพชรบุรี ทางทิศตะวันออก
จดจังหวัดจันทบุรี ทางเหนือตั้งแต่ทะเลจนถึงจังหวัดพิษณุโลก ในที่ลุ่มอันกว้างใหญ่นี้ได้ทำ
การสำรวจ 12 ตำบล คือในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดพระนคร จังหวัดละ 2 ตำบล ใน
จังหวัดเพชรบุรี พิษณุโลก ลพบุรี สระบุรี อโยธยา อยุธยา สุพรรณบุรี และฉะเชิงเทรา

จังหวัดละ 1 ตำบล จำนวนตำบลตัวอย่างที่ได้ทำการสำรวจในภาคนี้ คิดเทียบกับเนื้อที่ซึ่งราษฎรทำการเพาะปลูกจะน้อยไป แต่ตำบลตัวอย่างที่คัดเลือกไว้นี้มีลักษณะถูกต้องกับความเป็นอยู่ของชาวชนบททั่วจังหวัด พอใช้เป็นตำบลตัวอย่างได้ดี

พืชผลที่ปลูก

ถ้ากล่าวโดยทั่วไปแล้ว ชาวเจ้าเป็นพืชผลสำคัญที่สุดในภาคนี้ ผลไม้และผักต่าง ๆ ของตำบลซึ่งอยู่ใกล้จังหวัดพระนครและธนบุรี ที่ส่งมาขายในตลาดพระนครและธนบุรีตอมนับว่าเป็นพืชสำคัญเหมือนกัน ในจังหวัดจันทบุรีราษฎรปลูกผลไม้และพริกไทยเป็นจำนวนมาก ในบางตำบลราษฎรปลูกยาสูบเป็นสินค้า บางตำบลมีการปลูกถั่วงาและข้าวโกชนเพื่อใช้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัว ในตำบลที่สำรวจของจังหวัดจันทบุรี จังหวัดพระนครและธนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทราและในอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ราษฎรไม่ปลูกพืช 3 ชนิดนี้เลย ลักษณะสำคัญของภาคกลางคือ ชาวชนบทปลูกพืชต่าง ๆ เพื่อขายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องด้วยความชำนาญโดยจะเพาะและประเพณีซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ทำการเพาะปลูกแต่เดิมมา ชาวชนบทในภาคนี้จึงปลูกจะเพาะข้าวอย่างเดียว เพราะว่าใช้พื้นที่นาปลูกพืชชนิดอื่นๆ ในระหว่างที่ว่างการทํานาได้ก็หาทำกันไม่ แต่ในตำบลท่าใหม่จังหวัดจันทบุรีผิดแปลกกับจังหวัดอื่น ๆ ในตำบลนี้ชาวนาพากันปลูกพืช 2 ชนิด อันเป็นสินค้าส่งไปขายที่ตลาด คือใช้พื้นที่ปลูกผลไม้ครึ่งหนึ่ง และอีกครึ่งหนึ่งนั้นใช้ปลูกพริกไทย ในเวลานี้พลเมืองในภาคกลางเลิกประเพณีทำการเพาะปลูกแต่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องแล้ว แต่ไม่นิยมการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดเพื่อเอาผลที่ได้ขึ้นมาใช้ในครอบครัว หรือเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัว บางทีความผิดเคื่องในทางเศรษฐกิจจะเป็นเครื่องเตือนใจและกลั่นสติพลเมืองให้มีมานะปลูกพืชหลาย ๆ อย่าง การที่ไม่เอาใจใส่ในการปลูกพืชหลาย ๆ อย่าง เพื่อเป็นอาหารในครอบครัวนี้เกี่ยวข้องกับจิตตวิทยาของชาวชนบท ในทางเศรษฐกิจยังคิดว่าหาเหตุผลไม่ได้ว่าทำไมชาวนาในภาคกลางจึงไม่พยายามปลูกหรือจัดหาสิ่งที่เป็นอาหารเอง รายได้ของครอบครัวหนึ่ง ๆ ก็ไม่สูงนัก และพลเมืองยังมีเวลาวางอีกมากในการจัดทำของใช้และอาหารขึ้นเอง พื้นที่ซึ่งใช้ในการปลูกพืชต่าง ๆ ได้ก็มีพอ ในภาคนี้ราษฎรปลูกจะเพาะข้าวอย่างเดียวตามเหตุผลที่บรรยายแล้ว จะเห็นได้ว่าชาวนาในภาคกลางควรปลูกพืชชนิดอื่น ๆ อีกด้วย การ

ตกต่ำในทางเศรษฐกิจคราวนี้ ชาวนาในภาคกลางได้รับความกระทบกระเทือนมากกว่าชาวนาในภาคอื่น ๆ

การเตรียมที่ตกกล้า

การเตรียมพื้นที่สำหรับตกกล้าเกี่ยวข้องกับวิธีปลูก วิธีหว่านหรือวิธีดำเป็นส่วนใหญ่ บางแห่งวิธีปลูกต้องอนุโลมตามชนิดของพื้นที่ขนาดของพื้นที่นาและความสามารถของผู้ทำการเพาะปลูก ในจังหวัดอยุธยาแม่น้ำของกรมพระคลังข้างที่ผู้เข้าทำการเพาะปลูกเนื้อที่ราว 50-60 ไร่ ต่อครอบครัวหนึ่งและใช้วิธีหว่าน เนื่องจากได้ที่ชาวนาใช้นั้นไม่ค่อยจะดีชาวนาโดยมากจำเป็นต้องไถสองครั้ง แล้วจึงหว่านและคราด (คราดที่ใช้กันเป็นคราดไม้ขนาดเล็ก) คนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันจะต้องออกไปพันดิน ซึ่งส่วนมากติดกันเป็นก้อนใหญ่ให้เป็นก้อนเล็ก ๆ วิธีบำรุงที่ตกกลานี้ยังทำกันไม่ดีพอและต้นทุนก็ไม่ใคร่ตาย พอเวลานำท่วมต้นทุนในนาจะตายหมด นอกจากวิธีนี้ยังมีวิธีอื่น ๆ อีก แต่วิธีนี้เป็นวิธีที่แพร่หลายที่สุด

ในจังหวัดฉะเชิงเทราการทำนาอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่การดำนาขึ้นคำด้วยมือเมื่อใดครั้งที่สองแล้ว ชาวนาก็คราดและเกลี่ยดินให้เสมอกัน การกำจัดต้นหญ้าในจังหวัดนี้ต้องใช้แรงงานมากกว่าในแถบที่น้ำท่วมถึง ทางเหนือของจังหวัดจันทบุรีครอบครัวหนึ่งทำการเพาะปลูกในเนื้อที่เล็กน้อย แต่น้ำจากลำห้วยมาก ราษฎรบำรุงพื้นที่อย่างระมัดระวัง ในอำเภอฉะเลมสิงห์ซึ่งอยู่ทางใต้ของจังหวัดจันทบุรี จำนวนชาวนาทำนาหวานอยู่ในราวร้อยละ 10 การทำนาในอำเภอนี้อาศัยน้ำฝน ในตำบลที่ใกล้จังหวัดพระนคร วิธีปลูกข้าวเกี่ยวข้องกับฤดูฝนเริ่มเร็วหรือช้า โดยเหตุนี้การเตรียมที่ตกกล้าจึงต่างกัน ถ้าพิจารณาทั่ว ๆ ไปจะเห็นได้ว่าการทำนาหวานเป็นวิธีไม่ใคร่ดี การทำนาคำเป็นวิธีดีกว่า ในจังหวัดพิษณุโลกนาหวานทำกันในที่ลุ่ม และนาคำทำกันในที่ดอน นาในจังหวัดลพบุรีและธัญบุรีเป็นนาหวานโดยมากบางแห่งชาวนาทำนาคำ นาคำให้ผลมากกว่านาหวาน 1 เท่าครึ่งถึง 5 เท่า ในตำบลใกล้เคียงหลวงพลชาวนาทำนาคำเป็นส่วนมาก และเข้าใจการบำรุงพื้นที่ดี ที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องจากได้เบรณาจากทางเหนือ ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสุพรรณบุรีวิธีปลูกข้าวเกี่ยวข้องกับจำนวนน้ำมากหรือน้อย และการเตรียมที่ตกกล้าก็แตกต่างกัน ในจังหวัดเพชรบุรีพื้นที่เป็นนาคำและชาวนาเอาใจใส่ในการบำรุงพื้นที่เป็นอย่างดี

การท่น้ำและระบายน้ำ

วิธีปลูกข้าวในภาคกลางมีอยู่ 2 ชนิด คือ (1) การทำนาอาศัยน้ำจากกรมชลประทาน (2) การทำนาอาศัยน้ำฝนการระบายน้ำไปทางอื่นยังไม่เป็นปัญหาใหญ่โตจนแต่บางแห่ง ชาวนาในภาคกลางยังไม่เข้าใจการชลประทานดีพอ ตามธรรมดาชาวนาต้องรอคอยน้ำ กลีกรที่เข้าใจงานอาชีพของตนก็ยอมเอาใจใส่ในเรื่องน้ำมาก และจัดการขุดลำรางให้น้ำไหลเข้านาหรือใช้สูบน้ำในเวลาตนฤดูทำนา เพื่อเอาน้ำมาใช้หล่อเลี้ยงต้นข้าว การสอนให้ชาวนาเข้าใจวิธีท่น้ำและการใช้น้ำเป็นปัญหาสำคัญของภาคกลาง

การเลือกและเพาะพันธุ์

นอกจากชาวลาวชาวนาไม่ค่อยเอาใจใส่ในการเลือกพันธุ์ของพืชอื่น ๆ เลย ในจังหวัดสระบุรีชาวนาเลือกจะเพาะแต่วางดี ๆ และกลีกรที่อยากจนรู้จักแต่การแยกเมล็ดข้าวแดงออกจากข้าวขาวเท่านั้น ในจังหวัดจะเชิงเทราชาวนาเก็บเมล็ดข้าวที่ดีที่สุดเอาไว้ทำพันธุ์ ในอำเภอเฉลิมถึงจังหวัดจันทบุรีไม่มีการเลือกพันธุ์กันเลย แต่เปลี่ยนพันธุ์ข้าวปลูกทุก 5 ปี ในจังหวัดพิษณุโลกชาวนาเก็บข้าวขาวและข้าวแดงคนละแห่ง ในจังหวัดอื่น ๆ ไม่มีการเลือกพันธุ์กันเลย การเพาะพันธุ์ไม้ (Plant breeding) ไม่สู้จะแพร่หลาย สุดแต่ความเอาใจใส่ของกลีกรรายตัว ชาวกุรุงเทพฯ ที่ออกไปควบคุมการทำนาเอง พยายามคัดเลือกจะเพาะพันธุ์ข้าวที่ดีไว้ บางรายแลเห็นผลบ้างแล้ว

การใช้ปุ๋ยและการทำให้เนื้อดินอุดม

ชาวจีนที่ทำการกลีกรมใกล้จังหวัดอยุธยาใช้ปุ๋ยในการปลูกพืชทุกชนิด ในจังหวัดสระบุรีชาวนาใส่ปุ๋ยในพื้นที่ที่ตกกล้าตามแต่จะหาได้ กลีกรที่เคยใช้ปุ๋ยรู้จักคุณค่าประโยชน์ของปุ๋ย ในจังหวัดจะเชิงเทรา บางคนใส่ขี้วัวในพื้นที่ที่ตกกล้า ชาวนาบางคนในอำเภอเฉลิมสิ่งปฏิบัติตามวิธีนี้ ในตำบลเหนือจังหวัดจันทบุรี ราษฎรเอาโคลนขี้สัตว์สดและกระดูกที่เผาและปนจนละเอียดแล้วมาปนกันและใช้เป็นปุ๋ย เอาต้นกล้าแช่ในปุ๋ยที่ผสมไว้คั้นหนึ่ง แล้วจึงดำในนวันรุ่งขึ้น ในจังหวัดเพชรบุรีมีการใส่ปุ๋ยในที่ตกกล้าบ้าง นอกจากวิธีที่กล่าวแล้วนี้ไม่มีการใช้ปุ๋ยอย่างอื่น เท่าที่สอบถามดูไม่มีผู้ใดใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เลย

เครื่องมือที่ใช้ในการเพาะปลูกและแรงงาน

ไถที่ชาวชนบทในภาคนี้ใช้เป็นไถไม้ หนักประมาณ 28 ปอนด์ ผลทำด้วยเหล็ก คราคทำด้วยไม้และใช้กระบือลาก นอกจากนี้ยังใช้เครื่องมืออื่น ๆ อีก คือจอบ มีดหรือเคียว และเกี่ยวซึ่งใช้กระบือลาก แรงงานที่ใช้ส่วนมากเป็นแรงกระบือ ทั้งนี้เป็นเพราะการขนส่งสินค้าใช้ขนโดยทางเรือ และการเพาะปลูกทำกันในที่ลุ่มเป็นส่วนใหญ่ การใช้โคไม่เหมาะสมในที่ลุ่ม ชาวจีนบางคนใช้ระหัดไม้ แต่รู้สึกว่าไม่มีใครจะโคประโยชน์นัก เทียบกับแรงงานที่ต้องสิ้นเปลืองไป บางแห่งใช้ระหัดวัวเข้ามาโดยอาศัยกำลังลมพัดระหัด ชาวนาบางคนใช้เครื่องยนตร์สูบน้ำ เครื่องมือที่ควรเปลี่ยนแปลงในเวลานี้คือไถที่ใช้งานไถได้และมีลักษณะคล้ายไถเกษตร ซึ่งกำลังทดลองใช้ที่สถานีทดลองคลองรังสิต และคราคที่ประหยัดแรงงานไถ นอกจากนี้ชาวนายังต้องการเครื่องสูบน้ำสำหรับสูบน้ำเข้ามาในคราวที่ขาดแคลนฝน

การทวนพืชและผลที่ไถ

ถากแล้วโดยทั่วไปแล้ว ผลที่ไถจากการเพาะปลูกในภาคกลางไม่สูงจะมากนัก จำนวนปุ๋ยที่ใช้เป็นอาหารของพืช ในพื้นดินทยอยลงทุกปี เพราะว่าพื้นที่ไม่ได้รับการบำรุง และไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้ดินพักผอน ตามธรรมดาชาวนาไถอย่างลึกเพียง 3 นิ้ว เท่านั้น เป็นเหตุให้ดินที่ใช้ทำการเพาะปลูกจืดเร็ว ถ้าปลูกจะเพาะพืชชนิดเดียวในพื้นที่แปลงเดียว เนื่องจากลักษณะของดินต่างกันผลที่ได้ก็ย่อมต่างกัน ถ้าคิดเฉลี่ยผลที่ได้ทั้งหมดและเทียบกับเนื้อที่ผลที่ไถจากการเพาะปลูกในภาคนี้ยังต่ำมาก ปัญหาสำคัญของพื้นที่ซึ่งเป็นดินทรายก็คือการขาดปุ๋ยตามธรรมชาติ ปัญหาของพื้นที่ซึ่งเป็นดินแข็งก็คือการมีกรดบางชนิดปนอยู่ด้วย พื้นที่ซึ่งทำนาหวานเป็นดินซึ่งมีลักษณะทรามและขาดความบำรุงหลายอย่าง ในการสำรวจคราวนี้ไม่ได้ค้นหาลักษณะต่าง ๆ ของดิน

ศัตรูของพืชต่าง ๆ

ศัตรูของพืชต่าง ๆ ในภาคนี้คือ ปู หนู หนอนและแมลงต่าง ๆ ถ้าฝนตกไม่ปกติ สัตว์เหล่านี้จะทำอันตรายแก่คนชาวมก ถ้าคนชาวจีนงามและแข็งแรงและในระหว่างนี้มีฝนปกติจำนวนแมลงจะลดน้อยลง

แมลงชอบทำอันตรายแก่ต้นส้ม ซึ่งกำลังมีผลอ่อนมีโรคบางอย่างที่ทำอันตรายแก่
ต้นผลไม้ กระทำให้ต้นไม้ต่าง ๆ มีผลน้อยไป แต่โรคชนิดนี้ไม่สู้จะร้ายแรงนัก เรื่องนี้ควรจะ
ต้องสำรวจอย่างละเอียด เพื่อจะหาวิธีป้องกัน ชาวนาไม่มีใครรู้จักวิธีกำจัดสัตว์เหล่านี้

การนวดและการเก็บเกี่ยวข้าว

การเก็บเกี่ยวข้าว เกี่ยวด้วยมือ การนวดนั้นใช้ควายย่ำ วิธีนวดและวิธีเกี่ยว
ของชาวนาในภาคนี้ดีกว่าในภาคอื่น ๆ

ความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวแก่ภาคกลาง

วิธีแก้ไขปัญหานี้ในทางเพาะปลูกของภาคกลาง ถ้ามองดูจากสภาพแห่งเศรษฐกิจ
ของประเทศสยามแล้ว เป็นปัญหาใหญ่โตและสำคัญที่สุด โดยเหตุนี้จึงต้องระมัดระวังมากใน
การออกความเห็นต่าง ๆ ก่อนที่จะออกความเห็นและวางโครงการทำนุบำรุงการกลีกรรรมใน
ภาคนี้ จำเป็นต้องสำรวจให้ทั่วถึงอย่างละเอียดละออเสียก่อน ชาวนาในภาคกลางจะต้อง
ได้รับการศึกษาในงานอาชีพของตน ปัญหาที่ควรหยิบยกขึ้นพิจารณาในเวลานี้ก็คือ การปรับปรุง
ที่ดิน การคัดเลือกและการผสมพันธุ์ข้าวและต้นผลไม้ต่าง ๆ และการแก้ไขเครื่องมือ
ซึ่งชาวนากำลังใช้อยู่ เช่นไถและคราด การใช้น้ำ (ในเขตชลประทาน) การปลูกพืชที่
ใช้เป็นอาหาร การทำของใช้ภายในครอบครัวและการใช้ปุ๋ยทั้งการทำเนื้อดินให้อุดม พื้นที่
ส่วนมากขาดปุ๋ยตามธรรมชาติ หรือมีจะนั้นก็มีกรดปนอยู่ด้วย การบำรุงพื้นที่ที่ปลูกกันอยู่ทุก
วันนี้ยังไม่ดีพอ การเลือกพันธุ์ข้าวเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เครื่องมือซึ่งจะต้องเปลี่ยนแปลง
ให้ทันสมัยก็คือไถ ในขณะนี้ควรคิดแปลงไถที่ชาวนากำลังใช้กันอยู่ให้ดีขึ้น คราดต้องเป็นคราด
ที่ใช้งานได้จริง ๆ โดยไม่สิ้นเปลืองแรงงานมากมาย ก่อนที่จะให้คราดแบบใหม่แพร่หลายใน
หมู่ ชาวนาควรจะต้องลองใช้เสียก่อนจนกระทั่งเห็นผลแล้ว ชาวนาควรใช้เครื่องสูบน้ำ
(Rotary pump) แทนระหัด และควรเริ่มสูบน้ำเข้ามาในคันฤดู การอบรมชาวนาในเรื่อง
ใช้น้ำในเขตชลประทาน (ทางตะวันออก) ก็ตองนับว่าเป็นสำคัญเหมือนกัน ชาวนาควรปลูก
พืชที่เป็นอาหาร เช่น ถั่ว งา ข้าวโพดและผักต่าง ๆ การเลี้ยงเป็ดก็ควรบำรุงให้ดีกว่าที่
เป็นอยู่ทุกวันนี้และเลี้ยงจะเพาะพันธุ์ที่ดี ในเวลาที่ขาดแคลนปลาสด กลีกรควรรับประทาน

ไข่ไก่และไข่เป็ดมากกว่าปลาแห้งหรือปลาเค็ม ถ้ารัฐบาลคิดจะบำรุงการปลูกต้นยาสูบให้แพร่หลาย และค้นหาพันธุ์ยาที่ดีได้ ก็ควรให้ชาวนาในภาคกลางปลูกต้นยาสูบสำหรับใช้เอง ส่วนเลื่อนั้นก็ควรทอใช้เองให้มากขึ้น ปัญหาแห่งการใช้ปุ๋ยจะต้องทำการทดลองอย่างละเอียดเสียก่อน เพื่อตรวจสอบผลที่ได้นั้นอย่างแน่นอน คราวนี้ไม่ได้สำรวจโรคต่าง ๆ ของสัตว์และกิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่แพทย์สัตว์ เรื่องนี้รัฐบาลได้ตั้งต้นบำรุงอย่างกวาดขันอยู่แล้ว สัตว์ที่ราษฎรเลี้ยงนั้นควรบำรุงให้ดีกว่าในเวลานี้ ชาวนาควรเอาใจใส่ในเรื่องอาหารของสัตว์ให้มาก เพื่อจะได้ใช้แรงงานของสัตว์ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น การเลี้ยงสัตว์เท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้เพียงบำรุงให้สัตว์นั้นพอประทังชีวิตไปได้ วิธีป้องกันโรคระบาดและโรคอื่น ๆ ของสัตว์ควรลงมือทำโดยเร็ว

ตลาดสินค้าของกำเนิดผลทางกลกรรมภายในประเทศ

ในบทนี้จะกล่าวถึงการขายกำเนิดผลทางกลกรรมในประเทศสยาม และขอบรรยายเฉพาะสินค้าข้าวเท่านั้น โดยเหตุที่ข้าวเป็นสินค้าสำคัญของประเทศ และคิดเทียบ กับสินค้าขาออกทั้งหมดแล้ว สินค้าข้าวที่ส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ มีปริมาณถึงร้อยละ 70 ของสินค้าประเภทอื่นทั้งหมด ในเวลานี้สินค้าข้าวเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของประเทศสยาม

ภาคกลาง, ส่วนหนึ่งของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ ใกล้กับจังหวัดนครราชสีมา และใกล้ทางรถไฟ เป็นจังหวัดที่มีการค้าขายสินค้ากลกรรม ของสยาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ภาคใต้, ส่วนหนึ่งของภาคเหนือและภาคกลาง เป็น จังหวัดที่มีการทำมาหากินพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การซื้อขายของพลเมืองที่ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นั้น ย่อมเนื่องมาจากข้าวซึ่งในเวลานี้เป็นสินค้าสำคัญที่สุด และปีหนึ่งส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศเป็นจำนวนมาก (ในปี พ.ศ. 2472 เป็นเงิน 137,438,000 บาท) แม้ว่าประเทศ สยามส่งไม่ออกไปจำหน่ายในต่างประเทศในปี พ.ศ. 2472 เป็นเงิน 11,117,000 บาท แร่ดีบุกเป็นเงิน 22,638,000 บาท ปลาเค็มเป็นเงิน 3,135,000 บาท โคเป็นเงิน 2,544,000 บาท สินค้าเหล่านี้ถ้าเทียบเป็นส่วนร้อยละกับสินค้าทั้งหมดแล้ว เป็นแต่เพียงจำนวน เล็กน้อย สินค้าไม้สักและดีบุกอยู่ในมือของชาวยุโรปและจีนเกือบทั้งหมด เรือชาวนับจำนวน ตั้งพันลำ บรรทุกข้าวเปลือกจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางมาส่งที่กรุงเทพฯ⁽¹⁾ ตั้งแต่เปิด ทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออกเฉียงเหนือ ก็มีสินค้าข้าวส่งมาโดยทางรถไฟจากจังหวัด ต่าง ๆ ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหมือนกัน เราอาจกล่าวได้ว่าสินค้าข้าว อย่างเดียวเท่านั้นสามารถช่วยประเทศสยามในการส่งสินค้าต่างประเทศเข้ามาใช้ และกำลัง เติงการซื้อของพลเมืองส่วนใหญ่ยอมอาศัยผลที่ได้จากการเพาะปลูกข้าว

ตลาดสินค้าในเขตเศรษฐกิจพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

ในจังหวัดน่านมณฑลพายัพและในตำบลต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เว้น

¹ เรือชาวนี้นี้ก็เป็นของชาวจีนเกือบทั้งสิ้น

แต่จังหวัดนครราชสีมา การทำมาหากินของพลเมืองยังอยู่ในสถานะพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เศรษฐกิจของพลเมืองในตำบลเหล่านี้ยังคงดำเนินตามแบบดั้งเดิม (Primitive) อยู่ อาหารและเครื่องมือสอยซึ่งครอบครัวหนึ่ง ๆ จัดหาหรือทำขึ้นนั้น ก็เพื่อใช้กันเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น ข้าวเป็นอาหารสำคัญของพลเมือง และพลเมืองในจังหวัดเหล่านี้ปลูกข้าวพอรับประทานเท่านั้น นอกจากการปลูกข้าวยังมีการปลูกผักยาสูบและฝ้าย เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในครอบครัว ราษฎรแทบทุกครัวเรือนมีเครื่องทอผ้า เพื่อทอเสื้อผ้าใช้ในครอบครัว เศรษฐกิจหมู่บ้านปะปนกับระบอบเศรษฐกิจ ซึ่งทำการแลกเปลี่ยนกับตำบลอื่น ๆ ราษฎรต่างนำสิ่งของที่เหลือใช้ไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่น ๆ ของราษฎรซึ่งอยู่ในตำบลใกล้เคียง การแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านหนึ่งกับอีกหมู่บ้านที่ใกล้เคียงไม่ค่อยเจริญขึ้นเลย เพราะว่ามี การแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น และเอาแต่สิ่งของที่เหลือใช้เท่านั้นไปแลกเปลี่ยนกัน ถ้าครอบครัวใดเก็บเกี่ยวข้าวได้มากกว่าจำนวนที่ต้องการใช้เป็นอาหาร จะนำส่วนที่เหลือไปแลกเปลี่ยนอื่น ๆ ซึ่งครอบครัวต้องการ มักเอาข้าวไปแลกเปลี่ยนเกลือ

การทำนาของราษฎรในตำบลต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในจังหวัดน่าน อาศัยแม่น้ำฝายอย่างเดียวราคาข้าวขึ้นลงเกี่ยวข้องกับจำนวนน้ำฝนที่ตก ถ้าฝนหยุดในระหว่างที่ต้นข้าวกำลังงอกงามอยู่ เป็นนิมิตสำคัญว่าการทำนาจะได้ผลน้อย ราคาข้าวเปลือกจะแพง ในขณะที่การทำนาเสียหายมาก ราษฎรจะพยายามสะสมข้าวเปลือกไว้รับประทานตลอดปี โดยวิธีกว้านซื้อหรือแลกเปลี่ยนด้วยสิ่งของอื่น ๆ ข้าวเปลือกเป็นมาตรฐานวัด (Standard article) ในการเปลี่ยนทั่วไป เกือบกล่าวได้ว่าเงินค่าแรงงานกรรมกรคิดเป็นข้าวเปลือก การค้าขายอยู่ในมือของผูกพันเป็นส่วนใหญ่ การแลกเปลี่ยนระหว่างตำบลหนึ่งกับอีกตำบลที่ใกล้เคียง กระทำกันจะเฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกในฤดูฝน พวกผูกพันหาสินค้าไปเที่ยวแลกเปลี่ยนกับตำบลข้างเคียง ส่วนมากเอาไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ต้องการ การแลกเปลี่ยนระหว่างตำบลต่าง ๆ กับจังหวัดก็กระทำในระหว่างฤดูแล้งเท่านั้น การแลกเปลี่ยนนี้ไม่สู้สำคัญนัก เป็นเพราะราษฎรไม่สามารถนำสินค้าชนิดอื่น ๆ มาขายที่ตลาดใหญ่ในเมืองได้ เหตุที่การค้าขายไม่เจริญขึ้นได้นั้น เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก⁽¹⁾

¹ ถ้าหากคมนาคมเปิดสะดวกเมื่อใด ชาวจีนก็เข้าทำหน้าที่ในการค้าขายทันที (ยูเพล)

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมืองของจังหวัดต่าง ๆ ตั้งอยู่ห่างไกลจากตลาดศูนย์กลางการค้าขาย (นครราชสีมา) การเดินทางจากนครราชสีมาไปขอนแก่นโดยรถยนต์บรรทุกในระหว่างฤดูแล้งต้องใช้เวลา 2 วัน ถ้าใช้เกวียนจะต้องเสียเวลาอย่างน้อย 10 วัน ระยะทางรถไฟจากจังหวัดนครราชสีมาถึงขอนแก่นยาวประมาณ 184 กิโลเมตร คณะสำรวจได้ไปทำการสำรวจตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น ในขณะที่ทางรถไฟสายนี้กำลังก่อสร้างอยู่⁽¹⁾ การค้าขายระหว่างนครราชสีมากับจังหวัดอื่น ๆ มีเฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น สินค้าหลายอย่างเช่นไม้ซีกไฟ สินค้าผ้าและน้ำมันก๊าสเป็นต้น ส่งไปจากนครราชสีมาโดยรถยนต์บรรทุก เพื่อจำหน่ายในจังหวัดต่าง ๆ ต่อไป ในเวลาซากสัตว์รถยนต์บรรทุกเหล่านี้บรรทุกสุกรจากจังหวัดต่าง ๆ มาส่งที่นครราชสีมา เพื่อส่งมาขายในตลาดกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ ส่วนสินค้าอื่น ๆ ไม่มี เพราะเหตุว่ากำไรที่ได้จากการค้า ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการขนส่งโตและกระบือที่ส่งมาขายในภาคกลางใช้วิธีตอน ตั้งแต่นิยมใช้รถยนต์บรรทุกสินค้า จำนวนเกวียนซึ่งราษฎรใช้ขนส่งสินค้าจากจังหวัดหนึ่งไปยังจังหวัดหนึ่งในครั้งก่อนนี้ ไหลค่น้อยลงเป็นลำดับ ความสะดวกในการคมนาคมช่วยให้การค้าก้าวหน้าได้เพียงใดนั้น จะได้เห็นจากข้ออ้างอิงต่อไปนี้ ตั้งแต่กรมรถไฟหลวงเปิดทางรถไฟระหว่างจังหวัดนครราชสีมากับสถานีโนนวิสัยรับขนสินค้าและส่งคนโดยสาร พ่อค้าจึงพากันได้สร้างโรงสีขึ้นโรงหนึ่งในจังหวัดขอนแก่นใน พ.ศ. 2471 ใน พ.ศ. 2472 โรงสีนี้ได้ส่งข้าวสารเป็นจำนวน 41,644 หาบ จากสถานีโนนวิสัยไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯ การขนข้าวสารจากจังหวัดขอนแก่นถึงสถานีโนนวิสัยต้องใช้รถยนต์บรรทุก ในปีเดียวกันคือในระหว่างฤดูฝน เจ้าของโรงสีได้ส่งข้าวสาร 12,484 หาบ จากจังหวัดขอนแก่นไปยังจังหวัดอุบลโดยทางเรือ เพื่อเอาไปบรรทุกรถสินค้าที่จังหวัดอุบล และส่งลงมากรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ

ขนาดของเครื่องตวงสัดและทะนาน ซึ่งชาวบ้านกำลังใช้กันอยู่ ใช้ได้เฉพาะตำบลนั้นตำบลเดียว เนื่องจากขนาดของเครื่องตวงในตำบลต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ขนาดของ

¹บัดนี้รถไฟสายนี้ได้ทำถึงขอนแก่นแล้ว (ผู้แปล)

สัต์ต่างกันเป็นเพราะสัต์ที่ราษฎรใช้กันนั้นสานด้วยไม้ไผ่ ผู้สานสัต์มีสัต์ตัวอย่างของตนเอง และ
สานใหม่เพาะชาวบ้านในตำบลนั้นแต่งเดียว คำอื่น ๆ ก็มีผู้สานอีกต่างหาก ซึ่งมีสัต์ตัวอย่าง
ของตนเอง แต่ว่าขนาดของสัต์นั้นหาเท่ากับสัต์ตัวอย่างในตำบลแรกไม่ โดยเหตุนี้ ขนาดของ
สัต์ในตำบลต่าง ๆ จึงแตกต่างกันมาก แต่ว่าภายในหมู่บ้านหนึ่งขนาดไม่ค่อยจะต่างกันมาก ใน
การขายข้าวเปลือกราษฎรใช้ทั้งวิธีทวงและวิธี เว้นแต่ในจังหวัดนครราชสีมาแต่งเดียวเท่านั้น
ราษฎรใช้วิธีทวง

ตลาดสินค้าในเขตพัฒนาการ

มณฑลขึ้นใน 7 มี กรุงเทพฯ, อุดรฯ, นครสวรรค์, พิษณุโลก, ปราจีนบุรี,
ราชบุรีและนครชัยศรี, อันเป็นผู้นำน้ำ ตั้งอยู่ในที่ลุ่มแห่งภาคกลาง การปลูกข้าวในมณฑล
เหล่านี้เป็นอาชีพสำคัญที่สุดของราษฎร เพราะว่าส่งข้าวที่เหลือจากรับประทานและใช้ทำพันธุ์
ไปจำหน่ายต่างประเทศ ภาคนี้เป็นภาคที่มีการค้าขายมากกว่าภาคอื่น ๆ การปลูกข้าวในมณฑล
เหล่านี้ต้องอาศัยน้ำในแม่น้ำต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่

ในสมัยก่อน การค้าขายระหว่างประเทศสยามกับต่างประเทศ เป็นการผูกขาด
ตัดตอนของรัฐบาล ซึ่งโดยยกเลิกเสียเมื่อประเทศสยามทำหนังสือสัญญาไมตรีกับนานาประเทศ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398⁽¹⁾ (ค.ศ. 1855) นับแต่นั้นมาประเทศสยามก็ได้เปิดประตูการค้าเสรีถึง
ในภาคกลางจึงเปลี่ยนแปลงจากรูปเดิม แทนที่จะปลูกข้าวแต่พอกินพอใช้ในครอบครัวเหมือนใน
สมัยทำพอลีซิงปากเลียงทอง ชาวนาในภาคกลางต่างปลูกข้าวเพิ่มขึ้นกว่าเดิมเป็นลำดับ เพื่อ
ส่งออกจำหน่ายต่างประเทศในสมัยที่การค้าขายระหว่างสยามกับต่างประเทศเริ่มก้าวหน้า
พลเมืองค่อยหันเข้าหาการทำนามากขึ้น จนในเวลานี้การทำนาเป็นอาชีพสำคัญที่สุดของประเทศ
สยาม ในปี พ.ศ. 2471 (ค.ศ. 1928-29) จำหน่ายข้าวที่ส่งออกไปขายต่างประเทศ
24,440,483 หาบ ราคา 173,590,363 บาท สินค้าทั้งหมดซึ่งส่งออกไปขายต่างประเทศ

¹ สยามทำสัญญาที่กล่าวนี้กับต่างประเทศในรัชกาลที่ 4 เป็นสัญญาไมตรีกับสยามต้องเสีย
เปรียบหลายประการ เช่นยอมให้ชาวต่างประเทศมีสิทธิภาพนอกอาณาเขตต์ในเมืองไทย
สยามถูกผูกมัดจำกัดให้เก็บภาษีชาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3

ในปีเดียวกัน ราคา 252,475,000 บาท ถ้าเทียบสินค้าขาออกของชาวกับสินค้าทั้งหมด คิดเฉลี่ยถึงร้อยละ 68

ขนาดเนื้อที่ซึ่งราษฎรทำการเพาะปลูกในภาคกลางต่างกันตั้งแต่ 20-200 ไร่ ความแตกต่างกันในสถานะทำพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และสถานะพาณิชย์การจะเห็นได้จากขนาด เนื้อที่ซึ่งครอบครัวชาวนาทำการเพาะปลูก ชาวนาในภาคกลางเป็นส่วนมากทำการเพาะปลูก ตั้งแต่ 20-200 ไร่ ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในภาคใต้ ทำการเพาะปลูก ตั้งแต่ 1-20 ไร่ ในประเทศสยามไม่มีการเพาะปลูกประเภทอื่น ๆ เช่น ถั่วลิสง, ถั่วเขียว, นอกจากข้าว เนื้อที่ซึ่งเหลือจากการเพาะปลูกเป็นที่ว่างเปล่า

ตั้งแต่เสรีภาพแห่งการค้าตั้งต้นแพร่หลายในประเทศสยาม เนื้อที่สำหรับปลูกข้าวได้ทวีขึ้นเป็นลำดับ พื้นที่สำหรับปลูกพืชอื่น ๆ เช่น อ้อย, ยาสสูบและฝ้าย ซึ่งในสมัยก่อนชาวนาในภาคกลางเคยปลูกไว้ใช้สอยในครอบครัวกลับลดลงทุกทีเพราะทุกวันนี้ชาวนาซื้อเมล็ดจาก อังกฤษ อินเดียและประเทศอินเดีย สินค้าเหล่านี้เข้ามาแทนสินค้าซึ่งราษฎรเคยทำใช้เอง สินค้า น้ำตาลของประเทศชวาโคเข้ามาแข่งขันกับน้ำตาลที่เป็นสินค้าพื้นเมืองแต่เดิมมาจนชนะอย่างเด็ดขาด บุหรี่ซึ่งส่งมาจากต่างประเทศ เข้ามาแข่งขันกับสินค้ายาสูบพื้นเมือง จนแพร่หลายในชนบทต่าง ๆ ซึ่งอยู่ทางไกลเข้าไปในดงในป่า คากินอยู่ของชาวนาในภาคกลางสูงยิ่งเป็นลำดับ เพราะเหตุว่ามีใครเพาะปลูกอย่างอื่นเลยนอกจากข้าวอย่างเดียว และในที่สุดต้องอาศัยสินค้าต่างประเทศ เพื่อความต้องการของตน (1)

ปริมาณข้าวที่ส่งไปขายต่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นอันมากในระหว่าง 40 ปีที่ผ่านมา ชาวนาชายชาวที่เก็บเกี่ยวได้ทั้งหมด เมื่อหักข้าวสำหรับรับประทานและพันธุ์สำหรับปลูกออกแล้ว (หรือบางที่เจ้าหน้าที่รับเอาไปทั้งสิ้น-ผู้แปล)

ความต้องการข้าวในต่างประเทศในระหว่าง 10 ปีที่ผ่านมาเพิ่มสูงขึ้นทั้งราคาและปริมาณข้าวสยามอยู่ในจำพวกข้าวที่มีคุณภาพดีที่สุดในโลก ราคาสูงกว่าข้าวพะม่าและข้าว

¹ เหตุนี้จึงจะโทษราษฎรไม่ได้ เพราะราษฎรใจเขลาเมื่อรัฐบาลไม่นำพาความหายหน้าก็มาสู่ประเทศ

ฎานที่ซื้อขายกันในตลาดโลก เพื่อให้มีรายได้สูงขึ้น ชาวนาได้พยายามซื้อที่ดินหรือด่างป่าเพื่อใช้เป็นนา ทั้งนี้ไม่มีความมุ่งหมายอย่างอื่น นอกจากขยายเนื้อที่เพาะปลูกให้กว้างขวางออกไป ราคาข้าวสารระหว่าง 10 ปีที่แล้วมาสูงขึ้นเป็นลำดับ เมื่อ 10 ปีที่แล้วมาราคาข้าวสารคิดตัวตกหาละ 6-8.50 บาท ในพ.ศ. 2471 (ค.ศ. 1928-29) ราคาหาละ 7.65-9.71 บาท

ถึงเวลาสยามส่งข้าวออกไปจำหน่ายต่างประเทศเพิ่มขึ้นในระหว่าง 20-30 ปีที่แล้วมา เครื่องซึ่งทวงที่ชาวนาสยามใช้อยู่ในเวลานี้ยังไม่ทันสมัย และชาวนาไม่ทราบราคาข้าวที่ซื้อขายกันในตลาดอันเป็นข้อเสียหายอย่างสำคัญ

เมื่อปี พ.ศ. 2463 รัฐบาลจัดการเผยแพร่ข่าวสินค้า (ราคาและจำนวนข้าวเปลือก) ที่ซื้อขายในกรุงเทพฯ และในปี พ.ศ. 2466 ได้ออกกฎหมายให้ใช้เครื่องซึ่งทวงวัด ซึ่งตัดแปลงแก้ไขให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติมาตราซึ่งทวงวัด แต่การใช้เครื่องทวงและการเผยแพร่ราคาสินค้านั้น ยังหาได้ปฏิบัติกันไม่ พระราชบัญญัติมาตราซึ่งทวงวัดยังหาได้ใช้บังคับกันจริงจังไม่ ในเวลานี้ชาวนากำลังใช้เครื่องซึ่งทวงอย่างเก่าอยู่ พิกัดอัตราของเครื่องซึ่งทวงนี้ไม่เป็นขนาดเดียวกันทุกตำบล ใครมืออย่างไหนก็ใช้อย่างนั้น⁽¹⁾ ชาวนาไม่ทราบราคาข้าวในตลาดกรุงเทพฯ เลย นอกจากราคาซึ่งพ่อค้าข้าวเปลือกตั้งให้เท่านั้น

วิธีของตลาดการค้า

การขายข้าวในสยามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ชาวนาพ่อค้าข้าวเปลือก วิธีขนส่งและเจ้าของโรงสีในกรุงเทพฯ ตามสภาพชาวนาไม่ขายข้าวให้แก่เจ้าของโรงสีโดยตรง ความจริงยังไม่มีฝ่ายใดทั้งเจ้าของโรงสีหรือชาวนาส่งใจในงานอาชีพอันเกี่ยวแก่การขายข้าวเปลือกจากนาไปยังโรงสี⁽²⁾ โดยเหตุนี้จึงเกิดมีคนกลางเป็นจำนวนมากมากขึ้น ซึ่งคอยรับ

¹พระราชบัญญัติฉบับนี้เพิ่งประกาศบังคับใช้ เมื่อ พ.ศ. 2476

²เรื่องนี้เจ้าของโรงสีไม่เอาใจใส่เป็นแน่ เพราะเจ้าของโรงสีเป็นจีนและคนกลางก็เป็นจีน ชาวจีนยอมไม่ตัดอาชีพชาวจีนด้วยกัน ส่วนคนไทยนั้นหมดสติปัญญาเพราะจนแสนจนและขาดความรู้ ภัย จะแก้ไขก็แต่รัฐบาลช่วยเหลือเท่านั้น

ซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาและขายให้แก่เจ้าของโรงสี อาชีพนี้เหนื่อยหนักมากและยังต้องมีความเฉลียวฉลาดในงานอาชีพ

พ่อค้าข้าวเปลือกที่อยู่ในตำบลต่าง ๆ มักมีผู้ซาวของตนเองเพื่อเก็บข้าวเปลือกไวขายให้แก่เจ้าของโรงสีหรือพ่อค้าข้าวเปลือกอื่น ๆ ในขณะที่ข้าวในตลาดกรุงเทพฯ ขึ้นราคาทั้งนี้ให้โอกาสแก่พ่อค้าข้าวเปลือกคิดค่ากำไรโดยวิธีซื้อถูกและเก็บไวขายในคราวขึ้นราคา ส่วนมากพ่อค้าข้าวเปลือกให้ชาวนากู้ยืมเงิน และเรียกข้าวเปลือกเป็นดอกเบี้ย บรรดาคนกลางออกไปยังตำบลต่าง ๆ ในภาคกลางแล้วบรรทุกข้าวที่รับซื้อไว้นั้นส่งมากรุงเทพฯ โดยทางเรือหรือทางรถไฟ

ความจริงชาวนาไม่ทราบราคาข้าวเปลือกในตลาดกรุงเทพฯ เลย นอกจากราคาซึ่งพ่อค้าข้าวเปลือกเต็มใจจะซื้อเท่านั้น พ่อค้าข้าวเปลือกเป็นจำนวนมากก็ไม่ใคร่ทราบราคาข้าวเปลือกในตลาดกรุงเทพฯ ดีเท่าที่ควร อาศัยด้วยความไม่รู้เท่าถึงการของชาวนาในเรื่องราคาสินค้าในท้องตลาด กระทำให้พ่อค้าข้าวเปลือกหรือคนกลางคิดอานค่ากำไรได้มาก โดยวิธีรับซื้อข้าวตามราคาต่ำ ๆ และกักขังชาวนั้นไวขายในเวลาราคาแพง (ในตำบลที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากตลาด) ความขาดแคลนเงินทองบังคับชาวนาบางคนให้ต้องขายข้าวพอเก็บเกี่ยวเสร็จ ในที่นี้คนกลางมีโอกาสบังคับซื้อข้าวถูกกว่าราคาตลาดมาก ถ้าเปรียบกับราคาในกรุงเทพฯ ชาวนาไม่มีความคิดอานหาวิธีป้องกันตัวได้

ถ้าพิจารณาอีกทางหนึ่งจะเห็นได้ว่า การรับซื้อข้าวเปลือกทุกวันนี้เป็นการแข่งขันในหมู่พ่อค้าข้าวเปลือกเหมือนกันจำนวนพ่อค้าที่รับซื้อข้าวเปลือกมีมาก และทุกคนหวังกำไรอย่างมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จำเป็นจะต้องรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาแพงกว่าในเวลาที่ไม่มีการแข่งขัน และซื้อเป็นจำนวนมากเพื่อขายให้แก่เจ้าของโรงสีโดยคิดหักกำไรน้อยลง จะได้รับซื้อข้าวเปลือกให้ไ้มากที่สุด แต่ว่าในประเทศสยามค่าใช้จ่ายในงานอาชีพย่อมเยามาก เพราะเหตุนี้พ่อค้าข้าวเปลือกจึงตั้งราคาสูงให้แก่ชาวนาได้ โดยคิดหักกำไรแต่น้อยลง คนกลางและครอบครัวอาศัยอยู่ในเรือ และทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงาน ในการจัดหาซื้อเรือข้าวไม่ต้องการเงินทองมากมาย เนื่องจากแข่งขันจึงได้บรรยายไว้แล้วคนกลางจำต้องตั้งราคาข้าวเปลือกให้สูงขึ้นได้เปรียบกับราคาในตลาดกรุงเทพฯ บางคราวคนกลางเคราะห์ร้าย ต้องรับซื้อใน

ขณะที่ข้าวเปลือกมีราคาสูงและจำใจต้องขายเมื่อราคาข้าวต่ำในการรับซื้อข้าวเปลือกตามวิธีนี้ต้องลงทุนและต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราอย่างน้อยร้อยละ 10-12 ต่อปี ตามเหตุผลนี้บรรดาพ่อค้าข้าวเปลือกก็ไม่มีวิธีป้องกันตนเหมือนกันเพราะเห็นว่าไม่มีหลักเกณฑ์อันใดซึ่งป้องกันไม่ให้ข้าวเปลือกลงราคาได้ พวกพ่อค้าข้าวเปลือกไม่ใช้วิธีซื้อขายตามสัญญาในเวลากลางวัน ("Futures" market) ในประเทศนี้เลย "สัญญาซื้อขายในกลางวัน" เป็นวิธีหนึ่งซึ่งป้องกันไม่ให้คนกลางขาดทุนมากได้ ตามสัญญาซื้อขายในกลางวัน พ่อค้าซึ่งออกไปซื้อข้าวเปลือกในท้องที่ต่างๆ สามารถทำสัญญาขายข้าวเปลือกนั้นให้แก่เจ้าของโรงสีในตลาดใหญ่ในวันเดียวกันได้ ถ้าอีกวันหนึ่งหรือสองวันราคาตลาดตกไป 2-3 สตางค์พ่อค้าจะขาดจะเพาะเงินจำนวนหนึ่งซึ่งตนได้จ่ายในการซื้อข้าวไปแล้ว คือซื้อแพงไป 2-3 สตางค์ต่อรายหนึ่ง แต่จะมีกำไรจากการทำสัญญาขายข้าวในตลาดใหญ่ เพราะเหตุว่าผู้ซื้อต้องซื้อไว้ตามราคาที่สัญญากันไว้ล่วงหน้า คนกลางตั้งราคาไว้สูงกว่าราคาซึ่งซื้อจากชาวนาเล็กน้อย ผลดีของการซื้อขายตามสัญญามีอยู่ 2 ประการ

1. พ่อค้าข้าวเปลือกมีหลักสำหรับคำนวณอย่างแน่นอนว่าตนจะไม่ค่ากำไรเกินไปหรือขาดทุนมากเกินไป

2. ค่าใช้จ่ายในการรับซื้อข้าวเปลือกจะตัดให้น้อยลงได้อีก เพราะเหตุว่าการกลาโกลาเสียในการรับซื้อข้าวลดลง ทั้งนี้พวกพ่อค้าจะค่ากำไรจากการขายข้าวเปลือกเพียงเล็กน้อย โดยเหตุที่ราคาซื้อ (การซื้อจากชาวนา) และราคาขาย (การขายในตลาดใหญ่) ไม่ใครแตกต่างกันมาก

วิธีที่ใช้ในการสำรวจ

ธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการซื้อขายสินค้ากสิกรรมในตลาดสยามแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ:-

1. เครื่องชั่งและตวง: ความมุ่งหมายก็เพื่อสอบสวนขนาดของเครื่องตวง ซึ่งชาวนาและพ่อค้าข้าวเปลือกกำลังใช้อยู่เวลานี้ การสำรวจคราวนี้คณะสำรวจได้พิจารณาเครื่องตวงข้าวที่ชาวนากำลังใช้อยู่เป็นส่วนใหญ่ เพราะเหตุว่าข้าวเป็นสินค้าสำคัญที่สุดซึ่งส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ ในขั้นต้นต้องคัดเลือกถังหรือสัดซึ่งชาวนานำมาใช้ในตำบลต่าง ๆ ตวงข้าวขายให้แก่พ่อค้าข้าวเปลือกเสียก่อน แล้วจึงตวงข้าวเปลือกใส่ในสัดใบนั้นจนเต็ม เพื่อจะได้ทราบว่ข้าวเปลือก

ถังหนึ่งหรือสักระยะหนึ่งก็ลิตรและมิน้ำหนักก็กิโลแตรม ถ้าทราบราคาข้าวเปลือกในตำบลต่าง ๆ โดยสอบถามจากปากคำของราษฎรก็สามารถคำนวณราคาข้าวเปลือกในท้องที่ต่าง ๆ ได้ โดยคำนวณเป็นเกวียนหลวง (2,000 ลิตร) ราคาเป็นราคาข้าวเปลือกซึ่งพ่อค้าข้าวเปลือกซื้อจากชาวนา

2. การสอบถามราคาข้าวเปลือกในตำบลต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึง กุมภาพันธ์ (พ.ศ. 2471-2473) ราษฎรที่มีฐานะพอมีอันจะกินและขายข้าวเปลือกเป็นจำนวนมาก ถูกเรียกมาซักถามราคาข้าว ซึ่งตนขายให้แก่พ่อค้าข้าวเปลือกในระหว่างฤดูขายข้าว การราษฎรเหล่านี้อยู่รวมกันหลายคน ราคาที่ซักถามนั้นจะใกล้เคียงความจริง ถ้าผู้ใดบอกราคาหรือให้รายการอย่างใดผิด คนอื่น ๆ จะหักทวงขึ้นทันที อาศัยวิธีนี้คณะสำรวจจึงสามารถสอบถามราคาแน่นอนได้ ชาวนาได้จตุรราคาข้าวเปลือกที่ขายให้แก่คนกลางไว้ไม่ แต่อาจจตุรราคาสูงที่สุดและต่ำที่สุดในระหว่างฤดูขายข้าวได้ก็ ตัวเลขซึ่งสำรวจได้เป็นราคาที่ซื้อขายจะเพาะในฤดูขายข้าวเท่านั้น

3. การสอบถามและการสังเกตความเป็นไปของการขายในตำบลอื่น ๆ นอกจากตำบลที่สำรวจ คณะสำรวจได้ใช้ความระมัดระวังมากในการสอบถามความเป็นไปต่าง ๆ ของการขาย เพื่อเอามาประกอบกับความพิจารณาในเรื่องการขายสินค้ากรรม

เครื่องตวงที่ราษฎรใช้

ขนาดของเครื่องตวง (สัดและหะนัน) ต่างกันแทบทุกตำบล ในภาคเหนือขนาดสัดซึ่งใช้ในตำบลต่าง ๆ แตกต่างกันตั้งแต่ 26.3-37.9 ลิตร (สำหรับชาวเจ้าและชาวเหนือ) ในจังหวัดแพร่และน่านเครื่องตวงมีขนาดต่างกันตั้งแต่ 26.3-35.7 ลิตร ในตำบลต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เว้นแต่จังหวัดนครราชสีมา) ชาวนาปลูกข้าวเหนียวอย่างเดียว เพื่อประโยชน์ตนและครอบครัวเท่านั้น เพราะในภาคนี้ทำกันแต่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ขนาดของเครื่องตวงไม่ใคร่ต่างกัน สักหนึ่งจุข้าวตั้งแต่ 20-29 ลิตร ในจังหวัดอุดรข้าวเปลือกสักหนึ่งจุ 29 ลิตร ในภาคใต้ราษฎรใช้สัดขนาดตั้งแต่ 18.7-22 ลิตร ในภาคกลางขนาดของเครื่องตวงเล็กกว่าในภาคอื่น ๆ เว้นแต่ตำบลที่ใกล้เคียงกับจังหวัดพิษณุโลก ขนาดของสัด

ใช้ในภาคกลางจุฬารเลือกตั้งแต่ 11-20.9 ลิตร สัตในตำบลท่าทอง จังหวัดพิษณุโลก 26 ลิตร

ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นได้ว่า เครื่องทองที่ราษฎรกำลังใช้ในเวลานี้มีขนาดต่างกันแทบทุกตำบล เป็นการลำบากอย่างยิ่งที่ชาวนาหรือคนอื่น ๆ จะคำนวณราคาข้าวเปลือกซึ่งขายให้แก่ออกา เมื่อคิดเทียบกับราคาในตลาดกรุงเทพฯ ถึงอย่างไรก็ดี การขายข้าวเปลือกไม่ทำให้ชนชาวนาเสียเปรียบมากเกินไป ดังที่คนส่วนมากเข้าใจกัน พวกคนกลางต้องแข่งขันกันในการรับซื้อข้าวเปลือกอยู่เสมอ และทราบว่าชาวชนบทและไม่มีน้ำหนักร่างกันเพียงใด แต่ว่าส่วนมากเท่าที่สืบตามดูโดยความว่าในการซื้อข้าวนี้ผู้ซื้อได้เปรียบมากกว่าผู้ขาย

ข้าวเปลือกที่ขายกันในประเทศสยามใช้วัดตวงเป็นส่วนมาก เว้นแต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งซื้อขายกันตามน้ำหนัก ขนาดของสัดที่ราษฎรใช้กันในตำบลต่าง ๆ ไม่เป็นขนาดเดียวกัน ต่างกันโดยไม่มีเหตุผล ในการซื้อพวกพ่อค้าข้าวเปลือกมักบังคับชาวนา ให้ใช้ขนาดของสัดเท่านั้นเท่านั้นน้อย ๆ ซึ่งตนเห็นว่าจะได้เปรียบ ถ้าชาวนามีน้ำหนักก็ชาวนาจะขายได้ราคาสูงขึ้นอีกเล็กน้อย ถ้ามีน้ำหนักเบา พ่อค้าข้าวเปลือกจะหักราคาลงบ้าง น้ำหนักเป็นเกณฑ์ของการแบ่งข้าวเปลือกออกเป็นชั้น ๆ ในการสำรวจคราวนี้มิได้สอบถามวิธีซื้อข้าวของเจ้าของโรงสี⁽¹⁾

ราคาและการประกาศราคา

ในหน้าที่ผ่านมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าการสอบสวนราคาข้าวเปลือกที่ซื้อขายกันในท้องที่ต่าง ๆ ยากเพียงใด ถึงอย่างไรก็ดี ก็ได้พยายามค้นหาสถิติต่าง ๆ เท่าที่จะหาได้ เพื่อประกอบความวินิจฉัยในเรื่องขายสินค้ากรรม ราคาข้าวเปลือกในจังหวัดที่สำคัญเทียบกับราคาในกรุงเทพฯ ที่รวบรวมมาได้ เป็นหลักในการออกความเห็นที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในการซื้อขายสินค้ากรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวเปลือกในกรุงเทพฯ และในจังหวัดต่าง ๆ แสดงให้

ปัญหาเรื่องเครื่องตวงนี้คงจะสิ้นสุดลงเพราะรัฐบาลได้ ใช้พระราชบัญญัติเครื่องชั่งตวงวัด

บังคับ - ผู้แปล

เห็นว่าราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายได้นั้น โดยมากเป็นราคาแห่งการแข่งขัน ถ้าราคากรุงเทพฯ
คงที่ ราคาในชนบทกับราคาในตลาดกรุงเทพฯ จะเชียบเข้าหาความเท่าเทียมกัน ถ้าเอาค่า
ใช้จ่ายในการขนส่ง ค่าใช้จ่ายในการซื้อขายและการกล่าไถกลาเสียแห่งการค้าขายมารวมกับ
ราคาในท้องที่ แต่ถ้าวราคาข้าวในตลาดกรุงเทพฯ เชียบสูงขึ้น ราคาในชนบทก็หาขึ้นตามไม่
ในคราวที่ราคาในกรุงเทพฯ ตก ราคาในท้องที่จะลดตามด้วย ในระหว่างที่ข้าวเปลือกขึ้น
ราคา พ่อค้าข้าวเปลือกจะมีกำไร ในขณะที่ข้าวเปลือกลงราคา ชาวนาเป็นผู้มีกำไรชั่ว
ขณะหนึ่งเมื่อพ่อค้าขาดทุน พ่อค้าจะงดการซื้อข้าวเปลือก เนื่องจากข้าวเปลือกในตลาดกรุงเทพฯ
ลงราคา ในขณะที่ชาวนาจำใจต้องขายข้าวถูกกว่าราคาเดิม เพราะพ่อค้าไม่กล้าซื้อแพงด้วย
เกรงว่าราคาจะตกต่ำลงไปอีก วิธีซื้อขายอย่างนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับตลาดใหญ่ ๆ และไม่
เหมาะสมสำหรับตลาดเล็ก ๆ ในตลาดใหญ่พวกพ่อค้าจะพยายามแข่งขันกันซื้อ โดยคิดค่ากำไร
เพียงเล็กน้อย ถ้ามีการสั่งข้าวจากต่างประเทศมาก วิธีนี้ช่วยผู้ประกอบการกลักรมให้ขาย
สินค้าให้ได้อาการดีเสมอ

ความผิดเคื่องในการค้า ซึ่งกระทบกระเทือนราคาข้าวอย่างรุนแรง เริ่มกระทบ
กระเทือนชาวนาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2473 ราคาข้าวนาหวานในตลาดกรุงเทพฯ ตกใน
ระหว่างเดือนกันยายนและตุลาคมอย่างรวดเร็ว ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2473 คิดอัตรา
ข้าวเกวียนละ 74 บาท (เกวียนหลวง) และในเดือนตุลาคมมีราคาเพียงเกวียนละ 49 บาท
(ราคาต่างกันถึง 25 บาท) ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2473 ชาวนาสวนราคาเกวียนละ 83
บาท (เกวียนหลวง) ในเดือนตุลาคมราคาเพียงเกวียนละ 66 บาท (ราคาต่างกัน 17 บาท)
ในระหว่างเดือนธันวาคมและมกราคม พ.ศ. 2473 ชาวนาสวนมากไม่ยอมขายข้าวเปลือก
เพราะคิดว่าข้าวเปลือกคงจะกลับขึ้นราคาตามเดิม บรรดาพ่อค้าข้าวเปลือกที่รับซื้อข้าวใน
ระหว่างเดือนกันยายนและตุลาคมพากันขาดทุนมากมาย ถึงแม้ว่าทราบราคาในกรุงเทพฯ ดี
ราคาข้าวเปลือกที่ซื้อจากชาวนาก็สูงกว่าราคาซึ่งเจ้าของโรงสีรับซื้อ การที่พ่อค้าข้าวเปลือก
ขาดทุนมากมายนั้นเป็นเพราะความมุ่งหมายจะค้ำกำไรจากความแตกต่างระหว่างราคาซื้อและ
ราคาขายอย่างเดียว การซื้อขายข้าวในตำบลต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักไปเวลาหลายเดือน
เนื่องจากราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ในเวลาที่มีการค้าขายผิดเคื่อง ผู้ซื้อข้าวถือราคาต่ำเป็น

เกณฑ์ และไม่คำนึงถึงคุณภาพของข้าวเลย ชาวนาไม่เต็มใจขายตามราคาต่ำ และพ่อค้าข้าวเปลือกก็ไม่กล้าซื้อเพราะกลัวขาดทุน⁽¹⁾

ส่วนราคาข้าวเหนียวนั้น ราคาในท้องที่และราคาในตลาดกรุงเทพฯ แตกต่างกันมาก ในการซื้อดูเหมือนผู้ซื้อจะได้เปรียบมาก การที่ราคาซื้อและราคาขายข้าวเหนียวแตกต่างกันมากนั้น มีเหตุผล 2 ประการ คือ:-

1. ถ้าพิจารณาทั่วไประหว่างความต้องการข้าวเหนียวมิได้เพิ่มขึ้นเท่าใด เมื่อเทียบกับข้าวเจ้า

2. ผลเมืองในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูกข้าวเหนียวเป็นส่วนมากเพื่อใช้รับประทาน โดยเหตุนี้ราคาข้าวเหนียวในท้องที่จึงคาบเกี่ยวกับผลข้าวที่ได้มากกว่าราคาของในตลาดโลก

ตั้งแต่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือติดต่อโดยทางรถไฟกับกรุงเทพฯ ได้ ชาวนาในภาคเหนือก็ตั้งตนปลูกข้าวเจ้าเพื่อนำมาขายที่ตลาด เพราะวราราคาข้าวเจ้าสูงกว่าราคาข้าวเหนียวในตำบลต่าง ๆ ที่ได้ออกไปทำการสำรวจ ราคาข้าวเจ้าก็สูงกว่าราคาข้าวเหนียวเล็กน้อย ในจังหวัดน่านมณฑลพายัพ จังหวัดหนองคายและจังหวัดขอนแก่นมณฑลอุดร ราคาข้าวในท้องที่ต่ำกว่าราคาในตลาดกรุงเทพฯ มากผลเมืองในจังหวัดเหล่านี้ปลูกข้าวเหนียวอย่างเต็มสำหรับรับประทาน ไม่มีการส่งข้าวไปขายในจังหวัดอื่น ๆ ถ้าปีใดการทำนาได้ผลดี ราคาข้าวจะตกต่ำ (ข้าวเปลือกในตำบลน้ำบัว จังหวัดน่าน ในฤดูเก็บเกี่ยวราคาเกี่ยวลง 24 บาท เท่านั้น)⁽²⁾ ราคาข้าวเปลือกในจังหวัดซึ่งราษฎรทำกินพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ยอมคาบเกี่ยวกับจำนวนข้าวที่ชาวนาเก็บเกี่ยวได้ ในคราวที่ผลของการทำนาเสียหายมาก ข้าวเปลือกจะมีราคาสูง ประเพณีเหตุนี้ไม่ได้คำนึงตามหลักการค้า

¹ เวลานั้นราคาข้าวเปลือกตกลงไปจากราคาที่สำรวจใน พ.ศ. 2473 มาก ทั้งราคากรุงเทพฯ และราคาต่างจังหวัด

² เกวียนหลวง (2000 ลิตร)

จังหวัดที่ห่างกรุงเทพฯ เช่น จังหวัดพิษณุโลก ตำบลท่าทอง ซึ่งเป็นตำบลที่สำรวจ
ตำบลหนึ่ง ราคาข้าวต่ำกว่าราคาในตลาดกรุงเทพฯ มาก ทั้งนี้เป็นเพราะจังหวัดพิษณุโลกตั้ง
อยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ และการขนข้าวเปลือกจากจังหวัดพิษณุโลกลงมากรุงเทพฯ ต้องใช้
เวลานาน เนื่องจากราคาในตลาดกรุงเทพฯ เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาอยู่เสมอ คนกลางจำเป็นต้อง
ซื้อข้าวในจังหวัดนี้อย่างถูก เพื่อให้แน่นอนว่าตนจะไม่ขาดทุนเลย อันเป็นการแข่งขันระหว่างพ่อค้า
ข้าวเปลือก ในจังหวัดนี้ไม่สู้จะมี คนกลางจึงซื้อได้อีก นอกจากนี้ข้าวในจังหวัดนี้ไม่ใช่ข้าว
ชนิดที่ 1 ข้าวนาอ้ายปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ เมล็ดจะปลูกผักและผลไม้ไว้รับประทานบาง
เหตุอีกอย่างหนึ่งซึ่งบังคับชาวนาให้ขายถูกก็คือ เมล็ดที่พิษณุโลกแข่งตั้งแต่เดือนธันวาคม ถึง
เดือนเมษายน ชาวนาเป็นส่วนมากขายข้าวเปลือกในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม

การซื้อข้าวเปลือกในตำบลบ้านยาง (จังหวัดสระบุรี) ให้โอกาสคนกลางทำอะไร
สูงกว่าปกติ ข้าวที่ชาวนาปลูกในจังหวัดนี้เป็นนาค้าโดยมากและมีคุณภาพดีพอใช้ ตามธรรมดา
ข้าวชนิดนี้ขายได้ราคาสูงกว่าข้าวนาเมือง ในจังหวัดนี้การแข่งขันในการซื้อไม่สู้รายแรงนัก
ราคาข้าวเปลือกในตำบลพระโขนงใกล้เคียงกับราคาในตลาดกรุงเทพฯ ราษฎรในตำบลนี้ขายได้
ราคาสูง เพราะเหตุว่าการขนทางน้ำถูกมาก และตำบลนี้ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ในเขตที่
ใกล้กรุงเทพฯ ชาวนาใช้วิธีค้าเป็นส่วนมาก ราคาข้าวเปลือกที่ขายนั้นจึงมีราคาดี

ราคาข้าวเปลือกในเขตซึ่งใช้เรือขนได้สูงกว่าราคาในเขตอื่น ๆ การที่ชาวนา
ขายได้ราคาสูงนั้น เนื่องด้วยเหตุ 2 ประการ

1. บรรดาพ่อค้าข้าวเปลือก ซึ่งคอยรับซื้อข้าวในบริเวณนี้อยู่ในกรุงเทพฯ และ
ทราบราคาข้าวในตลาดกรุงเทพฯ ดี ในการรับซื้อคนกลางแข่งขันกันอยู่เสมอ โดยเหตุนี้
ชาวนาจึงขายข้าวได้ราคาสูงกว่าที่อื่น คือ ราคาใกล้เคียงกับราคาในตลาดกรุงเทพฯ

2. จังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางตั้งอยู่ใกล้ตลาดใหญ่ คือ กรุงเทพฯ การขนสินค้า
อ้ายทางน้ำเป็นส่วนมาก โดยมีคลองและแม่น้ำเล็ก ๆ เชื่อมการคมนาคมกับแม่น้ำใหญ่ คือ
แม่น้ำเจ้าพระยา ค่าใช้จ่ายในการขนทางน้ำถูกมาก เหตุนี้ทำให้ชาวนาในภาคกลางขายข้าว
ได้ราคาดีกว่าในภาคอื่น

ตามข้อความที่บรรยายมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าการแข่งขันในระหว่างคนกลาง ช่วย
เขยิบราคาข้าวของชาวนาให้เขาใกล้เคียงราคากลางในกรุงเทพฯ บาง พอลาชาวเปลือกจะค่า
กำไรไ้ไ้มาก ถ้าการแข่งขันในระหว่างคนกลางลดน้อยลง ทั้งนี้เ็นตามหลักของ "Fair
Price" "ราคาถูควร" ในระเบียบแห่งการแข่งขัน วิธีแก้ไขราคาสินค้ากสิกรรมในประเทศ
สยามให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ชาวนาที่ง่ายที่สุด ก็คือจะหาวิธีแก้ไขหลักการแข่งขันให้ดีขึ้น
ทั้งนี้หมายถึงสนับสนุนการใช้มาตราซึ่งและทวงให้แพร่หลาย รัฐบาลควรประกาศใช้ให้ทั่วประเทศ
และการเผยแพร่ราคาสินค้าต่าง ๆ ในท้องตลาดให้ชาวนาทราบ อีกอย่างหนึ่งก็คือการคัดค้าน
ใช้จ่ายในการขนส่งให้เหลือน้อยที่สุด โดยใช้วิธีขนส่งที่ดีกว่าและถูกกว่า

ความเห็นในปัญหาแห่งการซื้อขายสินค้ากสิกรรม

ประชาชนชาวสยามได้ทราบขอบการ 2-3 อย่างนี้มานานแล้ว รัฐบาลก็ได้
พยายามแก้ไขอย่างดีที่สุดเท่าที่กระทำได้ โดยจัดให้มีการคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น ได้จัดการซ่อม
แซมคลองต่าง ๆ ที่เคยใช้ประโยชน์แก่การคมนาคม เพื่อสะดวกแก่การเดินเรือ และได้เผยแพร่
ราคาสินค้าต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์การคัดแปลงวิธีการซื้อขายเป็นลัษณะอย่างที่สุด อาจทำได้
ด้วยการอบรมชาวนาเป็นเวลานาน ทั้งต้องคอยประชาสัมพันธ์ให้ชาวนาอยู่เสมอ จนกว่าจะคุ้นเคย
กับวิธีการจึงจะได้ผล

ในการซื้อขายชาวนาถ้าใช้วิธีซึ่งขายตามน้ำหนักจะเหมาะกว่าเครื่องชั่งซึ่งราษฎรใช้
ในตำบลต่าง ๆ หากถูกต้องตามพระราชบัญญัติมาตราซึ่งทวงวัดไม้ เท่าที่สังเกตดู เครื่องชั่ง
ที่พลเรือนกำลังใช้กันอยู่ดีกว่าเครื่องตวง (สัด) แต่น้ำหนักก็ยังเปลี่ยนแปลงได้เสมอเหมือนกัน
เพราะเหตุว่าเครื่องชั่งเหล่านี้มีขนาดต่าง ๆ กันและไม่เที่ยง เชือกที่ใช้สำหรับยัดน้ำหนักนั้น
กระทำให้การชั่งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย การที่จะให้ราษฎรจัดซื้อเครื่องชั่งใหม่ทั้งหมดในเวลานี้
จะเป็นการเหลือความสามารถ ถ้าชาวนารู้จักใช้เครื่องชั่ง และขายตามน้ำหนัก จะช่วยแก้ไข
ฐานะที่เป็นอยู่ในเวลานี้ให้ดีขึ้นได้ ในขั้นต้นควรเริ่มใช้เครื่องชั่งตามมาตราเมตริกหรือปอนด์ใน
ตลาดใหญ่ก่อน ต่อไปความนิยมนี้จะแพร่หลายไปในตลาดย่อย ๆ การใช้เครื่องวัดให้แพร่หลาย
สามารถช่วยชาวนาให้รู้ราคาสินค้าได้ ชาวนาสวนมากไม่สนใจในการอ่านหนังสือหรือรายงาน
อันเกี่ยวกับราคาสินค้า

อนึ่งรัฐบาลควรรับเผยแพร่รายงานอันเกี่ยวแก่ราคาสินค้าต่าง ๆ ซึ่งซื้อขายกันใน ตลาดที่สำคัญบางแห่ง รายงานนี้ควรส่งไปยังตลาดกรุงเทพฯ ทุกวัน วิธีนี้อาจจะช่วยแก้ไข ความบกพร่องบางอย่างได้

ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญที่สุด และเป็นการยากที่จะแก้ไขได้โดยเร็ว ในชั้น ทัศนคติอันตักทอนการแข่งขันอันไม่ยุติธรรมในระหว่างพ่อค้าชาวเปลือกใหญ่น้อยลง เพราะ เหตุว่าขอยุ้งยากแห่งการขายก็มีมูลเหตุมาจากการแข่งขัน ความเห็นที่ว่าให้รัฐบาลรับซื้อหรือ กำหนดราคาสินค้าต่าง ๆ ในสมัยที่เศรษฐกิจกำลังอยู่ในอาการฝืดเคือง เพื่อระงับฐานะของ ชนชาวนาไว้อันชั่วคราวนี้ เกือบทุกประเทศเคยทดลองใช้มาแล้วในเวลาที่การค้าฝืดเคือง มิได้ ช่วยแก้ไขปัญหายากให้เบาลงได้เลย ถ้าประเทศสยามดำเนินตามวิธีนี้จะได้รับความเสียหาย เช่นเดียวกัน ซึ่งต่างประเทศเคยประสบมาแล้ว ชาวนาจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ตามเหตุผลที่บรรยายมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าวิธีที่รัฐบาลรับซื้อหรือวิธี กำหนดราคา จะไม่ช่วยแก้ไขฐานะของชาวนาให้ดีขึ้นได้เลย ผลร้ายซึ่งรัฐบาลพึงจะได้รับกลับมากกว่าผลที่ชาวนาจะได้รับ ความฝืดเคืองของเศรษฐกิจนี้ร้ายแรงมาก การฝืดเคือง นี้แพร่หลายทั่วโลก จนกระทั่งเวลานี้ยังไม่มีประเทศใดสามารถแก้ไขให้เบาคลายลงได้เลย วิธีแก้วิธีหนึ่งซึ่งประเทศสยามควรพิจารณาหาคือ การกำจัดข้อบกพร่องอันเกิดจากการแข่งขัน เจ้าของโรงสี, พ่อค้าชาวเปลือกและชาวนาควรปฏิบัติตามระเบียบการอันดีซึ่งรัฐบาล ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหานี้

รัฐบาลควรเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้าในเวลานี้ แต่จะต้องใช้ความระมัด ระวังให้รอบคอบสักหน่อย ประวัติศาสตร์แห่งการเพาะปลูกสมัยใหม่ ซึ่งดำเนินการตาม วิธีสหกรณ์มักกล่าวถึงความไม่สำเร็จของสหกรณ์อยู่เสมอ การเลิกล้มของสหกรณ์ขายสินค้า ส่วนมากนี้มีมูลเหตุมาจากการรับแรงกดดัน ใช้วิธีจัดการที่ผิดและไม่มี ความชำนาญในการ ค้าขายพอ แต่อย่างไรก็ดีปรากฏว่าการเพาะปลูกที่เฟื่องฟูมักกลายเป็นสหกรณ์เพาะปลูก ระเบียบจัดการขายสินค้ากิจกรรมที่ดีต้องเป็นวิธีสหกรณ์ ในเวลานี้รัฐบาลควรกำริวางโครงการ 25 ปีไว้ เพื่อขยายสหกรณ์ให้แพร่หลายในหมู่ชาวนา หลักของสหกรณ์ขายกำเนินผล

ทางกลีกรรรมยอมให้ผลดี เพราะเหตุว่าวิธีขายโดยสหกรณ์ดีกว่าวิธีอาศัยพ่อค้าคนกลางเป็นอิสระ
และบรรดาสมาชิกจะได้อผลหลายอย่างในทางเศรษฐกิจและในทางประชาคม ในการขยายงาน
แผนกนี้จะต้องกระทำอย่างรอบคอบ อย่าให้รับแรงกดดันมากเกินไป จำเป็นต้องใช้เวลานาน
และอาศัยหลักเกณฑ์มั่นคง คล้ายกับการขยายสหกรณ์ประเภทเงินกู้ ชำนาญซึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์
ประเภทเงินกู้ ซึ่งมีฐานะดีขึ้นอันเนื่องจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ควรส่งข่าวชายที่โรงสีโดยตรง
ในการดำเนินงานที่สำคัญเช่นนี้จำเป็นต้องมีผู้นำที่สามารถ และไม่ควรงส่งเสริมให้กระทำกันคราว
ละมากและรวดเร็วนัก รัฐบาลควรดำริส่งนักเรียนออกไปศึกษาวิชาสหกรณ์ในประเทศยุโรปและ
อเมริกา เจ้าพนักงานซึ่งเคยทำการงานอันเกี่ยวแก่การสหกรณ์อยู่แล้วควรได้ศึกษาวิชานี้ก่อน
เพราะเหตุว่าหลักการสหกรณ์ทุกประเภทคล้ายคลึงกัน การขยายสหกรณ์ต่าง ๆ ให้แพร่หลาย
จะต้องดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไปและรอบคอบสักหน่อย

บทที่ 10

(1)

การกู้ยืมเงินสำหรับกิจกรรม

การสำรวจเศรษฐกิจตามชนบทครั้งนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การกู้ยืมเงินสำหรับกิจกรรมและการวางระเบียบในการกู้ยืมเงินภายในประเทศ อันเป็นปัญหาสำคัญในทางเศรษฐกิจซึ่งประเทศสยามกำลังเผชิญอยู่เวลานี้ เรื่องเงินทุนสำหรับกิจกรรมนี้มิใช่จะเป็นแต่ปัญหาสำคัญเท่านั้น ยังเป็นปัญหาที่บั่นทอนให้รับแก้ไขด้วย ในบทนี้ได้พยายามบรรยายความจริงเกี่ยวกับระเบียบการกู้ยืมเงินภายในประเทศและแนะนำวิธีแก้ไขโดยสังเขป

การกู้ยืมเงินทุนในภาคที่เศรษฐกิจอยู่ในขั้นพอล้างปากเลี้ยงทอง

ปัญหาเรื่องการกู้ยืมเงินทุนสำหรับกิจกรรมในภาคที่ทำการเพาะปลูกพอล้างปากเลี้ยงทองเลี้ยงปากไม่สู้จะสำคัญนัก มีลักษณะการดังนี้:-

1. มีการกู้ยืมเงินกันน้อย
2. เหตุสำคัญที่ต้องกู้ยืมเงิน เนื่องจากเกิดอุปสรรคภัยหรือการทำนาประสบความเสียหาย
3. การทำนุในเวลาปลงศพและอุปสมบทก็เป็นเหตุอย่างหนึ่งซึ่งชาวชนบทต้องการเงิน ในการทำนุบุตรธิดาที่ตนเองชวามานไกลเรือนเคียงช่วยกันบริจาคเงินส่วนหนึ่ง
4. เหตุผลในการกู้ยืมนั้นมักเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือเป็นสาธารณประโยชน์ การส่งเงินกู้คืนเจ้าหนี้มีสุดแต่ความสะดวกของลูกหนี้ ถ้าเจ้าหนี้ต้องการจะใช้เงินก็เรียกคืนเงินคืนหรือเรียกเป็นข้าวเปลือกแทนเงินที่ใหญ่ไป
5. หลักประกันที่ใช้กันโดยมาก คือความเชื่อดีในรายตัวบุคคล
6. เงินที่ชาวชนบทกู้ยืมกันในภาคนี้ น้อยรายที่ต้องเสียดอกเบี้ย
7. การกู้ยืมเงินหรือการยืมข้าวเปลือก มักจะกู้หรือยืมจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านในตำบลเดียวกัน

¹ คำกู้ยืมเงินแปลจากคำว่า Credit

8. การกู้ยืมส่วนมากเป็นการยืมข้าวเปลือก

9. ในขณะที่ราคาสินค้ากสิกรรมตกต่ำ เจ้าหนี้และลูกหนี้ไม่มีใครจะรู้สึกเดือดร้อนนัก เพราะเจ้าหนี้โดยมากยอมให้ลูกหนี้ชำระหนี้สินด้วยวัตถุแทนเงินกู้

10. ในชนบทเหล่านี้ไม่มีสถานที่สำหรับให้กู้ยืมเงินเลย

การกู้ยืมสินในภาคที่เศรษฐกิจอยู่ในขั้นพยายการ

ในภาคที่เศรษฐกิจอยู่ในขั้นการต่ำ ชาวชนบทต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อการเพาะปลูกกันมาก เช่นซื้อที่ดินหรือใช้จ่ายในการกินอยู่และในการทำนาเป็นต้น ในขณะที่ชาวอยู่ในนาเหตุผลในการกู้ยืมเงินนับว่าเป็นเรื่องส่วนตัวโดยฉะเพาะ ลูกหนี้ต้องส่งตนเงินและดอกเบี้ย นอกจากนั้นกสิกรผู้กู้เงินยังต้องใช้ที่ดินเป็นหลักประกันอีกด้วย การตั้งอัตราดอกเบี้ยเกี่ยวแก่หลักประกันของเงินกู้ ความรู้จักและความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ และจำนวนเงินที่มีอยู่ในตำบลนั้นมากหรือน้อย เงินกู้ส่วนมากมาจากคนอื่นที่รู้จักกัน ถ้าผู้ให้กู้เงินเห็นว่าลูกหนี้มีหลักประกันแน่นอนและสามารถจะส่งดอกเบี้ยและตนเงินคืนได้ก็จะให้กู้เงิน ในการกู้ยืมไม่ว่าจะเป็นการซื้อของเชื่อหรือเป็นตัวเงิน เจ้าหนี้ยอมให้สัญญาเป็นเงินกู้เสมอ การส่งเงินคืนอาจเป็นตัวเงินหรือเป็นวัตถุซึ่งมีราคาเท่ากับจำนวนเงิน การผิดเคื่องในทางโลกกิจครั้งนี้ได้กระทบกระเทือนฐานะของเจ้าหนี้และลูกหนี้มาก เพราะเหตุว่าการก่อกำเนิดผลทางกสิกรรมในประเทศสยามทรงตัวเป็นเวลานานมาแล้ว ในคราวที่ราคาสินค้ากสิกรรมตกต่ำลูกหนี้ย่อมรู้สึกว่าการยากลำบากในการกู้ยืมและการส่งเงินคืนเจ้าหนี้ได้ทวีขึ้น ในสมัยที่ข้าวเปลือกราคาเกี่ยวณะ 100 บาท กสิกรซึ่งเป็นหนี้อยู่ 100 บาท จะต้องขายข้าวเพียงเกี่ยวณะเดียวเท่านั้น เพื่อนำเงินไปชำระหนี้สิน ถ้าในเวลาข้าวเปลือกกลดราคาลงมาเป็นเกี่ยวณะ 50 บาท ชาวนาซึ่งเป็นลูกหนี้จะต้องขายข้าวถึง 2 เกี่ยวณะจึงพอชำระหนี้ 100 บาท ถ้าผู้กู้ต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อปี จะต้องขายข้าว $2\frac{2}{5}$ เกี่ยวณะ ชาวที่ชาวชนบทขายเมื่อปีที่แล้วราคาเกี่ยวณะหนึ่งไม่ต่ำกว่า 80 บาท ในเวลานี้ราคาเพียงเกี่ยวณะ 30 บาท อัตราดอกเบี้ยในภาคกลางคิดเฉลี่ยร้อยละ 25 ทั้งนี้ผู้กู้จะต้องขายข้าวเปลือกมากกว่าจำนวนเดิมถึง 3 เท่า จึงจะพอใช้หนี้

เพราะเหตุว่าการที่ราคาสินค้าทั่วไปตกต่ำยังความรู้สึกเดือดร้อนยิ่งกว่าที่ราคาแพงขึ้น

ทั้งการกู้ยืมเงินมาใช้ในทางกลีกรรรมกำหนดเวลาส่งคืนเงินคืนนานกว่าเงินที่ถูกลำงทุนในงานอาชีพอื่น ๆ เหตุนี้เศรษฐกิจซึ่งเป็นเหตุให้ราคาสินค้าทั่วไปตกต่ำ เป็นเหตุให้ลูกหนี้เดือดร้อนยิ่งกว่าเจ้าหนี้ และเมื่อความเดือดร้อนทวีขึ้นทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ประกันไว้กับเจ้าหนี้ก็ยอมหลุดเป็นสิทธิแก่เจ้าหนี้ แต่หลักประกันที่ใช้ในการกู้ยืมนั้นลดราคาต่ำกว่าเงินกู้ เจ้าหนี้จึงพากันขาดทุน

ภายหลังการตกต่ำแห่งเศรษฐกิจ ซึ่งบังเกิดขึ้นในสหปาลีรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. 2463 บริษัทจำนองที่ดินและธนาคารหลายแห่งมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเกินกว่าจำนวนที่จะจัดการหรือขายได้ โดยเหตุนี้จึงจำใจต้องขายที่ดินเหล่านั้นอย่างถูก บริษัทรับจำนองที่ดินและธนาคารซึ่งรับซื้อที่ดินไว้มากันขาดทุน ชาวนาที่มีชื่อเสียงและมีฐานะพากันซื้อที่ดินซึ่งมีราคาขอมเขาไว้มากโดยมิได้ชำระเงินก่อนเลย

ในสหปาลีรัฐอเมริกา ที่ดินไม่เป็นสิ่งสำคัญเหมือนบางประเทศ ซึ่งต้องพึ่งกลีกรรรมเป็นส่วนใหญ่เพื่ออาชีพของพลเมือง เช่นในทวีปเอเชีย ก็ยังรู้สึกเดือดร้อนมาก สำหรับประเทศซึ่งต้องอาศัยกลีกรรรมเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ เป็นอาชีพของพลเมืองที่ดินยอมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและพลเมืองทั่วไปในการประกอบอาชีพ และเมื่อมาประสพฐานะเช่นนี้ความคับแค้นของพลเมืองย่อมจะรุนแรงเป็นธรรมดา

ความตื่นแปรแห่งความสะทวกในการกู้หนียืมสิน

ในภาคที่เศรษฐกิจอยู่ในขั้นการต่ำ การกู้หนียืมสินยอมกระทำกันเป็นกิจจลัษณะ และวิธีกู้หนียืมสินมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) เจ้าหนี้พวกหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลหนึ่งและให้กลีกรในตำบลต่าง ๆ กู้เงิน บางคราวเจ้าหนี้เหล่านี้ออกท่องเที่ยวโดยทางเรือในระหว่างฤดูน้ำและฤดูเก็บเกี่ยวข้าว
- (2) เจ้าหนี้อีกพวกหนึ่งให้กลีกรกู้ยืมเงินจากบ้านของตนและตั้งร้านขายสินค้าต่าง ๆ และรับซื้อข้าวเปลือก การรับซื้อข้าวเป็นวิธีที่เรียกเงินกู้คืนได้อย่างแน่นอน เจ้าหนี้ประเภทนี้ได้แก่พ่อค้า ซึ่งขายเชื้อสินค้ามีอาหารและของใช้ให้แก่ชาวนาแล้วกลังนำข้าวไปเป็นเงินกู้ เจ้าหนี้ประกอบกิจธุระ 3 อย่าง คือ การให้กู้เงิน การรับซื้อข้าว และการขายอาหารและของใช้ให้แก่ชาวนา ธุรกิจทั้ง 3 อย่างนี้สลับสั่นกันจนไม่ทราบว่ ผู้ให้กู้เงินมีความมุ่งหมายสะสมข้าวไว้

เพื่อค่ากำไรหรือมีความมุ่งหมายจะค่ากำไรจากเงินกู้ หรือค่าชาวเปลือกโดยวิธีขายสินค้าเชื่อ และเรียกชาวเปลือกแทนเงิน หรือให้เงินไปและเรียกชาวเปลือกแทนเงินและดอกเบี้ย และในประพจน์เหตุทั้งหลายก็ย่อมอยู่ในกรณีอันสืบเนื่องกันและในสองสามอย่างนั้น

ตามสถานะที่ได้อธิบายมาแล้ว เป็นที่ประจักษ์แจ่มว่ากลไกกรรมของสยามมีอุปสรรคขัดขวางอย่างใหญ่หลวง เนื่องด้วยเหตุ 2 ประการ คือ (1) เมื่वालูกหนี้จะมีหลักประกันที่มั่นคงอัตราดอกเบี้ยที่ในการกู้ยืมก็สูงเกินไป (2) พ่อค้าคนกลางคิดค่ากำไรจากการกู้ยืมสินค้าชนบทหลายทางกระทำให้อัตราการซื้อสินค้าและวิธีขายสินค้าผิดหลักทางเศรษฐกิจ เนื่องจากพ่อค้าคนกลางมีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกลไก ผู้รับซื้อชาวเป็นผู้แบ่งชาวเปลือกในท้องที่ออกเป็นชั้นต่าง ๆ และตั้งราคาตามชอบใจ ชอบภพรองต่าง ๆ เหล่านี้กระทำให้กลไกกรรมก้าวหน้าได้อย่างแสนเชื่อง

สถานะเช่นนี้บังเกิดขึ้นเกือบทุกประเทศ ที่เปลี่ยนจากชนทำพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปสู่ขั้นการค้า สถานะเช่นนี้ได้เกิดในประเทศใหม่ ๆ ซึ่งก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเหมือนกัน เช่นภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกาในศตวรรษที่แล้ว และบางตอนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศแคนาดาทุกวันนี้

วิธีที่ช่วยส่งเสริมกลไกกรรมให้ยิ่งขึ้น คือ การจัดหาเงินทุนให้กลไกกรรม เพื่อเอามาลงทุนทำการเพาะปลูก มีหลายประเทศได้กระทำเช่นนี้ การตั้งสถานที่สำหรับให้กู้ยืมโดยจะเพาะซึ่งอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลเกือบทุกประเทศ รัฐบาลเป็นผู้จัดตั้งสมาคมเพื่อหาทุนให้แก่กลไกกรรม และเมื่อตั้งเป็นสมาคมขึ้นแล้วก็ควบคุมสมาคมนั้น ๆ ด้วย

สมาคมซึ่งเป็นสถานที่สำหรับให้กู้ยืมเงินมีความประสงค์หลายอย่าง คือ (1) ลดอัตราดอกเบี้ยตามส่วนแห่งหลักประกันของกลไกกรรม (2) จัดหาทุนเพิ่มเติม โดยวิธีรับฝากเงินจากผู้ที่มี และผู้ที่ไม่ต้องใช้เงิน เพื่อนำเงินนั้นมาใช้ในทางที่เกิดประโยชน์ เมื่อสมาคมมีทุนมาก อัตราดอกเบี้ยก็ย่อมถูกลง (3) แยกการกู้ยืมและการขายสินค้าให้ออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพื่อให้กลไกกรรมถูกกำหนดผลทางกลไกกรรมขึ้นได้รับผลประโยชน์มากขึ้น (4) เพื่อให้ฐานะของสมาคมมั่นคงยิ่งขึ้นและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกลไกกรรมและสมาคมธุรกิจของสมาคม

ดำเนินการตามหลักแห่งการค้าขาย มุ่งหมายให้ความเจริญบังเกิดแก่ลัทธิ ช่วยแก้ไขฐานะในทางเศรษฐกิจและทางประชาคม (Social) ของชุมชนชนชาวนาให้ดีขึ้น นอกจากนี้สมาคมยังแนะนำให้ลัทธิรู้จักวิธีที่นิยมสันและการก่อกำเนิดผลตามหลักเศรษฐกิจอีกด้วย

ฐานะของประเทศสยามในสมัยปัจจุบัน

ในประเทศสยามมีภูมิภาคซึ่งดำเนินการเพาะปลูกอยู่ในชั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง 2 ภาค คือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผากลางภาคเดียวซึ่งดำเนินการกลักรมอยู่ในชั้นการค้า ตอนหนึ่งของภาคเหนืออยู่ในชั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และอีกตอนหนึ่งดำเนินการกลักรมอยู่ในชั้นแนวแห่งความก้าวหน้าทางพาณิชย์กรรม พืชในข้าวเปลือกหรือพอกข้าวซึ่งตั้งร้านในท้องที่ต่าง ๆ เป็นผู้ให้ชาวชนบทกู้เงิน และเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูง ผู้ให้เงินกู้โดยมากไม่มีใครจะกวักขันในเรื่องหลักประกันนัก ลัทธิที่มีฐานะที่กู้ยืมเงินน้อยกว่าชาวชนบทที่ไม่ใครจะมีหลักฐาน ถึงอย่างนั้นก็อัตราดอกเบี้ยไม่เคยต่ำกว่าร้อยละ 20 ต่อปี ในท้องที่ซึ่งเป็นภูเขาวงวนำชาวชนบทส่วนมากที่มีหลักประกันที่แท้จริงต้องเสียดอกเบี้ยเกือบร้อยละ 30 ในชนบทไม่มีธนาคารสำหรับรับฝากและให้กู้ยืมเงิน ซึ่งดำเนินการตามหลักการค้าและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เงินและลูกหนี้ เจ้าหนี้ซึ่งเป็นจีน (ส่วนมาก) หรือไทยมักจะเป็นพ่อค้าชาวเปลือกด้วย ในเวลาที่ลัทธิกำลังงวอดข้าว เจ้าหนี้จะออกไปในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อกำหนดขึ้นของข้าวและตั้งราคาข้าวเปลือกเอาตามชอบใจ สักที่ดวงก็ต้องใช้สัดของเจ้าหนี้ การคำนวณอัตราดอกเบี้ยให้ถูกต้องเป็นการยากลำบาก เพราะผู้ซื้อ (ซึ่งเป็นเจ้าหนี้) มีอำนาจในการซื้อข้าวเปลือก เจ้าหนี้บางคนขายอาหารและของใช้ต่าง ๆ ตลอดจนเสื้อผ้าให้แก่ลัทธิและลงบัญชีเป็นเงินกู้ไว้นับว่าเป็นการยากลำบากแก่การคำนวณ เพราะกำไรที่เกิดจากการขายของ ดอกเบี้ยอันเกิดจากการให้กู้เงิน และกำไรที่ได้จากการขายข้าวเปลือกปนกันหมด ชาวนาบางคนไม่ทราบว่ของที่ตนเชื่อมั่นนี้ราคาเท่าใด จะต้องคิดดอกเบี้ยให้แก่ผู้ขายในการที่ซื้อเชื่อไว้เท่าใด และที่สุดไม่ทราบราคาข้าวเปลือกของตนขายได้ราคาเท่าใด สภาพที่เป็นอยู่ในประเทศสยามทุกวันนี้คล้ายกับวิธีที่นิยมสันที่กระทำกันแพร่หลายในหมู่อลัทธิที่ปลูกฝ้ายและยาสูบในภาคใต้ของสหพันธรัฐอเมริกา วิธีที่นิยมสันอย่างนี้แก้ไขยากมิใช่น้อย วิธีป้องกันซึ่งลัทธิบางคนมีอยู่ในเวลานี้ คือ

การแข่งขันในระหว่างพ่อค้าชาวเปลือกอย่างหนึ่ง หรือลูกหนึ่งจะงัดการทํานาและอพยพไปอยู่ที่อื่น อีกอย่างหนึ่ง การกระทำดังกล่าวแล้วทำให้หลักของเศรษฐกิจแห่งชาติเสื่อมถ่วงลง เพราะว่า กระทำให้ความสามารถของกลีกรรรมลดหย่อน ในปีต่อ ๆ ไปกลีกรที่เคยใช้เนื้อที่ทำการเพาะปลูก มาก จำจะต้องลดเนื้อที่เพาะปลูกให้น้อยลง กระทำให้รายได้ของประชาชนทั้งหมดและรายได้ ของรัฐบาลจากการเก็บภาษีอากรลดน้อยลงด้วย

เนื่องด้วยกลีกรในบางจังหวัดที่เปลี่ยนแปลงจากการเพาะปลูกในชั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไปสู่ชั้นพาณิชย์กรรม ฐานะของชาวชนบทจึงได้รับความคับแค้นยิ่งขึ้น กลีกรส่วนมากยังไม่ ละทิ้งนิสัยเดิม ในปีทำการทํานาได้ผลดี มักใช้จ่ายเงินทองในทางที่ไร้ประโยชน์ และไม่พยายาม ใช้หนี้สินของตนให้หมด เจ้าหนี้และลูกหนี้มักจะปล่อยหนี้สินค้างอยู่หลายปี ลูกหนี้จัดการชำระ จะเพาะแต่ดอกเบี้ยสำหรับปีหนึ่ง ๆ เท่านั้น พอราคาสินค้ากลีกรรรมตกต่ำอย่างรวดเร็ว ชาวนา ก็ไม่ทันจะเตรียมตัว หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง กลีกรไทยในปีทำการทํานาได้ผลดี (ปีที่ชาวเปลือก มีราคาสูง) ผ่านพ้นไปโดยมิได้ผ่อนใช้หนี้เลย การที่ราคาข้าวเปลือกตกต่ำคราวนี้ กระทำให้ กำลังแห่งการซื้อทั่วไปพลอยตกต่ำไปด้วย หนี้สินของชาวชนบทกลับทวีมากขึ้น เหตุนี้ในระหว่าง 5-15 ปีข้างหน้า ลูกหนี้จำนวนมากจะถูกบังคับให้โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่เจ้าหนี้ และความยุ่งยากก็จะเกิดขึ้น

สถิติแห่งหนี้สิน

สถิติอันเกี่ยวแก่หนี้สินของชาวชนบทในภาคต่าง ๆ จนถึงปลายปี พ.ศ. 2473 มี

ดังนี้ :-

ภาค	ครอบครัวละ	ต้นปี	ปลายปี
		บาท	บาท
กลาง	"	163	190
เหนือ	"	24	30
ใต้	"	8	10
ตะวันออกเฉียงเหนือ	"	12	14

ในระหว่างปีกลีกรโตส่งเงินไชนี้บ้าง แต่ในที่สุดหนี้สินก็ได้เพิ่มขึ้นกว่าเมื่อต้นปี
ทั้งมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาคกลาง	ครอบครัวละ	27	บาท
ภาคเหนือ	"	6	"
ภาคใต้	"	2	"
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	"	2	"

ชาวนาบางคนมีหนี้ บางคนไม่มีหนี้ ในจำนวน 100 ครอบครัวในภาคต่าง ๆ ที่
ทำการสำรวจ ได้จำนวนครอบครัว ชาวนาที่มีหนี้ดังต่อไปนี้

ภาคกลาง	มีหนี้	49	ครอบครัว
ภาคเหนือ	"	18	"
ภาคใต้	"	18	"
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	"	11	"

ครอบครัวที่มีหนี้สินบางรายชำระดอกเบี้ย บางรายไม่ได้ชำระ ครอบครัวชาวนา
ในภาคต่าง ๆ ที่ชำระเสียดอกเบี้ยเฉลี่ยในส่วนร้อยละ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ครอบครัวในภาคกลาง	ต้องเสียดอกเบี้ย	60	ราย
" ภาคเหนือ	"	71	"
" ภาคใต้	"	41	"
" ตะวันออกเฉียงเหนือ	"	56	"

ตามตัวเลขข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่าชาวนาชนบทที่เป็นลูกหนี้ในภาคเหนือต้องเสียดอกเบี้ยมากกว่ากลีกรในภาคกลาง ซึ่งไม่ตรงกับข้อความที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าครอบครัวชาวนา
ในภาคที่เพาะปลูกอยู่ในชั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เสียดอกเบี้ยน้อยกว่าในภาคที่กลีกรมอยู่ใน
ในชั้นพาณิชย์กรรม ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะราษฎรใน 3 จังหวัดในภาคกลาง คือจังหวัด
รัตนบุรี อัมฤธา และเพชรบุรี ใ้กู้ยืมเงินโดยไม่สามารถชำระดอกเบี้ยบ้าง หรือกู้เงิน

ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยบ้าง เพราะเงินที่กู้มาในระหว่างปีโดยมากเป็นจำนวนเล็กน้อย และจาก
ญาติพี่น้องซึ่งไม่คิดเอาดอกเบี้ย เพื่อเป็นการช่วยให้พ้นความอึดอัดในปีนี้ คณะสำรวจมีความเห็น
ว่าขอความที่กล่าวไว้ในตอนต้นนั้นถูกต้องกับความเป็นอยู่

ในการสำรวจนี้ได้พยายามค้นหาอัตราดอกเบี้ย (คิดเฉลี่ย) ในภาคต่าง ๆ แต่ก็พบ
การยากลำบากที่จะหาอัตราดอกเบี้ยที่แน่นอน เพราะผู้กู้เงินในภาคต่าง ๆ ซึ่งไม่ต้องเสียดอกเบี้ย
ตกอยู่ในราวร้อยละ 40 ถึง 60 นอกจากนี้หลายครอบครัวได้นำข้าวเปลือกไปให้แก่เจ้าหนี้แทน
เงินดอกเบี้ย ตัวอย่างเช่นครอบครัวหนึ่งทำสัญญากู้เงิน 80 บาท และต้องเสียดอกเบี้ยเป็นข้าว
25 สักตอปี เช่นนี้ได้เกิดปัญหาขึ้นว่า การค้นหาอัตราดอกเบี้ยจะอนุโลมตามราคาข้าวเปลือก
ในขณะที่ทำสัญญากู้ยืมหรือตามราคาข้าวในขณะที่ส่งข้าวเป็นดอกเบี้ย โดยเหตุนี้การค้นหาอัตรา
ดอกเบี้ยของภาคต่าง ๆ จึงเป็นปัญหาที่ยุ่งยาก อนึ่ง ยังมีหนี้้อีกหลายราย ซึ่งลูกหนี้ยังไม่จัดการ
ชำระเงินดอกเบี้ยเสียเลยก็มี ผู้ที่กู้เงินจำนวนมากมักจะเสียดอกเบี้ยน้อยกว่าผู้กู้เงินจำนวน
เล็กน้อย ถ้าใช้จำนวนเงินกู้เป็นหลักแห่งการคำนวณดอกเบี้ย เงินกู้อย่างใหญ่ ๆ อาจจะช่วยตัด
ทอนอัตราเงินกู้อยู่ได้ ในการสำรวจนี้ไม่มีเวลาพอที่จะค้นหาอัตราดอกเบี้ยให้ละเอียดยิ่งกว่า
นี้ เหตุนี้จึงตกลงกันว่าจะใช้อัตราคิดตัว โดยเอาอัตราดอกเบี้ยทั้งหมดมารวมกันและหารด้วย
จำนวนราย เป็นหลักในการพิจารณาอัตราดอกเบี้ยนี้

ตามธรรมดา อัตราดอกเบี้ยในจังหวัดต่าง ๆ มักจะต่างกัน ถ้าเอาอัตราดอกเบี้ย
คิดตัวของจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งค้นหาได้นั้นมาคิดเทียบกัน อัตราเหล่านี้เกือบจะเป็นอัตราเดียวกัน
ไม่มีใครจะต่างกันมากนัก อัตราดอกเบี้ยของภาคต่าง ๆ มีรายการละเอียดดังต่อไปนี้

ภาคกลาง	คิดตัว	ร้อยละ 23%
ภาคเหนือ	"	" 21%
ภาคใต้	"	" 32%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	"	" 32%

อัตราดอกเบี้ยข้างบนนี้เป็นอัตราดอกเบี้ยคิดตัวของภาคต่าง ๆ ผู้ที่คำนวณโดยวิธีอื่น ๆ
คงจะมีความเห็นพอจะเห็นว่า การค้นหาอัตราดอกเบี้ยนั้นยากเพียงใด ในการสำรวจนี้มีความ

มุ่งหมายจะค้นหาอัตราดอกเบี้ยคิดถ้วนเท่านั้น การที่อัตราดอกเบี้ยของภาคกลางสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยของภาคเหนือ นั้น เป็นเพราะดอกเบี้ยในบริเวณคลองรังสิตสูงกว่าอัตราของภาคอื่น ๆ มาก จึงกระทำให้อัตราดอกเบี้ยคิดถ้วนของภาคกลางสูง มิฉะนั้นอัตราดอกเบี้ยในภาคนี้ ซึ่งเป็นภาคที่ดำเนินการกสิกรรมในขั้นผลิตยกรรม คงต่ำกว่าอัตราในภาคอื่น ๆ

หนี้สินของกสิกรไทย

ตัวเลขที่รวบรวมมาได้นั้น ใช้เป็นหลักในการประมาณหนี้สินของกสิกรไทยในระหว่างฤดูทำนาตามปี พ.ศ. 2473 และฤดูเก็บเกี่ยวข้าวใน พ.ศ. 2473 ได้ วิธีคำนวณมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ มณฑลอุดรและนครราชสีมา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลเมืองตามสำมะโนครัวปี พ.ศ. 2472 มี 627,438 บาน บางบานมีมากกว่า 1 ครอบครัวยุ ถ้าเอาจำนวนครอบครัวของผลเมืองที่อาศัยอยู่ในเมือง และจำนวนบาน ซึ่งมีมากกว่า 1 ครอบครัวซึ่งตกอยู่ในราวร้อยละ 2 ของจำนวนบานทั้งหมดหักออกจากจำนวน 627,438 จะเหลืออีก 614,890 ครอบครัว ซึ่งประกอบการเพาะปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อคำนวณจำนวนครอบครัวซึ่งทำการเพาะปลูกได้แล้ว เอาหนี้ของครอบครัวชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 14 บาท คูณ 614,890 จะได้ 8,608,000 บาท ซึ่งเป็นหนี้สินของราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหนี้สินของชาวชนบทในภาคอื่น ๆ จะคำนวณได้ตามวิธีนี้สำหรับภาคเหนือเอาจำนวนครอบครัว ที่มีประกอบการกสิกรรมประมาณร้อยละ 2 หักจากจำนวนครอบครัวในมณฑลพายัพ สำหรับภาคใต้ร้อยละ 3 (กรรมกรที่ทำงานเหมืองแร่อยู่ในราวร้อยละ 1) และสำหรับภาคกลางร้อยละ 2 ต่อไปนี้ขอแสดงจำนวนครอบครัวที่ประกอบกสิกรรม และหนี้สินของกสิกรในภาคต่าง ๆ เมื่อปลายปี พ.ศ. 2473

ภาค	จำนวนครอบครัว	คิดหัวหนี้สำหรับ ครอบครัวหนึ่ง	หนี้ทั้งหมดเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2473
		บาท	บาท
กลาง	650,000	190	123,500,000
เหนือ	268,000	30	8,580,000
ใต้	277,000	10	2,770,000
ตะวันออกเฉียงเหนือ	615,000	14	8,610,000
รวมทั้งสิ้น	1,810,000		143,460,000

ตัวเลขข้างบนนี้แสดงให้เห็นจำนวนหนี้สินของชาวชนบทในประเทศไทยเป็นจำนวน 143,000,000 บาท ถ้าเอาหนี้ของกสิกรในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หนี้ครึ่งหนึ่งของชาวชนบทในภาคเหนือและ 4/10 ของจำนวนหนี้ของกสิกรในภาคกลาง ซึ่งคำนวณโดยประมาณ 65,000,000 บาท หักออกแล้วยังคงเหลืออีก 78,000,000 บาท การที่ต้องเอาหนี้สินของชาวชนบท ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนหนึ่งของหนี้ในภาคเหนือและภาคกลาง หักออกเสียนี้เป็นเพราะในขณะที่กสิกรในภาคที่ทำมาหากินพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องยังไม่จำเป็นต้องรับปลดเปลื้องหนี้สิน หนี้สินจำนวนนี้กู้ยืมจากญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านเป็นส่วนมากคงจะไม่เป็นภัยแก่ลูกหนี้ ส่วนที่ยังเหลืออยู่อีก 78,000,000 บาทนั้น เป็นหนี้ที่จะต้องรับปลดเปลื้อง เพราะว่าลูกหนี้ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง ถ้าไม่จัดการชำระเงินดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ กรรมสิทธิ์ที่ดินของบรรดาลูกหนี้ก็จะหลุดในเวลา 10 ปีข้างหน้า กสิกรพวกหนึ่งอาจจะชำระหนี้สินของตนให้หมดสิ้นได้ แต่อีกพวกหนึ่งไม่สามารถจะปลดเปลื้องหนี้สินโดยลำพังตนเองได้ เรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญซึ่งสถานที่สำหรับให้หนี้ยืมสินที่สามารถจะคงเผชิญ

หนี้ 78,000,000 บาทนี้ กสิกรได้ถูกมาจากผู้ใหญ่เงินทั้งสิ้น และต้องเสียดอกเบี้ยคิดไว้ในรารอยละ 22 เงินดอกเบี้ยซึ่งลูกหนี้ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้ประมาณปีละ 17,160,000 บาท ถ้าจัดตั้งสมาคมให้กสิกรกู้ยืมเงินขึ้น ซึ่งเรียกดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 12 ต่อปี

กลีกรจะหักถอนเงินดอกเบี้ยไต่ปีละ 7,800,000 บาท ซึ่งควรผ่อนส่งเป็นต้นเงินคืนเจ้าหนี้ ถ้าไม่กู้เงินอีกลูกหนี้ก็สามารถชำระหนี้สินหมดภายใน 10 ปี

ในที่นี้มิได้ตั้งใจจะติเตียนว่า การกู้หนี้ยืมสินเป็นภัยแก่กลีกรหรือสมาคม การกู้ยืมเงินมาลงทุนในทางกลีกรซึ่งดำเนินการตามหลักการค่า เป็นสิ่งจำเป็นและให้ผลประโยชน์แก่การทำมาหากิน ความเห็นนี้มิได้มุ่งหมายจะโจมตีการกู้หนี้ยืมสินในชนบทเสียทีเดียว แต่กลับส่งเสริมให้รัฐบาลศึกษาหาวิธีกู้หนี้ยืมสินให้ชาวชนบทให้สะดวกยิ่งขึ้นโดยไม่มีการบีบคั้น เพราะถ้าอัตราดอกเบี้ยถูกกว่าในเวลานี้ชาวนาก็อาจจะใช้ต้นทุน (ทุนที่ไม่ใช่ตัวเงิน) มากขึ้น เช่น เครื่องจักร ไร่ที่ดีกว่า การบำรุงสัตว์พาหนะ เพื่อจะได้ใช้แรงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ความสามารถทางกลีกรก็จะทวีตามเพราะกลีกรรู้จักใช้ต้นทุนดีกว่า ถ้าเอาอัตราดอกเบี้ยที่ชาวนาในประเทศสยามต้องเสียให้เจ้าหนี้มาเทียบกับดอกเบี้ยในประเทศตะวันตก ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 7.8 จะเห็นได้ว่าชาวนาไทยยังสามารถใช้ต้นทุนในการก่อกำเนิดผลทวีขึ้นเป็น 3 เท่า ถ้าอัตราดอกเบี้ยลดลงเท่าในอารยประเทศ

ถ้าหากว่าอัตราดอกเบี้ยลดลง และชาวนาไม่คิดอ่านใช้ต้นทุนเพิ่มเติมในการก่อกำเนิดผล กลับเอาเงินที่ภูม่านั้นใช้จ่ายในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ฐานะทางเศรษฐกิจยิ่งทรุดโทรมลงอีก เรื่องนี้เป็นปัญหาที่น่าสนใจมากและจะได้นำมาในเรื่องขยายสมาคมให้ชาวชนบทกู้ยืมเงินอีกครั้งหนึ่ง

ข้อความอื่น ๆ ที่ได้ในการสำรวจ

นอกจากข้อความที่กล่าวไว้ข้างต้นนี้ ในการสำรวจนี้ยังได้สอบถามข้อความต่าง ๆ จากเจ้าหนี้ที่ฝ่ายปกครองในท้องที่ต่าง ๆ ชาวนาผู้กู้เงินและบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย คำถามที่ตั้งไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

1. เหตุใดราษฎรในภูมิภาคนี้จึงต้องกู้ยืมเงิน
2. ราษฎรกู้ยืมเงินมาใช้ในการทำบุญ อุปสมบทหรือปลงศพมากน้อยเพียงใด
3. เงินที่กู้ยืมมาจากไหน

4. ใครเป็นผู้ให้เงิน
5. ใช้หลักประกันชนิดใด
6. อัตราดอกเบี้ยที่ต้องเสียนั้นเท่าใด
7. ผู้กู้เงินนำเงินไปใช้จ่ายเพื่อประโยชน์อันใด
8. เมื่อไรจึงส่งคืน และส่งกันอย่างไร
9. หนี้ที่กู้ยืมนี้เกี่ยวเนื่องกับการขายข้าวหรือไม่
10. ถ้าลูกหนี้ไม่จัดการชำระหนี้ เจ้าหนี้จะจัดการอย่างไร
11. จำนวนครอบครัวที่หลุดกรรมสิทธิ์ที่ดิน เนื่องจากการกู้ยืมมีมากไหม

ข้อความต่อไปนี้แสดงให้เห็นรายการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับหนี้สินของชาวชนบทในภาคต่าง ๆ ข้อความเหล่านี้สืบทอดได้จากราษฎรที่มีหนี้สินประมาณ 500 คน และคณะสำรวจได้ซักถามผู้ใหญ่เงินประมาณ 200 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในท้องถิ่น ๆ เมื่อได้ความประการใดก็ให้จดลงในแบบสำรวจในขณะที่ทำการสำรวจ โดยเหตุนี้จึงเห็นว่าข้อความที่สอบถามไต่ถามคงจะใกล้ชิดความจริงและใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้

(1) เหตุใดราษฎรในแถบนี้จึงต้องกู้ยืมเงิน?

ราษฎรในภาคกลางกู้ยืมเงินราวร้อยละ 49 คิดเฉลี่ยตามครอบครัวทั้งหมด เหตุที่ต้องกู้เงินนั้นมีดังนี้คือ (1) เพื่อซื้อที่ดิน (2) ชดเชยการกระเหม็ดกระแหม่ และมีไถ่ปลูกพืชผล หรือทำการงานอุตสาหกรรมในเวลาว่างงาน เมื่อชาวได้ผลงามาแล้ว ก็ตั้งหน้าแต่ใช้จ่ายอย่างเดียว มิได้คิดถึงวันหลังเลย (3) ในบางปีพืชผลที่ปลูกได้ไม่พอเพียง (4) เพื่อใช้จ่ายในการเพาะปลูก (5) มีไถ่ปลูกพืชอันเป็นอาหารไว้กับบ้าน (6) โศกระบือเป็นโรคตายบ้าง ลูกชะโมยบาง (7) เอาไปเล่นการพนันบ้าง

ราษฎรในภาคเหนือคุมเงินราวร้อยละ	18
" ใต้ _____	18
" ตะวันออกเฉียงเหนือ _____	11

คิดเฉลี่ยตามครอบครัวทั้งหมด เหตุที่ราษฎรใน 3 ภาคนี้ต้องกู้ยืมเงินมีดังนี้คือ

(1) พืชปลูกไม้โตผล โคกระบือตายหรือถูกชะโมย (2) บ่อที่ดินเพิ่มเติม (3) ไม่รู้จักกระ-
เหม็ดกระเหม่ ขาดการอุตสาหกรรมในเวลาว่างงานจากการกลสิกรรม (4) เอาไปเล่นการ
พนันบ้าง

(2) ราษฎรกู้ยืมเงินมาในการทำอุปสมบท
หรือการปลงศพ มากน้อยเพียงใด

ในเรื่องการทำบุญนี้ราษฎรทั้ง 3 ภาค มีการกู้ยืมเงินมาทำบ้าง แต่ก็เป็นส่วน
น้อยไม่มากมายนัก

(3) เงินที่กู้ยืมสินนี้มาจากไหน

ในภาคกลางเงินที่กู้ยืมสินนั้น ถ้าหากว่า (1) การกู้ยืมเป็นจำนวนน้อย ก็
กันตามบ้านใกล้เคียงในตำบลเดียวกัน (2) การกู้ยืมจำนวนปานกลางก็กู้มาจากพ่อค้า
ผู้ซื้อข้าว (3) การกู้ยืมเป็นจำนวนมาก ก็กู้มาจากตำบลในเมือง ในเขตอำเภอ หรือบางที่
ก็กู้มาจากจังหวัดพระนคร

ในภาคเหนือนี้โดยปกติก็มีการกู้มาจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงตำบลเดียวกัน
ถ้าเป็นเงินก้อนใหญ่ก็กู้มาจากเจ้าที่ในเมือง มีเชียงใหม่เป็นต้น

ส่วนในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ มักมีการกู้มาจากเพื่อนบ้านบาง
ผู้ใหญ่เงินในตำบลเดียวกันบ้าง แต่การกู้ใน 2 ภาคนี้เป็นจำนวนน้อย

(4) ใครเป็นผู้ใหญ่เงินโดยมาก

ในภาคกลางผู้ใหญ่เงินมี (1) คฤหบดีชาวจีนและชาวไทยในเมือง (2) พ่อค้า
ชาวจีน (3) คฤหบดีในกรุงเทพฯ

ในภาคเหนือผู้ใหญ่เงินมี (1) คฤหบดีชาวจีนและไทย และพ่อค้าชาว (2) ละแวก
ในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากผู้ใหญ่อังกลาวันแล้วยังมีชาวยุโรป และธนาคารสยามก็มาจล
ซึ่งใหญ่เงินจำนวนมากอีกด้วย

ในภาคใต้มีการกู้เงินจำนวนเล็กน้อยตามหมู่บ้าน โดยปกติผู้ให้กู้เป็นคนไทยบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้าเป็นเงินกู้อ่อนใหญ่แล้ว ผู้ให้กู้คือคหบดีจีนและพ่อค้าจีน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการกู้เงินมักมาจากเพื่อนบ้าน คหบดีจีนและไทย และจากพ่อค้าจีนในนครราชสีมาบ้าง

(5) การใช้หลักทรัพย์อะไรประกัน

หลักทรัพย์ที่ใช้ประกันหนี้สินนั้น ในภาคกลางมีคณจำนองที่ดิน เครื่องทองรูปพรรณ บุคคลที่มีหลักฐานประกันบางจะเพาะการกู้เงินจำนวนน้อย ในภาคเหนือใช้หลักประกันนั้น ถ้าเป็นการกู้เงินมากแล้วก็มีคณจำนองที่ดินเป็นประกัน ถ้าจำนวนน้อยแล้วก็มีผู้ใช้ผู้มีหลักฐานประกัน ส่วนในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้โดยปกติเจ้าหนี้มักถือเอาบุคคลผู้มีฐานะเป็นผู้ค้ำประกัน⁽¹⁾

(6) อัตราดอกเบี้ยที่ต้องเสีย

อัตราดอกเบี้ยที่ต้องเสียอันถือเป็นเกณฑ์ทั่วไปนั้น ในภาคกลางราวร้อยละ 15 ถึง 30 ต่อปี จะเพาะในธัญบุรีร้อยละ 50 ถึง 60 ในภาคเหนืออัตราดอกเบี้ยคร่าวร้อยละ 15-24 ต่อปี ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนืออัตราดอกเบี้ยคร่าวร้อยละ 24 ถึง 36

(7) ผู้นำเงินไปใช้เพื่อประโยชน์อะไร

การกู้เงินของชาวนาตามชนบททุกภาค มักนำไปใช้เพาะในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นคนว่า (1) เพื่อซื้อที่ดิน (2) ใช้จ่ายในการทำนา (3) ค่าใช้จ่ายในอาหารและเครื่องนุ่งห่ม

(8) หนี้ที่กู้ไปนั้นส่งคืนเมื่อใดและส่งกันอย่างไร

หนี้สินของชาวนาที่กู้ไปนี้ ในภาคกลางถูกหนี้ชำระหนี้ด้วยเงินสดก็มี ด้วยข้าวเปลือกก็มี และบางที่กว่าจะส่งคืนเงินกินเวลาหลาย ๆ ปี หรือไม่สามารถจะส่งได้เลย ในภาคอื่นคือภาคเหนือภาคใต้-ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การชำระหนี้เงินต้นชำระกันด้วยเงินสด

¹ หนี้เพราะราษฎรในภาคนี้ไม่มีทรัพย์สินอะไรไปประกันมากนัก ที่ดินก็ถูก - ผู้แปล

หรือสิ่งของ แต่อย่างไรก็ตามการชำระหนี้เงินก็ใช้เวลาหลายปีเหมือนกัน

(9) หนี้สินที่ผูกมัดกันมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการซื้อขายของลูกหนี้ด้วยหรือไม่

ในภาคกลางหนี้สินเกี่ยวข้องกับการซื้อขายของลูกหนี้โดยมาก คือว่าผู้ใหญ่เป็นพ่อค้าคึกคักไรหลายต่อตั้งกลาแล้วในตอนนั้น

ในภาคเหนือการบังคับหนี้สินก็น้อย โดยจะเพาะก็มีแต่ในจังหวัดในเชียงใหม่ และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคึกคักก็แต่ในบริเวณนครราชสีมา ส่วนในภาคใต้เป็นการปฏิบัติเช่นนั้นก็มีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย

(10) ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินเจ้าหนี้ทำประการใด

ในกรณีนี้ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินนี้ ในภาคกลางเจ้าหนี้บวกดอกเบี้ยขึ้นเป็นหนี้เงิน หากว่าต่อไปไม่ชำระก็ฟ้องร้องหรือยึดทรัพย์ของลูกหนี้จนสิ้นเชิง

ในภาคเหนือการชำระหนี้เงินและดอกเบี้ยในหนี้จำนวนน้อย มักปฏิบัติกันเรียบร้อยโดยมาก เว้นแต่เงินจำนวนมาก ๆ เจ้าหนี้มักฟ้องร้องและยึดทรัพย์บ้าง

ในภาคใต้การผูกมัดหนี้สินมักเป็นจำนวนเล็กน้อย ลูกหนี้เมื่อไม่สามารถจะชำระหนี้สักก็นำสิ่งของไปชำระ มีชาวเปลือกมะพร้าว หนี้สินที่ถึงกับต้องฟ้องร้องมีน้อยราย

ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น โดยปกติการผูกมัดก็เป็นจำนวนเล็กน้อย และเจ้าหนี้มักไม่เข้มงวด และหนี้สินที่ขึ้นไปสู่ศาลนั้นมีน้อยราย

(11) จำนวนของครอบครัวลูกหนี้ที่ต้องยกกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับเจ้าหนี้มีมากน้อยเพียงไร

ในการที่เจ้าหนี้เข้าถือสิทธิ์เอาทรัพย์สินของลูกหนี้ ในภาคกลางมีมาก ส่วนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลูกหนี้หลุดกรรมสิทธิ์ที่ดินมีน้อย เว้นแต่ในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครราชสีมา ส่วนในภาคใต้ ลูกหนี้หลุดกรรมสิทธิ์ที่ดินมีบ้างแต่น้อยราย

ตามรายการข้างบนนี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาลควรเร่งรีบพิจารณาปัญหาเหล่านี้ของ
ชาวชนบทในภาคกลางและในท้องที่ใกล้เคียงจังหวัดเชียงใหม่เวลานี้ กลสิกรที่อยู่ไกลเมืองมักจะ
กู้ยืมจากผู้ใหญ่ในจังหวัดที่ตนอยู่ เท่าที่สังเกตดูชาวชนบทในประเทศสยามยังมีนิสัยคล้ายใน
สมัยที่ยังทำการเพาะปลูกพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และยอมเสี่ยงภัยในกลสิกรในชั้นการค้า
คือกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในสิ่งอื่น ๆ มากกว่าในทางกำเนิดผลเพราะฉะนั้นก็เป็นอันว่าชาวนามิได้
กู้ยืมเงินไปประกอบงานอาชีพอันใดเลย นอกจากเอาไปใช้ในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์โดยมาก
อาหารการกิน จึงเป็นการเปลืองเงินทองโดยไม่เพิ่มพูนรายได้ขึ้นเลย

การที่ฐานะการเงินของกลสิกรเป็นเช่นนี้ คงเนื่องด้วยไม่มีธนาคารหรือสถานที่
สำหรับฝากเงิน ราษฎรที่มีเงินทองเหลือจากการใช้จ่ายต้องเก็บเงินไว้เอง และเมื่อเงิน
อยู่กับตัวก็มักจะนำไปใช้จ่ายในทางที่ไม่เกิดประโยชน์อย่างใจเสาะเสียโดยมาก เรื่องนี้เป็น
ปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในขณะที่ยกเทศการของพลเมืองเพิ่งเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเพาะปลูกในชั้น
พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง สู่การเพาะปลูกในชั้นพาณิชย์กรรม ยังไม่รู้จักวิธีประหยัดเงินทองและ
ใช้ทุนให้ถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ในทางพาณิชย์กรรม

ขอความต่าง ๆ ที่พรรณามาแล้วแสดงให้เห็นความสำคัญว่า การขยายการกู้
หนี้ยืมสินในชนบทโดยไม่คนหาวิธีควบคุมการใช้จ่ายจะให้ผลร้ายยิ่งกว่าในเวลา สถานที่
หนี้ยืมสินที่จะช่วยกลสิกรไทยได้นั้น จะต้องเป็นสถานที่หรือสมาคมที่จะสอนให้ผู้กู้เขาใจว่าเมื่อ
ใดควรกู้ เมื่อใดไม่ควรกู้ และควรกู้เงินเป็นจำนวนเท่าใด ทั้งควรคัดเตือนลูกหนี้ให้รีบ
ผ่อนชำระคืนโดยเร็วที่สุด และแนะนำการใช้จ่ายของลูกหนี้ ถ้ารัฐบาลนำสมาคมซึ่งจัดหาทุน
ให้กลสิกรกู้ยืมมาใช้ในชนบท สมาคมรูปนี้ก็ควรสนใจในความเป็นไปของกลสิกรในส่วนตัวด้วย ทั้ง
ควบคุมเงินกู้และการแนะนำชาวชนบทให้รู้จักการใช้จ่ายเงินทองให้ถูกต้องตามหลักสหกรณ์ประเภท
หาทุนให้สมาชิก

การสำรวจครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าประเทศสยามยังต้องการสมาคมซึ่งจัดหาทุนให้
กลสิกรกู้ยืมเป็นจำนวนมาก สมาคมมีหน้าที่สั่งสอนและแนะนำกลสิกรให้ทำเนนกิจการต่าง ๆ

ตามหลักแห่งการค้ำขาย การวางโครงการขยายสหกรณ์และวิธีหาทุนควรเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานซึ่งทำงานแผนกนี้ตั้งแต่แรก ก่อนที่กล่าวต่อไป ขอตั้งเตือนอีกครั้งหนึ่งว่า วิธีจัดการเรื่องสหกรณ์ที่ยั่งยืนซึ่งได้เคยกันไว้ในเวลานี้มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน วิธีเหล่านี้เราต้องการทั้งนั้น เพราะทุกวิธียอมให้ผลประโยชน์แต่ข้อสำคัญที่ควรหยิบยกขึ้นพิจารณาในเวลานี้ ก็คือสิทธิต้องการความแนะนำและควบคุมยิ่งกว่าสมัยใด ๆ ถ้าสมาคมซึ่งจัดหาทุนให้สิทธิไม่แนะนำและควบคุมเงินกู้ตลอดจนการใช้จ่ายของชาวชนบท ก็จะนำผลรายมาสู่สิทธิและบุคคลที่นำเงินมาฝากในสมาคม นั้น ๆ มากกว่า เหตุนี้การจัดเรื่องสหกรณ์ที่ยั่งยืนแห่งชาวชนบทของประเทศไทย เพื่อกำหนดการสิทธิกรรมในขณะนี้ ควรคำนึงตามวิธีการสหกรณ์ให้แพร่หลายมากขึ้น

ความก้าวหน้าแห่งการสหกรณ์ที่ยั่งยืน

ประเทศไทยนำวิธีสหกรณ์ที่ยั่งยืนมาใช้ครั้งแรกเมื่อประมาณ 15 ปีมาแล้ว สหกรณ์มีความหมายให้ชาวนาหลายคนรวบรวมกันเป็นสหกรณ์ และจัดวิธีการสหกรณ์ที่ยั่งยืนในหมู่สมาชิก

ผู้ที่เขาเป็นสมาชิกสหกรณ์ต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ตั้งบ้านเรือนในหมู่เดียวกัน
2. บรรดาสมาชิกต้องรู้จักกันดี
3. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน
4. สมาชิกบางคนต้องอ่านและเขียนหนังสือได้ เพื่อจะได้รักษานโยบายและดำเนินการ

กิจการ

เมื่อตั้งเป็นสหกรณ์ขึ้นแล้วสมาชิกทุกคนจะต้องนำหน้าโฉนดที่ดินและใบหยีมอบให้ทุกคนจะนำมามอบให้แก่สหกรณ์และต้องสัญญาว่าจะไม่กู้ยืมเงินจากผู้อื่น นอกจากสหกรณ์ของตนเป็นอันขาด ในขั้นแรกสมาชิกที่มีหนี้สินกู้เงินไปใช้หนี้เก่า สหกรณ์กำหนดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี สหกรณ์กู้เงินจากธนาคารสยามกัมมาจลเสียดอกเบี้ยร้อยละ 6 เงินรายได้ของสหกรณ์ที่เป็นกำไรหักรายจ่ายแล้วนั้น ให้เก็บเป็นเงินสำรองของสหกรณ์ทั้งสิ้น เพื่อความประสงค์จึงกล่าวต่อไป (1) ให้สหกรณ์มีหลักฐานมั่นคงขึ้นจนในที่สุดสามารถดำเนินการได้เอง โดยไม่ต้อง

อาศัยเงินภายนอก (เงินทุนของสหกรณ์เอง) (2) ใช้หนี้สินของสหกรณ์เมื่อสหกรณ์ขาดทุน และต้องเลิก ถ้าไม่มีรายได้ทางอื่นมาชดเชยหนี้สินนั้นให้เสร็จสิ้นลงได้ รัฐบาลเป็นผู้กำกับประกัน เงินที่สหกรณ์กู้มาจากธนาคารสยามกัมมาจล สมาชิกทุกคนมีหน้าที่ในการพิจารณาการกู้เงิน ควบคุมการใช้จ่ายเงินของสมาชิกในสหกรณ์เดียวกัน และต้องรับใช้หนี้สินของสหกรณ์ร่วมกันและ แทนกันโดยไม่จำกัด ตามวิธีการนี้สมาชิกทุกคนต้องเอาใจใส่ในกิจการของสหกรณ์ของตนอยู่เสมอ ควบคุมการใช้จ่ายของเพื่อนสมาชิก และไม่ยอมให้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเลย ครั้นถึงปลายปีทุก ๆ ปี ที่ประชุมใหญ่กำหนดรายตัวสมาชิกให้ผ่อนส่งเงินคืน ตามความสามารถในการส่งเงินในปีนั้น ๆ

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2472 มีสหกรณ์อยู่ 129 สมาคมและมีสมาชิก 2,157 คน สหกรณ์เหล่านี้อยู่ในเขตภาคกลาง คือ จังหวัดลพบุรี อ่างทอง สระบุรี พิษณุโลก พิจิตร และ อุตรดิตถ์ เงินที่ใช้เป็นทุนทั้งสิ้น 1,128,000 บาท ในจำนวนนี้เป็นเงินกู้จากธนาคารสยามกัมมาจลเสีย 837,000 บาท เงินฝากของบุคคลภายนอก 1,000 บาท และเป็นเงินสำรอง ซึ่งเป็นทุนของสหกรณ์ 290,000 บาท เป็นทุนของสมาคมเองอยู่ในราว 1 ใน 4 ของเงิน ทุนที่ใช้ทั้งหมด สหกรณ์เหล่านี้มีความเจริญดี และชวณากำลังเริ่มใช้เป็นสถานที่สำหรับรับฝากเงิน และที่กู้เงินอันมีกำหนดเวลาสั้น ๆ

มูลเหตุที่ขยายสหกรณ์ไม่ได้โดยรวดเร็วขึ้น ก็เพราะธนาคารสยามกัมมาจลเป็น ธนาคารจำกัดทุนให้แก่ผู้ที่ประกอบการค้าขาย ย่อมไม่สามารถจ่ายเงินให้กลักรู้ไปลงทุนเป็น เวลาช้านานได้ อนึ่งการขยายสหกรณ์ในเวลานี้ยังต้องการเจ้าหน้าที่งานตรวจบัญชีและสารวัตร สหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ตั้ง เสนอนำ ตรวจตราและควบคุมสหกรณ์อีกเป็นจำนวนมาก รัฐบาลควรให้ เจ้าหน้าที่ตรวจบัญชีและการงานของสหกรณ์อยู่เสมอ

คณะสำรวจขอแนะนำว่า ควรรับขยายการสหกรณ์อย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินและวางระเบียบขึ้นในเรื่องจำกัดทุนให้ชาวชนบท ในขณะนี้ไม่มีผู้ใด สามารถทราบล่วงหน้าได้ว่า เศรษฐกิจซึ่งกำลังถูกคามอยู่ทั่วโลกจะสิ้นสุดลงได้เมื่อใด แม้ ว่าเศรษฐกิจจะฟื้นขึ้นได้ภายในปีหรือสองปีข้างหน้า กว่าเศรษฐกิจจะคืนคงเข้าสู่สภาพเดิม

ก็จะต้องกินเวลาอีก 10-15 ปี โดยเหตุนี้รัฐบาลควรรีบตั้งต้นขยายสหกรณ์ในขณะนี้ การปลดปล่อยหนี้สินโดยวิธีการสหกรณ์ย่อมต้องใช้เวลาหลายปี ในนานาประเทศธนาคารในชนบทต้องเลิกล้มไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการเงินฝืดเคือง จึงอาจพยากรณ์ได้ว่าชาวชนบทซึ่งทำสัญญาจ้างงานที่ดินให้แก่เจ้าหนี้จะหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนใน 4-5 ปีข้างหน้า นับตั้งแต่การตกต่ำแห่งเศรษฐกิจ ซึ่งบังเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2473 และการกู้เศรษฐกิจให้เข้าสู่สภาพเดิมจะต้องกินเวลา 10-15 ปี ถ้าความฝืดเคืองแห่งการค้าขายไม่ฟื้นใน 2-3 ปี ประเทศสยามจะได้รับความคับแค้นมาก ประเทศสยามทำการค้าขายกับประเทศที่ใช้มาตราเงินเป็นส่วนมาก ค่าแห่งแร่เงินลดลงอยู่เสมอ เมื่อคิดเทียบกับค่าแห่งแร่ทองคำ

ข้อสำคัญที่ควรทราบ คือราคาสินค้ากสิกรรมที่อยู่ในระดับต่ำนี้ จะแก้ไขไม่ทันใน 1-2 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2473 สหพัลลภรัฐอเมริกาเคยประสบเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะการเช่นเดียวกัน และจนบัดนี้พลเมืองที่ประกอบการกสิกรรมก็ยังไม่รู้ถึงความคับแค้นอยู่ จำนวนธนาคารที่ต้องเลิกล้มในสหพัลลภรัฐอเมริกา แสดงให้เห็นว่าผลร้ายแห่งเศรษฐกิจบังเกิดขึ้น 4 ปี ใหญ่หลังจากวันเกิด

ค.ศ. การเลิกล้มของธนาคารในชนบทในสหพัลลภรัฐอเมริกา

1910	82	
1914	96	
1915	110	
1916	41	
1917	35	
1918	25	
1919	42	
1920	44	การฝืดเคืองใน
1921	330	การเงินเริ่มต้นใน
1922	364	ฤดูใบไม้ผลิ
1923	277	ค.ศ. 1920

ค.ศ.

การเลิกลมของธนาคารในชนบทในสหภาพรัฐอเมริกา

1924	777
1925	440
1926	496
1927	689
1928	413
1929	482

ในเวลาปกติธนาคารในชนบทรับจำนองที่ดิน และให้ชาวชนบทกู้เงินเป็นจำนวน
มาก พอธนาคารเลิกลมกลีกรที่ทำสัญญาจำนองที่ดินไว้ก็ต้องหลุดกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนตามเหตุ
ผลนี้เห็นได้ว่า ในเวลา 4-5 ปีข้างหน้า กลีกรไทยเป็นจำนวนมากที่ทำสัญญาจำนองที่ดิน
จะหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ฉะนั้นกรมสหกรณ์ควรเริ่มขยายงานตามแนวโครงการในวิธีนี้ เพื่อ
ช่วยเหลือชาวชนบทในการปลดเปลื้องหนี้สิน

ธุรกิจที่สำคัญของสหกรณ์ซึ่งควรขยายในคราวหน้าคือการรับฝากและให้กู้เงินใน
ชนบท การวางระเบียบแห่งการกู้ยืมในชนบทในภายหลัง สำคัญกว่าหนี้สินของชาวชนบทที่จะ
พอกพูนมากขึ้น และการหลุดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การขยายการสหกรณ์ในเวลานี้ก็จะให้เห็นผลใน
ภายหลังต่อไปก็ควรแก้ไขระเบียบการให้กู้ยืม

การที่ยกเหตุต่าง ๆ ขึ้นกล่าวนั้น เป็นเพราะมหาชนพากันคิดเสียว่าเศรษฐกิจจะ
สิ้นสุดลงใน 2-3 ปี แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ความล้มเหลวซึ่งเกิดจากเศรษฐกิจครั้งนี้จะ
ชักออกไปเป็นเวลานานปี จนกว่าการเงินตลอดจนการค้าขายจะเข้าสู่สภาวะเดิม อนึ่งการขยาย
สหกรณ์อย่างรวดเร็วและแรงรัดเกินไป อาจเป็นเหตุให้กลีกรและผูกเงินชาติทุนใด และ
ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในชนบทอาจต้องหยุดชะงักทั้งที่เคยปรากฏในประเทศอื่น ๆ แล้ว

ปัญหาแห่งการขยายสหกรณ์ประเภทกู้ยืมเงิน มีดังนี้:-

1. วิธีจัดหาเงินทุน (ทุนที่ใช้ในการขยายสหกรณ์ควรมาจากแห่งใด)
2. เจ้าพนักงานซึ่งทำการตั้งและควบคุมสหกรณ์

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและสมาคมที่จัดหาเงินทุนให้สมาชิก

กรมสหกรณ์ควรจัดวางโครงการขยายสหกรณ์และดำเนินการตามรูปนี้ เงินทุนของสหกรณ์ควรได้จากธนาคาร ซึ่งรับฝากเงินในชนบท การหาเงินทุนตามวิธีนี้ ย่อมต้องใช้เวลานาน จนกว่าการงานจะเข้ารูป ส่วนเงินทุนนั้นในขั้นต้นอาจจะเรียกจากกองทรัพย์สิน มาใช้ในการขยายสหกรณ์ก่อน เช่น ค่าสนาสมบัติ คลังออมสิน เงินของสภาอากาศ ซึ่งฝากกระทรวงการคลัง เมื่อมหาชนมีความเชื่อในวิธีการสหกรณ์ ก็จะพากันนำเงินมาฝากมากขึ้น ในชนบทยังมีเงินเหลืออีกมาก ซึ่งเป็นทรัพย์สินของพลเมืองผู้อื่นจะกินและเก็บไว้อย่างไร ก็มีแนวโน้มออกมาใช้ในทางที่เกิดประโยชน์

จำนวนเงินที่สหกรณ์จะต้องใช้ในการปลดปล่อยหนี้สินของชาวชนบทในประเทศสยามมีรายการละเอียดดังต่อไปนี้:-

ปลายปี พ.ศ. 2479 สูงกว่าเมื่อปลายปี พ.ศ. 2414 12,000,000 บาท

ปลายปี พ.ศ. 2484 สูงกว่าเมื่อปลายปี พ.ศ. 2474 36,000,000 บาท

ปลายปี พ.ศ. 2489 สหกรณ์ควรจะปลดปล่อยหนี้สินทั้งหมด ของกสิกรในภาคที่ประกอบการกิจกรรมในขั้นพาณิชย์การ

ในปลายปี พ.ศ. 2490 ควรลดอัตราดอกเบี้ยลงมาเป็นร้อยละ 8-9 และควรจัดให้มีธนาคารในชนบทมากขึ้น

ควรจัดให้เจ้าพนักงานซึ่งมีความรู้ความชำนาญทางในงานสหกรณ์เป็นผู้อบรมพนักงานรุ่นใหม่ เพื่อจะได้ควบคุมสหกรณ์ ที่เพิ่มขึ้นตามโครงการ การอบรมเจ้าพนักงานสหกรณ์นี้สำคัญมาก ประวัติศาสตร์ของสหกรณ์ประเภทกู้ยืมเงินมักกล่าวถึงการเลื่อมของสหกรณ์เสมอ เหตุที่สหกรณ์ต้องเลื่อมนั้น คือ เจ้าพนักงานไม่ได้รับความอบรมทางการงานเพียงพอ การก้าวหน้าของสหกรณ์ย่อมเกี่ยวเนื่องกับสมรรถภาพของสารวัตรสหกรณ์เป็นส่วนใหญ่

สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นในชนบท ควรจะดำเนินธุรกิจคล้ายกับธนาคารรับฝากเงินในชนบท บรรดาธนาคารรับฝากเงินในชนบทควรรวมกันตั้งธนาคารกลางในกรุงเทพฯ ควรให้คนไทยที่เคย

ฝึกทำงานในธนาคารต่างประเทศ หรือผู้สำเร็จการศึกษาต่างประเทศ บางคนเข้ารับหน้าที่เป็นผู้จัดการธนาคาร ท่านผู้สนใจในเรื่องนี้ควรจดจำไว้เสมอว่า การขยายสหกรณ์ควรใช้เงินทุนที่ความรู้การสหกรณ์ดี และข้อสัถยต่อหน้าที่ เหตุนี้การคัดเลือกเจ้าพนักงานสหกรณ์ควรต้องใช้ความรอบคอบให้มาก

ธนาคารรับฝากเงินมีความมุ่งหมาย 2 อย่าง คือ ส่งเสริมการประหยัดทรัพย์และรับฝากเงินจากบุคคลทุกชั้น เพื่อนำเงินมาฝากนี้ไปใช้จ่ายในการกลีกรรม ในขั้นแรกธนาคารในชนบทควรยืมเงินจากชุมนุมสหกรณ์ (Co-operative Union) หรือธนาคารกลางในกรุงเทพฯ มาใช้เป็นทุน ธนาคารกลางควรให้สหกรณ์ประเภทกู้ยืมเงินกู้เงินเพียงแต่ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งควรเก็บไว้เป็นเงินสำรองหรือเงินทุนในกิจการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีหลักประกันมั่นคง เพื่อจะได้ถอนเงินนั้นมาใช้จ่ายในคราวที่จำเป็น ถ้าผู้จัดการมีความชำนาญยิ่งขึ้น และธนาคารมีฐานะในทางการเงินมั่นคง ก็ควรขยายเงินทุน เพื่อขยายธุรกิจของธนาคารให้กว้างขวางออกไป

ในนานาประเทศรัฐบาลย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขยายสหกรณ์หรือธนาคารที่จัดหาเงินให้ชาวชนบทอยู่ด้วย รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมการทำงานบางอย่าง เช่น เป็นผู้ตรวจบัญชีและเป็นผู้วางระเบียบบัญชีต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน ประเทศสยามควรดำเนินการตามแบบนี้ ในระหว่างที่การเงินและการค้าขายฝืดเคือง รัฐบาลควรเอาใจใส่ในกิจการอื่น ๆ ของสหกรณ์อีกด้วย (นอกจากการตรวจบัญชีและการควบคุม) เพื่อจะได้วางระเบียบการในเรื่องจัดตั้งสหกรณ์ประเภทกู้ยืมเงินให้เรียบร้อย ถ้าการตั้งสมาคมซึ่งจัดหาทุนให้ชาวชนบทได้ผลดีและสมาคมดำเนินการไต่เอง รัฐบาลก็ควรงดเว้นความช่วยเหลือบางอย่าง ในปี พ.ศ. 2490 รัฐบาลควรจะเป็นแต่เพียงผู้ตรวจบัญชีและควบคุมสหกรณ์เท่านั้น ชาวชนบทยังไม่มีความรู้ในเรื่องกู้ยืมและการใช้เงินทอง เพราะฉะนั้นรัฐบาลสหกรณ์และธนาคารในชนบทควรร่วมมือกันตั้งกองอบรมเด็กในโรงเรียนตามบ้านนอกให้รู้จักการประหยัดทรัพย์ รัฐบาลควรริบวางโครงการศึกษาในเรื่องขยายคลังออมสินโดยเร็ว

การอบรมให้รู้จักการประหยัดทรัพย์นี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้า-

อยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระชนกพระราชนัดดาว่า ประเทศสยามยังขาดสถานที่สำหรับรับ
ฝากเงินและมีพระราชประสงค์จะบำรุงการออมสินของพลเมืองให้แพร่หลายยิ่งขึ้น จึงได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคลังออมสินขึ้น นอกจากคลังออมสินยังไม่มีสถานที่อื่น ๆ สำหรับฝากเงิน
ในชนบท เงินที่เก็บไว้ที่บ้านกระทำให้เกิดภัยได้ง่าย เช่นโจรผู้ร้าย อัคคีภัยและอุบัติเหตุอื่น ๆ
ชาวชนบทมักนำเงินที่เก็บไว้ไปจ่ายในทางที่ไม่เป็นประโยชน์แก่การอาชีพ เอาไปซื้อที่ดิน
หรือสัตว์พาหนะเพิ่มขึ้นจนหมดเกลี้ยงพอ เศรษฐกิจยังเกิดขึ้นก็ไม่มีเงินเสียดำภาษี เพราะว่ามีได้
สะสมเงินไว้ ถ้าหากว่าพยายามขายที่ดินหรือสัตว์พาหนะก็หาผู้ซื้อได้ยาก เพราะว่ามีคนอื่น ๆ ก็
ต้องการเงินจำนวนเล็กน้อยที่มีอยู่ เพื่อเสียดำภาษีหรือใช้จ่ายในสิ่งต่าง ๆ ในระหว่างที่การค้าขาย
ฝืดเคืองจึงมีครอบครัวที่ไม่สามารถจะเสียดำภาษีได้เป็นจำนวนมาก ในประเทศที่มีธนาคารสำหรับให้
กู้และรับฝากเงินแพร่หลายมาก กลสิกรที่มีเงินทองเหลือจะถอนส่วนหนึ่งของที่ฝากไว้นั้นเพื่อเสียดำ
ภาษี ในสหปาลีรัฐอเมริการูปของภาษีที่ดินคล้ายกับภาษีตามแบบนาบูโค กลสิกรจะต้องเสียดำภาษี
ทั้งในปีที่ได้ผลดีและผลทราม ในชนบทของสหปาลีรัฐอเมริกามีธนาคารสำหรับให้กู้ยืมและรับฝาก
เงินแทบทุกตำบลราษฎรจึงสามารถเสียดำภาษีได้เสมอ

การเปลี่ยนนิสัยของผู้ใหญ่ย่อมเป็นการยากลำบาก ถ้าได้การอบรมเด็กนักเรียน
ในโรงเรียน ให้เด็กทราบคุณประโยชน์แห่งการฝากเงินที่คลังออมสินและเข้าใจลักษณะของการ
กู้ยืมและการใช้เงิน คงที่จะได้ผลดีกว่าเป็นแน่

บทที่ 11

เรื่องสุขภาพและการแพทย์

บทนี้กล่าวถึงสุขภาพและการแพทย์ในประเทศไทย ในทางเศรษฐกิจต้องนับว่าเรื่องนี้สำคัญมาก ข้อซึ่งควรพิจารณาเมื่ออยู่ 3 ประการด้วยกัน (1) จำนวนพลเมืองเป็นเหตุอันหนึ่งซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าหรือกระทำให้ความก้าวหน้านั้นต้องหยุดชะงักลง (2) สมรรถภาพในทางเศรษฐกิจของพลเมืองย่อมคาบเกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ (3) ราษฎรได้รับผลจากเงินที่จ่ายเป็นค่ายาและค่ารักษาพยาบาลเพียงใด ปัญหาเรื่องจำนวนพลเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับสุขภาพนั้นในสยามมีผู้เอาใจใส่กันมาก ผลของการสำรวจเศรษฐกิจตามชนบทครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังมีพลเมืองเบาบางมาก เมื่อคิดเทียบกับเนื้อที่ และการสาธารณสุขเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะจำนวนพลเมือง เพราะว่าการมีพลเมืองมากขึ้นย่อมบังคับชาวชนบทให้มานะ ในการเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกในบางแคว้นให้ดีขึ้น ข้อความซึ่งเกี่ยวกับพลเมืองและสุขภาพจะได้บรรยายโดยละเอียดดังต่อไปนี้:-

พลเมืองและสุขภาพ

ประเทศไทยเป็นประเทศร้อน ภาวที่อากาศไม่สุรอนนักอยู่ใกล้เทือกภูเขา พลเมืองในภาคเหนือเกือบทั้งหมดป่วยเป็นไข้จับสั่นเรื้อรัง และได้รับความพรหมานจากโรคนี้มาก การที่ประเทศไทยมีพลเมืองน้อยนั้น เนื่องเหตุผลดังต่อไปนี้ ทางที่อากาศร้อนจัดจึงมีจำนวนพลเมืองน้อยตามธรรมชาติ ทางเหนือซึ่งอากาศหนาวกว่าในภาคอื่นๆ มีไข้จับสั่นก็แพร่หลายมา เพราะภูมิประเทศเป็นเทือกภูเขา ดังนั้นการมีพลเมืองน้อยจึงเป็นปัญหาสำคัญและรัฐบาลควรคิดอ่านแก้ไขเรื่องนี้

คำว่า "พลเมืองน้อย" เป็นศัพท์ที่มีความหมายหลายอย่างและต้องเข้าใจกันโดยละเอียด ความเพิ่มลดแห่งพลเมืองย่อมคาบเกี่ยวกับความสมบูรณ์แห่งโภชนาหาร ซึ่งเกิดตามธรรมชาติ สมรรถภาพของพลเมืองในการทำมาหากิน และระดับการครองชีพของพลเมือง ประเทศที่สมบูรณ์ด้วยโภชนาหารซึ่งได้มาจากธรรมชาติ สามารถหารผลจากการทำนุบำรุงการ

กลีกรรมาเลี้ยงพลเมืองใดเป็นจำนวนมากและสะดวกกว่าประเทศที่มีโภคทรัพย์น้อย ประเทศ
ที่กลีกรรมาเจริญและการที่ถกกรรมที่มั่นคงย่อมเลี้ยงพลเมืองใดเป็นจำนวนมากกว่าประเทศที่กลีกรรมา
ล่าหลัง ในที่สุดอัตราส่วนระหว่างระดับแห่งอุปโภคบริโภคกับมาตรฐานแห่งการครองชีพ ย่อมมี
ส่วนเกี่ยวข้องกับพลเมืองด้วยเหมือนกัน ชาวสยามอาศัยพื้นที่อันสมบูรณ์ด้วยพืชผลต่างๆ ในขณะที่
นักกลีกรรไทยยังไม่คิดอ่านคัดเลือกพันธุ์ข้าว (นอกจากจะแยกเมล็ดข้าวเหนียวออกจากข้าวเจ้า และ
เมล็ดข้าวแดงออกจากข้าวขาวเท่านั้น) แต่ถึงกระนั้นก็ดี ชาวสยามก็ยังมิมีชื่อเสียงในตลาดโลก
ว่าเป็นข้าวดี บางทีคุณภาพที่ดีของข้าวนั้นจะเนื่องจากลักษณะของพื้นที่ วิธีทำนาและพันธุ์ข้าวที่มี
อยู่เป็นพันธุ์ดี ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งกระทำให้ชาวสยามมีคุณภาพที่นั้นยังไม่ทราบกันแน่นอน ใน
เวลานี้ชื่อเสียงของชาวสยามเสื่อมทรามลง เนื่องจากผู้ขายเอาข้าวที่มีคุณภาพพามาไประคนกับ
ข้าวดี แล้วขายเป็นข้าวสยามชนิดดี เหตุอีกอย่างหนึ่งก็คือในเวลานี้ประเทศอื่น ๆ ใดเอาใจ
ใส่ในการเลือกและบำรุงพันธุ์ข้าวมากขึ้น ประเทศสยามยังมีที่ดินว่างเปล่าอีกมาก สำหรับปลูก
ข้าวสาลี กาแฟ ฝ้ายและยาสูบได้ดี ในเวลานี้รัฐบาลยังไม่ไคลงมือสำรวจเรื่องเหล่านี้โดย
จะเพาะ การปลูกยางในภาคใต้ก็ยังมิได้ทำนุบำรุงเท่าที่ควรจะทำ พื้นที่ซึ่งมีแร่ดีบุกยังมีอีกมาก
แต่ในเวลานี้ยังไม่ไคลงมือค้นหาแร่ทั้งหลายแห่ง การปลูกต้นผลไม้ต่าง ๆ และมะพร้าวก็ยังมิ
ใคร่รับความทำนุบำรุงอย่างใดเลย เช่นการใช้พันธุ์ที่ดีและการบำรุงให้ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย
ต้นผลไม้เหล่านี้มักขึ้นเองตามธรรมชาติ สยามเป็นประเทศที่มีโภคทรัพย์อันเกิดตามธรรมชาติ
มากมาย การทำนุบำรุงนิตอื่นนอกจากทำนุบำรุงน้ำคาลหม้อ ยังไม่เป็นลำดับเป็นต้น

เทคนิคในทางกลีกรรมาและทางเศรษฐกิจยังล่าหลังอยู่มาก ที่เป็นดังนี้เพราะประเทศ
สยามมีโภคทรัพย์ต่าง ๆ อุดมสมบูรณ์ แต่มีพลเมืองเบาบาง ชาวชนบทจึงไม่มีใครจะมีมานะใน
การบำรุงกำเนิดผล และใช้หลักวิชาแห่งเศรษฐกิจให้ดียิ่งขึ้น นอกจากวิธีต่าง ๆ ที่ได้รับช่วง
มาจากพวกขอมในครั้งโบราณหรือจากภาคกลางแห่งทวีปเอเชีย กลีกรรไทยยังไม่คิดอ่านเปลี่ยน
แปลงวิธีการกลีกรรมา ไม่รู้จักวิธีไถนาที่ดีหรือเปลี่ยนแปลงวิธีเพาะปลูกบางอย่างให้ดีขึ้น ไม่คิด
อ่านกายัพทวิทยาในนาให้ดีขึ้นและใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติ แบบเดิมของระดัซึ่งกลีกรรไทยใช้วิธีน้ำ
เขานาอยู่ทุกวันนี้ได้แบบอย่างมาจากจีน ระดันี้ทำด้วยไม้และใช้แรงคนซึ่งทำงานช้าและไม่ใคร่

จะไ้ประโยชน์นัก เมื่อ 10 ปีมาแล้วการใช้เครื่องยนตร์อุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นแพร่หลายในประเทศสยาม เครื่องยนตร์ทำงานไ้เร็วกว่ามาก ความจริงประเทศสยามยังสามารถทัว้จำนวนพลเมืองไ้ไ้ก่มาาก ถึงแม้ว่าบัดนี้จะไ้ไ้พื้นที่ซึ่งเหมาะแก่กิจกรรมทำการเพาะปลูกแล้วก็ไ้

มาตรฐานแห่งการครองชีพของพลเมืองในประเทศสยามสูงกว่าของพลเมืองในบางประเทศทางตะวันออกและในประเทศร่อนอื่น ๆ ถ้าจะพิจารณาฐานะในทางเศรษฐกิจและน้ำใจของพลเมืองในบางประเทศเทียบกับพลเมืองในประเทศสยามแล้วจะเห็นไ้ว่าชาวสยามมีภาวียัไ้กว่า การเพาะปลูกไมไ้ใครจะประสพความเสียหายจนถึงกับพลเมืองต้องอดอยาก การทำนาในท้องที่บางแห่งเคยเสียหายมากเป็นบางครั้งบางคราว แต่ไ้ไม่ปรากฏว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรงแก่พลเมือง รายไ้ที่ไ้เป็นเงินสตรวมทั้งรายไ้ที่ไ้เป็นวัตถุอันไ้จากธรรมชาติ สูงกว่ารายไ้ของพลเมืองในประเทศอินเดียหรือประเทศจีน ในเวลานี้พลเมืองมีฐานะที่พอที่จะประกอบอาชีพของตน ประเทศสยามไม่เคยประสบภัยอย่างหนึ่งอย่างใดเลย อันเนื่องมาจากมีพลเมืองมากกว่าส่วนแห่งโลกทรัพย์ที่มีอยู่จนถึงกับต้องลดฐานะแห่งการกินอยู่ให้ต่ำลง การมีพลเมืองน้อยนั้นเป็นเรื่องสำคัญและน่าคิดมาก อารยประเทศคอยเอาใจใส่ในเรื่องป้องกันมิให้พลเมืองน้อยเกินไปอยู่เสมอ และมีความเห็นไ้ว่า ชาวตะวันออกในภาคที่มีพลเมืองน้อยนั้นยากจนมาก จึงกระทำไ้ฐานะแห่งการกินอยู่ต่ำเกินไป ความจริงสภาพของบางประเทศทางตะวันออกเฉียงใต้แห่งทวีปเอเชียก็ไ้เป็นเช่นนั้น

พลเมืองของประเทศสยามมีนิสัยใจคอดีและไ้มีความโลกในการสะสมโภคทรัพย์ไว้เป็นมาตรฐานแห่งการครองชีพ การละทิ้งเด็ก, การขายเด็ก, การสมรสในเยาว์วัยและความประพฤติชั่วร้ายต่าง ๆ ซึ่งอนารยชนชอบประพฤติกันไม่ปรากฏในหมู่คนไทยเลย คนไทยมีความรุ่งเรืองในศิลปกรรม, การแกะสลัก, การทำเครื่องเงินและเครื่องถม, การทอผ้าไหมและการทอผ้า และศิลปกรรมอื่น ๆ แม้แต่ในหมู่บ้านที่น้ำยากจนและยังป่าเถื่อนมาก ก็ยังพบถ้วยชามอย่างเก่า ผ้าที่ทอขึ้นเองและประตูของเกวียน ซึ่งแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ตองนับว่าเป็นศิลปกรรมอย่างประณีต ถ้าพิจารณาดูความเป็นไปในทวีปเอเชียโดยทั่วไ้ไปแล้ว จะเห็นว่ามาตรฐานแห่งการครองชีพพลเมืองในประเทศสยามนับว่าสูงเท่าที่จะเป็นไปไ้ได้ในสมัยปัจจุบัน

เหตุผลที่แสดงให้เห็นไ้ว่าประเทศสยามมีพลเมืองน้อย คือในเวลานี้ยังมีที่ดินว่างเปล่า

เพื่อใช้ทำการเพาะปลูกได้เหลืออยู่อีกมาก ในทำเลที่ทำการเพาะปลูกแทบทุกแห่งอาจจะทวีพืชผลได้อีกกึ่งหนึ่งหรืออีกเท่าตัว การทวีพืชผลนี้ต้องการให้ใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเล็กน้อยเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกบางอย่าง เช่นการเลือกพันธุ์ วิธีเพาะพันธุ์ต้นไม้ วิธีทำให้เนื้อดินอุดมจะทวีผลขึ้นอีก ในจังหวัดที่เคยมีพลเมืองหนาแน่นในครั้งโบราณเช่น เมืองเก่า ๆ แสดงหลักฐานให้เห็นว่าในทำเลที่ใกล้กับเมืองเก่าเคยมีการเพาะปลูกมากกว่าในสมัยปัจจุบัน ในเวลานี้ชาวนาทำการเพาะปลูกในพื้นที่ดินอุดมเท่านั้น ความเจริญในทางกลสิกรรมยังไม่ทำให้กลสิกรทำการเพาะปลูกในพื้นที่ที่ราม ทั้งนี้เป็นเพราะยังมีพื้นที่ดินอุดมอยู่อีกมากในบริเวณคลองรังสิตรอบคร้วหนึ่ง ทำนาประมาณ 100 ไร่ แต่ยังไม่ปรากฏว่ากลสิกรในแถบนี้ทำการเพาะปลูกในพื้นที่แห้ง (ทำไร่) เพื่อเป็นทางหารรายได้เพิ่มเติม และช่วยทวีรายได้จากการขายข้าว ประเทศสยามมีพลเมือง 57 คนต่อเนื้อที่ 1 ตารางไมล์ นับทั้งกรุงเทพฯ ด้วย ฉายกเวนกรุงเทพฯ เสียจะมีพลเมือง 53 คนต่อ 1 ตารางไมล์เท่านั้น

การที่ประเทศไทยประเทศหนึ่งมีพลเมืองน้อยนั้น นับว่าเป็นการเสียเปรียบในทางเศรษฐกิจหลายอย่าง นอกจากเหตุผลที่อ้างว่าประเทศสยามมีพลเมืองน้อยกระทำให้การทำมาหากินง่ายและสะดวกกว่าประเทศอื่น ๆ ทางตะวันออก และรายได้ของพลเมืองสูงกว่ารายได้ของพลเมืองในบางประเทศแห่งทวีปเอเชีย ก็ยังไม่เห็นเหตุผลอื่น ๆ อันเป็นที่เชื่อถือว่าการมีพลเมืองน้อยนั้นกระทำให้พลเมืองได้เปรียบในทางเศรษฐกิจ ประเทศสยามยังมีที่ดินว่างเปล่าอีกมากซึ่งยังไม่ใช้ทำประโยชน์อย่างใดเลย และทั้งจำนวนพลเมืองก็ยังไม่มากพอที่จะอพยพครอบครัวจากจังหวัดที่มีพลเมืองหนาแน่น และการทำมาหากินผิดเคื่องไปอยู่ถิ่นอื่นซึ่งมีพลเมืองเบาบาง ตามข้อสอบส่วนในทางประวัติศาสตร์ของประเทศจะปรากฏว่าประเทศสยามมีพลเมืองน้อยแต่เดิมมา แทบทุกจังหวัดที่หมู่บ้านไทยซึ่งมีเลือกเนื้อผะสมกับชาติอื่นหรือไทยต่างภาษาผะสมเลือกเนื้อกัน เนื่องจากถูกจับเป็นเชลยศึกและถูกกวาดต้อนมาในสมัยอดีตพวกนี้พากันตั้งบ้านเรือนอยู่ในถิ่นที่ต่าง ๆ และถากถางที่ดินอันว่างเปล่าเพื่อกระทำการเพาะปลูก ผลของการมีพลเมืองน้อยนั้น คือ พลเมืองไม่มีใครจะมีมานะที่จะทำนุบำรุงเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า และในการเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกให้ดีขึ้น

เพื่อความสะดวกในการพิจารณาปัญหาแห่งการมีพลเมืองน้อย ควรจะหยิบยกเอา การบำรุงสาธารณสุขกับผลร้ายต่าง ๆ อันเนื่องจากการมีพลเมืองมากเกินไปมาเทียบกัน และ จะเห็นได้ว่า การมีพลเมืองมากขึ้นจะไม่กระทำให้ฐานะของพลเมืองยากจนลง และประเทศสยาม ในขณะที่มีพลเมืองน้อยเช่นนี้ กำลังต้องการให้การสาธารณสุขเจริญยิ่งขึ้น

เหตุที่มีพลเมืองน้อย

ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้อาจจะตั้งปัญหาขึ้นว่า เพราะเหตุใดประเทศสยามจึงมีพลเมือง น้อย เป็นเพราะมีอัตราเกิดต่ำกว่าอัตราตาย? หรือในประเทศสยามมีอัตราตายสูง? การตอบ ปัญหาเหล่านี้มีข้ออธิบายโดยเฉพาะที่จะกล่าวต่อไปนี้:-

ในการสำรวจนี้ ได้เดินทางและทำการสำรวจความเป็นอยู่ของพลเมืองทั่วประเทศ ในภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดนราธิวาส จังหวัดตรัง และจังหวัดภูเก็ตขึ้นมา จนถึงจังหวัดเชียงราย ในภาคเหนือ และจดแม่น้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังได้เดินทางเข้าไปในเขตแดนของ ประเทศที่ใกล้เคียงอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงใต้แห่งทวีป อาเซียมีพลเมืองค่อนข้างเบาบาง เรื่องนี้ไม่เป็นปัญหา ซึ่งประเทศสยามประเทศเดียวเท่านั้น ควรสนใจ แต่ก็เป็นปัญหาซึ่งประเทศอื่น ๆ อันอยู่ใกล้เคียงควรจะเอาใจใส่ด้วยเหมือนกัน วิธี การเพาะปลูกของชาวชนบทในประเทศเหล่านี้กำลังดำเนินตามแบบเดิมอยู่ และที่ดินว่างเปล่าก็ ยังเหลืออยู่อีกมาก หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในภาคนี้แห่งทวีปอาเซียมีพลเมืองเบาบาง เว้น แต่แถบลุ่มแม่น้ำตอนกลางทะเลบางแห่งและเมืองใหญ่ 2-3 เมืองเท่านั้น บริเวณเมืองแร่ทาง ภาคใต้ของสยาม พลเมืองพากันละทิ้งพื้นที่ซึ่งเคยทำการเพาะปลูกมาแล้วเมื่อครั้งก่อนนี้ให้รกร้าง เพราะชอบทำงานชุกหาแรมมากกว่าประกอบกิจการ ถ้าจะพิจารณาตามหลักแห่งเศรษฐกิจแล้ว ต้องนับว่าการที่ส่วนหนึ่งของพลเมืองพากันรับจ้างชุกหาแร่ นั้นถูกต้องตามหลักการ เพราะราคาแร่ ที่สูงยิ่งกว่ากำไรเกิดผลทางกลกรรม แต่หาว่าที่นั่นต้องทิ้งว่างเปล่า ในภาคอื่น ๆ ของประเทศ สยามก็ยังมีที่ดินว่างเปล่าอยู่เหมือนกัน

ปัญหาต่อไปก็คือความสัมพันธ์ระหว่างอัตราเกิดกับการมีพลเมืองเบาบาง ในที่นี้

เราจะต้องสืบสวนว่าการมีผลเมืองเบาบางนั้นเกี่ยวกับการป้องกันไม่ให้เด็กเกิด หรือผลเมืองทั่วไปนิยมการแต่งงานในปูนอายุสูง จึงกระทำให้เกิดบุตรน้อยหรือเกี่ยวกับการเที่ยวเตร่ของชาวชนบท จึงเป็นเหตุให้กามโรคแพร่หลายทั่วไป ความแพร่หลายของกามโรคเป็นประเพณีเหตุอย่างหนึ่งซึ่งคัดถอนจำนวนผลเมืองให้น้อยลง ผลแห่งการสอบสวนนี้ได้คัดเลือกตำบลตัวอย่างไว้ 40 ตำบล เพื่อทำการสำรวจความเป็นอยู่ของชาวชนบท ในตำบลหนึ่ง ๆ นายแพทย์ผู้ชำนาญได้ทำการตรวจโรคและร่างกายชาวนาประมาณ 250 คน บางคราวนายแพทย์ต่างประเทศบางคนเช่นเคมเปรสไบเตเรียนมิชชันอเมริกา ก็ได้มาช่วยในการตรวจโรคต่าง ๆ ด้วยเหมือนกัน

ผลที่ได้จากการสอบสวนแยกออกเป็นรายการละเอียดดังต่อไปนี้ (1) อัตราเกิดไม่เกี่ยวข้องกับการป้องกันของบิดามารดา ชาวชนบทไม่รู้จักวิธีป้องกันไม่ให้เด็กเกิด และไม่เคยใช้วิธีป้องกันอย่างอื่น ๆ เลย (2) ส่วนอายุที่แต่งงานนั้นปรากฏว่าชาวชนบทมีได้แต่งงานเร็วหรือช้าเกินไป ซึ่งกระทำให้เกิดบุตรน้อย นอกจากชาวอิสลามในภาคใต้ คิดด้วยอายุของผลเมืองที่แต่งงานสำหรับชายตั้งแต่ 18-25 ปี และหญิงตั้งแต่ 16-21 ปี ในหมู่ชาวอิสลามทางภาคใต้ชายหญิงมักจะกระทำพิธีหมั้นกันตั้งแต่เยาว์วัย การสมรสในขณะที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวยังเยาว์วัยไม่มีใครจะปรากฏ เหตุนี้จึงลงความเห็นว่า การที่ประเทศสยามมีผลเมืองน้อยไม่มีมูลมาจากอายุแห่งการแต่งงานเลย

ในทำนองเดียวกันแสดงให้เห็นว่า กามโรคซึ่งตามธรรมดาแพร่หลายมากในเมืองใหญ่ ๆ และในเมืองท่านั้น ไม่กระทำให้ประเทศสยามมีผลเมืองน้อย ในตำบลต่าง ๆ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองเกือบจะไม่มีกามโรคเลย เหตุที่โรคนี้ไม่แพร่หลายในหมู่ชาวชนบทนั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ (1) ชาวนาไม่เคยเป็นกามโรค (2) ถ้าผู้ใดเป็นกามโรค ก็ใช้ยาบ้านรักษาจนหาย

ตามสภาพกามโรคมักจะแพร่หลายมากในเมืองใหญ่ ๆ และเมืองท่าซึ่งมีหญิงนครโสเภณี ชาวเมืองส่วนมากไม่รู้จักวิธีป้องกัน

ตามเหตุผลที่กล่าวแล้วข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า การที่ในท้องที่ต่าง ๆ ตามชนบทมีผลเมืองน้อยนั้น ไม่มีมูลมาจากการเที่ยวเตร่ของชาวนาเลย ชาวชนบททั่วไปมีความประพฤติเรียบร้อยในเรื่องนี้ ในจังหวัดซึ่งตั้งอยู่ไกล (ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) หมู่สาวมักจะ

ทำความเข้าใจและคุ้นเคยกันก่อน และในไม่ช้าก็ทำการสมรสกัน ความรู้จักและคุ้นเคยระหว่าง
หนุ่มสาวในภาคกลาง เป็นเหตุให้เกิดข้อวิพากษ์น้อย ๆ ในชนบทการมีภรรยาหลายคนก็ไม่ใคร่
จะปรากฏ ถ้าจะคำนวณหัวหนาครอบครัวที่มีภรรยาหลายคนจากจำนวนครอบครัวชานาทั้งหมด
ที่ได้ทำการสำรวจ จะอยู่ในราว 1 ใน 100 เท่านั้น ทั้งนี้การมีพลเมืองน้อยจึงไม่มีส่วนเกี่ยว
ข้องกับเหตุการณ์ซึ่งพรรณามาแล้วเลย แต่ในเมืองท่าและเมืองใหญ่ ๆ ย่อมยกเว้นจากข้อเหล่านี้
นั้น เหตุนี้ถ้าจะพิจารณาทั่วไปแล้ว จะเห็นว่าเหตุสำคัญที่ประเทศสยามมีพลเมืองน้อยนั้น เกี่ยว
ข้องกับอัตราตายเป็นส่วนใหญ่

อัตราตาย

ในการสำรวจเรื่องสุขภาพของชาวชนบทในประเทศไทยได้รวบรวมตัวเลขไว้
4-5 ประเภท เพื่อเอามาใช้ในการอธิบายความเป็นไปแห่งสุขภาพของชาวชนบทและอัตราตาย
สูง นายแพทย์ซึ่งเคยได้รับการศึกษาจากต่างประเทศหรือตามแบบอย่างของอารยประเทศ ได้
เป็นผู้ตรวจโรคและร่างกายคนที่อาศัยอยู่ในครอบครัวทุกคนอย่างละเอียด (ครอบครัวที่สำรวจ
2,000 ครอบครัว และตำบลที่สำรวจ 40 ตำบล) - นอกจากนั้นยังได้ตรวจเด็กนักเรียนใน 40
ตำบลอีกด้วย ในการสำรวจคราวนี้นายแพทย์ได้สำรวจทะเบียนคนเกิดและคนตายในตำบลต่าง ๆ
ซึ่งเจ้าหน้าที่ทางอำเภอได้ลงทะเบียนไว้ และทั้งได้สอบถามหัวหน้าครอบครัวถึงอาการของคนไข
ก่อนที่จะถึงแก่กรรม เพื่อจะได้จดเหตุที่ตายทุกรายไว้ (ผู้ที่ตายในบ้านของหัวหน้าครอบครัวใน
ระหว่าง 1-18 เดือน ก่อนทำการสำรวจ) ผู้ที่เคยศึกษาสุขภาพของพลเมืองในประเทศต่าง ๆ
ทางตะวันออก ย่อมทราบดีว่าชาวชนบทรู้จักแต่ชื่อโรคสามัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเสมอเท่านั้น และ
ทราบชื่อโรคระบาดบางอย่าง ซึ่งเคยแพร่หลายในหมู่บ้านนั้นมาหลายชั่วคน ถ้าญาติพี่น้องคนใด
ของหัวหน้าครอบครัวตายด้วยไข้ทรพิษ กาฬโรค อหิวาตกโรค ไข้จับสั่นหรือตายโดยถูกงูกัดหรือ
อุบัติเหตุอื่น ๆ นายแพทย์ก็สามารถค้นหาเหตุที่ตายต่าง ๆ ตามบัญชีได้อย่างแน่นอน

นอกจากนี้ยังซักถามจำนวนบุตรของหัวหน้าครอบครัวที่ตายแล้วว่า ตายเมื่ออายุ
เท่าใด และในเวลาที่จะถึงแก่กรรมมีอาการอย่างไร ข้อความที่สอบถามได้นี้ ได้จำแนกไว้เป็น

หยุดรอไว้ในแบบสำรวจอย่างรอบคอบ เพื่อช้กถามถึงเรื่องตายและความป่วยซึ่งปรากฏในบัญชีข้างท้ายบทนี้ ได้แบ่งรายการออกเป็นชั้นต่าง ๆ ตามฐานะเศรษฐกิจ คณะสำรวจไม่รับรองว่ารายการต่าง ๆ ที่สำรวจได้นั้นถูกต้องและแน่นอนทั้งหมด เพราะว่าถ้าจะสำรวจกันให้ได้ตัวเลขแน่นอนจะต้องออกแบบสำรวจโรคต่าง ๆ และเหตุการณ์อื่นเกิดจากโรคต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นอีก เช่น จำนวนคนที่ป่วยเป็นโรคชนิดหนึ่งหรือป่วยเป็นโรคอื่น ๆ ด้วย ในการสำรวจอายุและเพศ, อัตราามำโต ฯลฯ ก็ควรออกแบบโดยละเอียด นอกจากนั้นคณะสำรวจควรจะตองค้นหาเหตุต่าง ๆ ซึ่งกระทำใ้รายไคของชาวชนบทลดน้อยลง ความจริงรายการต่าง ๆ นี้ควรจะสอส่วนให้ละเอียดยิ่งกว่านี้ การที่คณะสำรวจไม่ไคขยายระเบียบการสำรวจให้กว้างออกไปอีกนั้น เป็นเพราะมีเวลาสำหรับสำรวจและเรียบเรียงรายงานน้อย การสำรวจคราวนี้ไคศึกษารายการต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่สุขภาพอย่างละเอียดเพียง 8 ตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อส่งไปลงในหนังสืออินเตอร์เนชันแนลปอปปูเลชันคอนเกรสที่กรุงโรม⁽¹⁾

ผู้เรียบเรียงรายงานนี้ไคใช้ความคุ้นเคยกับพลเมือง และตัวเลขที่รวบรวมมาได้เป็นหลักในการออกความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวกับสุขภาพของชาวชนบท ไคร ๆ ย่อมทราบว่าการวินิจฉัยโรคบางอย่างเป็นสิ่งที่ยุ่งยากมาก และบางครั้งต้องใช้ความสังเกตอาการของโรคเป็นเวลานาน จึงจะวินิจฉัยโรคนั้นไค ได้อย่างนั้นก็คือนายแพทย์ไคได้พยายามปฏิบัติกิจการทุกอย่างตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้แต่เดิม เพราะฉะนั้นจึงหวังว่าขอความที่ไคจากการสำรวจเศรษฐกิจคราวนี้คงจะไม่คลาดเคลื่อนทั้งหมด การตรวจโรคไคใช้วิธีอย่างเดียวกันกับวิธีตรวจในโรงพยาบาล

สรุปความเห็นในเรื่องสุขภาพและอัตราตาย

การออกความเห็นในเรื่องสุขภาพและอัตราตายไคอาศัยการจำแนกรายการต่าง ๆ จากตัวเลขที่สำรวจ และความสังเกตเหตุการณ์ทั่วไปเป็นหลักในการพิจารณา

¹ International Population Congress at Rome

1. ในเวลานี้ประเทศสยามยังไม่ได้คิดอ่านตัดทอนอัตราตายในชนบทให้น้อยลง

นอกจากการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ (ตามโครงการของรัฐบาล) ซึ่งแพร่หลายในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศสยาม และโรคระบาดบางอย่างซึ่งเกิดขึ้นในท้องที่บางแห่ง รัฐบาลยังไม่ได้คิดอ่านปราบโรคต่าง ๆ อย่างจริงจังโดยวิธีใช้ยาตามแบบของอารยประเทศ พลเมืองประมาณครึ่งหนึ่งไม่เคยใช้ยารักษาเลย นอกจากจะนอนพักและรับประทานยาไปไม่และนำชาเตนยาบางสิ่งเหล่านี้มีคุณประโยชน์ในการบำบัดโรคน้อย ส่วนพลเมืองอีก 49 ใน 100 ในจำนวน 50 ที่ยังเหลืออยู่นั้น ซื้อยาจากผู้ขายยาพื้นเมือง โดยมากเป็นยาไทยยาจีนและยาแขกปนกัน แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่น่าสงสัยอยู่ว่ายาเหล่านี้จะให้ผลประโยชน์หรือไม่ ผู้ขายบางคนเอาเล็บเสือ หนังกิ้งก่า กระดูกสัตว์ทะเล และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายอย่างมาต้มและขายเป็นยา ในร้านของผู้ขายเต็มไปด้วยสิ่งของเหล่านี้ การใช้ยาพื้นเมือง มีคุณประโยชน์อย่างหนึ่ง คือ กระทำให้พลเมืองมีความเชื่อมั่นว่า จะหายป่วยไข้ นอกจากนี้ก็ไม่เห็นว่ายาพื้นเมืองมีคุณประโยชน์อย่างอื่น พลเมืองน้อยกว่า 1 ใน 100 ยอมให้แพทย์รักษาและใช้ยาฝรั่ง ส่วนมากเป็นยาของโอสถศาลาของรัฐบาล และโรงพยาบาลเทศมณฑลอเมริกัน ซึ่งแจกและรักษาให้เป็นทาน

แม้แต่การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษก็ยังไม่แพร่หลายทั่วไป เพราะการเดินทางในชนบทไม่มีใครจะสะดวก ถ้าในท้องที่ใดที่การปลูกฝียังไม่แพร่หลายเกิดไข้ทรพิษขึ้น ย่อมต้องใช้เวลา 2-3 วันในการส่งข่าวจากท้องที่นั้นมายังสถานที่ทำการของสาธารณสุขจังหวัด และกวนายแพทย์สาธารณสุขจะออกเดินทางไปจัดการปลูกฝีในท้องที่นั้น ก็ต้องใช้เวลาเดินทางอีก 2-3 วัน นอกจากการจุดไหม้ดูยาตำราหลวงขึ้นในท้องที่อำเภอบางแห่ง และขายยาควินินและยาเกอหิวาตกโรคให้แก่ราษฎรในชนบทตามราคาที่รัฐบาลซื้อมายังไม่มียาอื่น ๆ ที่จะช่วยบำบัดความป่วยไข้ของพลเมืองได้

2. อัตราตายในประเทศสยาม (ในท้องที่ต่าง ๆ) มักเวียนมาเป็นครั้งคราว

โรคระบาดเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว และกระทำให้ราษฎรมีกำลังต้านทานโรคชนิดนั้นมากขึ้น 5-10 ปี ภายหลังโรคเก่าก็จะระบาดอีก เนื่องจากมีเด็กรุ่นหลังเกิดใหม่ และกำลังต้านทานของราษฎรทั่วไปลดน้อยลง บางคราวในเวลาเดียวกันก็มีโรคระบาดอีกชนิดหนึ่งเกิดขึ้นด้วยและ

เวียนไปเวียนมาเป็นครั้งคราว บางท่านมีโรคบางอย่างชุกชุม จนโรคนั้นกลายเป็นโรคประจำ
ทองที่ ราษฎรทุกคนป่วยเป็นโรคนั้น เพราะว่าเคยป่วยมาครั้งหนึ่งแล้ว คนไข้บางคนก็กำลัง
ต้านทานตลอดชีวิตไม่ ราษฎรคนหนึ่งอาจจะป่วยเป็นโรคชนิดหนึ่งหลายครั้ง

3. แนวโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในทองที่จะเวียนไปเวียนมาเป็นครั้งคราว และ
กระทำให้อัตราตายในบางจังหวัดสูง ก็ยังมีโรคอื่น ๆ อีก 2-3 ชนิด ซึ่งเป็นโรคติดต่อเกิด
ขึ้นในทองที่นั้น และราษฎรส่วนมากมักจะป่วยไ้เนื่องจากโรคติดต่อนี้ ในประเทศสยามโรค
บิดและพยาธิลำไส้แพร่หลายทั่วไป ในฤดูฝนน้ำที่รับประทานสะอาดดี กระทำให้โรคต่าง ๆ
สงบลงบ้าง แต่พอถึงฤดูแล้งโรคเหล่านี้จะเกิดขึ้นในทองที่นั้นอีก การรักษาโรคบิดมีอยู่วิธีเดียว
คือ ใช้กำลังของคนไข้ต้านทาน ราษฎรที่เคยเป็นเรื้อรัง มักจะมีกำลังต้านทานมาก ชาวบ้าน
แทบทุกคนในทองที่บางแห่งมักจะเป็นบิดหรือเคยป่วยมาแล้ว เนื่องจากไม่ถือความสะอาด
ให้โรคที่เกิดขึ้นนี้ระงับอย่างรวดเร็วที่สุด โรคบางอย่างจึงแพร่หลายมากในหมู่ชาวชนบท เหตุนี้
ผู้ที่มีอายุมากจึงมีรอยแผลเป็นอันเกิดจากโรคผิวหนังบางอย่าง

ความจริงชาวชนบทตายด้วยเหตุ 2 ประการ คือ (1) เด็ก ๆ มักจะตายด้วยโรค
อย่างเดียวกัน (2) ผู้ใหญ่มักจะตายด้วยโรคหลายอย่าง กระทำให้ร่างกายไม่แข็งแรงพอที่จะ
ต้านทานไว้ได้ ถ้าป่วยเป็นโรคชนิดหนึ่งและยังไม่ทันจะหายก็โรคอื่นก็เข้ามาซ้ำเติม กำลัง
แห่งร่างกายก็ไม่สามารถจะต้านทานความเจ็บไข้ขึ้นได้ ตามเหตุผลนี้ผู้ใหญ่โดยมากไม่มีใครจะ
ตายด้วยโรคอย่างเดียวกัน เช่นไข้จับสั่น ส่วนเด็กนั้นถ้าป่วยเป็นโรคชนิดหนึ่ง ก็อาจจะตายได้
ผู้ใหญ่มีร่างกายแข็งแรงกว่า และทั้งกำลังต้านทานก็มากกว่าด้วย ในประเทศสยามมีโรคทุก
ชนิดที่พวกเรารู้จัก โรคแปลก ๆ ที่เกิดในอารยประเทศไม่มีใครจะปรากฏในประเทศสยาม ทั้ง
นี้เป็นเพราะชาวชนบทอยู่กลางแจ้งมาก ในเวลาทำงานถูกแดดอยู่เสมอ และไม่ใครมีผ้าห่ม
ห่อร่างกายเหนื่อเอวหรือเท้าเขาลงมา ถ้าชนชาวนาไม่เจ็บไข้ด้วยโรคติดต่อต่าง ๆ แล้ว
ประเทศสยามคงจะมีอัตราตายต่ำมาก ผลร้ายของโรคต่าง ๆ นี้คือ พลเมืองที่ป่วยเป็นโรค
ธรรมดาไม่ได้รับการรักษาพยาบาลอย่างใดเลย เชื่อโรคที่แพร่หลายในร่างกายของคนไข้ กระทำ
ให้ทอม (Recuperative glands abnormal) จนร่างกายของคนไข้อ่อนแอ และ

ถ้าในขณะนั้นป่วยเป็นโรคอื่น ซึ่งเป็นโรคที่ไม่ร้ายแรงนัก ก็อาจจะต้องเสียชีวิตได้ ในท้องที่
ซึ่งไข้จับสั่นแพร่หลายมาก ผลเมืองเกือบทุกคนมีม้ามโต และผู้ที่ป่วยเรื้อรังมานานแล้วมักจะ
มีตับใหญ่ด้วย ในท้องที่ซึ่งโรคคุดทะราดแพร่หลาย ราษฎรส่วนมากมีคอมน้ำเหลืองที่ข้อศอก ใน
เวลานี้ยังไม่มีผู้ใดคิดป้องกันโรคคุดทะราด ผู้ที่ป่วยรู้สึกค่อยยังชั่วก็จะกลับไปทำงานอีก โรค
พยาธิลำไส้ก็เป็นเช่นเดียวกัน ภูเหมือนตัวพยาธิลำไส้จะแพร่หลายในน้ำทั่วไป เว้นแต่น้ำประปา
ในกรุงเทพฯ เท่านั้น

การที่ช่วยชีวิตทารกไว้ได้นั้น เป็นเพราะทารกมีประพาสนมมารดาจน
กว่ามารดาจะตั้งครรภ์ใหม่ จนถึงเวลาที่ไข้ชิวเป็นอาหาร เด็กเหล่านี้ได้รับความ
บำรุงเป็นอย่างดี ภายหลังก็เปลี่ยนอาหาร ก็ได้รับประทานนมมารดาซึ่งมีธาตุโปรตีน
มาก และรับประทานข้าวแทนซึ่งมีโปรตีนน้อย หรือไม่มีเลย การเปลี่ยนอาหาร
เด็ก (การให้รับประทานอาหารข้าวแทนนมมารดา) เป็นเหตุอย่างหนึ่งซึ่งกระทำให้เด็กเจ็บ
ไขงาย เด็กที่รอดชีวิตไปโตมาก็จะท้องโต พออายุได้ 7-8 ขวบก็หายท้องโต ตั้งแต่นั้นไปมักจะ
มีไส้เดือนหรือตัวพยาธิลำไส้ และบางทีก็เป็นไข้จับสั่นด้วย ซึ่งกระทำให้ช่วงท้องใหญ่ เนื่อง
จากในชนบทมีโรคต่าง ๆ ประจำแล้ว รูปร่างและผิวหนังของชาวชนบทจึงผิดปกติ ผิวหนังที่
นํ้าเกลือหรือยังมีรอยแผลเป็นอยู่นั้น มีมูลจากโรคคุดทะราดหรือโรคผิวหนังอื่น ๆ

เรื่องราวที่บรรยายมาแล้วนี้แสดงให้เห็นว่า การขาดวิธีป้องกันโรคต่าง ๆ กระทำ
ให้อัตราตายในประเทศสยามยิ่งสูงขึ้น ราษฎรเป็นอันมากต้องเสียชีวิตเพราะป่วยเป็นโรคหลาย
อย่าง และยังไม่ทันจะหายดี โรคอย่างอื่นกลับกำเริบขึ้นอีก เหตุนี้จึงเห็นว่าถ้าจัดการบำรุง
การแพทย์ในท้องที่เพียงเล็กน้อย เพื่อปราบโรคบางอย่างที่แพร่หลายในท้องที่ต่าง ๆ อัตราตาย
จะลดลงมาก เมว้าในตำบลต่าง ๆ ใช้เตยาคิวินและยาอื่น ๆ เป็นจำนวนเล็กน้อย จำนวน
ผลเมืองในบางตำบลโตขึ้นเร็วกว่าในครั้งก่อน ตัวเลขที่ปรากฏในบท 2-2 ก. แสดงให้เห็น
ความเคลื่อนไหวของผลเมืองในระหว่าง 2 ชั่วคน (คิดเป็นเวลาประมาณ 40 ปี) จำนวน
ผลเมืองของสยามเว้นแต่บางจังหวัดในภาคเหนือที่มีโรคระบาด และไข้จับสั่นชุกชุมโตขึ้นรวดเร็ว
เร็วอย่างน่าพิศวง แต่ว้าราษฎรในตำบลต่าง ๆ ยังไม่เคยให้นายแพทย์แผนปัจจุบันรักษาเลย

ประเทศสยามเมื่ออัตราคนเกิดสูงกว่าอัตราคนตาย (อัตราเกิดสูงกว่าอัตราตายร้อยละ 1.9 ต่อปี) การที่จำนวนพลเมืองทวีขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้น เป็นเพราะราษฎรนิยมใช้ยาแผนปัจจุบันกันบ้าง แม้ว่าในเวลานี้พลเมืองยังใช้ยาแผนปัจจุบันน้อยอยู่ ยานี้ยังได้ช่วยร่างกายของพลเมืองต้านทานโรคต่าง ๆ บ้าง และกระทำให้โรคบางอย่างแพร่หลายน้อยลง

ถ้าพิจารณาความเป็นไปในทางสุขภาพตามที่พรรณามาแล้วนั้น จะเห็นว่าการแก้ปัญหาทางการแพทย์ในประเทศสยามไม่สู้จะยุ่งยากนัก ถึงผู้ที่สนใจหลายท่านเคยคิดไว้ ข้อสำคัญ คือ ในขั้นแรกควรสอนให้ราษฎรรู้จักใช้ยาประจำบ้านที่ดี (ไม่ใช่ยาพื้นเมือง) และต่อไปควรแนะนำให้รู้จักใช้วิธีป้องกันโรคที่เป็นเกิดขึ้นในท้องที่เป็นบ่อย ๆ เช่น ใช้จับส้นกุดหะราดและบิต นอกจากนี้ควรอบรมพลเมืองให้รู้จัก "ปฐมพยาบาล" และวิธีที่จะให้เด็กอดนม คือ ในขณะที่เลิกรับประทานนมมารดาและรับประทานข้าวแทน พลเมืองส่วนหนึ่งป่วยเป็นโรค ตาสามมัยที่นับว่าเป็นอันตรายมาก เช่นโรคสีดวงตาและเชื้อตาอักเสบแดงเป็นต้น ถ้ารักษากันอย่างกวัดกันแต่ต้นมือและใช้ยาให้ถูกแก่โรค ผู้ที่ป่วยเป็นโรคตาก็จะมีโอกาสหายเร็ว การแก้ปัญหาเรื่องแพทย์ในประเทศสยามควรดำเนินการตามวิธีการซึ่งใช้กันมานานในประเทศ ในเวลานี้พลเมืองในบางตอนมีร่างกายอ่อนแอ และผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนมากป่วยเป็นโรคสามมัย ซึ่งเกิดขึ้นในท้องที่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าควรติดต่อป้องกันโรคสามมัย ซึ่งแพร่หลายมากในหมู่ชาวชนบทเสียก่อน

รายจ่ายในการจัดซื้อยาและการรักษา

ในการสำรวจคราวนี้ได้รวบรวมตัวเลขอันเกี่ยวแก่รายจ่ายเป็นค่ายาและการรักษาในภาคกลางคิดตัวครอบครัวหนึ่งจ่าย 5.90 บาทต่อปี ภาคเหนือ 2.80 บาท ภาคใต้ 2.70 บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1.60 บาท จากเงินรายได้ที่หักรายจ่ายบางอย่างออกแล้ว (คือเอารายจ่ายในการทำนาคาภาษีอากรและค่าดอกเบี้ยหักออกจากรายได้ที่เป็นเงินสด) ชาวชนบทจ่ายเงินสำหรับสุขภาพในครอบครัว (ยาพื้นเมือง) และในการคลอดบุตรเพียงร้อยละ 2-3 เท่านั้น ยังมีรายการละเอียดคงต่อไป

ค่าซื้อขายพื้นเมืองและการรักษาพยาบาล

ภาค	จำนวนครอบครัวคิดเป็น จำนวน 1,000	รายได้ที่เป็นเงิน สต บาท	ค่าใช้จ่ายในการทำนา ค่า ภาษีอากรและ ค่าดอกเบี้ย	รายได้ ที่เหลือ สำหรับ ใช้จ่าย	การรักษาและ ค่ายาพื้นเมือง ⁺ (พ.ศ. 2473)
กลาง	650	279	113	166	5.90
เหนือ	286	176	35	141	2.80
ใต้	277	126	16	110	2.70
ตะวันออก เฉียงเหนือ	615	83	15	68	1.60

+ รวมทั้งรายจ่ายในการคลอดบุตรด้วย

ภาค	เทียบเงินที่จ่ายเป็นค่าสุขภาพ (การรักษาและค่ายาพื้นเมือง) กับรายได้ที่เหลือสำหรับใช้ จ่ายเป็นส่วนร่อย +	รายจ่ายค่ายาและ ค่าหมอ บาท
กลาง	3.6	3,900,000
เหนือ	2.0	858,000
ใต้	2.5	720,000
ตะวันออก		
เฉียงเหนือ	2.4	984,000
รวมทั้งสิ้น		6,462,000

ตามตัวเลขที่แสดงข้างบนนี้จะเห็นได้ว่าเงินที่ราษฎรจ่ายไปเป็นค่ายาและการรักษา (แพทย์ประจำตำบล) นั้น เป็นจำนวนมากอยู่ (ประมาณ 6,500,000 บาทต่อปี)

รายจ่ายในการคลอดบุตร คิดถัวสำหรับครอบครัวชาวนา ในภาคกลางประมาณ 4 บาท ภาคเหนือ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 บาท และภาคใต้ 1 บาท และรายจ่ายในการปลูกพืช คิดถัวสำหรับครอบครัวในภาคกลางตกอยู่ในราว 69 บาท ภาคเหนือ 26 บาท ภาคใต้ 17 บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 บาท รายจ่ายนี้รวมทั้งค่าที่บัพ การทำบุญตลอดจนการเผาศพด้วย

+ การที่การรักษาและค่ายาสูงผิดปกติขึ้น เป็นเพราะรายได้ของพลเมืองต่ำในสมัยที่การ เงินและการค้าขายฝืดเคือง

ตามความสังเกตที่ได้มาจากท้องที่ต่าง ๆ ย้ายพื้นเมืองเข้าชนเข้ากับยาแผนปัจจุบัน ถ้าจัดให้มีแพทย์ที่ได้รับการศึกษาพอสมควรประจำในจังหวัดต่าง ๆ และพลเมืองรู้จักใช้เงินในการรักษาตามแผนปัจจุบันแทนเงินที่จ่ายให้เภสัชกรเดือนเป็นค่ารักษา ค่าใช้จ่ายในเรื่องสุขภาพของชาวชนบทในประเทศไทยสยามอาจจะเพิ่มขึ้นปีละ 7,000,000 บาท

โครงการแพทย์

ข้อความที่บรรยายมาแล้ว แสดงให้เห็นความจำเป็นแห่งการวางโครงการแพทย์ ก่อนที่จะกล่าวต่อไปควรพิจารณาว่าในเวลานี้ประเทศไทยมีแพทย์ที่ได้รับการศึกษาอย่างสูงเป็นจำนวนน้อย เรื่องจัดการแพทย์ในประเทศไทย มีปัญหาที่ควรวินิจฉัยอยู่ 2 ประการ (1) ในเวลานี้ประเทศไทยมีแพทย์เป็นจำนวนน้อย ซึ่งรับราชการในกระทรวงกลาโหม กรมสาธารณสุข เป็นอาจารย์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรับหน้าที่ประจำโรงพยาบาลและกรมตรวจคนเข้าเมือง และประกอบอาชีพส่วนตัวในกรุงเทพฯ (2) พลเมืองยอมไม่สามารถจะเสียค่ายาและค่ารักษาพยาบาลแผนปัจจุบันได้ เว้นแต่จะคงใช้ยาพื้นเมือง รัฐบาลก็ไม่สามารถจ้างนายแพทย์ให้ไปอยู่ประจำในท้องที่ต่าง ๆ ได้ เกี่ยวช่วยเงินภาษีที่รัฐบาลเก็บได้ในเวลานี้ พลเมืองไม่สามารถจะเสียเงินค่าภาษีเพิ่มขึ้นอีกได้ เพื่อให้รัฐบาลจัดการจ้างแพทย์ไปประจำในท้องที่ต่าง ๆ

นายแพทย์ฝรั่งที่เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยหวังจะตั้งสำนักงานในกรุงเทพฯ เท่านั้น นอกจากแพทย์ของคณะมิสซังรีแล้ว ไม่มีแพทย์คนใดออกไปตั้งสำนักงานในหัวเมือง คนไทยที่สำเร็จการศึกษาวิชาแพทย์จากต่างประเทศก็หวังจะได้เงินจ้างไม่ต่ำกว่า 240-300 บาท ต่อเดือนเพื่อให้มีรายได้พอฐานะ ก็ต้องสมัครเข้ารับราชการหรือตั้งสำนักงานรับตรวจและรักษาในกรุงเทพฯ นายแพทย์ซึ่งได้รับปริญญาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็หวังจะได้เงินจ้าง 160-220 บาทต่อเดือน

ชาวชนบทที่ได้รับการรักษาพยาบาลดี โดยมากมาให้รักษาที่โรงพยาบาลของ รัฐบาลหรือของคณะมิสซังรี ตามธรรมดาจะได้ไม่ต้องเสียค่ายาและค่ารักษาเลย ถ้า หากว่าจะต้องเสียเงิน โรงพยาบาลก็เรื่องผลเนื่องจำนวนเล็กน้อย ในหัวเมือง

ผู้ที่เสียเงินในบักร์โรงพยาบาลได้ คือ บัราราชการละพอลา เมื่อมีลามให้ใคร่สาราณสุข
รายงานว่าใน 79 จังหวัดทั่วประเทศสยาม รัฐบาลมีสาธารณสุขจังหวัดหรือแพทย์หลวงประจำ
45 จังหวัด คณะมิสชันรีโรงพยาบาลจังหวัดต่าง ๆ 10 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2478 โรงพยาบาล
ของคณะมิสชันรีในชนบทรับตรวจ และรักษาไข้ประมาณ 20,000 คน ในเวลานั้นนายแพทย์
ที่สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปีละ 20 คน เมื่อบัราราชการสามารถจะเสียเงินค่า
รักษาพยาบาลแผนปัจจุบันได้ จะต้องใช้เวลาถึง 400 ปี ถึงจะมีแพทย์เพียงพอกับความต้องการ
ถ้าคิดเทียบกับจำนวนแพทย์ที่สำเร็จการศึกษาระยะ 20 คน ถ้าเพิ่มจำนวนแพทย์ที่สำเร็จการศึกษา
วิชาแพทย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นอีก 2 เท่า ก็ยังต้องรอคอยอีกนาน กว่าจะครบจำนวน
ที่ต้องการ

ในเวลานี้พลเมืองไทยไม่สามารถจะเสียเงินค่ารักษาพยาบาลแผนปัจจุบันได้ เงิน
ที่พลเมืองจ่ายเป็นค่าสุขภาพในเวลานี้ต้องจ่ายให้แก่หมอพื้นเมืองทั้งสิ้น

ถ้าหากว่ารายได้อันเป็นเงินสดของพลเมืองต่ำกว่าในปีธรรมดา เนื่องด้วยความผิด
เคื่องในการเงินและการค้าขายคราวนี้ คนไทยก็ยังไม่สามารถจะจ่ายเงินค่าการรักษาพยาบาล
ได้ นอกจากนั้นหมอพื้นเมืองรู้จักนิสัยใจคอของราษฎรดี และคอยชักชวนพลเมืองให้มีความเลื่อม-
ใสและจ่ายเงินส่วนหนึ่งในการซื้อขายและเป็นการรักษาได้ดีกว่าผู้ที่ศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบัน ผู้
เรียบเรียงรายงานนี้มีความเห็นว่า รัฐบาลควรวางระเบียบใหม่ในเรื่องสุขภาพ เพื่อให้พลเมือง
เลื่อมใสในวิธีรักษาตามแผนใหม่ มิฉะนั้นพลเมืองจะมีได้รับความบำรุงในทางสุขภาพ (วิธีรักษา-
ตามทางวิทยาศาสตร์)

วิธีแก้ไข

ตามข้อความที่ได้อธิบายมาแล้วจะเห็นได้ว่า ชาวชนบทในประเทศไทยยังไม่รู้จัก
คุณประโยชน์ของยาฝรั่ง และการแก้ปัญหาเรื่องมีพลเมืองน้อย ซึ่งเป็นปัญหาเก่าแก่และสำคัญมาก
สำหรับภาคอีสานจะไม่เป็นผลสำเร็จ ถ้ารัฐบาลไม่จัดการวางระเบียบใหม่ในการบำบัดโรคแผน
ปัจจุบัน

การออกความเห็นคราวนี้ มิได้มุ่งหมายจะติเตียนว่าระเบียบการที่ใช้อยู่ในเวลานี้หลัก ระเบียบการที่ใช้อยู่ในเวลานี้ดี แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ และชาวชนบทไม่มีเงินทอง สำหรับใช้เป็นค่ารักษาแผนปัจจุบันประเทศสยามยังต้องการนายแพทย์ที่สามารถอีกมาก และในเวลานี้รัฐบาล ก็ยังไม่ได้นำระเบียบการรักษาแผนปัจจุบัน (ในชนบท) เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยและโรงพยาบาลควรอบรมนายแพทย์ขึ้นรองอย่างรวดเร็วที่สุดที่จะทำได้ เพื่อให้การรักษาแผนใหม่แพร่หลายยิ่งขึ้น นอกจากนายแพทย์ขึ้นสูงรัฐบาลควรจัดให้นายแพทย์ขึ้นรองขึ้น (1)

การวางระเบียบใหม่แพทย์ขึ้นรอง

หลักสำคัญของการวางระเบียบมีรายการยอตั้งต่อไปนี้

1. ค่าใช้จ่ายในการฝึกหัดนายแพทย์ควรจะถูกกว่าในเวลานี้
2. เวลาศึกษาวิชาแพทย์ควรจะเร็วกว่าในเวลานี้ (สำหรับแพทย์ขึ้นรอง)
3. ภาษาที่ใช้ในการสอนวิชาแพทย์ควรใช้ภาษาไทย คำว่าที่นักเรียนแพทย์ใช้ควรเรียบเรียงเป็นภาษาไทย ถ้าใช้ภาษาต่างประเทศจะต้องเสียเวลาศึกษาภาษาหลายปี
4. แพทย์ขึ้นนี้ควรสนใจในการศึกษาโรคสามัญมากกว่าโรคอื่น ๆ โรคอื่น ๆ ที่รักษาได้ยากและวิชาบางอย่างควรให้ศึกษาบางพอสมควร
5. เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ควรส่งแพทย์ขึ้นนี้ออกไปประจำในท้องที่ต่าง ๆ ควรอนุญาตให้ตั้งร้านขายยาส่วนตัวหรือมีเรือและรถบรรทุกยาไปขายในท้องที่ต่าง ๆ และควรให้ขายยาที่ผสมเสร็จแล้วเท่านั้น ซึ่งใช้ในการบำบัดโรคสามัญที่แพร่หลายในท้องที่ต่าง ๆ
6. ควรจัดใหม่ทางผดุงครรภ์ ซึ่งได้รับความอบรมวิธีที่ง่ายและเมื่อทำการฝึกหัดได้หนึ่งแล้ว ควรส่งออกไปประจำท้องที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นถิ่นเดิมของตน ควรอนุญาตให้ทางผดุงครรภ์ประกอบกิจการส่วนตัวอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

¹ เรื่องแพทย์ขึ้นรอง (Junior Doctor System) นี้ผู้ชำนาญในการแพทย์กล่าวว่า อาจเพาะโรคระบาดของ (Quack) เหมือนกัน ไม่มีผล เว้นแต่จะให้เป็นของรัฐบาล (Nationalisation) - ผู้แปล

วิธีที่ดีที่สุดที่จะตัดทอนค่าใช้จ่ายในการฝึกหัดแพทย์ มีรายการดังต่อไปนี้ เมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาวิชาสามัญในโรงเรียนแล้ว (มัธยม 6 หรือ มัธยม 8) ควรจะรับเข้าศึกษาวิชาแพทย์ทันที และไม่ต้องให้ศึกษาวิชาเบื้องต้นของแพทย์ศาสตร์ ต่อไปเมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว ควรให้แพทย์ขึ้นรองเข้าฝึกหัดการงานในโรงพยาบาล 2 ปี เพื่อจะได้ศึกษาวิชาของโรงพยาบาลในระหว่างที่ทำการฝึกหัดอยู่ในโรงพยาบาลนี้ ควรให้ศึกษาเรื่องการใช้ยาแผนปัจจุบันและอยู่ในความควบคุมของนายแพทย์ไทย และนายแพทย์ต่างประเทศที่รู้ภาษาไทยดี ในการศึกษาเรื่องการใช้ยาแพทย์ขึ้นรองควรสนใจการผสมที่ง่ายที่สุดให้มากที่สุด สือตำราที่ใช้ในการศึกษาควรจะเป็นหรือเรียบเรียงเป็นภาษาไทย เว้นแต่ยาที่เป็นอันตราย แพทย์ขึ้นรองควรมีความรู้ในการใช้ยาทุกชนิด ส่วนวิชาแพทย์นั้นควรศึกษาจนมีความรู้พอ เพื่อจะได้ตรวจวินิจฉัยและรักษาโรคสามไข้ได้ นอกจากนี้ควรฝึกหัดให้ความรู้และความชำนาญใน "ปฐมพยาบาล" เมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว ควรให้มีการสอบไล่ ผู้ที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตร ควรจะได้รับประกาศนียบัตรเป็น "แพทย์ขึ้นรอง" และส่งออกไปประจำในท้องที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นถิ่นเดิมของตน รัฐบาลควรช่วยเหลือให้อากาศแพทย์ขึ้นนี้ ในการจัดตั้งร้านขายยาขึ้น และให้เงินทางไปมาในตำบลต่าง ๆ ซึ่งอยู่ใกล้กับท้องที่ของตน เพื่อขยายการรักษาตามแผนใหม่ให้แพร่หลายในชนบท การจัดให้มีแพทย์ขึ้นรองตามวิธีนี้ จะช่วยแก้ปัญหาสภาพของชาวชนบทให้ดียิ่งขึ้น พอถึงเวลาที่ควรจะทำการอบรม ควรเรียกเข้ามาอบรมเป็นครั้งคราว ในเวลาที่ทำกรอบรมอยู่นั้นควรให้มีการสอบไล่และสอบส่วนความรู้ที่เคยศึกษามาแล้ว ถ้าปรากฏว่าแพทย์ขึ้นรองคนใดไม่เอาใจใส่ในการรักษาหรือบกพร่องในวิชาการศึกษาแล้วก็ควรปลดออก ในขั้นต้นแพทย์ขึ้นรองควรจะได้รับเงินจางเล็กน้อยจากรัฐบาลพอเป็นเครื่องช่วยให้ความเอาใจใส่ในหน้าที่ของตน และรัฐบาลควรจะจ่ายเงินทดลอง เพื่อซื้อยาต่าง ๆ ไว้ใช้ในท้องที่ พอถึงเมื่อถึงตัวได้และมีกำไรพอเลี้ยงตัวเอง รัฐบาลควรตัดจำนวนเงินอันเป็นส่วนที่รัฐบาลช่วยเหลือนั้นให้น้อยลง วิธีนี้จะทำให้แพทย์ขึ้นรองมีมานะในการดำเนินธุรกิจโดยลำพัง เงินค่ายาที่รัฐบาลจ่ายทดลองไปนั้น ควรให้ผ่อนส่งคืนเป็นงวด ๆ

ในทำนองเดียวกัน ควรจัดให้มีแพทย์สตรีและนางผดุงครรภ์ขึ้นด้วย ควรให้ศึกษา

เรื่องการคลอดบุตรและเรื่องอาหารของเด็กในขณะที่เริ่มออกมาคลอด จนมีความชำนาญพอ

เพื่อให้การงานในทางแพทย์ดำเนินตามรูปการที่วางไว้นั้น ควรจัดตั้งโรงพยาบาลประจำภาคขึ้น 4 แห่ง ทุกภาคควรมีโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง เพื่อจะได้ใช้เป็นสถานที่สำหรับอบรมและฝึกหัดแพทย์ชั้นรอง (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้) นอกจากนี้ควรจัดให้มีโรงพยาบาลสำหรับฝึกหัดและอบรมนางผดุงครรภ์ภาคละ 1 แห่ง การส่งนักเรียนไปอบรมนั้น ควรส่งไปฝึกหัดในโรงพยาบาลซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับท้องที่ ซึ่งนักเรียนอาศัยอยู่ ณ ที่นั้น เพื่อป้องกันมิให้นักเรียนในชนบทเปลี่ยนนิสัย อันเนื่องมาจากคุ้นกับชีวิตในเมือง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ควรส่งกลับไปยังท้องที่ของตน ฐานะแห่งการกินอยู่ของแพทย์ชั้นรองนี้ ควรจะเท่ากับฐานะของเสมียนอำเภอหรือปลัดอำเภอ เมื่อหักค่ายาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการแพทย์ออกแล้ว รายได้ของแพทย์ชั้นรองคนหนึ่งไม่ควรสูงกว่าปีละ 300 บาท แพทย์ที่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตนจะได้รับความเชื่อถือจากราษฎรในท้องที่ และคงปฏิบัติการทำงานได้ดี ส่วนผู้ที่ไม่เอาใจใส่ นั้นจะรู้สึกว่าการศึกษาวิชาแพทย์ไม่ไ้ผล การกินอยู่ของแพทย์ชั้นนี้ เชื่อว่าไม่สูงกว่าชาวนาบางชนมากนัก เพราะว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วต้องกลับมาอยู่ตามเดิม มีสิทธิ์ในบ้าน และมีลักษณะเป็นชาวชนบท บางคนจะใคร่เบียดเบียนที่ดินหรือที่ดินอันซื้อที่ดินไว้อย่าง และให้บุตรภรรยาทำนาเพื่อเอาผลผลิตที่ได้นั้นมาใช้เป็นอาหาร แม้ว่าแพทย์ชั้นรองจะมีรายได้เพียงปีละ 300 บาท ในไม่ช้าก็จะเป็นคนชั้นสูงในหมู่บ้านนั้น แพทย์เหล่านี้อาจจะเรียกค่าตรวจคนไข้ ซึ่งมาหาตรวจที่บ้านของตนครั้งละ 25 สตางค์ ถ้าไปรักษาหรือตรวจที่บ้านของคนไข้ ก็ควรเรียกค่าตรวจครั้งละ 50 สตางค์ นอกจากนี้ควรให้ตั้งร้านขายยาควินิน ยาขับไล่เดือน ยาถ่ายคาโลเมล ยาผสมแก้คุณทะรอก ยาแก้บิดและโรคอื่น ๆ และตั้งราคาสูงกว่าราคาที่รัฐบาลขายให้ร้อยละ 25-30

ในฤดูแล้ง บรรดาแพทย์ชั้นรองควรเดินทางไปตรวจคนไข้ในท้องที่ต่าง ๆ ซึ่งมีโรคบางอย่างประจำ และอบรมพลเมืองให้รู้จักวิธีรักษาตัวและป้องกันโรคบางอย่าง ถ้าตำบลใดมีไข้จับสั่น แพทย์ชั้นรองก็ควรออกไปอธิบายให้ราษฎรเข้าใจเรื่องไข้จับสั่นอย่างชัดเจน และแนะนำให้รับประทานยาควินินจนกว่าความที่ไ้ไข่นั้นลดลงเท่าขนาดธรรมดา ในตำบลที่มีโรคคุณทะรอกแพร่

หลาย ก็ควรกระทำในทำนองเดียวกัน ในไม่ช้าโรคคุดทะราดก็จะเบาบางลง ถ้าดำเนินการตามวิธีนี้ พลเมืองจะรู้จักและคุ้นเคยกับการใช้แพทย์แผนปัจจุบัน และเมื่อป่วยไข้ลงก็จะไปตามแพทย์ไปรักษาตามวิธีการซึ่งพรรณามาแล้ว ควรให้แพทย์ขึ้นรองทำการแทนแพทย์ตามชนบทอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะจัดได้ เพราะทุกวันนี้แพทย์ตำบลไม่ได้รับการศึกษาในวิชาแพทย์เลย นอกจากมีความรู้ในเรื่องยาพื้นเมืองอย่างหยาบ ๆ บางเล็กน้อยเท่านั้น

แพทย์ขึ้นรอง ควรได้รับความแนะนำจากแพทย์ประจำจังหวัดและนายแพทย์ในโรงพยาบาลประจำภาคอยู่เสมอ ถ้ามีโรคอย่างร้ายแรงเกิดขึ้น ก็ควรรับรายงานให้นายแพทย์ที่เชี่ยวชาญทราบทันที เพื่อคุ้มครองสุขภาพของประชาชนทั่วไป ควรจำกัดหน้าที่ของแพทย์ขึ้นรองไว้ เพราะเหตุว่าแพทย์ขึ้นนี้ไม่ได้รับการศึกษาวิชาแพทย์สูงพอ รัฐบาลควรออกกฎหมายห้ามมิให้แพทย์ขึ้นรองทำการผ่าตัด วางยาสลบไสยาเสพติคให้โทษ และกระทำกิจการอื่น ๆ ที่เป็นอันตรายแก่ชีวิตมนุษย์ได้ง่าย แม้ว่าจะห้ามแพทย์ขึ้นรองมิให้กระทำกิจการบางอย่างดังกล่าวไว้ข้างต้นนี้ แพทย์ประเภทนี้อาจจะกระทำการพลาดพลั้งได้ จนเป็นเหตุให้คนไข้บางคนเสียชีวิต แต่ถ้าเอาจำนวนคนไข้ที่ตายด้วยความเลินเล่อหรือความพลาดพลั้งของแพทย์ขึ้นรองมาเทียบกับชีวิตของพลเมืองจำนวนมากที่ช่วยไว้โดยการแนะนำให้พลเมืองทั่วไปรู้จักใช้ยาแผนปัจจุบัน (เช่นยาขับไส้เดือนและยาแก้โรคคุดทะราด เป็นต้น) ก็จะเป็นแต่เพียงส่วนน้อย

วิธีการจัดการแพทย์เป็นปัญหาอยู่ว่าจะใช้วิธีนี้หรือไม่ วิธีที่ต้องใช้จ่ายเงินทองมากมายยังนำเข้ามาใช้ในประเทศสยามไม่ได้ กว่าจะเริ่มใช้กันได้ก็ต้องรอกอยอีกนาน นายแพทย์ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ย่อมไม่เต็มใจสมัครอยู่บ้านนอก ซึ่งหารายได้อย่างสูงเพียงปีละ 300 บาทเท่านั้น ถ้าจะไม่ปล่อยให้พลเมืองไทยทั้งหมดเดือนอีกต่อไป รัฐบาลควรจะวางระเบียบใหม่ในเรื่องสุขภาพของชาวชนบท การที่ในชนบทใช้หมอเถื่อนเป็นส่วนมากนั้น กระทำให้มีพลเมืองเบาบางเกินไป เพราะทุกวันนี้ประเทศสยามมีอัตราตายสูง และร่างกายของพลเมืองในบางแห่งไม่สมบูรณ์ ชาวชนบทในบางตอนมักจะมีรอยแผลเป็นจากโรคผิวหนังบางอย่าง

ในสมัยปัจจุบันประเทศสยามดำเนินนโยบายในเรื่องสุขภาพของประชาชน 2 วิธี คือ (1) พลเมืองในจังหวัดที่มีโรงพยาบาลหรือโอสถศาลาของรัฐบาลได้รับการรักษาพยาบาล

อย่างที่สุด (2) กรมสาธารณสุขพยายามแนะนำพลเมืองให้ใช้ยาแผนปัจจุบัน กรมสาธารณสุขได้จัดให้มียาแก้อหิวาตกโรคทุกตำบลโดยจ่ายเงินไปแล้ว 20,000 บาท และสิ่งกำนันซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในตำบลต่าง ๆ ให้แจกจ่ายยาแก่ผู้ป่วยเป็นโรคท้องร่วง วิธีการที่จัดทำขึ้นนั้นนับว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้อง แต่ว่าในขณะนี้ชาวชนบททั่วไปยังไม่ใคร่จะรู้จักใช้ยาสำหรับบำบัดโรคสามัญในท้องที่ ถ้าราษฎรคนใดมาที่โอสถศาลานายแพทย์จะให้ราษฎรที่ป่วยนั้นรับประทานยาครั้งแรกทันทีและจ่ายยาให้อีกเพื่อเอาไปรับประทานที่บ้านได้สำหรับครั้งต่อ ๆ ไป เท่าที่สังเกตดูไม่มีผู้ใดเชื่อแน่ว่า คนไข้เมื่อรับยาจากโรงพยาบาลไปแล้วจะรับประทานครั้งที่ 2 หรือไม่ กรมสาธารณสุขได้พยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้กำนันซื้อยาคิวินตามราคาที่รัฐบาลซื้อจากต่างประเทศ และขายให้แก่ราษฎรที่เป็นไข้จับสั่นโดยให้คิดเอากำไรเพียงเล็กน้อย (ราคานี้รัฐบาลเป็นผู้กำหนด) วิธีนี้เป็นวิธีที่ถูกต้อง แต่ว่าการใช้ยาคิวินสำหรับบำบัดโรคไข้จับสั่นโดยวิธีจำหน่ายให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อขายให้แก่ราษฎรอีกชั้นหนึ่งยังไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ เพราะว่าคนไข้เมื่อรับประทานยาคิวินไปบ้างแล้ว จะรู้สึกว่ายามากเกินไป มักจะเกิดการรับประทานยาเสีย เหตุนี้เชื้อโรคไข้จับสั่นจึงยังอยู่ในเลือดของคนไข้และภายหลังคนไข้ก็จะป่วยเป็นโรคไข้จับสั่นอีก

ผู้ใดศึกษาความเป็นไปในทางแพทย์ในประเทศสยามอย่างถี่ถ้วนจะรู้สึกว่กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งตามความจริงไม่เคยได้รับความอบรมในทางแพทย์เลย ไม่สามารถจะเป็นแพทย์ประจำตำบลได้ ถึงจะให้รักษาดะเพาะโรคไข้จับสั่นหรือโรคบิดอย่างเฉียว สิ่งสำคัญที่พลเมืองไทยกำลังต้องการอยู่ในเวลานี้ ก็คือการจัดให้มีแพทย์ขึ้นรองแพร่หลายในชนบทมากขึ้นตามฐานะในทางเงินของชาวชนบท วิธีวางระเบียบในเรื่องสุขภาพและการแพทย์ได้บรรยายอย่างถี่ถ้วนแล้วในตอนต้นของบทนี้ ถ้าในเวลา 20 ปีข้างหน้าประเทศสยามมีพลเมืองมากกว่าในเวลานี้ และฐานะแห่งเศรษฐกิจของชนชาวนากระเตื้องขึ้น เนื่องด้วยการแก้ไขวิธีการกสิกรรมให้ดีขึ้น พลเมืองก็จะสามารถเสียค่ารักษาให้แก่นายแพทย์ที่มีความรู้เชี่ยวชาญได้ ในเวลานั้นโรงพยาบาลควรจะเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแห่งการศึกษาให้สูงขึ้น ในเวลา 50 ปีข้างหน้าชนชนบทคงสามารถบำรุงการแพทย์ในท้องที่ต่าง ๆ ได้เองและสภาพของการแพทย์ในชนบท (ประเทศสยาม) คงจะไม่

ต่ำกว่าสภาพของการแพทย์ในชนบทแห่งอารยประเทศที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ คณะสำรวจมีความเห็นว่าถ้ารัฐบาลวางระเบียบการอย่างอื่น คงจะได้ผลน้อยใน 200 ปีข้างหน้า

โตเคยมีผู้แนะนำให้ใช้โครงการแพทย์นี้ครั้งหนึ่งแล้ว แต่รัฐบาลต้องระงับด้วยเหตุผลหลายประการ เมื่อรัฐบาลสั่งให้จัดโครงการแพทย์ขึ้น กรมสาธารณสุขก็ยังพยายามทำเน้ตามหลักการนี้อยู่บ้าง เพราะเห็นว่าสาธารณสุขจังหวัดเคยพบผู้ป่วยไข้เป็นจำนวนมากมายและใครจะช่วยให้หายป่วยไข้ ในการสำรวจครั้งนี้ขอแนะนำว่าควรฝึกหัดนายแพทย์ขึ้นสูงไว้ เพราะประเทศสยามยังต้องการนายแพทย์ขึ้นสูงอีกมาก แต่ว่าวิธีจัดให้มีแพทย์ขึ้นรองในที่ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่น่าพิจารณาอย่างยิ่ง และควรเอามาประกอบกับโครงการของสาธารณสุข

เคยมีผู้คัดค้านวิธีจัดให้มีแพทย์ขึ้นรองและอ้างเหตุผลว่าควรจะยกฐานะของการแพทย์ให้สูงตามแต่จะกระทำได้ และการจัดให้มีแพทย์ขึ้นรองขึ้นจะต่างกับการบำรุงการแพทย์ในอารยประเทศ ใคร ๆ ย่อมทราบดีว่าในเวลาี่อารยประเทศที่ใช้แพทย์ขึ้นสูงเป็นจำนวนมาก เคยใช้วิธีการอย่างนี้มาแล้วเหมือนกันและค่อยเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแห่งแพทย์ศาสตร์ให้สูงขึ้น การแพทย์ในอารยประเทศจึงเจริญเป็นลำดับ เมื่อประมาณ 75 ปีมาแล้วชาวชนบทเกือบทุกคนในสหปาลีร์รฐอเมริกาเป็นแพทย์ประจำครอบครัวของตนเอง ต่อมาก็ใช้แพทย์ทองเทียวรักษาในทองถิ่นต่าง ๆ และใช้ยาพื้นเมืองเป็นส่วนมากภายหลังแพทย์เหล่านี้ได้เปลี่ยนใช้ยาแผนปัจจุบัน นายแพทย์ที่ได้รับการศึกษาตามหลักแห่งวิทยาศาสตร์รุ่นแรกในสหปาลีร์รฐอเมริกาไม่มีความรู้ดีกว่าแพทย์พื้นเมือง ทุกวันนี้ในทองที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากเมืองใหญ่ ๆ ก็ยังใช้แพทย์ทองเทียวอยู่ แพทย์ในสหปาลีร์รฐอเมริกต่างกับแพทย์ประจำตำบลในประเทศสยาม คือแพทย์ในสหปาลีร์รฐอเมริกาใช้ยาที่ผสมเสร็จแล้ว และให้ชุดประโยชน์ในการรักษามากกว่ายาซึ่งแพทย์พื้นเมืองผสมเอง นอกจากนี้หนังสือพิมพ์และหนังสือข่าวในชนบทยังช่วยให้พลเมืองรู้จักใช้ยาแผนปัจจุบันมากขึ้น และพลเมืองจักหาความรู้ตำราหลงขึ้นเอง

ความเห็นว่าการเขยิบฐานะแห่งการแพทย์ให้สูงเท่าที่จะกระทำได้นั้นเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ในขั้นต้นควรให้ชาวชนบทเลิกใช้ยาที่ผสมด้วยทงนังงูและเล็บเสือ ฯลฯ และ

แนะนำให้ใช้ยาซึ่งมีคุณประโยชน์และบำบัดโรคได้จริง ๆ ถ้าการจัดเรื่องนี้เป็นผลสำเร็จก็ควร
เขยิบฐานะของการแพทย์ให้สูงตามฐานะของพลเมืองในทางเงิน (ซึ่งจ่ายเป็นค่ายาและการรักษา)
เพราะพลเมืองจะต้องเป็นผู้เสียเงินในเรื่องการแพทย์ รัฐบาลเป็นแต่เพียงผู้เริ่มก่อการให้และ
ช่วยเหลือในเรื่องเงินบ้างเล็กน้อย ต่อไปควรอบรมพลเมืองให้รู้จักใช้ยาที่ให้คุณประโยชน์มากกว่า

โครงการแพทย์ในประเทศไทยซึ่งจัดกันทุกวันนี้รู้สึกว่าจะต้องใช้จ่ายเงินทองมากมาย
ถ้าสหพันธรัฐอเมริกาดำเนินการแพทย์ตามแบบนี้ จะต้องเปลืองเงินทองมากเหมือนกันเมื่อ 50
ปีมาแล้วได้มีผู้ตั้งสมาคมขึ้นสมาคมหนึ่ง ในประเทศสหพันธรัฐอเมริกาเรียกว่า "คณะกรรมการ
การสำหรับศึกษาการกระจายการรักษาพยาบาล" (1) ในสหพันธรัฐอเมริกาคนจนที่ป่วยไปไม่ต้อง
เสียค่ารักษาพยาบาล ผู้ที่มีเงินต้องช่วยออกเงินค่ารักษาพยาบาลให้แก่พลเมืองที่ยากจน คนชั้น
กลางซึ่งมีรายได้ปีละ 1500-7500 เหรียญ ไม่เต็มใจจะให้รักษาอย่างคนอนาถา และไม่มี
เงินเพียงพอสำหรับเสียค่ารักษาตามอัตราของแพทย์ ในสหพันธรัฐอเมริกาจึงรู้สึกกันว่า "ครอบครัว
ชั้นกลางไม่ได้รับการช่วยเหลือในทางแพทย์พอ" ประเทศไทยยังต้องการนายแพทย์ชั้นสูง
อีกมาก และควรให้ชาวชนบทเลิกใช้หมอพื้นเมืองอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

การคมนาคมในท้องที่และสุขภาพ

ข้อสำคัญอันหนึ่งซึ่งช่วยให้อาการสาธารณสุขได้ผลดียิ่งขึ้น คือ ความสะดวกในการส่ง
ชาวจากจังหวัดไปอำเภอ และจากอำเภอไปตำบลต่าง ๆ เหตุผลดังต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่า
การส่งชาวเรื่องเจ็บไข้อย่างสำคัญเพียงใด บางคราวในระหว่างที่โรคกำลังระบาด
ในท้องที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากจังหวัดโรคนี้จะทำลายชีวิตพลเมืองโดยไม่รู้สึกตัว กำนันมักจะทราบ
เพราะอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน เงินจากบ้านมาตำบลต่าง ๆ ไม่เกิน 30 นาที แต่ที่ว่าการอำเภอ
บางที่ตั้งอยู่ห่างจากท้องที่ของกำนันมาก ต้องใช้เวลาเดินหลายวัน ศาลากลางจังหวัดก็ตั้งอยู่
ห่างจากอำเภอมาก นับว่าไม่สะดวกแก่การส่งชาว

¹ The Committee for the study of the costs of medical care

บางครั้งโรคระบาดที่เกิดขึ้นในตำบลที่อยู่ห่างไกลร้ายแรงมาก แต่พลเมืองมักไม่มีใครจะทราบกัน พอทราบเรื่องเข้าโรคนั้นก็ระบาดอย่างร้ายแรงเสียแล้ว นายแพทย์ที่มีความชำนาญย่อมทราบลักษณะของโรคระบาดได้เร็วและคิดอ่านระงับทันที ไข้จับสั่น ไข้ทรพิษ ไข้หวัดใหญ่ โรคบิด เคยเกิดขึ้นในตำบลต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลบ่อย ๆ กว่าเจ้าหน้าที่จะทราบและส่งแพทย์และยาออกไป โรคมักจะแพร่หลายมากเสียแล้ว และทำลายชีวิตของราษฎรในตำบลนั้นเป็นจำนวนมาก ความสะดวกในการส่งข่าวทางโทรศัพท์จากตำบลถึงอำเภอ และจากอำเภอถึงจังหวัดและมณฑลจะช่วยแก้ปัญหานี้ และระงับโรคระบาดได้ทันที ฉะนั้นรัฐบาลควรขยายการโทรศัพท์ให้แพร่หลายในตำบลต่าง ๆ เพื่อความสะดวกแก่การปกครอง

ต้นชิงโคนา

การบำบัดไข้จับสั่นเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทย เหตุนี้ยาควินินจึงมีส่วนสำคัญในการบำบัดโรคนี้ แต่ยาควินินที่ส่งมาจากต่างประเทศนั้นราคาแพงมาก ได้มีผู้แนะนำให้ปลูกต้นชิงโคนา (ต้นไม้อะนิทหนึ่งซึ่งใช้ในการทำยาควินิน) ขึ้นในประเทศไทย ในขณะนี้รัฐบาลควรพิจารณาเรื่องการปลูกต้นชิงโคนาอีกครั้งหนึ่ง ต้นไม้อะนิทนี้คงจะปลูกได้ในเทือกภูเขาเขลลัมมะลาญและในมณฑลพายัพ ควรแนะนำชาวเขาซึ่งปลูกต้นไม้ยางในที่สูงให้ลองปลูกต้นชิงโคนาบ้าง

เรื่องอาหารของชาวชนบท

ความมุ่งหมายข้อแรกของการศึกษาเรื่องอาหาร คือ อยากจะทราบว่ามีอาหาร
 ซึ่งชาวชนบทรับประทานนั้น มีคุณสมบัติเพียงใด ความมุ่งหมายข้อ 2 คือ อยากจะทราบ
 ว่าการขาดอาหารบางอย่างซึ่งเป็นคุณสมบัติร่างกายของพลเมืองนั้นกระทำให้เกิดการเจ็บ
 ป่วยอย่างไร เหตุที่ต้องสอบสวนเรื่องอาหารของชาวชนบทในการสำรวจเศรษฐกิจคราวนี้นั้น
 เป็นเพราะชาวตะวันตกส่วนมากพากันเข้าใจว่า อาหารของชาวตะวันออกไม่ใคร่บริบูรณ์นัก เมื่อ
 สอบสวนข้อความอันเกี่ยวเนื่องเรื่องอาหารใดแล้ว ผู้สำรวจใดแนะนำให้ทราบวิธีที่จะช่วยจัดเรื่อง
 อาหารการกินของชาวชนบทให้ถูกต้อง ความเจริญในทางพลชยการ ซึ่งเขียนฐานะแห่งการกลี-
 กรรมในประเทศไทยให้สูงขึ้น กระทำให้ความเป็นอยู่ของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงบ้าง ในสมัย
 ก่อนนี้ชาวชนบททั้งหมดเคยเลี้ยงวัวควายมือ แต่ในเวลานี้ชาวนาที่อยู่ใกล้ตลาดสินค้า (ใกล้จังหวัด)
 นำข้าวเปลือกมาสีที่โรงสี พื้นที่ซึ่งเคยเป็นป่ากราะถูกรื้อก็ได้ถากถางให้ดีขึ้นและใช้เป็นที่ทำการ
 เพาะปลูก ดังนั้นพื้นที่ทำการเพาะปลูกจึงทวีขึ้นเป็นลำดับ หนองและที่ลุ่มซึ่งเคยเป็นที่อาศัยของ
 ปลา กลับลดน้อยลง เนื่องจากชาวชนบทใช้พื้นที่นี้ทำการเพาะปลูกเกือบหมด ในการสำรวจ
 เรื่องอาหารของชาวชนบทคราวนี้ หวังว่าจะได้ความเห็นหลายอย่างจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อ
 นำมาพิจารณาในการช่วยแก้ไขความเป็นอยู่ของพลเมืองให้ดีขึ้น

วิธีใช้ในการสำรวจเรื่องอาหาร

ในระหว่างที่ทำการสำรวจเศรษฐกิจตามชนบท ได้ขอรับรองให้ 3 ครอบครัวใน
 ตำบลตัวอย่าง⁽¹⁾ ทุกตำบลนำอาหารประจำวันมาให้ตรวจที่ศาลาว่าการ ในการสำรวจเรื่อง
 อาหารได้แบ่งครอบครัวชาวนาออกเป็น 3 ชั้น (1) ครอบครัวที่มีฐานะพอมีอันจะกิน (2) ครอบครัวที่มี
 ฐานะปานกลาง (3) ครอบครัวที่ยากจนอาหารตัวอย่างของชาวชนบททั้ง 3 ชั้นนี้ได้ยัง
 เสียก่อน แล้วได้ส่งตัวอย่างมาให้ศาลาแยกธาตุของรัฐบาล นอกจากนี้นายแพทย์ยังได้ตรวจจน

¹ ตำบลตัวอย่างที่คัดเลือกไว้เพื่อทำการสำรวจเศรษฐกิจรวมทั้งสิ้น 40 ตำบลด้วยกัน

ทุกคนใน 2,000 ครอบครัวอย่างละเอียด เพื่อค้นหาโรคขาดธาตุอาหาร

การสำรวจเรื่องอาหารจะกระทำให้ละเอียดเหมือนกับการตรวจแยกธาตุไม้โตควย เหตุหลายประการ ในขั้นตอนการตรวจอาหารบางอย่างเป็นการยากแก่การคำนวณว่า ครอบครัวหนึ่งบริโภคอาหารนั้นเป็นจำนวนเท่าใด เพราะว่าชาวชนบทไม่บริโภคสิ่งนั้นทุกวัน นอกจากนี้ ผู้ทำการสำรวจไม่สามารถคำนวณได้ว่า ชาวชนบทบริโภคอาหารเป็นจำนวนเท่าใด เนื่องจาก การเดินทางไปในท้องที่หลายแห่งไม่สะดวก คณะสำรวจจึงไม่สามารถบรรจุทุกเครื่องซึ่งส่งไปกับคณะทุกแห่งได้ ในท้องที่ต่าง ๆ ไม่มีเครื่องซึ่งส่ง จึงไม่สามารถคำนวณจำนวนอาหารที่ ชาวชนบทบริโภคกันอย่างแน่นอนได้ เหตุนี้จึงต้องใช้การประมาณเป็นหลัก การประมาณใช้วิธี ดังต่อไปนี้ เด็ก 2 คนรับประทานเท่าผู้ใหญ่คนหนึ่ง อย่างไรก็ตามสิ่งที่ใช้เป็นอาหารประจำวัน ผู้สำรวจได้ซึ่งและตรวจอย่างระมัดระวังเว้นแต่ผักต่าง ๆ

อาหารของคนไทยในชนบท

ตารางต่าง ๆ ซึ่งแสดงข้อความ จำนวนและการแยกธาตุนี้ปรากฏอยู่ตอนท้าย ของบทนี้ การกินอยู่ของคนไทยในชนบทอาจสรุปความได้ดังต่อไปนี้ คือ ไม่กินน้ำมันหรือกาเฟ และโดยมากไม่กินน้ำชา แต่ในภาคเหนือผลไม้ของชอบเคี้ยวใบไม้หมักชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้าย ใบชาและเรียกกันว่า "เมี่ยง" อาหารประจำวัน คือ ข้าวและปลาซึ่งมีธาตุโปรตีน (ถ้าในตำบล นั้นมีปลา) เติมทุกครอบครัวรับประทานผลไม้เสมอ ผักเป็นอาหารประจำวัน ผักที่ใช้เป็นอาหาร นั้นมีหลายชนิดสุดแต่ฤดูกาล การรับประทานหมากแพร่หลายทั่วประเทศ ชาวนารับประทาน เนื้อวัว เนื้อหมู เป็ด ไก่และไข่น้อยกว่า 2 ครั้งในเคียนหนึ่ง ส่วนมากยังน้อยกว่าเคียนละครึ่ง เกือบใช้ในการหุงต้มอาหารทุกวัน และน้ำปลาร้าซึ่งใช้ปรุงรสอาหารนั้นมีเกลือปนอยู่เป็นส่วน มาก ถั่วสด (ส่วนมากถั่วฝักยาว) ก็รับประทานกันมาก

กุ้งปลาที่ใช้เป็นอาหารมักจะเป็นของหมัก เช่นเป็นปลาร้าและกะปิเคียวหรือใส่เกลือตากแห้งไว้ ถ้าในตำบลมีปลา ราษฎรก็พากันจับปลาเพื่อใช้เป็นอาหาร ฤดูที่จับปลา ใหม่มาก คือ ระหว่างเดือนตุลาคม พฤศจิกายนและธันวาคม ในระหว่างฤดูฝนราษฎรมักจะกังวล ในการทำนา ในขณะที่ขาดปลาสด (ในระหว่างที่ทำนา) ชาวนาใช้สะเบียงกรัง เช่น

ปลาร้าและกะปิแทน รวตัญญูแล้ง คือ ในขณะที่น้ำในลำธารและลำห้วยลด ต่างพยายามหาปลาสด เพื่อเอามาตากหรือทำปลาร้าไว้ กะปิเคยซึ่งส่วนมากส่งมาขายจากท้องที่ชายทะเล ราษฎรมักจะซื้อจากตลาด

ข้าวที่ใช้เป็นอาหารมีอยู่ 2 ชนิด คือ ข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ข้าวเหนียวเป็นอาหารสำคัญของพลเมืองในภาคเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนข้าวเจ้านั้นรับประทานกันในภาคใต้และภาคกลาง พลเมืองที่รับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารประจำวัน ใช้ข้าวเจ้าทำของหวานเล็กน้อย เช่นขนมกับน้ำกะทิ ส่วนในภาคใต้และภาคกลางใช้ข้าวเหนียวกับกับน้ำกะทิเป็นของหวานบางครั้งบางคราว ราษฎรในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือที่ใช้ข้าวเหนียวเป็นอาหารประจำวันรับประทานข้าววันหนึ่งประมาณ 693 แกรม มากกว่าชาวนาที่รับประทานข้าวเจ้าซึ่งคำนวณได้ 553 แกรมสำหรับคนหนึ่งในวันหนึ่ง ค่าของอาหารในข้าวเหนียวหรือในข้าวเจ้ามีเท่ากัน ข้าวเหนียวซึ่งราษฎรในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือรับประทานกันนั้นมีจำนวนคาลอรี⁽¹⁾ มากกว่า ตามวิธีคำนวณซึ่งได้มาจากการแยกธาตุขึ้น ผู้ที่รับประทานข้าวเจ้าคนหนึ่งจะได้ความร้อนประมาณ 2,000 คาลอรี ส่วนผู้ที่รับประทานข้าวเหนียวจะได้ความร้อน 2,500 คาลอรี พลเมืองที่รับประทานข้าวเจ้าโดยมากเป็นผู้มีอันจะกิน และมักตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้คลองหรือใกล้ทะเลจึงบริโภคปลามากกว่า ขนาดรูปร่างของราษฎร 2 จำพวกนี้ (พวกที่รับประทานข้าวเหนียวและข้าวเจ้า) อาจแตกต่างกันได้ แต่ก็ไม่รู้จะแน่นอนนักเหตุสำคัญแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายนั้นเกี่ยวกับเงินซึ่งใช้จ่ายเป็นอาหาร และจำนวนปลาที่หาได้เป็นส่วนใหญ่

ตามธรรมดาราษฎรที่รับประทานข้าวเหนียวมักจะอยู่ห่างไกลจากโรงสี พลเมืองส่วนมากจึงต้องสีข้าวด้วยมือ ซึ่งกระทำให้เชื้อหุ้มนเมล็ดข้าวยังเหลืออยู่เป็นส่วนมาก เชื้อหุ้มนเมล็ดข้าวนี้อาจมีธาตุฟอสเฟตและไนเตรตมาก และใช้แทนอาหารปลาและเนื้อสัตว์ของผู้บริโภคชาวเจ้าได้

เกลือที่รับประทานกันมากเกินไปจนสมควร บางทีจะเป็นเพราะบริโภคเนื้อสัตว์น้อย ผู้ที่หาปลาสดได้มากก็ไม่ใคร่จะรับประทานมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากต้องเก็บปลาไว้ในยามที่

¹ คาลอรี คือ มาตรการวัดความร้อนหน่วยหนึ่งของความร้อนเรียกว่า 1 คาลอรี

กันดาร และชาวชนบทชินกับการรับประทานข้าวมากและใช้ปลาน้อย

การที่บริโภคเนื้อหมู เป็ดไก่และเนื้อวัวเป็นจำนวนน้อยนั้น เป็นเพราะชาวนามิ รายได้ที่เป็นเงินเล็กน้อย การขาดอาหารเนื้ออาจมีมูลมาจากการไม่ชอบฆ่าสัตว์ก็ได้ เช่นในที่ ต่าง ๆ มีอาหารหลายอย่างบริบูรณ์ หรือในที่ซึ่งชาวจีนฆ่าสัตว์ขาย ราษฎรก็ไม่สัณนิยมอาหาร เนื้อนัก และยังคงใช้ข้าวเป็นอาหารประจำวันตามเคย โดยมากเป็ดไก่และเนื้อสัตว์บริโภคกัน จะเพาะวันหยุดงานและในเวลาทำบุญเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงอาหาร

อาหารการกินของชาวชนบทกำลังจะเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงนี้ บางอย่าง ใหญ่ผลประโยชน์ บางอย่างพอกันตัวและบางอย่างให้โทษ ข้อสำคัญที่ควรพิจารณาก็คือ (1) การ เปลี่ยนแปลงวิธีเลี้ยงวัวที่เลี้ยงด้วยมือยังมีเชื้อหุ้มเหลืออยู่มาก ชาวที่เลี้ยงในโรงสียังมีเชื้อหุ้มเหลืออยู่เพียง เล็กน้อย ความประพฤติดังกล่าวแล้วเกิดขึ้นทุกแห่งที่กำลังจะเปลี่ยนสถานะจากการกลิ้งกรรมในชั้น พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เพื่อดำเนินการเพาะปลูกในชั้นพัฒนาการ (2) จำนวนปลาในท้องที่ ต่าง ๆ ลดน้อยลง เนื่องจากราษฎรพากันจับมากเกินไปโดยวิธีระบายน้ำออกไปทางอื่นและ การใช้พื้นที่ลุ่มทำการเพาะปลูกมากขึ้น (3) การขายเนื้อสัตว์และเป็ดไก่โดยคนจีนแพร่หลายมาก ขึ้น เป็นการเพาะความนิยมในการบริโภคอาหารเนื้อมากกว่าอาหารปลา (4) การใช้ปลาแห้ง ปลาขางหรือปลาเค็มปลาสดในท้องที่ซึ่งไม่มีปลาบริบูรณ์

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นี้อาจจะให้โทษหลายประการแก่ร่างกายของชาวชนบทได้ เพราะอาหารที่เอามาใช้แทนนั้นไม่ให้คุณประโยชน์แก่ร่างกายเท่ากับอาหารเก่า เช่นการใช้ ข้าวที่สีจากโรงสี การที่ชาวชนบทไม่บริโภคปลาสดและเนื้อสัตว์เพิ่มเติม กระทำให้ร่างกายขาด ธาตุอาหารบางอย่างเป็นนิจ ถ้าไม่บริโภคเนื้อสัตว์เพิ่มเติมปลาแห้งก็ไม่เป็นอาหารที่ใช้แทนปลา สดได้

โรคขาดธาตุอาหาร

จากจำนวนชาวชนบท 9,428 คน ซึ่งนายแพทย์ได้ตรวจโรคต่าง ๆ ปรากฏว่า 30 คน หรือ 1/3 ของรอยป่วยเป็นโรคขาดธาตุอาหาร ในจำนวนนี้ราษฎรป่วยเป็นโรคเหน็บชา 25 ราย โรคลักปิดลักเปิด 3 ราย และโรคกระดูกอ่อน 2 ราย คำบาลีที่มีผู้ป่วยเป็นโรคเหน็บชามากที่สุด คือ คำบาลีในมณฑลนครราชสีมา ซึ่งมีการคมนาคมทางรถไฟสะดวก ในระหว่างนี้ก็มีคนไปตั้งโรงสีข้าวในจังหวัดขึ้นหลายแห่ง ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนห่างจากทางรถไฟ สีข้าวเหนียวด้วยมือและมี 3 รายเท่านั้นที่ป่วยเป็นโรคขาดธาตุอาหาร

เรื่องอาหารของพลเมือง ได้จำแนกพลเมืองออกเป็น 3 ชั้น คือครอบครัวที่มีฐานะพอมีอันจะกิน ปานกลาง และยากจน ผู้สำรวจไม่สามารถตรวจค้นความแตกต่างในการใช้อาหารของพลเมืองทั้ง 3 ชั้นได้ ครอบครัวชั้นกลางบริโภคอาหารมากกว่าครอบครัวที่มีฐานะพอมีอันจะกินและครอบครัวที่ยากจน ลักษณะสำคัญในเรื่องอาหารของชาวชนบทอีกอย่างหนึ่ง คือโรคขาดธาตุอาหารของคนไทยมักจะแพร่หลายทั่วไปในครอบครัวชานานทุกชั้น (ครอบครัวที่มีฐานะพอมีอันจะกิน ปานกลาง และครอบครัวที่ยากจน)

จากรายการต่าง ๆ ที่รวบรวมได้นั้น สรุปความได้ว่าโรคขาดธาตุอาหารเกี่ยวเนื่องกับการขาดความรู้ในเรื่องอาหารมากกว่าความขาดแคลนอาหาร อาหารของชาวชนบทซึ่งแบ่งออกเป็นชั้นตามฐานะเศรษฐกิจไม่มีใครจะต่างกันมากนัก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งการก่อสร้างทางรถไฟบางสายเพิ่งเสร็จ ผู้มีฐานะพอมีอันจะกินเป็นโรคขาดธาตุอาหารมากกว่าคนอื่น ๆ เพราะว่าชาวชนบทชั้นนี้ส่วนมากรับประทานข้าวที่สีจากโรงสี

เราอาจกล่าวได้ว่าการมีพลเมืองมากขึ้นนั้นจะไม่กระทำให้โรคขาดธาตุอาหารแพร่หลายยิ่งขึ้น ชาวชนบทส่วนมากยังขาดความรู้ในเรื่องการใช้อาหารอยู่ ความเห็นนี้เป็นความเห็นที่ถูกต้อง ด้วยเหตุผลดังนี้ คือโรคขาดธาตุอาหารเกิดขึ้น ในเวลาที่มีการตั้งโรงสีแพร่หลายในชนบท และราษฎรยังไม่เพิ่มปลาหรือเนื้อสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารให้ถูกส่วนกับข้าวที่ขาดเยื่อหุ้มซึ่งมีธาตุฟอสเฟตและไนเตรต โรคนี้แพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พิสูจน์ให้เห็นความ

จริงอย่างชัดเจน คือในจำนวนผู้ป่วยเป็นโรคเหน็บชาทั้งหมด 25 รายนั้น ปรากฏในตำบลที่สำรวจในจังหวัดอุบลราชธานี 5 ราย และจังหวัดอุษัณห์ 6 ราย ตั้งแต่มิทางรถไฟผ่าน 2 จังหวัดนี้ และในระหว่าง 5 ปีที่ผ่านมา พ่อค้าได้ตั้งโรงสีไฟขึ้นหลายโรง

สรุปใจความอันเกี่ยวกับเรื่องอาหารของชาวชนบท

ถ้ากล่าวโดยทั่วไป คนไทยรับประทานอาหารพอควรแก่ความต้องการ เพราะฉะนั้นการขาดธาตุอาหารจึงไม่สู้จะรู้สึกกันมากนัก เพราะว่าอาหารของพลเมืองส่วนมากเป็นข้าวกับปลาเท่านั้น ชาวชนบทไม่รับประทานนมหรืออาหารที่มีน้ำมันปนอยู่ด้วย เนื้อสัตว์เป็ด ไก่ หรือ ไข่ บริโภคกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น โรคแพร่หลายในชนบทน้อยหรือเกือบไม่มีเลย การเปลี่ยนแปลงวิธีสีขาว (คือนำข้าวมาสีที่โรงสี) และการใช้ปลาเค็ม ซึ่งส่งมาจากท้องที่ซึ่งใกล้ทะเลแทนปลาสดนั้นเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาและควรคิดอ่านให้พลเมืองบริโภคอาหารบางอย่างเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แก่ร่างกายและป้องกันไม่ให้โรคเกิดขึ้นได้ การแก้ปัญหานี้มีอยู่ 2 วิธี คือ ห้ามการขายข้าวสารที่ขาดเยื่อหุ้มมาก (ซึ่งสีที่โรงสี) หรือแนะนำให้พลเมืองบริโภคปลาและเนื้อสัตว์เพิ่มเติม การห้ามขายข้าวสารที่ขาดเยื่อหุ้มมากเป็นปัญหาที่ยุ่งยาก วิธีที่ดีที่สุดสำหรับแก้ปัญหานี้ คือการบำรุงพันธุ์ปลาให้แพร่หลายในท้องที่ต่าง ๆ และแนะนำให้ชาวชนบทบริโภคเนื้อสัตว์ให้มากขึ้นอีก การอบรมพลเมืองให้รู้จักใช้อาหารที่ถูกตอง ก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้เหมือนกับการใช้อาหารที่ถูกตองเป็นเรื่องสำคัญสำหรับทารกที่อดนมแล้ว เด็กที่กำลังเติบโตและสตรีระหว่างที่มีครรภ์

บทที่ 13

ปัญหาของภาคต่าง ๆ

ในบทก่อน ๆ นี้ได้แบ่งประเทศสยามออกเป็น 4 ภาค ใหญ่ ๆ คือ:- (1) ภาคเหนือ (2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (3) ภาคใต้ (4) ภาคกลาง ทุกภาคมีลักษณะต่างกัน ในบทนี้ได้ออกความเห็นและแนะนำวิธีหลายอย่าง อันเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของภาคต่าง ๆ และทั้งได้วางโครงการขอ ๆ ไว้อย่าง

ภาคเหนือ

ตามเหตุผลที่บรรยายไว้ในบทก่อน ๆ จะเห็นว่าภาคเหนือกำลังจะเปลี่ยนสภาพจากเศรษฐกิจในขั้นพอลีเอียงปากเลี้ยวทองเป็นขั้นพัฒนการ ถ้าไม่คำนึงถึงภาคใต้ ซึ่งตอนหนึ่งมีการขุดเหมืองแร่ดีบุก ภาคเหนือจะเป็นรองภาคกลาง แต่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจและพัฒนกรรมในเวลา นี้ รายได้ของชนชาวนาในภาคเหนือ (จากการเพาะปลูก) นั้นว่าค่อนข้างสูง คิดเทียบกับรายได้ของชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ในสมัยปัจจุบัน การกลีกรรมของภาคนี้เจริญกว่าบางภาค

ปัญหาที่สำคัญในภาคนี้ และความวินิจฉัย (นอกจากปัญหาในทางกลีกรรม) มีรายการละเอียดดังต่อไปนี้

1. พื้นที่อันอุดมดี และยังไม่ใช้ทำการเพาะปลูกยังมีอีกมาก บางแห่งที่ใช้เป็นเนื้อที่เพาะปลูกแล้ว ไม่ใคร่จะได้รับการบำรุงเพียงพอ

2. จำนวนพลเมืองของภาคนี้น้อย คิดเทียบกับเนื้อที่ทั้งหมด

3. พลเมืองทั่วไปเป็นไพร่จับสั้น ซึ่งแพร่หลายในท้องที่ต่าง ๆ

4. เยาว์รฐบาลได้เริ่มจัดการคมนาคมในภาคนี้บ้างแล้ว บางแห่งยังไม่สะดวกในการคมนาคมอยู่

5. บางแห่งต้องการน้ำเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ฉะนั้นจำเป็นต้องสร้างเขื่อนทดน้ำขนาดย่อม ๆ ขึ้น เพื่อกักน้ำไว้ใช้

6. พื้นที่บางแห่งใช้ทำการเพาะปลูกได้ปีละ 2 ครั้ง แต่ว่าชาวนาโดยมากไม่นิยมการปลูกพืชครั้งที่ 2 เว้นแต่การเพาะปลูกครั้งที่ 1 จะเสียหาย หรือมีเหตุการณ์อื่น ๆ บังคับให้ทำการเพาะปลูกครั้งที่ 2

7. การตั้งสหกรณ์ประเภทกู้ยืม เพื่อจัดหาเงินทุนให้ชนชาวนากู้ยืมเป็นสิ่งจำเป็นในเวลานี้ และควรเริ่มขยายการสหกรณ์ในขณะนี้

ความขัดข้องการงานและความมีศีลธรรมของพลเมือง กระทำให้หวังได้ว่าชาวนาในภาคเหนือจะประกอบอาชีพต่าง ๆ คี้อยู่ขึ้น แม้ว่าในตำบลที่อยู่ห่างไกลออกไป ราษฎรต้องปลูกหางหรือกระท่อมขึ้น เพื่อใช้ในการเผ่าข้าวในขณะที่กำลังเก็บเกี่ยวอยู่ อันเนื่องจากโจรผู้ร้ายชุกชุม การแถบนี้หนานี้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ซึ่งเคยปราบปรามโจรผู้ร้ายเป็นผลสำเร็จมาแล้ว

ในการขยายเนื้อที่เพาะปลูกมีข้อไข้อยู่ 2 อย่าง (1) การเพิ่มจำนวนพลเมือง (2) การเปลี่ยนแปลงวิธีเพาะปลูกให้ทันสมัย การขุดคลองและลำรางต่าง ๆ เพื่อระบายน้ำเขานาและการสร้างเขื่อนทดน้ำในท้องที่บางแห่ง

วิธีเพิ่มจำนวนพลเมืองมีอยู่ 2 วิธี (1) ชาวชนบทซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดซึ่งมีพลเมืองหนาแน่น อพยพไปตั้งภูมิลำเนาในภาคที่มีพลเมืองน้อย (2) จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นเองตามธรรมชาติ การอพยพของชาวนาบางแห่งในภาคกลางซึ่งมีพลเมืองหนาแน่นและอยู่ใกล้จังหวัดไปตั้งภูมิลำเนาในภาคเหนือก็มีบ้างแล้ว แม้ว่าไซ้จับสั่นในท้องที่ต่าง ๆ จะทำลายชีวิตพลเมืองเสียมาก พลเมืองในภาคเหนือก็ได้เพิ่มขึ้นบ้างเป็นจำนวนเล็กน้อย การที่จะให้จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนั้นย่อมคาบเกี่ยวเนื่องกับโครงการบำรุงความสุขสมบูรณ์ ซึ่งคนหาวิธีกำจัดไซ้จับสั่นเป็นส่วนใหญ่

การเพิ่มจำนวนพลเมือง

นโยบายอันเกี่ยวกับทวีจำนวนพลเมืองในภาคนี้ จะไม่เป็นภัยแก่ประเทศเลย และจะไม่กระทำให้พลเมืองทั่วไปยากจนลง เพราะเหตุว่าพลเมืองในสมัยปัจจุบันคิดเทียบกับเมื่อเกิด

แห่งโคตรพืชต่าง ๆ ยังน้อยอยู่ นโยบายอันเกี่ยวกับการทวีจำนวนพลเมืองในภาคเหนือเป็นนโยบายที่จำเป็นและควรพิจารณาอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ (1) เนื้อที่ซึ่งใช้ทำการเพาะปลูกในสมัยปัจจุบันไม่มากเท่าในสมัยก่อนที่เมืองเชียงแสนเป็นราชธานี และอยู่ในสภาพที่รุ่งเรือง ในเวลานี้ยังมีแต่กำแพงเมืองและอารามที่ชำรุดหักพังเหลืออยู่เป็นประวัติน่าเห็น (2) วิธีเพาะปลูกของชาวชนบทในสมัยนี้ยังทำตามแบบดั้งเดิม (Primitive) ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงวิธีเพาะปลูกเครื่องมือ เช่นไถเป็นต้น วิธีบำรุงพินินให้ดีขึ้น ใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติ และปุ๋ยวิทยาศาสตร์บางในบางตำบลซึ่งนำพวงไม่ถึง (ถ้าเห็นว่าการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ให้ผลดี) ชาวนาจะได้ผลจากการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นอีกเท่าหนึ่ง ตามธรรมคาราคาขาวเปลือกในภาคนี้ต่ำกว่าราคาในกรุงเทพฯ มาก ฉะนั้นการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการทำนาสูงขึ้นเกินไป จนผลที่ได้นั้นไม่คุ้มกับรายจ่าย การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ประกอบกับวิธีเพาะปลูกซึ่งกลิกรปฏิบัติกันอยู่ในเวลานี้จะไม่ได้ผล ถ้าสินค้าชาวนามีตลาดภายในเพียงพอ หรือราคาสลัดโลกยังตกต่ำอยู่เหมือนในสมัยที่การค้าขายฝืดเคือง ตามเหตุผลนี้การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ จึงเป็นเรื่องที่ต้องรอฟังกันเป็นเวลาอีกหลายสิบปีไปก่อน

กลิกรในภาคนี้ไม่ใช่ปุ๋ยตามธรรมชาติเลย การใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติควรแพร่หลายในหมู่ชนชาวนาอย่างเร็วที่สุดเท่าที่จะปฏิบัติได้ โดยวิธีทำการทดลองให้ชาวนาแลเห็นผล การใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติไม่เปลืองเงินทองเลย นอกจากจะต้องสละเวลาในการรวบรวมไว้เท่านั้น

การอบรมชาวนาให้เปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกตลอดจนการตัดแปลงเครื่องมือที่ใช้กัน การแนะนำป้องกันไข้จับสั่น ซึ่งกระทำให้ร่างกายของชาวชนบทไม่สมบูรณ์ และการทวีจำนวนพลเมืองจะช่วยเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจของภาคนี้

เรื่องกำจัดไข้จับสั่นยังเป็นปัญหาอยู่ว่ารัฐบาลจะสามารถกำจัดให้หมดสิ้นได้หรือไม่ อันเป็นเหตุที่เชื่อว่าอันตรายเกิดจากพลเมืองจะล้นหลามไม่มี การปราบโรคนี้อย่างจริงจังย่อมเปลืองเงินทองมากมาย บางทีวิธีปราบไข้จับสั่นในบางตำบลจะกระทำให้โรคนี้แพร่หลายได้ซ้ำ การบำรุงกลิกรรรม การทนน้ำไว้โซ่มากขึ้น และการปลูกพืชหมุนเวียนปีละ 2 ครั้ง เป็นการเพาะปลูกให้แพร่หลายมากขึ้น และภัยอันเนื่องจากไข้จับสั่นนั้นจะมีมากขึ้นด้วย เพราะเหตุว่าน้ำซึ่งอยู่

มาก วิธีปราบซึ่งกรมสาธารณสุขใช้อยู่ทุกวันนี้ คือใช้ยาควินินฆ่าเชื้อโรคไข้นและแนะนำให้
พลเมืองใช้มุ้งให้แพร่หลายทั่วไป วิธีป้องกันอีกวิธีหนึ่งคือ การย้ายตำบลใหม่ ๆ ไปตั้งให้ห่าง
จากทางน้ำ วิธีเหล่านี้จะช่วยกำจัดไข้นให้เบาบางลงบ้าง แต่ว่าคงไม่สามารถปราบให้หมด
สิ้นได้ มีผู้ออกความเห็นว่าการระบายน้ำจากท้องที่ต่าง ๆ ไปทางอื่นพร้อมกับวิธีกำจัดด้วยยาควิ-
นิน จะปราบไข้นให้หมดสิ้นได้ ความเห็นการระบายน้ำไปทางอื่น จะเอามาใช้ในการงาน
ทางปฏิบัติไม่ได้ เพราะเหตุว่าการเพาะปลูกในประเทศสยามย่อมอาศัยน้ำอยู่เสมอ การบำรุง
การกสิกรรมให้สภาวะสูงกว่าในสมัยปัจจุบันยังต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นมุ้งที่มียา
ไข้นในตำบลที่เกิดขึ้นที่ซึ่งมีน้ำใสขุ่นอยู่ หรือตามลำธารที่น้ำไหล การสร้างตำบลใหม่ ๆ โดย
ระบายน้ำให้หมดสิ้นไปเมื่อไม่เป็นภัยแก่การกสิกรรมแล้ว ก็ควรสร้างหมู่บ้านขึ้นได้ การตั้งตำบล
ในภาคเหนือในปัจจุบันมีหลักเกณฑ์งายอยู่ 2 อย่าง (1) ตั้งหมู่บ้านพลเมืองใกล้ทางน้ำ (2)
ตั้งตำบลริมถนนที่ผ่านไปมา ถ้าหากมีการสร้างถนนให้ทางจากทางน้ำ และย้ายหมู่บ้านเข้าใกล้
ถนนและรักษาให้สะอาดแล้ว ดังนั้นการแพร่หลายของไข้นก็จะลดน้อยลง ถ้าพิจารณาตาม
ลักษณะการที่บรรยายไว้แล้ว จะเห็นได้ว่าการท่วจำนวนพลเมืองจะไม่เป็นภัยแก่การโรคภัยของ
ชาวชนบทในภาคนี้เลย ถ้ารัฐบาลไม่คิดอ่านหาวิธีแก้ปัญหาสุภาพของพลเมืองอย่างกวัดข้น ภัย
อันตรายจะบังเกิดขึ้น ภาคเหนือจะไม่มีพลเมืองเพียงพอในการทำนุบำรุงกสิกรรมให้เจริญยิ่ง
ขึ้น และรายได้ของรัฐบาลอันเนื่องจากการเก็บภาษีอากรก็จะลดทอน คิดเทียบกับจำนวนเนื้อ
ที่ซึ่งมีอยู่ในการดำเนินการต่าง ๆ แมตามแบบของชาวตะวันตกเพื่อขยายฐานะของพลเมือง
ทั่วไป ในการสร้างสถานที่ต่าง ๆ และขยายคมนาคมทั่วทุกจังหวัด เช่น การสร้างทางรถไฟ
ถนน โรงพยาบาล โรงเรียนซึ่งมีหลักสูตรสอนวิชาโดยจะเพาะ ฯลฯ การก้าวหน้าในทาง
เทคนิคแห่งการเพาะปลูก ย่อมเกี่ยวเนื่องกับความเจริญของงานซึ่งค้นหาผลต่าง ๆ ในทาง
กสิกรรมและวิธีแห่งการเศรษฐกิจที่ดีกว่า โดยวิธีการทำเป็นตัวอย่างและขยายให้แผ่ไพศาล

การคมนาคม

บำรุงการคมนาคมในภาคเหนือเจริญอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างทาง
รถไฟ การสร้างถนนสายต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ การสร้างถนนจากจังหวัดลำปางจนถึง

เขตคันทนาทางเหนือ และการสร้างถนนจากจังหวัดแพร่ไปจังหวัดน่าน ถ้าพิจารณาจากหลักเศรษฐกิจแล้ว การขยายการคมนาคมในภาคนี้ เป็นนโยบายที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน ในการสำรวจครั้งนี้ได้สืบถามราษฎรทั่วไปในเรื่องการคมนาคม พลเมืองมิได้แสดงความไม่พอใจอย่างใดเลย ในการที่รัฐบาลขยายการคมนาคมตามแบบอารยประเทศต่างคนรู้สึกคุณประโยชน์ของการคมนาคมที่ดีขึ้น ในจังหวัดที่มีการคมนาคมสะดวก ชาวเงินได้อพยพขึ้นไปทำการค้าขายในท้องที่ต่าง ๆ แทนคนไทยที่ทำการอยู่ก่อน ลักษณะการของการแย่งอาชีพจากชาวไทยยังไม่สู้ร้ายแรง แต่กำลังจะเป็น

ในเวลานี้ภาคเหนือขาดถนนอีกหลายสายในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อติดต่อกับทางหลวงสายที่สำคัญ การสร้างถนนตามท้องที่ต่าง ๆ ควรสร้างพร้อมกันกับทางหลวงสายที่สำคัญ ปัญหาของการสร้างถนนในท้องที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือไม่สู้สำคัญเหมือนในภาคอื่น ๆ เพราะเหตุว่ารัฐบาลได้เริ่มบำรุงการคมนาคมบางแล้ว

การใช้น้ำ

นอกจากการสร้างเขื่อนทดน้ำขนาดใหญ่ในลำห้วยและลำน้ำบางแห่ง ในภาคนี้ยังต้องการสร้างเขื่อนทดน้ำขนาดย่อม ๆ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก พลเมืองในท้องที่ควรช่วยกันทำการงานเล็กน้อยนี้เพื่อสามัคคีประโยชน์ แม้ว่าชาวนาในภาคเหนือรู้จักการชลประทานอยู่บ้าง เขื่อนและลำรางซึ่งกลักรช่วยกันสร้างหรือซุกขึ้นนั้น ยังใช้งานไม่ได้จริงจัง เพื่อให้ราษฎรช่วยกันสร้างเขื่อนทดน้ำในท้องที่ต่าง ๆ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลคอยควบคุมการชลประทาน และแนะนำให้ราษฎรปฏิบัติการงานให้ถูกต้องตามหลักแห่งการชลประทาน การงานนี้จะได้ผลเป็นที่พอใจ ถ้ารัฐบาลจัดส่งนายช่างชลประทานขึ้นไปสำรวจความเป็นไปของท้องที่อย่างละเอียด ออกแบบให้ราษฎรกระทำการงานซึ่งตนพึงจะต้องปฏิบัติ นั้น และให้เจ้าหน้าที่ชลประทานควบคุมการ ~~งานนั้นเสร็จ~~ ^{การนั้นเสร็จ} นายช่างชลประทานต้องศึกษาความเป็นไปในท้องที่ต่าง ๆ จนมีความชำนาญเพียงพอ วิธีการอย่างใหญ่หลวงอันเกี่ยวกับการชลประทานซึ่งต้องใช้เงินทองมากมายนั้น ถ้าจะให้ราษฎรร่วมมือกันทำโดยลำพังจะไม่สำเร็จ นอกจากจะต้องมีนายช่างช่วยคุม และนอกจากนี้ชาวเหนือก็ไม่สามารถจะทนต่อการเสียเงินทองในวิธีการอย่างใหญ่หลวง

การชลประทานในท้องที่ซึ่งเคยเป็นผลสำเร็จมาแล้ว คือ การสร้างทำนบกั้นน้ำในตำบลแฉะคำมี (อำเภอร่องขวาง จังหวัดเขมร) ชาวนาหลายสิบคนอพยพครอบครัวจากตำบลนี้ไปตั้งภูมิลำเนาที่อื่น เนื่องจากขาดน้ำเป็นนิตย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ออกไปสำรวจท้องที่อย่างละเอียด และแนะนำให้สร้างทำนบกั้นน้ำขึ้น เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก การสร้างทำนบกั้นน้ำได้ใช้เงินของรัฐบาลเลย ราษฎรช่วยกันสร้างด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองทั้งสิ้น เมื่อการสร้างทำนบกั้นน้ำเสร็จแล้ว ชาวนาที่เคยอพยพไปอยู่ที่อื่นนั้นกลับเข้ามาตั้งบ้านเรือนในที่เดิม เห็นว่าทำนบกั้นน้ำซึ่งราษฎรช่วยกันสร้างขึ้นนี้ไม่ถาวรมั่นคง ทำนบกั้นน้ำก็สามารถเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกได้ ถ้ามีนายช่างชลประทานเป็นผู้แนะนำกิจการในทางวิศวกรรม ราษฎรคงจะพากันสร้างทำนบกั้นน้ำขึ้นอีกหลายแห่ง เพื่อเป็นที่เก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก

ในตำบลนากวมและบ้านหมาก จังหวัดลำปาง ที่ทำการสำรวจเศรษฐกิจ ตามชนบทไม่จำเป็นต้องสร้างเขื่อนกั้นน้ำขนาดใหญ่ในแม่น้ำวัง การออกความเห็นในเรื่องการกั้นน้ำในจังหวัดลำปางเป็นปัญหาใหญ่หลวง กิจการอันนี้เป็นงานของนายช่างชลประทานและผู้ชำนาญในการชลประทานโดยตรง ก่อนที่จะพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจและลักษณะของดิน ในจังหวัดนี้ และปัญหาแห่งการใช้น้ำ ควรสำรวจความเป็นไปของท้องที่ต่าง ๆ อย่างละเอียด ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับปัญหาแห่งการชลประทานเป็นส่วนใหญ่

การปลูกพืชหมุนเวียน

การปลูกพืชหมุนเวียนจะไม่ได้ผล ถ้าปลูกพืชที่เป็นอาหารสำคัญ (ข้าว) อย่างเดียวลงในพื้นที่นั้น แต่ว่าในพื้นที่ซึ่งทำการเพาะปลูกได้ 2 ครั้งในปีหนึ่ง (ในภาคเหนือพื้นที่มีลักษณะอย่างนี้หลายแห่ง) ควรใช้วิธีปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อทวีตอกผลทางเศรษฐกิจมากขึ้น ถ้าจัดให้มีการปลูกพืชหมุนเวียน ควรระวังอย่าให้เนื้อที่ดินนั้นทรามลงได้ คือ (1) ดินที่เคยใช้ทำการเพาะปลูกอาจจะมีรสเปรี้ยว (2) พื้นที่จะไม่มีเวลาพักผ่อน ถ้าพืชที่ปลูกครั้งที่ 2 อย่างเดียวกับพืชครั้งที่ 1 เป็นอาหาร เพราะว่าปุ๋ยที่อยู่ในดินและใช้เป็นอาหารของพืชจะหมดเร็ว (3) ความสมบูรณ์ของพื้นที่จะลดทอนลงเสมอ ในเวลานี้พื้นที่หลายแห่งในภาคเหนือใช้ทำการเพาะปลูกได้ปีละ 2

ครั้งแต่ไม่ค่อยทำกัน ชาวนาในภาคเหนือจะทำการเพาะปลูกครั้งที่ 2 ต่อเมื่อการปลูกข้าวครั้งแรกไม่ไ้ผล ในสมัยที่ราคาสินค้ากสิกรรมตกต่ำ ชาวนาพากันทำนาสองครั้งในปีหนึ่ง เพราะเหตุว่าผลที่ได้จากการเพาะปลูกในครั้งที่หนึ่ง ไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายและหนี้สินที่จะต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้ จนถึงในเวลานี้ยังไม่ปรากฏว่ากสิกรปลูกพืชชนิดอื่น ๆ นอกจากข้าว ทั้งนี้เป็นเพราะรายได้จากการขายพืชต่าง ๆ ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้ามาส่งที่ตลาดกรุงเทพฯ และในท้องที่มีจำนวนผู้ซื้อผักสดและผลไม้รับประทานน้อยอยู่ด้วย แม้ว่าในเวลานี้กรมรถไฟหลวงได้ลดอัตราค่าระวางลงบ้างแล้ว ชาวนาในภาคเหนือก็ยังไม่สามารถส่งสินค้าเหล่านี้มาขายที่ตลาดกรุงเทพฯ ได้ กสิกรจะพากันปลูกผักและต้นไม้เป็นจำนวนมาก ต่อเมื่อรัฐบาลแนะนำให้ปลูกตามวิธีการเพาะปลูกที่ดีกว่า ซึ่งตัดทอนค่าใช้จ่ายในการปลูกให้น้อยลง และช่วยเหลือในการขนส่งสินค้าโดยลดอัตราค่าระวางให้น้อยลง เพื่อให้สินค้าต่าง ๆ ลงมาตลาดกรุงเทพฯ ได้

พืชที่ปลูกครั้งที่สองควรเป็นพืชซึ่งไม่ใช่พืชอย่างเดียวกันกับข้าวเป็นอาหาร ในทำเลที่ทำการเพาะปลูกทั้งสองครั้งควรลงพืชที่งอกเร็ว เพื่อให้ดินมีเวลาพักผ่อนบ้างในระหว่างทำการเพาะปลูกครั้งที่สอง ในปีนี้ทั้งกับครั้งที่หนึ่งในปีที่สองเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญในทางกสิกรรม และควรพิจารณาอย่างระมัดระวังในการแก้ปัญหาต่าง ๆ แห่งการกสิกรรม เช่นการปลูกพืชสองครั้งในปีหนึ่งเป็นต้น ควรต้องใช้ความคิดอย่างรอบคอบพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ในขั้นต้นรัฐบาลควรตั้งสถานีทดลองการเพาะปลูกในภาคต่าง ๆ ขึ้น และวางโครงการเศรษฐกิจไว้ เพื่อจะได้วางระเบียบการทำงานในภายหน้าตามผลที่ได้จากการทดลองและโครงการที่วางไว้นั้น ภาคเหนือเป็นทำเลเหมาะแก่การปลูกต้นไม้และผักต่าง ๆ ที่ปราศจากเชื้อโรค และส่งมาขายในตลาดกรุงเทพฯ ได้ในภายหน้า โดยไม่ต้องแข่งขันแข่งกับการเพาะปลูกในภาคใต้ที่มีต้นไม้ซึ่งปลูกในที่ลุ่มไม่ได้ (ในภาคกลางหรือภาคใต้ไม่ได้) ควรนำมาปลูกในภาคนี้ ในเวลานี้ผลไม้และผักบางอย่างที่ใช้บริโภคกันในภาคกลางส่งมาจากประเทศจีนทั้งสิ้น นอกจากนี้ควรจะต้องพิจารณาปัญหาแห่งการใช้ที่ดินเป็นปุ๋ยในการปลูกผักต่าง ๆ ในบริเวณกรุงเทพฯ การใช้ปุ๋ยชนิดนี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เพราะอาจนำเชื้อพยาธิไส้และโรคอื่น ๆ มาได้ ชาวนาในภาคเหนือไม่เคยใช้ปุ๋ยชนิดนี้

วิธีบำรุงให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างยิ่ง เพราะภาคนี้ยังมีพื้นที่อีกมากซึ่งเหมาะแก่การปลูกพืชหมุนเวียน แต่ว่าควรทำการสำรวจลักษณะของดินอย่างละเอียด และสอบถามว่าพืชชนิดใดบ้างปลูกเป็นพืชครั้งที่ 2 ได้ต่อไปควรค้นหาลักษณะสำคัญแห่งความสัมพันธ์ระหว่างการปลูกพืชครั้งที่ 2 กับการปลูกข้าว ซึ่งเป็นพืชผลสำคัญ การบำรุงตามวิธีนี้เป็นการงานที่ขยายตัวอยู่เสมอ และต้องคำนึงพร้อมกันกับการค้นคว้าในทางวิทยาศาสตร์ และการอบรมชนชาวนาในการเปลี่ยนแปลงวิธีแห่งการเพาะปลูกให้ดีขึ้น

การจัดหาเงินใช้ชาวนาโดยวิธีตั้งสหกรณ์

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยบำรุงความเจริญในทางกลีกรรม คือ วิธีการสหกรณ์ เรื่องการตั้งสหกรณ์ในภาคนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 10 ในบทนี้ขออ้างเหตุผลและความจำเป็นของการแพร่หลายสหกรณ์ประเภทอื่นอีกครั้งหนึ่ง ภาคเหนือเป็นภาคที่สำคัญในทางเพาะปลูกและในทางโภคกิจ และในเวลานี้กำลังจะเปลี่ยนสภาพจากเศรษฐกิจในขั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเป็นขั้นพลีชีพการ การสำรวจคราวนี้แสดงให้เห็นว่าการตกต่ำแห่งเศรษฐกิจในเวลาปัจจุบัน อันกระทบกระเทือนภาคซึ่งดำเนินการเพาะปลูกในขั้นการค้าอย่างร้ายแรง ใต้หัวหินสีนของชาวนาชนบทพอกพูนยิ่งขึ้นและอาจจะเป็นเหตุให้ชาวนาที่มีหนี้สินนั้นหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตน เพื่อพิจารณาเรื่องนี้สีนของชาวนาชนบทอย่างถี่ถ้วน ผู้อ่านควรจะศึกษาบทที่เกี่ยวข้องแก่เงินทุนสำหรับกลีกรรมและหนี้สินของชาวนาชนบทมาเทียบกับปัญหาเศรษฐกิจของภาคเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัญหาต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ควรวินิจฉัย มีรายการละเอียดดังต่อไปนี้ :- ในเวลานี้ภาคนี้เป็นภาคที่มีการเศรษฐกิจในขั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในทางกลีกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่กำลังจะเปลี่ยนสภาพเป็นเศรษฐกิจในขั้นการค้าคือ :-

- (1) บางตอนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพลเมืองน้อยเมื่อคิดเทียบกับเนื้อที่
- (2) พลเมืองเอาใจใส่ในเรื่องสุขภาพน้อย โรคที่แพร่หลายในภาคนี้มี อุตุนทรพิษในกะเพาะอาหาร (Stomach pe asite) และไข้จับสั่น

(3) การขาดน้ำในปรอทและอาบ เป็นเหตุให้เกิดโรคติดต่อได้ง่ายและอันตรายสูง

(4) นอกจากจังหวัดที่มีรถไฟผ่านไป และมีการคมนาคมติดต่อกันโดยทางน้ำ (จังหวัดร้อยเอ็ด-จังหวัดอุบลราชธานี) ภาคนี้ยังขาดการคมนาคมเป็นส่วนใหญ่ ในระหว่างฤดูฝนเรือเดินได้ในลำน้ำ จากจังหวัดอุบลราชธานีจนถึงจังหวัดขอนแก่น)

(5) นอกจากข้าราชการไม่ได้บำรุงการเพาะปลูกประเภทอื่น ๆ แม้ในพื้นที่ส่วนมากไม่เหมาะแก่การปลูกข้าว

(6) ภาคนี้เหมาะแก่การปลูกพืชซึ่งชอบขึ้นในที่ที่แห้ง เช่น ฝ้าย, ยาสูบ, ถั่วฝักยาว และหญ้าที่ใช้เป็นอาหารสัตว์ การปลูกพืชเหล่านี้ยังไม่ได้นำรุกรุ่นเลย การเลี้ยงไหมควรแพร่หลายมากกว่าในเวลา

(7) ในท้องที่ซึ่งอยู่ใกล้แม่น้ำโขงยังขาดทำนบและคันดินเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำในแม่น้ำโขงไหลเข้าทุ่งนาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่น้ำในแม่น้ำอยู่ในระดับสูง บางแห่งควรบำรุงและรักษาหนองให้ดี เพื่อใช้ในการรักษาลาในเวลาที่มีน้ำน้อย การสร้างเขื่อนทดน้ำและประตูน้ำจะช่วยขยายเนื้อที่สำหรับปลูกข้าวให้กว้างขวางออกไปอีก

(8) เจ้าหน้าที่ยังไม่ไว้วางระเบียบในการเปรียบเทียบข้อพิพาทในเรื่องใช้หนองและทุ่งสาธารณะ ข้อพิพาทในเรื่องใช้หนองมักเกิดขึ้นในระหว่างชาวชนบทในท้องที่บางแห่งอยู่เสมอ บางคราวการเปรียบเทียบของผู้ซึ่งขาดไม่ยุติธรรมแก่หมู่ราษฎรที่เป็นบุคคลเรียบรอยไม่ละเอียด

จำนวนพลเมืองน้อย

ในที่ราบซึ่งอยู่ริมลำน้ำมีพลเมืองหนาแน่น ส่วนในท่าเลี่ยน ๆ มีพลเมืองน้อย ในขณะที่เดินทางหลายชั่วโมงไม่มีใครจะพบบ้านเรือนของราษฎร ถ้าภาคนี้ได้รับความบำรุงในทางเศรษฐกิจและในทางสุขภาพ ผลจากการเพาะปลูกจะทวีขึ้นอีก และสามารถเลี้ยงพลเมืองได้อีก 3 เท่า มาตรฐานในการกินอยู่ของชาวชนบทก็จะเขยิบขึ้นสูงกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

สุขภาพ

พลเมืองส่วนมากเป็นโรคกระดูกพรุน ผู้ใหญ่และเด็กเป็นอันมากมีแผลเป็นและร่างกายไม่สมบูรณ์ เป็นการทำลายค่าในทางเศรษฐกิจของชุมชน ถ้าพิจารณาภาวะของโรคนี้เห็นว่า รัฐบาลควรคิดอานก้ำจืดโรคนี้อย่างกวาดขัน เพราะโรคนี้แพร่หลายในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วไป การขาดน้ำในระหว่างฤดูแล้งเป็นเหตุอย่างหนึ่ง ซึ่งกระทำให้โรคกระดูกพรุนแพร่หลายทั่วไปในภาคนี้ อย่างไรก็ตามการขาดน้ำรับประทานและอาบเป็นเหตุอย่างหนึ่ง ซึ่งกระทำให้อัตราการตายในภาคนี้สูง

น้ำ

ชาวบ้านในภาคนี้ใช้น้ำบ่อเป็นส่วนมาก ซึ่งต้องขุดลงไปในดิน ตามริมบ่อนั้นไม่มีกำแพงกันป้องกันน้ำปากบ่อไหลลงไป และเป็นการยากที่จะขุดให้ลึกลงไปอีก การตักน้ำจากบ่อมิได้ใช้วิธีประหยัดแรง ต้องหย่อนเชือกลงไปในบ่อนั้น และเมื่อเต็มแล้วก็สาวเชือกกลับขึ้นมา ไม่มีเครื่องช่วยแรงเลย บ่อน้ำที่ราษฎรใช้กันโดยมากนั้นเป็นบ่อน้ำตม และขุดให้ลึกลงไปอีก 3-4 ปีครั้งหนึ่ง ระดับน้ำในบ่อสูงไม่เกินกว่า 12 นิ้วฟุต ในฤดูแล้งบ่อน้ำนี้เป็นอันตรายแก่เด็กเล็ก ๆ เพราะว่าไม่ทำกำแพงกัน บางคราวชาวบ้านใช้เด็กทำการขุดบ่อ ส่วนผู้ใหญ่ก็นำกันออกไปทำงานในป่า การขุดบ่อหายาก ๆ ไม่มีกำแพงล้อมบ่อ อาจเป็นอันตรายแก่เด็ก ๆ และผู้ใหญ่ได้

เรื่องบ่อน้ำในภาคนี้ ควรให้เจ้าหน้าที่สำรวจว่าที่ใดควรขุดใช้เป็นบ่อน้ำและที่ใดไม่ควรขุด นอกจากนี้ควรตรวจน้ำที่ซึ่งอยู่ในบ่อเสียก่อนและแนะนำให้ราษฎรขุดบ่อในที่ซึ่งมีน้ำสะอาดซึ่งอยู่เท่านั้น ในที่ซึ่งมีสายน้ำไม่จำเป็นต้องขุดลึกก็ถึงระดับน้ำ (ส่วนมากในนา) ราษฎรเอาน้ำมาใช้รดยาสูบในระหว่างฤดูแล้ง รัฐบาลควรรับพิจารณาเรื่องน้ำในภาคนี้

การคมนาคม

กระทรวงพาณิชย์และคมนาคมได้วางโครงการขยายการคมนาคมในภาคนี้ไว้แล้ว ถ้าพิจารณาทั่วไป ภาคนี้ยังขาดการคมนาคมเป็นส่วนใหญ่ คิดเทียบกับภาคอื่น ๆ

การปลูกพืชในพื้นที่ลุ่มและที่ดอน

ในภาคนี้นอกจากข้าวซึ่งปลูกได้ดีจะเพาะในทำเลที่ลุ่มยังปลูกพืชอื่น ๆ ได้อีก ภูมิประเทศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูง เนื้อที่สำหรับปลูกข้าวจึงขยายไม่ไคมาก การสร้างสถานีทดลองปลูกฝ้าย, ยาสูบและต้นหญ้าซึ่งใช้เป็นอาหารสัตว์ และการเลี้ยงไหมให้แพร่หลายมากขึ้นเป็นสิ่งที่จำเป็น และควรเริ่มลงมือในเวลาในปลายฤดูฝนควรลงมือปลูกฝ้าย เพื่อจะได้เก็บผลในฤดูแล้ง ถ้าฝ้ายแก่ในฤดูแล้งปุ๋ยฝ้ายจะไม่เสียหาย เพราะว่าในขณะที่ฝ้ายออกปุยฝนหมดเสียแล้ว ภาคนี้มีลักษณะคล้ายกับเท็กซัสตะวันตกในสหปาลีรัฐอเมริกา ซึ่งต้องพึ่งการปลูกฝ้ายเป็นอาชีพสำคัญของกลีกร การปลูกฝ้ายในสหปาลีรัฐอเมริกาเจริญมาก เพราะว่าในเวลาในชาวนาปลูกฝ้ายและต้นยาสูบกันเพียงเล็กน้อย เพื่อประโยชน์แก่ครอบครัวเท่านั้น การปลูกต้นยาสูบจะแพร่หลายแทบทุกตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้ามีการอบรมให้ราษฎรเข้าใจวิธีการและกลีกรเห็นผลจากการปลูกทดลองนั้น เรื่องการปลูกต้นยาสูบในประเทศสยามควรพิจารณาลักษณะของใบยา เพราะต้นยาสูบโดยมากชาวราชนัน เหตุนี้ใบยาที่ราษฎรปลูกกันจึงไม่สู้ดี แต่มีลักษณะคืออยู่อย่างหนึ่ง คือ ต้นยาในภาคนี้ไม่ค่อยมีสัตว์แมลงรบกวน

ในภาคนี้ราษฎรแทบทุกตำบลพากันเลี้ยงไหมและทอผ้าไหม การเลี้ยงไหมและการทอผ้าควรบำรุงให้ดียิ่งขึ้น

ต้นหญ้าซึ่งใช้เป็นอาหารของสัตว์ก็ทดลองปลูกทดลองแล้วในเขตที่ทางรถไฟผ่านไป ในเวลานี้ยังไม่มีผู้ใดปลูกหญ้าที่ใช้เป็นอาหารสัตว์และทออากาศแห้งได้ เมื่อ 15 ปีมาแล้วประเทศสหปาลีรัฐอเมริกาสนใจเล็ก ๆ หนึ่งชนิดที่มีรสหวานมักชอบขึ้นในเนื้อที่เพาะปลูกซึ่งเป็นดินปนและทำลายพืชที่ชาวนาปลูกไว้เป็นส่วนใหญ่ ในเวลานี้กลีกรพากันปลูกหญ้าชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าฟอเรชกราส (Forage grass) การปลูกหญ้าชนิดนี้ได้ผลเป็นที่พอใจ ก็เพราะสถานีทดลองพยายามผสมและคัดเลือกพันธุ์ที่ทนอากาศได้ดี เรื่องปลูกหญ้าในภาคนี้ควรดำเนินวิธีการเช่นเดียวกัน

การสร้างประตุน้ำในเขตที่ไกลแม่น้ำโขง

พวกขอมเคยอาศัยน้ำในแม่น้ำโขงทำการเพาะปลูก เช่นเดียวกับกับชาวไทยอาศัย

น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาทำการเพาะปลูกในที่ลุ่ม แต่ว่าพวกขอมหาได้ใช้แม่น้ำโขงและแม่น้ำอื่น ๆ อันเป็นกิ่งของแม่น้ำโขงเท่านั้นไม่ เคยอาศัยน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาในตอนเหนือทำการเพาะปลูก ควบเหมือนกัน ชาวไทยไท่ส่วนหนึ่งแห่งอารยธรรมของพวกขอม ซึ่งรู้จักการชลประทานดีและ ใช้น้ำในแม่น้ำทำการเพาะปลูก แต่เดิมมาใช้ในประเทศสยามก่อนศตวรรษที่ 13 แห่งคริสต์ศักราช ในสมัยปัจจุบัน แม่น้ำเจ้าพระยาได้รับความบำรุงมากกว่าแม่น้ำโขง

ปัญหาแห่งการใช้น้ำจากแม่น้ำโขงมีรายการละเอียดดังต่อไปนี้ แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำ ที่กว้างและลึกมาก การสร้างเขื่อนทดน้ำขนาดใหญ่ย่อมเปลืองเงินทองมากมาย และรัฐบาลไม่สามารถจะทำการก่อสร้างในขณะนี้ได้ นอกจากนี้แม่น้ำโขงยังเป็นเขตแดนระหว่างประเทศสยาม และญวนแม่น้ำโขงไหลผ่านที่ราบ พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกเป็นที่ลุ่มและมีน้ำขังอยู่มากในระหว่างฤดูฝน แต่ในฤดูแล้งแห้งตลอดฤดู ในเวลานี้ราษฎรไม่ใคร่ใช้ที่ลุ่มปลูกข้าว เพราะเหตุว่าในขณะที่น้ำใน แม่น้ำโขงอยู่ในระดับสูง น้ำนั้นจะไหลไปตามทางน้ำทุกสายเข้าทุ่งนา กำลังแรงของน้ำที่พัฒมานั้น จะทำลายต้นข้าวซึ่งกำลังตั้งเนื้อตั้งตัวหมด ในเวลาที่น้ำในแม่น้ำโขงลดน้ำที่ขังอยู่ในที่ลุ่มทางฝั่ง ตะวันตกจะไหลลงสู่แม่น้ำโขงอย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยแม่น้ำลึกกว่า โดยเหตุนี้บางแห่งจึงไม่มี น้ำพอสำหรับหล่อเลี้ยงต้นข้าวจนใกล้เวลาเก็บเกี่ยวปลาที่ขังอยู่ในที่ลุ่มก็จะว่ายลงแม่น้ำโขงหมด

การสร้างเขื่อนทดน้ำอย่างถาวรในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูทำนา ตลอด จนการรักษาจะต้องใช้เงินทองมากมาย เพราะฉะนั้นในขณะนี้รัฐบาลยังไม่ควรทำเรื่องนี้ ใน ชันตนควรแนะนำให้ราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขงช่วยกันทำการชลประทานเอง ตามโครงการซึ่งนายช่างชลประทานของรัฐบาลเป็นผู้ก่อกำเนิดขึ้น การสร้างประตุน้ำซึ่งทำด้วยไม้ที่ แข็งแรง (ส่วนฐานนั้นใช้คอนกรีต) ไม่เป็นการเปลืองเงินทองเลย แต่ว่าต้องพึ่งแรง งานของราษฎรที่อาศัยอยู่ในตำบลนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ การงานต่าง ๆ ราษฎรควรปฏิบัติตามข้อ เสนอแนะของนายช่าง และอาศัยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ควบคุม เมื่อการสร้างประตุน้ำเสร็จ แล้ว ก็ควรฝึกให้ราษฎรบังคับน้ำเอง ก่อนที่จะสร้างประตุน้ำและทำนบน้ำขึ้น ควรส่งนายช่าง ไปสำรวจท้องที่ต่าง ๆ อย่างละเอียดเสียก่อน และกันหาระดับน้ำตลอดปี

ถ้าการชลประทานในเขตนี้ประสบผลสำเร็จ ผลข้าวที่ได้จากการเพาะปลูกจะทวีมาก

ขึ้น เพราะขยายเนื้อที่ทำการเพาะปลูกออกไปได้อีกและมีน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวพอ ปลาในหนองต่าง ๆ ก็จะมีมากขึ้นถ้าภาคนี้มีข้าวเหลือ คงส่งไปจำหน่ายในจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ไกลจากแม่น้ำโขงหรือในเขตที่มีการขุดเหมืองแร่ (ในเขตฝรั่งเศส) ถ้ารัฐบาลสร้างทางรถไฟและถนนขึ้นสินค้าข้าวจะลงมาถึงตลาดกรุงเทพฯ เหมือนกัน เพราะเหตุว่าถ้ามีจำนวนพลเมืองทวีขึ้นย่อมจำเป็นต้องใช้อาหารมากขึ้น

แม่น้ำโขงมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือลำรางต่าง ๆ ที่ใช้ในการชลประทานได้จะให้ประโยชน์แก่ท้องที่โดยจะเพาะเท่านั้น ทุกแห่งจะมีน้ำพอสำหรับหล่อเลี้ยงต้นข้าว โดยเหตุนี้จากแม่น้ำโขงซึ่งไหลเข้าสู่ที่ลุ่มทางหนึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่พื้นที่ลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอยู่ไกลหรือใกล้กันนั้น เนื่องด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว การบังคับน้ำในตำบลใดตำบลหนึ่งในภาคนี้จึงกระทำได้ง่ายและไม่ต้องใช้เงินมองมากมายเลย

การสำรวจหนองน้ำและบึง

เหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่สังเกตได้จากชีวิตของชาวชนบทในภาคนี้ คือการใช้ น้ำจากหนอง หนองหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีน้ำซึ่งมากในระหว่างฤดูฝน และมีน้ำน้อยในฤดูแล้ง ในฤดูแล้งหนองต่าง ๆ มีคุณสมบัติ 3 ประการ 1. ใช้เป็นที่จับปลา 2. ใช้เป็นที่ขังน้ำของตำบล และเป็นที่เลี้ยงกระบือ 3. ใช้เป็นที่ทำการเพาะปลูกของราษฎร ที่ยากจนในฤดูแล้ง พอถึงฤดูแล้งข้อพิพาทระหว่างชาวชนบทในเรื่องการใช้หนองมักจะเกิดขึ้นเสมอ ชาวนาพวกหนึ่งมีความประสงค์จะขุดน้ำออกจากหนองเพื่อจะได้จับปลาในที่นั้น อีกพวกหนึ่งต้องการใช้หนองเป็นที่ปลูกข้าวในฤดูแล้งจึงไม่ยอมให้พวกแรกขุดน้ำออกไป ฝ่ายที่มีพวกมากเข้าใจในการหาผลประโยชน์และมีไหวพริบดีกว่า จึงพากันขุดน้ำออกจากหนอง กระทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ ข้อพิพาทนี้เคยอยู่ในความวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองแล้ว แต่ว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีใครจะรู้จักความเป็นไปของท้องที่ดี และเกรงว่าจะเป็นเรื่องใหญ่โตในภายหน้าอันก่อให้เกิดสิทธิ จึงไม่กล้าตัดสินข้อพิพาทอย่างเด็ดขาดลงไป

เรื่องการใช้หนองเป็นปัญหาสำคัญในท้องที่ต่าง ๆ ฉะนั้นควรจะให้ทำการสำรวจหนองต่าง ๆ ในภาคนี้อย่างละเอียด เพื่อจะได้วางหลักเกณฑ์อย่างแน่นอนไว้ การตัดสินเรื่อง

การใช้หนองควรคำนวณตามปกติว่า ควรวินิจฉัยให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่ราษฎรทั่วไป ถ้า
วางหลักเกณฑ์ไว้เสียแต่แรกเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองย่อมเปรียบเทียบข้อพิพาทซึ่งจะเกิดขึ้น
ในภายหลังได้ง่ายกว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ พลเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีนิสัยก็และเป็น
ผู้ชอบความสงบมีความยำเกรงต่อเจ้าหน้าที่ ถ้าในภายหน้ามีข้อพิพาทเกิดขึ้น 100 ราย เจ้า-
หน้าที่สามารถเปรียบเทียบตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ 99 ราย การวินิจฉัยเรื่องนี้จะไม่เป็นการยาก
ลำบากจนถึงกับต้องขึ้นศาล ถ้าละทิ้งข้อหานี้ไว้นานปีจะแก้ไขยากในภายหลัง การริบวางหลัก
เกณฑ์เสียในเวลานี้ ย่อมให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่หลายประการในการพิจารณา และราษฎร
คงจะไม่นำข้อพิพาทเล็กน้อยเช่นนี้ขึ้นศาล

ความเห็นอันเกี่ยวเนื่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในรายนี้ไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำอีกว่านิสัยและความซนในการทำงานของชาวชนบท
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และความหวังในความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นควรจะได้รับ การทำ
บำรุง การรัฐบาลให้ทำการสำรวจเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะแล้ววิธีทำนุบำรุงจะไม่เปลืองเงิน
ทองของรัฐบาลมากมายเลย เมื่อรัฐบาลจะต้องลงทุนบ้างเล็กน้อย เงินที่ลงทุนไปนั้นจะได้
กลับคืนโดยไม่ช้า โดยวิธีเก็บภาษีอากรหลายประเภทจากชาวชนบท

ภาคใต้

ภาคนี้มีฝนตลอดปี ภูมิประเทศเป็นป่าละเมาะและป่าไม้เขี้ยวตลอดปี ภูมิประเทศ
ของภาคใต้เป็นเทือกเขา และพื้นที่ส่วนมากเป็นดินทราย ใกล้เคียงทะเลเป็นพื้นที่ราบหลายแห่ง
มีแร่ดีบุก อาชีพของราษฎรที่เป็นล้าเป็นสมัยอยู่ 3 อย่าง (1) การปลูกยาง (2) การปลูก
มะพร้าวเพื่อส่งเนื้อมะพร้าวไปจำหน่ายที่อื่น (3) การเลี้ยงสัตว์ชาย ในที่ซึ่งอยู่ไกลทะเล
ราษฎรมีอาชีพในการจับปลาเป็นส่วนใหญ่ ราษฎรส่วนมากทำการเพาะปลูกพอเลี้ยงตัวเองเท่านั้น
และจับปลาในเวลาว่างการทำงาน

ปัญหาเศรษฐกิจของภาคใต้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้:-

1. พลเมืองยังน้อยอยู่เมื่อคิดเทียบกับเนื้อที่

2. ภาคนี้มีโรคเห็บทุกชนิดซึ่งแพร่หลายในประเทศสยาม
3. วิธีการเพาะปลูกหลังกว่าในภาคอื่น ๆ
4. การเพาะพันธุ์ไม้ผล และการบำรุงไม้ผลให้ดีขึ้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เช่น มะพร้าว เป็นต้น
5. หลายแห่งควรปลูกพืช 2 ครั้ง เพื่อเอาผลที่โตขึ้นมาชดเชยกับอาหารที่ยังขาดอยู่
6. การวางโครงการกลีกรรรม เพื่อบำรุงการเศรษฐกิจของพลเมืองจำเป็นต้องทำ
7. การสร้างหรือขยายท่าเรือ เพื่อให้เรือสินค้าเข้าออกได้สะดวกยิ่งขึ้น
8. การสร้างถนนเพิ่มเติมขึ้นอีกบางสาย เพื่อความสะดวกในการปกครอง และ คัดทอนค่าใช้จ่ายในการปกครองให้น้อยลง (บางจังหวัด)

พลเมือง

เหตุที่ภาคนี้มีพลเมืองน้อย คงเนื่องมาจากการแพร่หลายของโรคต่าง ๆ เช่น ไข้จับสั่น คุกตะราก พยาธิในลำไส้และกะเพาะอาหาร ฝัคยาเคยแพร่หลายมาก ทั้งแต่รัฐบาลบังคับให้ราษฎรปลูกฝัคโรคนักหยุดชะงัก

ราษฎรพากันทิ้งที่ดินบางแห่งซึ่งเคยทำการเพาะปลูกแล้วให้ร้าง ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าของที่ดินเต็มใจเข้ารับจ้างทำการขุดแร่ดินมากกว่าทำการเพาะปลูก พื้นที่ของภาคนี้สามารถเลี้ยงจำนวนพลเมืองได้มากกว่านี้ พื้นที่หลายแห่งที่ใช้ทำการเพาะปลูกได้ ยังเป็นป่ารกอยู่ แต่ว่าพื้นที่นี้ไม่ใช่เป็นพื้นที่ชั้นเยี่ยม การเพิ่มจำนวนพลเมืองในภาคนี้จะไม่กระทบกระเทือนฐานะเศรษฐกิจของประชาชนจนถึงกับอดอยาก

วิธีแห่งการเพาะปลูกยังล่าหลังอยู่และควรเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย หลายแห่งทำการเพาะปลูกได้ปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากมีฝนเกือบตลอดปี จริ่งอยู่การเพาะปลูก 2 ครั้งในปีหนึ่งจะไม่ให้ผลดีเสมอ แต่ว่าในเวลาี้ราษฎรไม่ปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารได้ เช่น ข้าวสาลีและถั่วชนิดอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนผัคนั้นควรจะปลูกให้มากกว่าในเวลาี้ ในสมัยปัจจุบันพลเมืองทำการเพาะปลูก เพื่อประโยชน์แก่ครอบครัวเท่านั้น จึงไม่คิดอ่านปลูกพืชอื่น ๆ สภาพของชาวนาในตำบลท่าตะเภา จังหวัดชุมพร พอใช้เป็นหลักในการพิจารณาความเป็นอยู่ของชาวนาบทในภาคได้

ไค้ดี เมื่อเสร็จการเพาะปลูกครั้งที่หนึ่งแล้ว (การปลูกข้าว) ราษฎรพากันออกไปจับปลาในทะเล ส่วนผู้ที่ไค้ผลไม้พอเลี้ยงครอบครัวตลอดปี ถูกบังคับในหัวให้ทำการเพาะปลูกครั้งที่ 2 ในตำบลต่าง ๆ มีหมู่ชุกชุมซึ่งทำลายพืชต่าง ๆ ที่ชาวนาปลูกไว้เป็นส่วนมาก โดยเหตุนี้การเพาะปลูกในพื้นที่เพียงเล็กน้อยจึงไม่มีใครจะไค้ผลไม้พอ ในตำบลท่าตะเภา กลิกรไม่นิยมการไค้เหมือนในภาคอื่น ๆ ในขณะที่มีน้ำซึ่งอยู่ในนา ไร่ควายทั้งฝูงย่ำบนพื้นที่แทนการไค้ ในภาคนี้ราษฎรมิไค้คัดเลือกพันธุ์ข้าวและบำรุงต้นผลไม้ ทั้งมิไค้ใส่ปุ๋ยในพื้นที่สำหรับตกกล้าและนาเลย อาจกล่าวได้ว่ากลิกรภาคนี้ทำการเพาะปลูกยังสะเพร่าอยู่มาก

ในสมัยก่อนนี้ภาคไค้เคยส่งเนื้อมะพร้าวตากแห้งไปขายต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่การปลูกขน้างและการขุดหาแร่ดีบุกแพร่หลายมากขึ้น ชาวชนบทก็พากันละทิ้งการปลูกมะพร้าวและสมัครเข้ารับจ้างเป็นกรรมกรหรือปลูกขน้าง ในสมัยที่แร่ดีบุกและขน้างลงราคากันมะพร้าวที่ราษฎรเคยปลูกไว้และได้รับความบำรุงอยู่บ้างในครั้งก่อนตายเสียเป็นส่วนมาก เนื่องจากขาดความบำรุง เพื่อแก้ไขให้ฐานะของชาวชนบทในภาคไค้ดีขึ้น ควรแนะนำให้ชาวนาปลูกพืชหมุนเวียนและอบรมให้รู้จักวิธีบำรุงอันถูกต้อง

เพื่อให้สินค้ามะพร้าวแห้งแพร่หลายและเจริญยิ่งขึ้นควรเพาะพันธุ์ให้ดีขึ้น วิธีบำรุง, การปลูกขน้าง เพื่อทำให้สินค้ามะพร้าวแห้ง ควรคำนึงวิธีเกี่ยวกับการปลูกต้นปืตซึ่งเอามาใช้ทำน้ำตาลในประเทศอื่น ๆ ถ้าการทำน้ำตาลในทวีปยุโรปและในสหปาลีรัฐอเมริกาไม่จัดการบำรุงตามแบบใหม่ที่สุดก็ไม่สามารถขึ้นแข่งกับน้ำตาลซึ่งทำด้วยน้ำอ้อยได้ โดยเหตุนี้รัฐบาลต่าง ๆ จึงแนะนำให้กลิกรบำรุงพันธุ์ต้นปืตให้ดีขึ้น เพื่อให้ได้น้ำตาลจากต้นปืตเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันนี้การทำน้ำตาลจากต้นปืตได้น้ำตาลเป็น 3-5 เท่าของพันธุ์เดิม ในเวลานี้น้ำตาลซึ่งทำจากต้นปืตยังสามารถขึ้นสู้กับน้ำตาลซึ่งทำจากต้นอ้อยได้เสมอ แม้ว่าบางประเทศจะเก็บภาษีขาเข้าของน้ำตาลในอัตราสูงเพื่อป้องกันไม่ให้สินค้าต่างประเทศเข้ามาขึ้นแข่งกับสินค้าพื้นเมือง

การปลูกพืช 2 ครั้งในปีหนึ่งนั้นสำคัญเพียงใด ไม่จำเป็นต้องยกเหตุผลขึ้นกล่าว รายได้ของพลเมืองในเวลานี้ยิ่งต่ำมาก เพราะฉะนั้นราษฎรทั่วไปควรปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารได้ ในปีที่ทำน้ำตาลไค้ก็ควรปลูกพืชเหล่านี้เหมือนกัน เพราะเป็นทางช่วยค้ำค่อนรายจ่ายให้น้อย

ลงได้ ในขณะที่ราคาสินค้ายางและแร่ดีบุกตกต่ำ รู้สึว่าการปลูกพืชต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นอาหารของราษฎรในท้องที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง ราษฎรทางภาคใต้ควรเลี้ยงสัตว์มากกว่านี้ เพื่อส่งไปขายในตลาดสำหรับทะเลาะ การผสมโค กระบือและหมูควรบำรุงให้ดียิ่งขึ้น และในเวลานี้พลเมืองก็สนใจในการเลี้ยงโคและกระบืออยู่แล้ว เพราะว่าพลเมืองทางใต้นิยมการชนโค โคที่ใช้รับประทุนก็ควรเลือกพันธุ์ที่ดีไว้เหมือนกัน

การสร้างท่าเรือเพื่อความสะดวกแก่การรับและขนส่งสินค้าเป็นสิ่งที่ควรวินิจฉัยในเวลา นี้ การซ่อมแซมหรือการสร้างท่าเรือใหม่เป็นหน้าที่ของมณฑลต่าง ๆ ตั้งแต่รัฐบาลสร้างทางหลวงขึ้น เพื่อความสะดวกในทางคมนาคม การรับส่งสินค้าจากจังหวัดหนึ่งไปส่งอีกจังหวัดหนึ่งประหยัดเวลาไ้มาก ในเวลานี้ปัญหาแห่งการสร้างและขยายท่าเรือกำลังอยู่ในความดำริของรัฐบาล

ภาคกลาง

ภาคกลางแบ่งออกเป็น 3 ตอน (1) จังหวัดจันทบุรี (2) กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง (3) จังหวัดอื่น ๆ ทุกตอนมีปัญหาเศรษฐกิจโดยเฉพาะสุดแต่ละลักษณะของพื้นที่และความเป็นไปในทางเศรษฐกิจของพลเมือง

จังหวัดจันทบุรี

จังหวัดนี้มีพลเมืองเฉลี่ยวฉลาดและขยันในการทำงานมาก วิธีเพาะปลูกของราษฎรในจังหวัดนี้เจริญกว่าในภาคอื่น ๆ ราษฎรไม่ใช้พื้นที่ทั้งหมดปลูกข้าวอย่างเดียวเหมือนในภาคอื่น ๆ ในภาคกลาง ในพื้นที่ซึ่งใช้ทำนาไม่ได้ ราษฎรพากันปลูกผลไม้และพริกไทยแทน ในสมัยที่สินค้ายางยังมีราคาอยู่ ราษฎรเคยปลูกต้นยางไว้มานานแล้ว และไร่อ้อยก็เคยทำเหมือนกัน การสร้างทางหลวงกรุงเทพฯ-จันทบุรีให้เสร็จโดยเร็วเป็นการจำเป็นและถูกหลักเศรษฐกิจ

ปัญหาสำคัญของจังหวัดนี้ คือ การบำรุงการปลูกพริกไทย ชาวจันทบุรีเคยปลูกพริกไทยเป็นเวลานานมาแล้ว ราษฎรเองก็ไม่ทราบว่าเริ่มปลูกกันแต่เมื่อไร วิธีเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การยกรอง (Sterilization of the plant beds) การใช้ปุ๋ยและการคัดเลือก

พันธุ์เป็นวิธีที่ทันสมัย ถึงอย่างนั้นก็ชาวจันทบุรียังต้องเก็บอยู่อีก 3 อย่าง คือ (1) ในเวลานี้ราคาพริกไทยตกต่ำ วิธีเก็บแบบนี้ (ราคาตกต่ำ) จะใช้วิธีอื่นไม่ได้ นอกจากจะตัดทอนค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกให้น้อยลงเท่านั้น (2) เมื่อราษฎรมีความชำนาญเพียงพอจึงค่อยเริ่มตั้งสหกรณ์ขายสินค้าพริกไทยในบางตำบลเท่าที่ได้สืบถามจากปากคำราษฎรให้ความว่า พริกไทยเคยเอาพริกไทยซึ่งตนรับซื้อจากราษฎรนั้นมาแช่ไว้ในน้ำ เพื่อให้น้ำหนักของพริกไทย การที่พ่อค้าคนกลางปฏิบัติเช่นนี้กระทำให้พริกไทยนั้นเสียเร็ว และเป็นการทำลายชื่อเสียงสินค้าพริกไทยในจังหวัดจันทบุรี วิธีแก้ไขข้อบกพร่องนี้มีอยู่วิธีเดียว คือการจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้า เพื่อขายให้แก่บริษัทที่ส่งสินค้าพริกไทยไปจำหน่ายต่างประเทศโดยตรงเมื่อราษฎรนิยมใช้วิธีเพาะปลูกที่ดีกว่า และสามารถตัดทอนค่าใช้จ่ายให้น้อยลงได้ การขายก็ควรดำเนินการตามวิธีการสหกรณ์ และควรใช้ความระมัดระวังในเรื่องจัดการให้มาก (3) เมล็ดต่าง ๆ และสัตว์อื่น ๆ ชอบทำอันตรายแก่ต้นพริกไทย วิธีกำจัดตัวเมล็ดและสัตว์ต่าง ๆ ที่ราษฎรกำลังใช้อยู่ในเวลานี้ คือใช้ยาสูบปนกับใบกะเบียด (*Stemonatuberosa* Lour) พืชพื้นพริกไทย ใบกะเบียดนี้ส่งมาจากจังหวัดชลบุรี และราคาแพงมาก ในเวลานี้ควรรีบทำการสืบสวนและค้นหาวัตถุในทางเคมีวิทยา เพื่อเอามาใช้แทนใบกะเบียดซึ่งมีราคาแพง พอเป็นทางตัดทอนค่าใช้จ่ายในการปลูกให้น้อยลง ราษฎรควรสนใจในการใช้วิธีพืษที่ดีกว่าแทนวิธีที่ชาวบ้านกำลังใช้อยู่ในเวลานี้ และควรใช้ใบกะเบียดให้น้อยลง ยาสูบที่เอามาผสมกับใบกะเบียดนั้นควรจะถูกกว่าราคาที่ซื้อกันในเวลานี้

ควรจัดให้ผู้นำนานุในการพริกไทยอยู่กำกับการในตำบลต่าง ๆ อันเป็นทำเลสำหรับปลูกพริกไทย เช่นท่าใหม่ เป็นต้น เพื่อจะได้แนะนำราษฎรในวิธีปลูกและบำรุงต้นพริกไทย จนกว่าราษฎรจะปฏิบัติการงานนี้โดยลำพังตนเองได้ การงานนี้จะไม่เป็นผลสำเร็จถ้าผู้นำนานุอยู่ห่างไกลจากราษฎรผู้นำนานุบางคนควรศึกษาวิธีกำจัดรา และเรื่องอื่น ๆ อันเกี่ยวแก่การปลูก เพื่อจะได้แนะนำให้ชาวนารู้จักเก็บรักษาเหล่านี้วิธีป้องกันไม่ให้พริกไทยขึ้นรา ควรตั้งคนค้ำไว้ในเวลานี้และแนะนำให้ราษฎรเข้าใจ

พื้นที่ซึ่งชาวจันทบุรีใช้ทำไร่พริกไทย ไม่ใช่พื้นที่สำหรับทำนา การปลูกต้นผลไม้

ในเวลานี้เพชรหลายมากอยู่แล้ว แต่การคมนาคมระหว่างจังหวัดกับตลาดสินค้าต่าง ๆ ยังไม่สะดวกที่เดียว จังหวัดนี้จะเปลี่ยนการเพาะปลูกประเภทอื่นแทนการทำไร่พริกไทยไม่ได้ ฉะนั้นจึงควรบำรุงการทำไร่พริกไทยตามหัวข้อที่แนะนำไว้แล้ว มิฉะนั้นจะต้องไหลเมืองอพยพไปอยู่ที่อื่น เพื่อประกอบอาชีพในทางเพาะปลูกอย่างอื่นให้เหมาะสมแก่ลักษณะของพื้นที่

เมื่อรัฐบาลเริ่มทำนุบำรุงการทำไร่พริกไทยได้สัก 2-3 ปี และแลเห็นบ้างแล้ว และทั้งพลเมืองมีความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพของตน ก็ควรเริ่มจัดการตั้งสหกรณ์ขายสินค้าพริกไทยในบางตำบล ผู้ชำนาญในเรื่องพริกไทยควรแนะนำให้ปลูกแยกพริกไทยออกเป็นชนิดต่างๆ ตามลักษณะของสินค้า เพื่อส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ ราษฎรซึ่งทำไร่พริกไทยควรรวบรวมกันเข้าเป็นคณะ เพื่อจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้าพริกไทย และพยายามขายให้แก่พ่อค้าที่จำหน่ายต่างประเทศโดยตรง ต่อไปควรบำรุงพันธุ์พริกไทยให้ดียิ่งขึ้นตามความประสงค์ของพ่อค้าที่รับซื้อ

การตั้งสถานีทดลอง เพื่อบำรุงการทำไร่พริกไทยให้เจริญยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก ควรจัดให้ผู้เชี่ยวชาญบางคนไปประจำในท้องที่ต่าง ๆ และควรให้ทำการติดต่อในทางงานกับผู้อื่น ในกรุงเทพฯ อยู่เสมอ เพื่อจะได้รับความแนะนำบางอย่างในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น วิธีกำจัดรา

ทุ่งหลวงคลองรังสิต

ทุ่งหลวงคลองรังสิตอยู่ในเขตชลประทาน (ทางตะวันออก) นับตั้งแต่ท่าหลวงลงมา น้ำที่ท่วไฉ่มาจากท่าหลวงเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการสำคัญของชาวนาในทุ่งหลวงคลองรังสิต คือ ชาวนาที่ทำการเพาะปลูกในบริเวณนี้ต้องเช่านาจากผู้อื่นทำโดยมาก เจ้าของที่ดินส่วนมากอยู่ในกรุงเทพฯ และมีนายกองที่อาศัยอยู่ในท้องที่ คนคอยเก็บเงินค่าเช่าส่งช่อกกลางระหว่างนายกองบางคนกับราษฎรในเรื่องเช่านาไม่เป็นไปโดยราบรื่น ชาวนาที่ตั้งภูมิลำเนาในแถบนี้ได้อพยพมาจากภาคอื่น ๆ เป็นเวลาช้านานแล้ว และเช่าที่ดินทำการเพาะปลูกเป็นเนื้อที่ค่อนข้างมาก บางแห่งครอบครัวหนึ่งเช่าที่ดินมากกว่า 100 ไร่ และไม่คิดอ่านจัดการทำนุบำรุงหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่เลย ในเวลานี้ราษฎรพากันตั้งบ้านเรือนตามริมฝั่งคลองรังสิต เรือนของราษฎรนั้นเป็นโรงขอม ๆ สร้างควยไม้ที่ไมทน ผิดกับบ้านเรือนของราษฎรในจังหวัด

อื่น ๆ ครอบครัวยุคหนึ่งมีโรงเชนิคนี้เพียงหลังเดียว นอกจากที่ดินสำหรับสร้างโรงเรือนเป็นที่อาศัย
ราษฎรไม่มีที่ดินสำหรับการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ เหมือนบางภาคของประเทศไทย

สัญญาเช่านาทำกันเพียงปีเดียว เจ้าของนาไม่เคยทำความตกลงกับผู้เช่าใน
เรื่องบำรุงพื้นที่ให้ดีขึ้น ผลของการเช่าตามวิธีนี้คือ ชาวนาผู้เช่ามักจะขายดินทำมาหากิน
เสมอ ดังนั้นผู้เช่านาจึงไม่อยู่ในหมู่บ้าน และไม่มีหนทางที่จะบำรุงหรือตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ ถ้า
เช่าที่ผู้เช่าต้องชำระให้เจ้าของที่ดินเป็นเงินสด ก่อนเศรษฐกิจตกต่ำ ถ้าเช่าอยู่ในราวไร่ละ
4 บาท ผู้เช่าเป็นผู้เสียอากรค่านา ถ้าเอาเงินอากรค่านามาบวกกับค่าเช่านาจะเป็นไร่ละ
5 บาท ราษฎรในท้องที่ไม่มีนาของตนเอง นอกจากบางคนที่ให้เงินชาวนาผู้ และรับซื้อนาไว้
หลายแปลง

วิธีการเพาะปลูกของราษฎรในบริเวณนี้ไม่ทันสมัย พื้นที่เป็นดินเหนียวติดกันแน่น
เป็นเหตุให้การไถและการกยุดินไม่มีใครสะดวก นาในแถบนี้เป็นนาหว่านโดยมาก ยังไม่มี
ผู้ใดใช้เครื่องจักรทำนาเลย ไถและคราดที่ใช้กันนั้นทำด้วยไม้ ราษฎรไม่ใส่ปุ๋ยในนา ข้าว
หรือสัตว์อื่น ๆ มักเอาไปเทลงในบ่อหรือในคลองที่ใกล้เคียง ชาวนาบางคนเคยนำเครื่องจักร
มาใช้ในการทำนาและพากันขาดทุน เพราะเหตุว่าเครื่องจักรที่เขานำมาใช้นั้นไม่เหมาะสมแก่
ภูมิประเทศและการแก่เครื่องจักรเครื่องยนตร์เป็นของยากสำหรับชาวนา

ในบริเวณนี้ชาวนาทำการเพาะปลูกในเนื้อที่มากกว่าในที่อื่นๆ แต่ฐานะในทาง
เศรษฐกิจและวิธีเพาะปลูกยังล้าหลังอยู่มาก ทุกปีชาวนาต้องกู้ยืมเงินจากพ่อค้าเงินหรือเจ้าของ
นา เพื่อเอามาชำระค่านา ถ้าการทำนาเสียหายหรือราคาข้าวเปลือกตกต่ำผิดปกติ ชาว
นาที่ไม่สามารถจะชำระเงินค่าเช่าได้ ในกรณีเช่นนี้ เจ้าของนาจึงจะต้องเป็นผู้เสียอากรค่านา
แทน พ่อค้าซึ่งเป็นเจ้านายจะรับจัดการขนข้าวที่มัดไว้แล้วไปเก็บในยุ้งของตน ผู้เช่าจะต้อง
อพยพไปอยู่ในตำบลอื่น และเช่านาจากคนอื่นทั่ว เพื่อจะได้มีโอกาสกู้ยืมเงินจากพ่อค้าชาวนา
อื่นมาลงทุนต่อไป

ขอมทราบกันดีกว่าในบริเวณนี้ไม่มีน้ำหล่อเลี้ยงคนชาวพอ เนื่องจากฝนน้อย ใน
พระราชดำรัสเปิดเขื่อนพระราม 6 ที่ตำบลท่าหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2467 พระบาทสมเด็จพระ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้ราษฎรยกค่าน้ำและสูบน้ำเข้านาตั้งแต่นั้นดู นอกจากนั้นผู้
ชำนาญหลายคนก็เอาใจใส่เรื่องนี้ก็ได้แนะนำให้ราษฎรปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ปัญหาเรื่องน้ำอาจแก้ไขได้ตามวิธีที่จะกล่าวต่อไปนี้

ถ้าฝนไม่ตกชุกและดินไม่เปียกพอ จะไถนาไม่ได้ ปีใดไม่มีฝนในต้นฤดู ราษฎร
จึงลงมือไถก่อนไม่ได้ ถ้าปีใดฝนล่าช้าก็มักจะตกชุกในเวลานั้น กระทำให้น้ำท่วมอย่างรวดเร็ว
และเป็นเหตุให้คนขาวซึ่งกำลังจะตั้งเนื้อตั้งตัวเสียหายมาก ถ้าราษฎรยกค่าน้ำขึ้นและใช้เครื่อง
ยนต์สูบน้ำในต้นฤดู ก็จะลงมือไถได้ในคราวที่ขาดฝน ในขณะที่น้ำในคลองอยู่ในระดับสูง น้ำ
นั้นจะไหลบ่าเข้าทุ่งนาเองโดยไม่ต้องใช้สูบ เมื่อน้ำมีพอแล้วก็ปิดทางน้ำนั้นเสีย

แม้ว่าให้มีผู้ชำนาญเคยแนะนำราษฎรบ้างแล้ว ก็ยังไม่เห็นมีชาวนาคิดเอาใจ
ใส่ในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ที่เป็นเช่นนี้เพราะราษฎรไม่เคยได้รับความอบรมให้ทำการงานอย่าง
นี้ และเจ้าหน้าที่ก็ไม่มีใครจะกวาดขันนัก ชาวนาในแถบนี้ยากจนมาก และสัญญาเช่าในระหว่าง
เจ้าของที่ดินและผู้เช่าไม่ช่วยส่งเสริมให้ชาวนาสรางบ้านเรือนของตนในนาเช่าหรือยกค่าน้ำขึ้น
ราษฎรในจังหวัดนี้ เป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ในระหว่างที่ไปทำการสำรวจ
ผู้เช่าคนหนึ่งได้พยายามยกค่าน้ำขึ้นโดยนำพิกัดน้ำแรงของตนเอง และคิดว่าจะดอยต้นทุนคืนและ
จะมีกำไรบ้างภายใน 10 ปี ถ้าตนได้เป็นผู้ทำนาแปลงนี้จนตลอด ต่อมา 3 ปีภายหลังเจ้าของ
นาได้ขายที่ดินแปลงนั้นเสีย และเจ้าของใหม่เรียกค่าเช่าแพงขึ้น ประพฤติเหตูอย่างนี้กระทำ
ให้ผู้เช่าไม่สามารถบำรุงพื้นที่ให้ดีขึ้นได้เลย

ตามเหตุผลที่ได้อธิบายไว้แล้ว จะเห็นได้ว่าชาวนาในจังหวัดนี้ไม่มีหวังที่จะเก
ฐานะของตนให้ดีขึ้นได้ หลายรายไม่สามารถชำระค่าเช่าและค่าภาษีที่ยังตกค้างอยู่ได้ จึงพา
กันหนีไปอยู่เสียที่อื่น ถ้าไม่ใช่ชาวที่ปลูกอยู่ในนาเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงิน ชาวนาในบริเวณ
นี้ก็ไม่มีหลักทรัพย์อันใดเลย เจ้าหนี้ตั้งอัตราดอกเบี้ยไว้สูง อัตราดอกเบี้ยในแถบนี้ 5 บาทต่อ
เดือนสำหรับทุนเงิน 100 บาท หรือร้อยละ 60 ต่อปี ในปีที่ทำนาไม่ได้ผล และการเงิน

ผิดเคื่องจะกู้ยืมเงินโดยเสียดอกเบี้ยในอัตรานี้เป็นการยากลำบากอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้อง
งดการทำงานเสียเป็นอันมาก ชาวนาบางคนมีความประพฤติดีและตั้งใจจะบำรุงพื้นที่ซึ่งตนเข้า
ทำการเพาะปลูกให้ดีขึ้น

เนื่องจากไม่มีที่บานและที่สำหรับทิ้งมูลบ้าน จึงไม่มีการปลูกผักหรือพืชอื่น ๆ ที่ใช้
เป็นอาหาร ทุกสิ่งที่เป็นอาหารและเครื่องนุ่งห่มต้องซื้อจากตลาดทั้งสิ้น อาหารที่ราษฎรรับประทาน
กันไม่สู้จะบริบูรณ์นัก อาหารประจำวันมีข้าว เหลือ พริก และปลาร้า หรือน้ำพริก น้ำ
ปลามีน้ำปนอยู่ประมาณร้อยละ 60 เหลือร้อยละ 30 และปลาร้อยละ 7 การสำรวจเรื่องอาหาร
ของชาวชนบทแสดงให้เห็นว่าชาวนาในแถบนี้ยังขาดอาหารที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกายอยู่หลายอย่าง

ในเวลากลางคืน กลีกรต้องเอากระบือมารักษาไว้ในโรงที่ทนอาศัยอยู่ ถ้าสร้าง
คอกควายขึ้นก็จะต้องลงทุนและหวังไม่ไคว่า การสร้างคอกควายนั้นคุ้มกับค่าสร้าง เพราะอาจจะ
ต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น นอกจากนี้ถ้าปล่อยกระบือไว้นอกบ้านโจรผู้ร้ายก็จะมาลักกระบือนั้นไป ชาว
นามีกระบืออย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นของที่มีค่า

การที่ฐานะของชาวนา ในบริเวณนี้ยิ่งทรุดโทรมลงเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจมาก
ความจริงการกลีกรรมในแถบนี้ควรเจริญกว่าที่อื่น การเพาะปลูกต่าง ๆ ของชาวนาในบริเวณนี้
ให้ดีขึ้นเป็นการยากที่แก่โดยเร็ว วิธีสหกรณ์จะนำมาใช้ในจังหวัดนี้ในบัดนี้ไม่ได้ เนื่องจากชาว
นาขาดลักษณะอันดีบางอย่างที่จะตั้งเป็นสหกรณ์ขึ้นและไม่มีหลักทรัพย์เพียงพอ⁽¹⁾ หัวข้อต่าง ๆ
ที่ควรวินิจฉัย คือ

1. เนื้อที่นาซึ่งครอบครองหนึ่งทำการเพาะปลูก ควรจะน้อยกว่าที่ทำการในเวลา
แต่ต้องบำรุงให้ดีขึ้น
2. ราษฎรควรมีที่บานของตนเองและควรอยู่เป็นหลักแหล่ง
3. ควรให้สิทธิเช่า ที่ยึดเวลานาน ถ้าผู้เช่าบำรุงพื้นที่และสร้างสิ่งใดขึ้น อัน
เกี่ยวกับการบำรุงแล้ว เจ้าของที่ดินควรคิดเงินให้แก่ผู้เช่าบาง

¹ เรื่องสหกรณ์ในที่นี้หมายถึงสหกรณ์กู้ยืม แต่หากเป็นสหกรณ์ครบรูปเข้าใจว่าคงเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

4. ชำวนาในบริเวณนี้ควรมีที่ดินของตนเอง (เนื้อที่ตั้งแต่ 30-50 ไร่)

5. การอบรมให้ราษฎรรู้จักที่ดิน เพื่อประโยชน์แก่การรับผิดชอบที่ดินของตน

สถานีทดลองคลองรังสิต ได้ทำการคัดเลือกพันธุ์ข้าวหลายอย่างหลายชนิดไว้ แต่ราษฎรหาได้เอาใจใส่ในการเปลี่ยนพันธุ์ใหม่ไม่ ขอบกพร่องนี้คือความไม่เอาใจใส่ของพ่อค้าข้าวเปลือก เจ้าของที่ดินหรือเจ้านั้น ชาวนาควรใช้ไถเกษตรซึ่งมีราคาเพียง 10 บาทเท่านั้น แทนไถที่กำลังใช้อยู่ในเวลานี้ บุญก็ควรใช้เหมือนกัน วิธีเพาะปลูกหลายอย่างควรเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย ชาวที่ไถนั้นตกในราว 6 ไร่ต่อเกวียน ชาวนาที่ใช้ความระมัดระวังในการทำนาจะได้ผล 3 ไร่ต่อเกวียน ชาวนาที่มีความอดุสาหะและสนใจในการทำนามากขึ้น และใช้วิธีเพาะปลูกที่ดีขึ้น ยกกันน้ำขึ้นและใช้สูบน้ำผลจะทวีได้อีกครึ่งหนึ่ง เพื่อเอามาช่วยในการชำระค่าเช่าคาภาษี ค่าจ้างแรงงาน ฯลฯ

การแก้ไขเหล่านี้จะให้เป็นผลสำเร็จใน 2-3 ปีไม่ได้ ที่สำหรับตั้งหมู่บ้านของราษฎรควรเป็นเนินทราย การให้ราษฎรมีที่ดินเป็นหลักแหล่งนั้น เป็นวิธีป้องกันไม่ใหราษฎรอพยพไปที่อื่น ถ้ามีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแล้ว ราษฎรก็จะคิดอ่านสร้างบ้านเรือนขึ้น ซึ่งสบายกว่าการอาศัยอยู่ในโรงและสนใจในการปลูกพืชที่เป็นอาหาร เพื่อจะได้ตัดทอนค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ในหนอยลง ใจราษฎรก็จะเบาบางเพราะว่าอยู่กันเป็นหมู่ การชักชวนราษฎรให้ตั้งหมู่บ้านใหม่เป็นการยากลำบากอย่างที่สุด แต่ว่าการบำรุงพื้นที่และการแนะนำให้ราษฎรในจังหวัดนี้แก้ไขฐานะของตนให้ดีขึ้นย่อมเกี่ยวเนื่องกับการตั้งหมู่บ้านใหม่ของชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่

การทำสัญญาเช่าที่ยืดเวลานาน และการวางหลักเกณฑ์ของการให้ค่าจ้างเป็นการตอบแทนที่ผู้เช่าจัดการบำรุงพื้นที่ ควรเริ่มต้นในเวลานี้ วิธีนี้ควรทดลองใช้กับชาวนาที่เอาใจใส่ในการบำรุงที่ดินก่อนแล้วจึงค่อยแพร่หลายในหมู่ชาวนาที่ยากจน วิธีบำรุงอย่างนี้คล้ายกับโฮลดิ้งแอกต์* (Holding act) ซึ่งหลายประเทศนำเอามาใช้ในบริเวณที่มีผู้เช่านาเป็นจำนวนมากก่อนที่จะประกาศใช้โฮลดิ้งแอกต์ เจ้าของที่ดินและผู้เช่าในอารยประเทศตะวันตกไม่เคยจัดการทำนุบำรุงอย่างใดเลย ฉะนั้นเจ้าของที่ดินในบริเวณทุ่งหลวงคลองรังสิตควรจะสนใจในเรื่อง

นี้มาก และควรลงทุนบางส่วนเล็กน้อยเพื่อบำรุงพื้นที่ของตนให้ดีขึ้น การลงทุนตามแบบนี้จะต้องการผู้เช่าที่มีเจตนาดีและตั้งใจจะบำรุงและเชื่อฟังคำแนะนำของผู้ที่ควบคุมการงาน

ผู้ที่ที่ดินมากควรจะให้ผู้จัดการที่มีความรู้ในทางเพาะปลูก และมีนิสัยใจคอดีคอยควบคุมการงานที่ผู้เช่าทำ ซึ่งมีภูมิรู้ในทางเพาะปลูก ผู้จัดการควรจะได้รับผิดชอบและมีความรู้ในทางเพาะปลูกบาง และควรทราบวาทิตินบริเวณใดต้องการความบำรุงอย่างใด ในเวลาปัจจุบันนี้ ชาวนาจะลงมือทำนาต่อเมื่อมีน้ำพอ ถ้าน้ำไม่มาหรือน้ำมากเกินไป ก็พากันบนและโทษกรรมชลประทาน บากีโครงการขุดนาขุดแม่น้ำเจ้าพระยาจะช่วยส่งน้ำเพิ่มเติมมาทางนี้มากขึ้น และคงจะสามารถส่งน้ำไปที่อื่นหลายแห่งได้ โครงการนี้เป็นแต่เพียงความดำริเท่านั้น ว่าจะลงมือก่อสร้างคงเป็นเวลาอีกนาน ถ้าปีใดขาดน้ำทั่วไปการทำการก็จะไม่ได้ผล ชาวนาจะอยู่ในเกณฑ์ลำบากเหมือนอย่างในเวลานี้ ถ้าไม่คิดอ่านยกคันนาและใช้สูบน้ำคังแต่ตนดูทำนา

หมายเหตุ:- *โฮลดิ้งแอคต (Holding act) เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อันเกี่ยวแก่กรรมสิทธิ์ในการเช่า (ที่ดินหรือที่ดินพร้อมด้วยโรงเรือน) ว่าด้วยสิทธิ์และหน้าที่ของเจ้าของและผู้เช่าอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า ผู้เช่ามีหน้าที่ในการบำรุงพื้นที่ตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองไม่ให้ลักษณะของพื้นที่เสื่อมทรามลงได้ ถ้ามีโรงเรือนอยู่ในที่เช่า (พร้อมด้วยเครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ หากปรากฏอยู่ในข้อสัญญา) ผู้เช่าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการซ่อมแซมและบำรุงรักษาเพื่อป้องกันไม่ให้โรงเรือนตลอดจนเครื่องอุปกรณ์นั้นๆ หรุทโทรมลงกว่าในขณะที่ทำสัญญาเช่า ถ้าสิทธิหรืออันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่อยู่ในเกณฑ์นี้ หลักสำคัญของการเช่าตามบทบัญญัตินี้ คือการให้เช่าที่ดินอันหมายถึงกำหนดเวลานาน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เช่าและชดเชยค่าซ่อมแซมหรือค่าบำรุงรักษา ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เช่าที่จะต้องปฏิบัติ

บริเวณนี้ต้องการให้ราษฎรมีนาของตนเองบ้าง เพราะฉะนั้นรัฐบาลควรหกลองย้ายครอบครัวชาวนาจากที่อื่นไปตั้งภูมิลำเนาในแถบนี้ การแก้ไขสัญญาเช่าเพื่อให้ราษฎรตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง โดยวิธีสร้างหมู่บ้านขึ้น และการอบรมให้ราษฎรรู้จักระเบียบที่ดีขึ้น จะได้ผลอย่างเดียวกันกับวิธีอพยพชาวนาจากภาคอื่นให้มาตั้งภูมิลำเนาในบริเวณนี้

การแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งพรรณนามาแล้วเป็นสิ่งที่ยุ่งยากและซับซ้อนมาก จะต้องใช้เวลาชานาน รัฐบาลจัดการโครงการอันนี้ และลงมือบำรุงเสียในเวลานี้ ก็คงจะแก้ไขปัญหานี้ได้ ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้อ่าเข้าใจว่าการแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ของชาวนาในจังหวัดนี้จะเป็นผลสำเร็จในเวลา 2-3 ปี เพราะว่าในเรื่องนี้ฐานะของกสิกรในทุ่งหลวงคลองรังสิตกำลังอยู่ในสภาพที่อันตราย จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดสำคัญในทางภาคกิจ การวางระเบียบการอันนี้เพื่อแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ อันยุ่งยาก ย่อมต้องใช้เวลาชานาน

จังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง

ในตอนต้นได้กล่าวถึงความเป็นอยู่ของชนชาวนาในจังหวัดชัยภูมิและในทุ่งหลวงคลองรังสิตอย่างละเอียด บัดนี้จะต้องกล่าวถึงความเป็นอยู่ของชาวนาทั่วไป ภาคกลางเป็นภาคสำคัญที่สุดในทางเศรษฐกิจ เพราะว่าสินค้ากสิกรรมซึ่งส่งไปจำหน่ายต่างประเทศมาจากภาคนี้เป็นส่วนใหญ่ โดยเหตุนี้รัฐบาลควรพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ ของภาคนี้อย่างละเอียด เพราะว่าเราจะสนใจความเป็นอยู่ของชนชาวนาภาคกลาง และวิธีแก้ไขกฎหมายเศรษฐกิจของภาคนี้มากกว่าก็ไม่ควรจะทอดทิ้งปัญหาต่าง ๆ ของภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในอนาคตเหมือนกัน ปัญหาต่าง ๆ ของภาคกลางที่ควรพิจารณา มีรายการละเอียดดังต่อไปนี้:-

1. แม้ว่าบางตอนมีผลเมืองหนาแน่น ย่อมเห็นได้ง่ายว่าในที่ที่อื่นกว้างใหญ่ ซึ่งควรจะทำนุบำรุงให้ดีขึ้น ยังสามารถรับผลเมืองเพิ่มเติมอีกได้ ในเวลานี้ยังไม่เห็นเหตุที่ไม่เกิดอานาคัททอนอัตราตายของผลเมืองให้น้อยลงได้

2. วิธีจัดการที่ดินซึ่งมีสินให้ชนชาวนายังไม่แพร่หลายทั่วทุกจังหวัด ผลของการ

ชาพระเบี่ยนเองการทูลนี้ขึ้นสิ้นให้ชาวชนบทกู้ยืม คือ ที่ดินส่วนหนึ่งของชาวชนบทตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้ การผิดเคื่องในทางโลกกิจยิ่งกระทำให้ชาวนาหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินเร็วเข้า เพราะไม่สามารถส่งเงินและดอกเบี้ยคืนเจ้าหนี้ได้

3. การกลักรรรมหลายแห่งชาคนำสำหรับขอเลี้ยงตนชาว การชาคนำนี้เนื่องจากในประเทศสยามมีฤดูฝนสั้น บางปีฝนตั้งต้นช้าหรือเร็วเกินไป เป็นเหตุไม่ใหการทำนาได้ผลอย่างเต็มที่ บางคราวชาคนในฤดูและบางคราวชาคนในปลายฤดู ทุ่งนาบางตอนมีน้ำมากเกินไปเกินจำนวนที่ต้องการ การอบรมให้ชาวนารายตัวรู้จักใช้น้ำเป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะช่วยแก้ไขหานี้

4. วิธีการเพาะปลูกในบางจังหวัดดี แต่ในบางจังหวัดยังไม่ทันสมัย ถ้าแนะนำให้ใช้วิธีเพาะปลูกตามหลักวิทยาศาสตร์ชาวนาจะได้ผลมากขึ้น

บางตอนในภาคกลางมีผลเมืองเพียงพอให้คิดเทียบกับความเจริญในทางกลักรรรมในสมัยปัจจุบัน ไม่มีจังหวัดใดเลยที่ตั้งอยู่ห่างกัน 50 กิโลเมตรและมีผลเมืองน้อย (คิดเทียบในทางเพาะปลูกในเวลา) การชลประทานทางตะวันตกของคลองรังสิตจะช่วยเพิ่มผลให้แก่ผลเมืองซึ่งมีอยู่ในเวลานี้อีก 3 เท่า และชาวชนบทในภาคกลางจะมีรายได้สูงกว่าในขณะนี้ถ้าใช้วิธีเพาะปลูกอย่างชาวนาในจังหวัดจะเขิงเทราหรือจังหวัดนครชัยศรี พื้นที่ในตอนเหนือของภาคกลางริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยายังไม่ใช่เป็นเนื้อที่เพาะปลูกอย่างเต็มที่ ถ้าใช้ความสังเกตเพียงพอจะเห็นว่า ตั้งแต่จังหวัดพิษณุโลกลงมาถึงจังหวัดลพบุรี ยังมีเนื้อที่ทำการเพาะปลูกอยู่อีกมากถาราชฎาางป่าออกไป ชาวชนบทในบริเวณนี้ไม่มีใครใช้ความระมัดระวังในการเพาะปลูก จังหวัดที่อยู่ห่างไกลออกไปยังต้องการผลเมืองเพิ่มขึ้นอีก ราชฎาในภาคนี้นไม่พยายามเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกให้ดีขึ้น เช่นใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติ การคัดเลือกพันธุ์ข้าว ไล่อย่างประณีต ภู่น้ำเขานาตั้งแต่ต้นฤดู ฯลฯ ะหัดซึ่งใช้กันในจังหวัดซึ่งเป็นภู่น้ำไม่ไห้ผลหนึ่งในสี่ของภู่น้ำธรรมดาที่ทำด้วยเหล็ก และมีราคาถูกเท่าระหัด ในจังหวัดอยุธยาชาวนาไม่ก้ำจัดทพญาซึ่งอยู่ในนา การทำนาในจังหวัดนี้ใช้วิธีหว่าน บางที่หว่านเมื่อใดเสร็จแล้ว และบางครั้งหว่านก่อนไถ วิธีไถและคราดยังอันุโลมตามแบบเดิมอยู่ บางคราวราชฎาต้องพันดินซึ่งติดกันเป็นก้อนใหญ่ให้เป็นก้อนเล็กๆ และบางครั้งก็ไม่พรวนดิน ไถที่มีผลลคมจะช่วยประหยัด

แรงงานได้ 2 เท่า และให้ผลดีกว่าควย และสัตว์พาหนะที่ลากนั้นก็ไม่น้อยมาก ไถเกษตร
ซึ่งกำลังทดลองใช้ที่สถานีทดลองคลองรังสิตนักษะเท่ากับไถไม้ที่ราษฎรใช้อยู่ในเวลานี้ (28 ปอนด์)
ช่วยประหยัดแรงงานไถมากและราคาเพียง 10 บาทเท่านั้น ในเวลานี้การใช้ไถเกษตรยังไม่
แพร่หลายทั่วไป ชาวนาในจังหวัดอยุธยาปล่อยไถน้ำที่ไหลเข้าทุ่งกำลังกัดกินดินในทุ่งนา ดังนั้น
คนชาวจึงถูกเกณฑ์เบียดเบียนฟัดเสมอ และถ้าขาดฝนเมื่อใดส่วนมากก็ไม่สามารถทำนาตามฤดูกาล
ได้ ประพจน์เหตุนี้มืออยู่ทั่วไปในขณะที่คนชาวกำลังงอก

เหตุผลที่ได้อธิบายไว้แล้วนี้ พอใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้ว่า ประเทศสยาม
ไม่มีพลเมืองมากเกินไป การมีพลเมืองเพิ่มขึ้นไปอีก 50 ปีข้างหน้าก็จะไม่เป็นภัยแก่การเศรษฐกิจ
ของประเทศเลย แต่การที่จะเพิ่มจำนวนพลเมืองของประเทศร้อนในพม่าเนื้อที่นั้นย่อมเป็น
การยากอยู่

ถึงอย่างไรก็ตอมนว่าภาคกลางเพราะมีไข้จับสั่นน้อย จะมีไข้จับสั่นบ้าง
ก็มักจะเพาะในระหว่างฤดูฝน ในภาคกลางมีโรคหลายอย่างเช่น กาฬโรค อหิวาตกโรค พยาธิ
ลำไส้ บิด ฯลฯ โรคเหล่านี้ทอนจำนวนพลเมืองให้ลดน้อยลงหรือคงที่ และเป็นเครื่องเตือน
ให้รู้สึกว่าชีวิตของเรามีค่ายิ่งการใช้จ่ายให้แพร่หลาย ในหมู่ชาวนา การอนามัย และการจัด
ให้กินน้ำสะอาดช่วยแก้ปัญหาและตัดทอนอัตราตายให้น้อยลงได้

ภาคนี้พ้นจากชั้นเศรษฐกิจพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเป็นเวลาช้านานมาแล้ว ในแถบ
ที่มีคลองใช้ในการคมนาคม เคยปลูกข้าวส่งไปขายต่างประเทศเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่พื้นที่
ส่วนมากยังไม่เคยใช้ทำการเพาะปลูกจนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 แห่งคริสต์ศักราช ดังแต่นั้น
มาปัญหาเรื่องทุนสำหรับการเพาะปลูกก็เป็นปัญหาสำคัญ และควรพิจารณาอย่างยิ่งในชนบท
ไม่มีธนาคารสำหรับรับฝากหรือให้กู้เงินเพื่อเอามาใช้จ่ายในการประกอบการกสิกรรมได้ เพราะ
เหตุนี้จึงเป็นการยากลำบากแก่ชาวชนบทในการหาเงินทุน เพื่อเอามาใช้จ่ายในการประกอบ
กสิกรรม เพราะเงินทองไม่มีใครจะถ่ายเท ชาวนาที่ใช้ที่ดินเป็นหลักประกันในการกู้ยืมต้องเสีย
ดอกเบี้ยร้อยละ 15-25 เมื่อปัญหาเงินทุนสำหรับการกสิกรรมอยู่ในสภาพเช่นนี้ การเพาะ
ปลูกในภาคนี้จะต้องฝ่าวอุปสรรค นับว่าเป็นการถ่วงความก้าวหน้าแห่งกสิกรรม ถ้าการทำนา

เสียหาย 2-3 ปีติด ๆ กัน ชาวนาก็ไม่สามารถชำระเงินดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ได้ และจะหมดกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตน ในระหว่าง 25 ปีที่แล้วมา ที่ดินตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้เป็นจำนวนมากขึ้น การผิดเคื่องในทางเศรษฐกิจ กระทำให้ชาวนาที่มหนี้สินหลุดกรรมสิทธิ์เร็วเข้า เพราะชาวนาส່วนมากยังไม่ทราบว่าเศรษฐกิจนี้ร้ายแรงเพียงใด พวกเขาคิดเสียว่าเศรษฐกิจครั้งนี้เกิดขึ้นชั่วคราวเท่านั้น และฐานะของตนคงจะฟื้นในไม่ช้า 1/3 ของจำนวนข้าวซึ่งเก็บเกี่ยวทั้งหมดในปี พ.ศ. 2473 ยังไม่ได้ขาย เหตุที่ชาวนาก็ก้าวไว้นั้น เพราะหวังว่าข้าวจะขึ้นราคาในไม่ช้า ดอกเบี้ยยังติดค้างโดยมากและเจ้าหนี้ไต่ทบบเป็นเงินต้น ในปี พ.ศ. 2475 ชาวนายังขาดแคลนเงินทุนมากกว่าในปีนี้ และจะต้องกู้ยืมจากเจ้าหนี้มาเป็นจำนวนมากก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้ ขอแก้ไขเรื่องหนี้สินของชาวชนบทได้กล่าวไว้แล้วในบทที่เกี่ยวข้องกับการกู้หนี้ยืมสินสำหรับการกลักรรรมและหนี้สินของชาวชนบท ในเวลานี้ควรขยายการสหกรณ์และธนาคารในชนบทให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

การขาคน้ำจะแก้ไขโดยวิธีใช้เครื่องยนต์สูบน้ำตั้งแต่ต้นฤดูทำนา ในเวลานี้ชาวนาก็ได้เริ่มปฏิบัติเช่นว่าแล้ว แต่เศรษฐกิจครั้งนี้เป็นเหตุให้การแพร่หลายของการใช้เครื่องยนต์สูบน้ำต้องหยุดชะงัก เครื่องยนต์สูบน้ำโดยมากส่งมาจากประเทศสหปาลีรัฐอเมริกา ตามสถิติของประเทศสหปาลีรัฐอเมริกาปรากฏว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 ประเทศสยามได้สั่งเครื่องยนต์สูบน้ำ 10,000 เครื่อง (ไม่เกิน 10 แรงม้า) ปัญหาสำคัญของภาคนี้ คือ การบำรุงการเพาะปลูก แมวรายโคของชาวชนบทตกต่ำในเวลาที่การค้าขายผิดเคื่อง การบำรุงนี้จะฟื้นฟูประเทศให้พ้นจากการผิดเคื่องในทางเศรษฐกิจเร็วเข้า โดยวิธีตัดค่าใช้จ่ายในการก่อกำเนิดผลให้ลดน้อยลง

ในเวลานี้ชาวนาในประเทศไทยไม่ใคร่ใช้เครื่องสูบน้ำที่ใช้แรงกายน้อย เป็นเหตุให้ความก้าวหน้าในการเพาะปลูกช้า ะทัดที่ราษฎรใช้กันนั้นต้องการแรงงาน 2 เท่าของสูบซึ่งทำด้วยเหล็กและสูบน้ำได้น้อยกว่าด้วย ประเทศไทยควรสั่งสูบน้ำ ซึ่งทำด้วยเหล็กและมีราคาเพียง 75 บาทมาใช้ราคานี้เท่ากับราคาระหัด ซึ่งซื้อขายกันในเมืองเพฯ การใช้สูบน้ำซึ่งทำด้วยเหล็กและประกอบกับเครื่องยนต์สูบน้ำสามารถสูบน้ำเข้านาได้ระดับสูงถึง 2 เมตร การสูบน้ำโดย

วิธีนี้ควรเริ่มใช้ในประเทศสยาม และชาวนากองจะเห็นผลในไม่ช้าทองที่ต่าง ๆ โดยมากไม่ต้อง
การระคบน้ำสูงถึง 2 เมตร การสูบน้ำไหลลงเลี้ยงตนขาวเป็นวิธีที่แน่นอนอย่างหนึ่ง เพื่อให้
การทำนาในทองที่ต่าง ๆ ได้ผลดี

การเปลี่ยนแปลงในทางเทคนิค เพื่อทำนุบำรุงการกลสิกรรมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ย่อม
อาศัยหลักวิทยาศาสตร์ในการศึกษาปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะ และต้องการให้รู้ชำนาญกิจการ
ต่าง ๆ โดยเฉพาะเผยแพร่วิธีการและแนะนำชาวชนบทให้ปฏิบัติตาม ความรู้อย่างเดียวไม่พอ
คุณประโยชน์เพียงพอราชการต้องรู้จักใช้ความรู้ซึ่งตนได้รับนั้นด้วยจึงจะได้ผลอย่างแน่นอน วิชา
เบื้องต้นแห่งการกลสิกรรมนี้สอนจะเพาะในโรงเรียนเท่านั้นจะไม่ไ้ผล ควรตั้งกองสอนกันในนา
เพื่อให้ชาวนาและครอบครัวเห็นผลของการใช้วิธีที่ดีกว่า

การทำนาเป็นอาชีพสำคัญของชาวชนบทในภาคกลาง ในขั้นต้นควรเริ่มทำนุบำรุงการ
ปลูกข้าวก่อน แล้วจึงขยายการงานอื่น ๆ อันเป็นทางหารายได้เพิ่มเติมให้ชาวนา ควรอบรม
ให้ชาวนารู้จักการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การใช้ปุ๋ยตามธรรมชาติวิธีใดและคราด การเลี้ยงสัตว์
เครื่องมือและวิธีอื่น ๆ อันเกี่ยวกับการกลสิกรรม ถ้าแนะนำให้ชาวนามีความรู้วิชากลสิกรรมเบื้องต้น
ตน ชาวนาในทองที่ต่าง ๆ ในภาคกลางจะได้ผลทวีขึ้นเป็น 2 เท่า และในทองดินอื่น ๆ ซึ่ง
เนื้อที่ไม่สู้อุดมนักได้ผลทวีขึ้นอีกถึงหนึ่ง

ในบทก่อนนี้เคยแนะนำให้ชาวนาลองใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์บ้าง ในทำเลที่เป็นที่ลุ่ม
และน้ำท่วมไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เมื่อปีกลายนี้สมาชิกสหกรณ์ในจังหวัดลพบุรีเคย
ทดลองใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ปรากฏว่าในทำเลซึ่งน้ำท่วมถึงการใช้ปุ๋ยชนิดนี้ไม่ไห้ผลมากขึ้นเท่า
ใด และผลที่ได้นั้นไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย ชาวนาสวนมากไม่สามารถจะซื้อปุ๋ยวิทยา-
ศาสตร์ได้ ทั้งไม่รู้จักใช้ด้วย ถ้าชาวนารู้จักตาของไถและคราดที่ดีกว่า เข้าใจในการคัดเลือก
พันธุ์ข้าว รู้จักใช้ปุ๋ยสัตว์เท่าที่จะหาได้ เปลี่ยนแปลงวิธีการกลสิกรรมให้ดีขึ้นและขยายเนื้อที่เพาะ
ปลูกออกไปก็ควรพิจารณาเรื่องการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ แต่ควรใช้เฉพาะในที่ดอนเท่านั้น ถ้า
ชาวนาเริ่มใช้ในเวลา นี้ ค่าใช้จ่ายในการทำนาจะมากขึ้นและหนี้สินก็จะทวีตาม ในที่สุดที่ดินก็
จะตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้านายอย่างไม่มีปัญหา

บทที่ 14

แผนงานของประเทศสยาม

การสำรวจเศรษฐกิจของประเทศไทย มีรายละเอียดหลายประการ แบ่งเป็นชั้น ๆ หลายชั้น ตามลักษณะการอันซับซ้อนแห่งโครงการเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดี ก็มีข้อบกพร่อง และการคาดคะเนผิดอยู่หลายอย่างหลายประการ การสำรวจนี้ควรต้องใช้เวลา 20 ปี มีค่าใช้จ่ายที่มากมาย ความเป็นไปแห่งเศรษฐกิจก้าวหน้าอยู่เสมอ มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตในวัยสูงขึ้น โดยอาศัยวิเคราะหเหตุการณที่เกิดขึ้นในวันก่อน การสำรวจเศรษฐกิจครั้งนี้จะกระทำสำเร็จได้ในปีเดียว ก็กระทำด้วยความรอบคอบเท่าที่มนุษย์สามารถจะทำได้ในชั่วเวลาจำกัด ปัญหาที่สำรวจอยู่นี้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์จะพิจารณาได้ การสำรวจนี้จะมีผลอันยิ่งใหญ่ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงหลักทั่ว ๆ ไปของปัญหาเศรษฐกิจของชาติ ข้อสำคัญในปัญหามืออยู่ที่วิธีการทำงานอันเป็นสาธารณประโยชน์ยังทำไม่สำเร็จและกำลังทำให้เป็นที่เพียงพอไม่ได้ เนื่องจากเหตุ 3 ประการ

1. อยู่ที่ยังมีใต้อบรมให้ชาวนามีความคิดนึกที่จะแก้ไข วิธีทำนาให้ดีขึ้นกว่าที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้

2. พลเมืองส่วนมากเพ่งลืมหินตามรากเศรษฐกิจในชั้นการค้า ซึ่งกำลังแปรจากสภาพเศรษฐกิจในชั้นพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในเวลาเพียง 25 ปีเท่านั้น และยังมีใต้อบรมให้ชาวนาเห็นถึงเศรษฐกิจของนายทุน ขอเท็จจริงทั่วไปและรายละเอียดของพวกนายทุนและเทคนิคแห่งเศรษฐกิจทางการค้า ยังไม่ทำให้ชนหมู่มากสำนึกตน

3. วิธีดำเนินการเศรษฐกิจของพวกนายทุนยังมีเจริญเต็มที่

สรุปความได้ว่า ปัญหาเศรษฐกิจของสยามเมื่ออยู่ 3 ประการ คือ :- ยังมีพลเมืองน้อย เชื่อถือในการกักตุนเงินเพื่อการหมุนเงิน กับการหาตลาดจำหน่ายสินค้ายังไม่เจริญพอ และ ขาดใช้วิธีการในการส่งเสริมความรู้ความเจริญในการอุตสาหกรรม

สำหรับประเทศไทยรวมนี้หมายความว่า กองจัดการตั้งสถานที่ทดลองกลีกรรรมและโรงเรียนสำหรับเพาะพันธุ์ทางกลีกรรรมขึ้น และวิธีส่งเสริมให้พลเมืองที่ได้รับการอบรมในวิชากลีกรรรมแล้ว ให้เขาทำงานแผ่ไพศาลออกไปอย่างจริงจัง

หนังสือเล่มนี้อาจทำหนังสือของชาวนาเกินไปได้ เพราะว่าได้ตีพิมพ์แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์โดยมิได้ยกย่องสิ่งที่ดีเลย ชาวนาไทยมีวิธีการที่ดีหลายอย่าง มิฉะนั้นก็คงไม่สามารถจะเพาะปลูกข้าวที่มีลักษณะที่ดีเป็นจำนวนมากสำหรับส่งไปขายต่างประเทศ และมีรายได้ไม่ต่ำกว่าประชาชนชาติอื่น ๆ ในเอเชีย นอกเหนือจากนี้ยังได้พิจารณาถึงข้อบกพร่องในทางเศรษฐกิจ ซึ่งชาวนาสามารถแก้ไขให้ดีกว่านี้ได้

ในบทก่อนที่กล่าวถึงการสาธารณสุขได้พิจารณาปัญหาอันเกี่ยวกับการมีพลเมืองน้อยอย่างละเอียดแล้ว และหนังสือทุกบทในเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นผลร้ายแห่งการมีพลเมืองน้อย ไม่มีสาเหตุอื่นสำคัญยิ่งกว่าความจำเป็นที่จะบังคับให้พลเมืองคิดแก้ไขเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ชาวนาไทยดำเนินชีวิตอย่างง่าย ๆ เกินไป เมื่อมีจำนวนพลเมืองมากขึ้นจะทำให้เขาคิดแก้ไขวิธีการประกอบ การกลีกรรรมให้ดีขึ้น นอกจากนั้นเขายังมีอาวุธอื่นอีก ถ้าคิดแก้ไขวิธีการรักษาโรคสามัญให้ดีขึ้นแล้ว อาจลดความป่วยไข้และจำนวนคนตายน้อยลงอีก พลเมืองที่แข็งแรงและมีหัวใจมั่นคงเป็นหลัก สำคัญหลักหนึ่งของชาติใหญ่ ๆ ตั้งแต่คนไทยได้อพยพมาจากเอเชียภาคกลาง ก็ได้เจริญขึ้นสู่วิถี ทางที่จะได้เป็นชาติใหญ่ คนไทยมีความสามารถพอ และเป็นพลเมืองที่มีสติปัญญา ย่อมจะเป็น ประโยชน์ต่อชาติอื่น ๆ ในโลก ในการที่ส่งเสริมให้ชาติไทยเจริญขึ้นเทียบเท่าเทียมไปพร้อมกับชาติอื่น ๆ จำนวนพลเมืองและหัวใจอันมั่นคงเท่านั้นที่จะช่วยให้บรรลุผล รายละเอียดอันเกี่ยวกับ ผลสำเร็จนี้ ได้ชี้แจงไว้ในบทที่กล่าวถึงการสาธารณสุขแล้ว

ความรอบรู้และน้ำใจในทางเศรษฐกิจการค้ำจะเจริญขึ้นได้ก็ด้วยการส่งเสริมการค้าขาย ที่สำคัญที่สุดคือ การจัดตั้งวิธีการที่ขึ้นขึ้นภายในประเทศใหม่ขึ้น และสร้างตลาด การค้าให้ดีขึ้น การหมุนเวียนวิธีที่ขึ้นขึ้นและเงินทุนเป็นเส้นโลหิตของชาติ การที่ขึ้นขึ้นทุก ครั้งและเงินทุนทุกก่อนเป็นเพียงส่วนหนึ่งแห่งวิธีการรักษาและดำเนินการหมุนเวียนแห่งเศรษฐกิจ

ความรอบรู้ในการเศรษฐกิจและการใช้เงินทุนในระหว่างประชาชนเกิดขึ้นได้โดยความเจริญ
ของประชาชนเอง ควรจัดตั้งธนาคารขึ้นทุกตำบล แต่อาจผูกเงินและกู้ยืมเงินไม่มีทั่วไปใน
ระหว่างประชาชนแล้ว ธนาคารก็ทำประโยชน์อะไรให้ไม่ได้ ในเวลานี้ประชาชนที่กู้ยืมสิน
กันเอง เมื่อได้ใช้วิธีการกู้ยืมสินที่ดีกว่านี้แล้ว ประชาชนจะใหญ่และยืมกันมากยิ่งขึ้น ทั้ง
การใช้เงินทุนก็จะเพิ่มขึ้นและให้ผลดียิ่งขึ้นอีก รัฐบาลจะจัดทำไม่ได้ ประชาชนต้องสมัครทำ
กันเอง และต้องจัดการทำให้ปลอดภัย และให้ฐานะทางการเงินดำเนินไปอย่างมั่นคงรัฐบาล
ช่วยส่งเสริมได้ แต่ตอนสุดท้ายประชาชนต้องเปลี่ยนวิธีการเศรษฐกิจเอง

ข้อสำคัญประการที่ 3 อยู่ที่โครงการกลีกรรรมและวิธีอบรมสั่งสอนให้รอบรู้เทคนิค
ในทางกลีกรรรม โครงการนี้มีไต่หมายถึงโรงเรียนกลีกรรรมชั้นสูง หรือโรงเรียนเพาะปลูก
ต้องดำเนินตามโครงการอีกอย่างหนึ่ง คือใช้วิธีเลือกสรรชานามาสั่งสอนอบรมให้มีความรู้ใน
ทางทำนาตามแบบใหม่ แล้วจัดส่งผู้ที่ได้รับการสั่งสอนอบรมเหล่านั้นไปตามชนบท เพื่อแนะนำ
ให้ชาวนาเห็นประโยชน์แห่งการก้าวหน้าในการทำนาตามแบบใหม่

ประเทศสยามมีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการรักษาโรคตามแบบใหม่ เพื่อให้ประชาชน
มีความรู้ในทางอนามัย และคอยดูแลส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิธีการรักษาพยาบาลโรคตามแบบใหม่
จริงๆ ชาวนชนบทที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีทำนาตามแบบใหม่เหมือนกัน โดยส่งพวกผู้นำ
ที่ได้รับการสั่งสอนในการทำนาตามแบบใหม่ และผู้ชำนาญการพิเศษในทางนี้ไปตามชนบท เพื่อ
แนะนำชาวนาให้เห็นประโยชน์ในการทำนาตามแบบใหม่โดยทั่วถึง

แผนผังซึ่งเรียบเรียงไว้ในหน้าต่อไป แสดงให้เห็นข้อสำคัญต่าง ๆ ของโครงการ
นี้ หัวข้อเหล่านี้ยังไม่สมบูรณ์ควรจะเปลี่ยนแปลงใหม่และแก้ไขให้ดีขึ้น โดยคอยสังเกตผลที่ได้
รับจากการทดลองและความชำนาญ แผนผังนี้ไม่ได้ชี้แจงถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงการกลีกรรรม
และโครงการแพทย์ แต่ถึงอย่างไรก็ดีแผนผังนี้ได้ชี้แจงไว้สำหรับประชาชนหลายเหล่า ซึ่งต้อง
รวมกันตั้งสหกรณ์อย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเพื่อบำเพ็ญกิจการที่จำเป็น

หัวข้อสำคัญแห่งโครงการชาติตั้งต่อไปนี้:-

1. สภาบริหารกิจการ ซึ่งวางโครงการและดำเนินการทั้งหมด สภานี้ควร มีหน้าที่ดำเนินการโดยความมุ่งหมายไปในทางกลีกรรรม

2. คณะผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่ง สำหรับเป็นผู้เริ่มดำเนินการเป็นการนำทาง ต้อง หาผู้เชี่ยวชาญในการเพาะปลูกพืชพันธุ์ที่สำคัญ ๆ เป็นพิเศษทุกชนิด เช่นผู้เชี่ยวชาญในการ ทำนาข้าว, ไร่ฝ้าย, ไร่ยาสูบและบางที่ไร่พริกไทย อีกพวกหนึ่งศึกษาวิชาพิเศษอันไม่เกี่ยวข้องกับพืชพันธุ์ หมายความว่าต้องวางโครงการไว้เป็น 2 แผนก ๆ หนึ่งมีหน้าที่ระดมผู้เชี่ยวชาญ ในการเพาะปลูกพืชพันธุ์ อีกแผนกหนึ่งมีหน้าที่ค้นคว้าในทางเคมีวิทยาอันเกี่ยวกับการกลีกรรรม ผู้ชำนาญการพิเศษเหล่านี้ทั้งหมด ต้องทำหน้าที่เป็นครูอยู่ในโรงเรียนกลีกรรรมชั้นสูง ผู้ที่ได้ ใ้จากโรงเรียนนี้ได้รับปริญญา B.S. ในการกลีกรรรม

3. ตั้งผู้จัดการประจำท้องถิ่นต่างๆ แต่ละ 4-5 คนเพื่อคอยสอดส่องความจริง ของที่นาส่วนบุคคล

4. ตั้งผู้แทนซึ่งเป็นผู้ได้รับการศึกษาวิธีการทำนาตามแบบใหม่

ผู้แทนตามโครงการนี้ ต้องเป็นเด็กหนุ่มที่เกิดในทุ่งนาและยังไม่มีหัวใจยุ่งเหยิง เนื่องด้วยได้รับการศึกษามากเกินไป หรือคุ้นเคยกับการดำเนินชีวิตในเมืองจนเกินไป นอก นั้นผู้แทนเหล่านี้ต้องได้รับการสั่งสอนอบรมไม่เกินกว่า 1 ปี หรือ 2 ปี และมีตำแหน่งราชการ ประจำอำเภอหรือตำบลใหญ่ ๆ ในเวลาต่อไปต้องหาผู้ที่มีวิชาสูงกว่านั้นแทน ผู้ที่แก่แล้วจะได้ ออกจากตำแหน่งมาทำนาเป็นอาชีพ คนเหล่านี้จะได้รับคำแนะนำจากสถานีกลาง ซึ่งกำลัง ศึกษาปัญหาแห่งที่นาส่วนบุคคล ผู้แทนเหล่านี้จะต้องไปตามทุ่งนา และชี้แจงให้ชาวนามีความ รูถึงวิธีทำนาตามแบบใหม่ ว่าจะทำให้ได้ผลยิ่งขึ้นเพียงไร เขาอาจเรียกประชุมชาวนาตาม หมู่บ้านต่าง ๆ แล้วแสดงให้เห็นถึงวิธีทำนาแบบใหม่ เมื่อได้แสดงวิธีการให้ชาวนาเห็นแล้ว เขาจะต้องกลับไปเยี่ยมเยียนอีกบ่อย ๆ เพื่อให้ชาวนาเหล่านั้นใช้วิธีทำนาตามที่เขาแนะนำ เขาต้องสอนให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ฉลาด แล้วใช้ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นสอนลูกบ้าน ต่อไปอีกทอดหนึ่ง

โครงการชาตินี้วางหลักให้จัดตั้งแผนกสิกกรรมขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหา-
วิทยาลัยนี้สอนวิชาแก่ผู้ที่เรียนเป็นผู้ชำนาญการพิเศษในทางสิกกรรม ซึ่งจำเป็นต้องให้มีขึ้น
นอกจากนี้ต้องมีสถานีกกลางสำหรับการทดลองและที่นาสำหรับแสดงให้เห็นวิธีทำนาตามหลัก
วิชา ทั้งมีสถานีกทดลองและนาที่ทดลองประจำท้องถิ่นต่าง ๆ อนึ่งต้องตั้งโรงเรียนสิกกรรม
ขนาดใหญ่สำหรับสอนสิกกรรมเบื้องต้นขึ้นแห่งหนึ่ง หรือโรงเรียนชนิดที่เล็กกว่านั้น 3-4 แห่ง
ในมณฑลต่าง ๆ

ในที่นี้จะไม่มีแรงให้ละเอียดยิ่งขึ้นอีก เพราะว่าโครงการจะต้องทำไปตามผลแห่ง
การทดลอง กรมสาธารณสุขได้ดำเนินการไปตามโครงการนี้บางแล้วแต่ยังไม่ค่อยได้
วางแผนโครงการป้องกันและกำจัดโรคระบาดสำหรับปศุสัตว์ หลักที่สำคัญต่าง ๆ นั้นมีดังต่อไปนี้:-

1. คณะกรรมการต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ ถึงแม้ว่าการขยายกิจการจะดำเนิน
ไปอย่างเข้มแข็ง

2. ชาวนาที่ศึกษาวิชาสิกกรรมตามโครงการใหม่ จะต้องไม่ศึกษามากเกินไป
มิฉะนั้นลักษณะของเขาจะเสื่อม

3. ผู้เชี่ยวชาญในทางวิชาสิกกรรมต้องควบคุม ชาวนาที่ศึกษาวิชาสิกกรรมตาม
โครงการใหม่อย่างเข้มงวด และโดยสม่ำเสมอ

4. ส่วนใหญ่ในคณะกรรมการต้องเป็นคนไทยใหม่มากที่สุดที่จะเป็นได้ แต่ต้องเลือก
สรรอย่างเข้มงวด ชาวต่างประเทศน้อยคนนักที่จะทนต่อชีวิตในชนบทของประเทศซึ่งอยู่ในใกล้
เส้นศูนย์สูตรได้

5. ต้องทำให้พลเมืองรู้สึกและแสดงความสามารถที่สุดที่จะทำได้ โดยมุ่งหมาย
ที่จะบำรุงการสิกกรรมและชีวิตในชนบทให้เจริญยิ่งขึ้น

ความก้าวหน้าภายใน 25 ถึง 40 ปี แผนนโยบาย 3 ประการทั้งนี้กล่าวมาแล้ว
นั้น อาจได้รับผลดังต่อไปนี้

1. พลเมืองจะเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวหรือมากกว่านั้น

2. ในที่ดินไร่น้ำหนึ่งก็จะได้ผลเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว
3. รายได้ของประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่า
4. จะมีการปลูกพืชหลายชนิด ก็จะมีทั้งการทำไร่และทำนา
5. การกินอยู่หลับนอนของพลเมืองทั่ว ๆ ไปจะดีขึ้นอีกเท่าหนึ่ง
6. การเชื่อถือในเรื่องกฎหมายและตลาดการค้าก็จะดีขึ้น
7. ฐานะแห่งการส่งสินค้าออกไปขายนอกประเทศจะมั่นคงและแข็งแรง โดย
มีสินค้าขายออกเพิ่มขึ้นอีกหลายชนิดไม่ต้องพึ่งแต่ข้าวอย่างเดียว
8. พื้นที่นาซึ่งทำกันอยู่ทุกวันนี้ โดยใช้พันธุ์ข้าวสำหรับที่ลุ่มจะเพิ่มขึ้นอีก 1/3
เท่าหรืออีกก็งหนึ่ง
9. ที่นาจะเพิ่มขึ้น 3 เท่า
10. ภาษีจะได้เพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวและรายได้ของรัฐบาลก็จะได้เพิ่มขึ้นอีก 3 เท่า

โครงการชาตินี้อาจคำนวณความสำเร็จสูงเกินขีดไปในบางอย่าง แต่ในบาง
อย่างอาจคำนวณความสำเร็จต่ำเกินขีดไปได้ ชะวาเจริญขึ้นเกินกว่านี้ภายในระยะเวลา 40 ปี
ประเทศสยามมีความหวังในความเจริญมากกว่าชะวา ถึงแม้จะมีเหตุผลประการใดก็ต้องจัด
ทำ และส่วนใหญ่แห่งโครงการนี้อาจประสพสัมฤทธิ์ผลอย่างแน่นอน และเป็นของที่ควรพยายาม
ทำอย่างยิ่ง เพราะว่าเป็นโครงการชาติซึ่งทำให้คนไทยทั่วหน้ารู้สึกตื่นตัว สิ่งที่เป็นทั้ง
หลายเหลืออยู่กับการชักจูงอย่างฉลาดและสุจริต พร้อมด้วยความรักและความตกลงใจอย่างเด็ดขาด
ของชาติ

รายชื่อเอกสารทางวิชาการของมูลนิธิโครงการตำราฯ (ที่จัดพิมพ์แล้ว)

- (1) เอมมาลย์ ราชภัฏพาร์กซ์ : พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย
พ.ศ. 2435 - 2475 : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/001 (พฤศจิกายน 23)
- (2) ลำพวรรณ น่วมบุญลือ : สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทย
เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/002 (พฤศจิกายน 23)
- (3) พชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์ : การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.
2411 - 2470 : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/003 (ธันวาคม 23)
- (4) พวงเพชร สุรัตน์กุล : เปรียบเทียบผลงานของเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ
พ.ศ. 2435 - 2475 : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/004 (มกราคม 24)
- (5) ชมพูนุท นาศิริรักษ์ : บทบาทของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศในรัชสมัยพระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/005
(กุมภาพันธ์ 24)
- (6) อัจฉรา กาญจโนมัย : การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
พ.ศ. 2325 - 2394 : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/006 (มีนาคม 24)
- (7) วิภาลัย ธีรชัย : การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทย-
ฉบับต่าง ๆ : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/007 (เมษายน 24)
- (8) ชิลวี มาคคาสีนา ซอลลิงกา : การจัดการชลประทานในสมัยพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/008 (พฤษภาคม 24)
- (9) ลักษมี รัตตสัมพันธ์ : บทบาทของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี : ด้าน
การลงทุนทางธุรกิจ : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/009 (กันยายน 24)
- (10) ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ : การยกเลิกระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ-
จุลเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 - 2453 : เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/010
(พฤศจิกายน 24)
- (11) นิธิ เอียวศรีวงศ์ : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก
เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/011 (กุมภาพันธ์ 25)
- (12) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ : สังเขปประวัติศาสตร์พม่า
เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/012 (มิถุนายน 25)

รายชื่อคณะกรรมการบริหารมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

1.	นายเสน่ห์	จามริก	ประธานกรรมการ
2.	นางเพ็ชรี	สุมิตร	รองประธาน
3.	นางสาวกุสุมา	สนิหวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
4.	นายธวัชชัย	ยงกิตติกุล	กรรมการ
5.	นางสาวสดชื่น	ชัยประสาธน์	กรรมการ
6.	นายสุเทพ	สุนทรเกสัช	กรรมการ
7.	นายบรรณิณี	เศรษฐบุตร	กรรมการ
8.	นายสุลักษณ์	ทิวรักษ์	กรรมการ
9.	นายวิทยา	สุจริตนารักษ์	กรรมการ
10.	นางอารี	สันหลวี	กรรมการ
11.	นางอมรา	พงศาพิชญ์	กรรมการ
12.	นายเฉลิม	ทองศรีพงศ์	กรรมการและที่ปรึกษากฎหมาย
13.	นายบดินทร์	อัครวาณิชย์	กรรมการและที่ปรึกษากฎหมาย
14.	นายเกริกเกียรติ	พิพัฒน์ เสรีธรรม	กรรมการและเหรียญก
15.	นายชาญวิทย์	เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
16.	นายรังสรรค์	ชนะพรพันธ์	กรรมการและผู้จัดการ
